

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»**

Кафедра документознавства

Соціум. Документ. Комунікація

Збірник наукових статей

Випуск 2

**Переяслав-Хмельницький
2016**

УДК 316.77+002.1(082)
ББК 60+73я43
С 69

Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових статей. Вип. 2 / [ред. колегія: Коцур В.П. (голов. ред.) та ін.]. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – 236 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (протокол № 7 від 12 травня 2016р.).

Редакційна колегія: В.П. Коцур, доктор історичних наук, професор (головний редактор); М.І. Навальна, доктор філологічних наук, професор (заступник головного редактора); О.Д. Ісайкіна, кандидат історичних наук, доцент (відповідальний секретар); М.М. Ігнатенко, доктор історичних наук, професор; В.К. Молоткіна, доктор історичних наук, професор; В.М. Орлик, доктор історичних наук, професор; Л.І. Буряк, доктор історичних наук, професор; Г.С. Мазоха, доктор філологічних наук, професор; Л.В. Струганець, доктор філологічних наук, професор; Р.О. Христіанінова, доктор філологічних наук, професор; О.Г. Межов, доктор філологічних наук, професор; І.О. Демуз, доктор історичних наук, доцент; А.М. Зленко, кандидат історичних наук, доцент.

Міжнародна редакційна колегія: К. Філіпов, доктор історичних наук, професор (Польща); Я. Мокляк, доктор історичних наук, професор (Польща); Т.А. Космеда, доктор філологічних наук, професор (Польща).

У збірнику опубліковані наукові статті з актуальних питань документознавства, бібліотечної справи, джерелознавства, архівознавства, лінгвістики та соціальних комунікацій. Матеріали збірника розкривають роль і значення документних потоків у сучасній соціогуманітаристиці.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів.

Адреса редакційної колегії:

08401, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30, каб. 312.

Засновник та видавець: Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія KB № 21860-11760P від 21.12.2015 р.

ISBN 978-617-7009-44-3

© Кафедра документознавства,
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький ДПУ
імені Григорія Сковороди», 2016.

**Министерство образования и науки Украины
Государственное высшее учебное заведение
«Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет
имени Григория Сковороды»**

Кафедра документоведения

Социум. Документ. Коммуникация

Сборник научных статей

Выпуск 1

**Переяслав-Хмельницкий
2016**

УДК 316.77+002.1(082)

ББК 60+73я43

С 69

Социум. Документ. Коммуникация: сборник научных статей.
Вып. 1 / [ред. коллегия: Коцур В.П. (глав. ред.) и др.]. – Переяслав-
Хмельницкий, 2016. – 236 с.

*Рекомендовано к печати Ученым советом ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий
государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
(протокол № 7 от 12 мая 2016 г.).*

Редакционная коллегия: **В.П. Коцур**, доктор исторических наук, профессор (главный редактор); **М.И. Навальная**, доктор филологических наук, профессор (заместитель главного редактора); **Е.Д. Исайкина**, кандидат исторических наук, доцент (ответственный секретарь); **М.Н. Игнатенко**, доктор исторических наук, профессор; **В.К. Молоткина**, доктор исторических наук, профессор; **В.М. Орлик**, доктор исторических наук, профессор; **Л.И. Буряк**, доктор исторических наук, профессор; **Г.С. Мазоха**, доктор филологических наук, профессор; **Л.В. Струганец**, доктор филологических наук, профессор; **Р.А. Христианинова**, доктор филологических наук, профессор; **А.Г. Межов**, доктор филологических наук, профессор; **И.А. Демуж**, доктор исторических наук, доцент; **А.Н. Зленко**, кандидат исторических наук, доцент.

Международная редакционная коллегия: **К. Филиппов**, доктор исторических наук, профессор (Польша); **Я. Мокляк**, доктор исторических наук, профессор (Польша); **Т.А. Космеда**, доктор филологических наук, профессор (Польша).

В сборнике опубликованы научные статьи по актуальным вопросам документоведения, библиотечного дела, источниковедения, архивоведения, лингвистики и социальных коммуникаций. Материалы сборника раскрывают роль и значение документных потоков в современной социогуманитаристике.

Для научных работников, преподавателей, аспирантов, студентов.

Адрес редакционной коллегии:

08401, г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 30, каб. 312.

Учредитель и издатель: Государственное высшее учебное заведение «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды».

Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации: серия КВ № 21860-11760Р от 21.12.2015 г.

ISBN 978-617-7009-44-3

© Кафедра документоведения,
Государственное высшее учебное
заведение «Переяслав-Хмельницкий ГПУ
имени Григория Сковороды», 2016.

**Ministry of Education and Science of Ukraine
State Higher Educational Establishment
«Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»**

Document Science Department

Society. Document. Communication

Collection of scientific articles

1 Edition

**Pereyaslav-Khmelnytskyi
2016**

UDC 316.77+002.1(082)
LBC 60+73я43
S 69

Society. Document. Communication: collection of scientific articles.
Ed. 1 / [edit. board: Kotsur V.P. (chief editor) and others]. – Pereyaslav-Khmelnyskyi, 2016. – 236 p.

Recommended for printing by Scientific Council of SHEE
«Pereyaslav-Khmelnyskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»
(protocol № 7 of May the 12th, 2016).

Editorial board: **V.P. Kotsur**, Doctor of Historical Sciences, professor (chief editor); **M.I. Navalna**, Doctor of Philological Sciences, professor (deputy editor); **O.D. Isaikina**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (executive secretary); **M.M. Ihnatenko**, Doctor of Historical Sciences, professor; **V.K. Molotkina**, Doctor of Historical Sciences, professor; **V.M. Orlyk**, Doctor of Historical Sciences, professor; **L.I. Buryak**, Doctor of Historical Sciences, professor; **G.S. Mazokha**, Doctor of Philological Sciences, professor; **L.V. Struhanets**, Doctor of Philological Sciences, professor; **R.O. Khrystianinova**, Doctor of Philological Sciences, professor; **O.H. Mezhev**, Doctor of Philological Sciences, professor; **I.O. Demuz**, Doctor of Historical Sciences, Associate Professor; **A.M. Zlenko**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor.

International editorial board: **K. Philipov**, Doctor of Historical Sciences, professor (Poland); **Y. Moklyak**, Doctor of Historical Sciences, professor (Poland); **T.A. Kosmeda**, Doctor of Philological Sciences, professor (Poland).

Scientific articles on actual questions in document science, library science, source, archive science, linguistics and social communication are printed in the collection. Materials of this collection reveal the role and the meaning of document flows in modern socio-humanities.

For scientists, teachers, post-graduate students, students.

The address of editorial board:

08401, Pereyaslav-Khmelnyskyi, 30 Sukhomlynskyi Street, of. 312.

Founder and publisher: State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnyskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical».

Certificate about state registration of print media: series KB № 21860-11760P of 21.12.2015 .

ISBN 978-617-7009-44-3

© Document Science Department,
State Higher Educational Establishment
«Pereyaslav-Khmelnyskyi Hryhoriy
Skovoroda SPU», 2016.

РОЗДІЛ І. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА. БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

UDC 028.7:[94:061.2(477)«18/19»

REFERENCE BOOKS FROM HISTORY OF SCIENTIFIC SOCIETIES OF UKRAINE OF XIX – EARLY XX CENTURIES AS OUTPUT OF ANALYTICAL AND SYNTHETIC PROCESSING OF PRIMARY DOCUMENTS

Demuz I. O.

The article analyzed rediscovered reference books from the history of the scientific societies of Ukraine of the XIX – early XX centuries; it is defined a typology of these books and emphasized on the fact that this kind of literature is an output of analytical and synthetic processing of documentary information.

It is determined that nowadays there are a variety of reference books, indexes, dictionaries, encyclopedic literature, bibliographical publications (general, sectoral, thematic, personal, bibliographical, regional), scientific-auxiliary bibliographical indexes with references. Among the scientific societies, a content of print and periodicals publications of which was subjected to bibliographical description, we distinguish the following: Historical Society of Nestor the Chronicler, Kharkiv Historical-Philological Society, Shevchenko Scientific Society, Kyiv Society of Naturalists, Kharkiv Society of Naturalists, Imperial Russian Geographical Society, Kharkiv Society of Scientific Medicine and Hygiene and others.

It is proved that in future a progressive direction will be a publication of comprehensive systematic indexes of the different field scientific societies of Russian and Austro-Hungarian empires (Ukraine), especially, in the field of Exact and Natural Sciences. Some bibliographical and reference gap must be filled with the systematic indexes of the literature about the scientific societies of the XIX – early XX centuries.

Key words: *reference books, bibliographical publications, analytical and synthetic processing of documentary information, scientific societies.*

СПРАВОЧНЫЕ ИЗДАНИЯ ПО ИСТОРИИ НАУЧНЫХ ОБЩЕСТВ УКРАИНЫ XIX – НАЧАЛА XX в. КАК ПРОДУКТ АНАЛИТИКО- СИНТЕТИЧЕСКОЙ ПЕРЕРАБОТКИ ПЕРВИЧНЫХ ДОКУМЕНТОВ

Демуз И. А.

В статье проанализированы справочные издания по истории научных обществ Украины XIX – начала XX в.; определена типология данных изданий и акцентировано внимание на том, что такая литература – продукт аналитико-синтетической переработки документной информации.

Установлено, что на сегодняшний день напечатаны различные справочники, указатели, словари, энциклопедическая литература, библиографические издания (универсальные, отраслевые, тематические, персональные, биобиблиографические, краеведческие), научно-вспомогательные библиографические указатели с перечнями литературы. Среди научных обществ, содержание печатных и периодических органов которых подвергались библиографическим описаниям, выделяем: Историческое общество Нестора-летописца, Историко-филологическое общество при Харьковском университете, Научное Общество имени Т. Шевченко во Львове, Киевское общество естествоиспытателей, Общество естествоиспытателей при Харьковском университете, Императорское русское географическое общество, Общество научной медицины и гигиены при Харьковском университете и др.

Доказано, что в дальнейшем перспективным направлением остается издание исчерпывающих систематических указателей отраслевых обществ Российской и Австро-Венгерской империй (Украины), особенно в области точных и естественных наук. Некоторый пробел справочно-библиографического характера должны заполнить также систематизированные указатели литературы о научных обществах XIX – начала XX в.

Ключевые слова: справочная литература, библиографические издания, аналитико-синтетическая переработка документной информации, научные общества.

ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ З ІСТОРІЇ НАУКОВИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. ЯК ПРОДУКТ АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНОЇ ПЕРЕРОБКИ ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТІВ

Демуз І. О.

У статті проаналізовано віднайдені довідкові видання з історії наукових товариств України ХІХ – початку ХХ ст.; визначено типологію даних видань й акцентовано увагу на тому, що ця література – продукт аналітико-синтетичної переробки документної інформації.

Встановлено, що на сьогоднішній день видруковано різноманітні довідники, покажчики, словники, енциклопедичну літературу, бібліографічні видання (універсальні, галузеві, тематичні, персональні, біобібліографічні, краєзнавчі), науково-допоміжні бібліографічні покажчики з переліками літератури. Серед наукових товариств, зміст друкованих і періодичних органів яких піддавався бібліографічним описам, виділяємо: Історичне товариство Нестор-літописця, Історико-філологічне товариство при Харківському університеті, Наукове Товариство імені Т. Шевченка у Львові, Київське товариство природознавців, Товариство дослідників природи при Харківському університеті, Імператорське російське географічне товариство, Товариство наукової медицини і гігієни при Харківському університеті та ін.

Доведено, що в подальшому перспективним напрямом залишається видання вичерпних систематичних покажчиків різногалузевих наукових товариств Російської та Австро-Угорської імперій (України), особливо в галузі точних і природничих наук. Певну прогалину довідково-бібліографічного характеру повинні заповнити також систематизовані покажчики літератури про наукові товариства ХІХ – початку ХХ ст.

Ключові слова: довідкова література, бібліографічні видання, аналітико-синтетична переробка документної інформації, наукові товариства.

Formulation of the problem. References books are printed works that contain a scientific, popular scientific or applied summary, that is structured and arranged in such a way that it will be easy to find it; these are documents aimed at accumulation and arrangement of significant amounts of data of the scientific (usually factual)

information for their quick and easy search. Reference books are a storage of general and regional information. In the current conditions of national and cultural revival, the problems of providing a wide readership of the country with high quality, perfect, from scientific methodological and editorial and publishing standpoint, reference books, are of great importance, so that makes the studying of this subject a relevant process. Importance of reference books and reader's interest to them are confirmed by its regular reeditions.

The purpose of the article is to analyze rediscovered reference books from the history of the scientific societies of Ukraine of the XIX – early XX centuries; to define a typology of these publications and to emphasize on the fact that this literature is an output of analytical and synthetic processing of documentary information.

Main text. Reference books are a result of analytical and synthetic processing of primary documents. The analytical and synthetic processing of documentary information, defined by T. Horbachenko, is a transformation of documents in the process of their analysis and withdrawal of all the necessary information, as well as characterization, comparison, generalization and presentation of the information in a form that meets the information request [3, p. 30]. Also, just from a historical standpoint, reference books form a specific kind of historiographical sources, which is characterized by a small amount of information, because its main purpose is to give a general idea about the subject matter, event, fact, and to direct scientists to further search in that direction.

The heuristic work of finding reference books on a certain topic, in particular the history of the scientific societies of Ukraine of the XIX – early XX centuries, gave a significant result. Currently there are publications, which have lists of the scientific societies of the given period by thematic or regional principal. It includes, for example, the reference book published in 1992 with the information of the art societies and associations in Russia in 1820–1932. For example, the index contains a summary about 400 professional associations, including Ukrainian, their purpose was to care for the development of the arts and artistic craftwork, arrangement of exhibitions, printing of art books, artistic and educational and museum activity, charity, etc. [4].

The indexes about the scientific societies and centers of Humanities of Russian Empire of the XIX–XX centuries, by Russian researcher I. Komarova [19; 22], have an extremely important informative meaning. The indexes contain the information about 500 such organizations, including data about the official name of the society, place and time of its establishment, existence of library and museum, purpose of its creation, documented in the Statute, the main activities, information about archaeological, historical and ethnographic searches, data about heads and secretaries of the society, number of members of the society, detailed information about periodicals and special editions. The indexes are followed by alphabetical, geographical, chronological and subject matter list of the scientific societies and organizations.

In the bibliographical dictionary about prominent Ukrainian scientists-doctors, we can see a list of open scientific medical societies, medical institutions and medical libraries in Ukrainian cities in the second half of the XIX – early XX centuries [18, p. 459–468].

In general, bibliographical publications are a search system for consumers, informing about new books and providing their informative needs. The use of bibliographical output is important, because it allows us to orient quickly in a large amount of documents, to focus on a certain issue and effectively use such publications in practice. Depending on the content of works, bibliographical publications are divided into general, sectoral, thematic, personal, bibliographical and regional. The general book includes the information about printed materials from all disciplines and fields; the sectoral reflects the literature from one discipline or field; the thematic informs about the available literature on a certain topic; the bibliographical index or dictionary reflects works of a person or a group of people, as well as bibliographical information and literature about them [1].

Almost all existing types of bibliographical publications were rediscovered. For example, the indexes of works of the scientific societies by content and regional connections of displayed documents are referred to the regional indexes. Among the scientific societies, a content of printed and periodicals publications of which have been subjected to bibliographical descriptions, we highlight the following: Historical Society of Nestor the Chronicler (*«Чтения*

в историческом обществе Нестора-летописца» (1879–1914): Бібліограф. дов. / АН УРСР. Археограф. ком. Інститут історії; Уклад. М. П. Колесник. – К., 1989. – 84 с.), Kharkiv Historical-Philological Society (Систематический указатель к периодическим изданиям историко-филологического общества при Харьковском университете за 1886–1914 гг. / Под ред. Л. И. Гуревича. – Х.: Изд-во ХГУ, 1955. – 71 с.), Odesa History and Antiquities Society (Указатель статей, помещённых в I–XXX тт. «Записок имп. Одесского общества истории и древностей» / Сост. М. Г. Попруженко. – Одесса, 1914. – 63 с.), Poltava Scientific Archives Commission («Труды Полтавской учёной архивной комиссии» (1905–1917): библиографический указатель / Украинское общество охраны памятников истории и культуры; Сост. А. Б. Супруненко. – Полтава, 1991. – 52 с.), Katerynoslavsk Scientific Archives Commission («Летопись Екатеринославской учёной архивной комиссии»: (1904–1915): бібліографічний довідник / Уклад. С. В. Абросимова та ін.; АН УРСР. Археографічна комісія. – К., 1991. – 43 с.), Tavria Scientific Archives Commission and Tavria History, Archaeology and Ethnography Society (Вісті Таврійської вченої архівної комісії і Таврійського товариства історії, археології та етнографії (1887–1931): Бібліогр. показ. / НАН України. Інститут української археології ЦНБ ім. В. І. Вернадського; Укл. Л. Шаріпова; відп. ред. Л. Дубровіна. – К., 1994. – 161 с. – (Науково-довідкові видання з історії України. Вип. 29), Shevchenko Scientific Society (Наукове Товариство імені Т. Шевченка у Львові. Періодичні та серійні видання Наукового Товариства імені Т. Шевченка у Львові (1885–1939): Анотований показчик / Наукове Товариство ім. Т. Шевченка; Укл. Т. Ю. Кульчицька. – Львів, 1990. – 102 с.; Показчик до «Записок Наукового товариства ім. Шевченка». Т. I–XX. Роки I–VI. – Львів, 1898. – 66 с.; Показчик до «Збірника математично-природописно-лікарської секції Наукового товариства ім. Шевченка»: Т. I–XIII. Роки 1908–1909 / Зладив М. Чайковський. – Львів, 1910. – 78 с.; Показчик до перших 25 томів «Збірника математично-природописно-лікарської секції Наукового товариства ім. Шевченка»: Роки 1897–1926 / Зладив М. Чайковський. – Львів, б.р. – 15 с.; Показчик до тт. XXI–XXVI

Записок Наукового Товариства імені Шевченка // ЗНТШ. – Б. р. – Т. 26. – 12 с.; Показчик до тт. CI–CVI «Записок Наукового товариства ім. Шевченка»: (Рік XX). – Львів, 1911. – С. 194–220), Kyiv Society of Naturalists («Записки Киевского общества естествоиспытателей»: Т. I–XX: Указ. стат. – К., б. г. – XVI с.), Kharkiv Society of Naturalists (Указатель статей, помещённых в I–XX томах «Трудов общества испытателей природы» при имп. Харьковском университете: 1869–1886 гг. – X., 1887. – II с.), Crimean-Caucasian Mountaineering Club (Указатель статей и критических отзывов, помещённых в «Записках Крымско-Кавказского горного клуба» в течении 25 лет: 1891–1915 гг. – Б. м., б. г.), Imperial Russian Geographical Society (Алфавитный указатель к XII-му тому «Известий имп. русского географического общества» / Сост. В. И. Межов. – СПб., 1877. – XIV с.; Артемьев А. И. Обзорение трудов Императорского Русского Географического общества по исторической географии / А. И. Артемьев. – СПб., 1873. – 152 с.; Указатель всех статей и заметок, помещённых в «Записках» и «Известиях» Кавказского отдела имп. Русского Географического общества с начала издания их по 1892-й год. – Б. м., б. г. – 89, 4 стб.; Указатель к изданиям имп. Русского географического общества и его отделов с 1846 по 1875 год. – СПб., 1886. – /4/, 144, 33 с.), Imperial Russian Technical Society (Алфавитный указатель к «Запискам Киевского отделения имп. Русского Технического общества по свеклосахарной промышленности» за 1871–1895 гг. – Т. I–XXV. – К., 1905. – 391 с.; Систематический указатель статей, помещённых в журнале «Записки имп. Русского технического общества» за 1867–1888 г. – СПб., 1889. – 59 с.; Указатель статей, помещённых в «Записках Кавказского отделения имп. Русского технического общества» с 1869 по 1879 г.: Т. I–X / Сост. под рук. М. Н. Герсеванова, Л. И. Балбашевского. – Тифлис, 1878. – XVI с.), Kharkiv Mathematical Society (Указатель к Сообщениям (Запискам) Харьковского математического общества при Харьковском университете / Под ред. Л. И. Гуревича. – X.: 1955. – 43 с.), Kharkiv Scientific Medicine and Hygiene Society (Указатель к «Трудам Общества научной медицины и гигиены» при Харьковском университете за 1883–

1915 гг. / МВО СССР; Харьк. гос. ун-т им. Горького; ЦНБ; Под ред. проф. Л. И. Гуревича. – Х.: 1955. – 24 с.), Imperial Agriculture Society of Southern Russia (*Систематический указатель статей, заметок, протоколов, отчётов и проч., помещённых в «Листках» и «Записках» Императорского общества сельского хозяйства Южной России с 1830 по 1894 г. / Сост. А. С. Бориневич. – Одесса, 1895. – 129 с.*), Imperial Free Economnic Society (*Библиографическое описание первых LIV ч. «Трудов Императорского Вольного Экономического Общества» (1765–1802) / Сост. А. Н. Неустроев. – СПб., 1874. – 23 с.; Всеволодов В. Алфавитный указатель статей, напечатанных в трудах императорского Вольного Экономического общества / В. Всеволодов. – СПб., 1848. – 432 с.; «Труды Императорского Вольного Экономического Общества» за последние 15 лет издания (годы 1889–1903): Указ. / Сост. В. И. Ш. – СПб., 1904. – 58 с.; Указатель статей, помещённых в «Трудах Императорского Вольного Экономического Общества» за 1876–1888 гг. / Сост. А. Белевич. – СПб., 1889. – 88 с.*). These bibliographical and reference books were published not only in the late XIX century, but also in Soviet times and in independent Ukraine.

One of the types of reference books is a scientific-auxiliary bibliographical index that includes references on a certain issue (the recommendatory index that is not intended to the fullness and addressed to a wide range of readers, and the scientific one that wants to review the documents about the declared subject; it is for professionals). For example, we used eleven volumes of indexes of publications from the history of Natural Sciences for the entire Soviet period. The indexes contain the literature about the scientific societies of the XIX–XX centuries of biological, medical, technical, physic and mathematical and agricultural directions. These indexes became useful in terms of systematization on their pages even short publications that scattered in Soviet journals [5–15]. The substantiation of this publication impresses favorably.

The bibliography of the history of medicine from ancient times to the mid-XX century is represented in the index of Professor D. Rosiiskiy [20]. Unfortunately, there are not such indexes from the history of the Humanities. In addition, there are no similar

fundamental indexes of the literature that was published after 1990. We rediscovered and used only some of them, which represent the literature of narrower problems, such as the index of the literature, that was published at the end of the XIX century till 2002 and it is about the activities of the governorate scientists of archival commissions of Ukraine in the late XIX – early XX centuries (more than 400 names) [21, p. 58–122]; an index of book and periodical publications that provide the information about the activities of religious, artistic, educational, technical, medical societies, scientific and educational museums in Kyiv in the late XIX – the first third of the XX centuries [17].

For example, there is an index, devoted to the history of medicine and health protection in Ukraine, which reflects historical and medical materials – monographs, collections of scientific papers, extended abstracts of dissertations, journalistic articles during 1992–2011; it systematizes the literature of the activities of the scientific and medical societies [16, p. 46–51]. However, not complete and fragmentary lists of publications on a certain issue call attention to themselves, because not all publications are included into the indexes, even detailed (especially it concerns the last index, which is quite schematic).

The information about the scientific literature from the history of agricultural can be obtained from the bibliographical index that was prepared by workers of the State Scientific Agricultural Library, which, in fact, includes the publications of workers of this institution during 2001–2011 [2].

Conclusions. Thus, nowadays, from the history of the scientific societies of Ukraine of the XIX – early XX centuries it is printed reference books that are outputs of analytical and synthetic processing of primary documents: there are different reference books, indexes, dictionaries, encyclopedic literature, bibliographical publications (general, sectoral, thematic, personal, bibliographical, regional), scientific-auxiliary bibliographical indexes with references. However, in future a progressive direction will be a publication of comprehensive systematic indexes of the different field scientific societies of Russian and Austro-Hungarian empires (Ukraine), especially, in the field of Exact and Natural Sciences, that do not

exist today (there are only some indexes on the Societies for the Humanities). Some bibliographical and reference gap can be filled with the systematic indexes of the literature about the scientific societies of the XIX – early XX centuries.

Список використаних джерел

1. Валуєва Є. О. Бібліографічні видання як засіб підвищення інформаційної культури особистості [Електронний ресурс] / Є. О. Валуєва. – Режим доступу: http://library.zntu.edu.ua/for_librarian/crim_2012/valueva.pdf.
2. Вергунов В. А. Історія аграрної науки, освіти і техніки в Україні: ретроспективний науково-допоміжний бібліографічний показник авторефератів дисертацій, видань та публікацій, підготовлених у Центрі історії аграрних наук ДСНГБ НААН України (2001–2011 рр.) / В. А. Вергунов; НААН України, Державна наукова сільськогосподарська бібліотека. – К., 2011. – 383 с. – («Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»: історико-бібліограф. серія; кн. 50).
3. Горбаченко Т. Г. Аналітико-синтетична переробка документної інформації: навч. посіб. для дистанційного навчання / Т. Г. Горбаченко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К.: Університет «Україна», 2008. – 312 с.
4. Золотой век художественных объединений в России и СССР (1820–1932): Справочник / Сост.: Д. Я. Северюхин, О. Л. Лейкинд. – СПб.: Изд-во Чернышева, 1992. – 400 с.
5. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР. Т. 11 (1986–1988). Ч. 1. Естествознание в целом, физико-математические и химические науки. – М.: Наука, 1997. – 216 с.
6. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР. Т. 9 (1981–1983). Часть 1. Естествознание в целом, физико-математические и химические науки. – М.: Наука, 1995. – 235 с.
7. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР: 1917–1947 гг. / АН СССР. Ин-т истории естествознания. Фундаментальная библиотека общественных наук. – М.; Л., 1949. – 520 с.
8. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР: 1948–1950 гг. / АН СССР. Ин-т истории естествознания. Фундаментальная библиотека общественных наук. – М.; Л., 1955. – 396 с.
9. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР: 1951–1956 гг. / АН СССР. Ин-т истории естествознания. Фундаментальная библиотека общественных наук. – М.; Л., 1963. – 430 с.
10. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР: 1957–1961 гг. / АН СССР. Ин-т истории естествознания. Фундаментальная библиотека общественных наук. – М.; Л., 1974. – 547 с.

11. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР: 1962–1966 гг. / АН СССР. Ин-т истории естествознания. Фундаментальная библиотека общественных наук. – М.; Л., 1977. – 700 с.
12. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР: 1967–1970 гг. / АН СССР. Ин-т истории естествознания. Фундаментальная библиотека общественных наук. – М.; Л., 1981. – 768 с.
13. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР: 1971–1975 гг. / АН СССР. Ин-т истории естествознания. Фундаментальная библиотека общественных наук. – М.; Л., 1984. – 484 с.
14. История естествознания. Литература, опубликованная в СССР: 1976–1980 гг. / АН СССР. Ин-т истории естествознания. Фундаментальная библиотека общественных наук. – М.; Л., 1989. – 400 с.
15. История естествознания: библиограф. указ. изд., опублик. в СССР / Ин-т истории естествознания и техники им. С. И. Вавилова. Т. 10: 1984–1985: в 2 ч. Ч. 2: Науки о Земле, биологические науки. Приложения / [Отв. ред. В. М. Орел]. – М.: Наука, 2007. – 288 с.
16. Історія медицини та охорони здоров'я в Україні: наук.-допом. бібліогр. покажч. Історія медицини та охорони здоров'я в Україні / уклад.: Л. Є. Корнілова, Н. І. Мамедова; Нац. наук. мед. б-ка України. – К.: Нац. наук. мед. б-ка України, 2012. – 107 с.
17. Історія міста Києва з найдавніших часів до 2000 року: наук.-допом. бібліогр. покажч. у вид. від XVII ст. до 2000 р.: у 3 т., 14 кн. – Т. 2, кн. 9. Матеріальна та духовна культура Києва (т. 2); Наукові товариства. Культурно-мистецькі установи: музеї, виставки, колекції (кн. 9) / ред.: В. А. Смолій, О. І. Гуржій, Л. Є. Дем'янова, Н. А. Дехтярьова, Л. Я. Муха; Ін-т історії України НАН України. – К., 2010. – 201 с.
18. Медицина в Україні. Видатні лікарі: Біобібліографічний словник / Державна наукова медична бібліотека. – К., 1997. – (Медична біографістика). – Вип. 2: Друга половина XIX ст. Літери А-К / С. М. Булах та ін. (авт.-упор.); Ю. К. Дупленко (наук. консультант і фак. ред.). – К., 2005. – 615 с.
19. Путеводитель по научным обществам России / Сост. И. И. Комарова. – Нью-Йорк: Norman Ross Publishing Inc., 2000. – 883 с.
20. Российский Д. М. История всеобщей и отечественной медицины и здравоохранения. Библиография (1996–1954 гг.) / Д. М. Российский; сост. при участии В. А. Невского, под ред. Б. Д. Петрова. – М.: Медгиз, 1956. – 938 с.
21. Симоненко І. М. Губернські вчені архівні комісії в Україні: історіографічний огляд і бібліографічний покажчик / І. М. Симоненко; Укр. НДІ архівної справи та документознавства, Центр пам'яткознавства

НАН України і УТОПІК. – К.: б. в., 2003. – 132 с. – (Архівні та бібліографічні джерела української історичної думки; вип. 8).

22. Справочник научных обществ России [Электронный ресурс] / И. И. Комарова. – Режим доступа: http://www.snor.ru/?an=about_guide.

References

1. Valuyeva Ye. O. Bibliohrafichni vydannya yak zasib pidvyshchennya informatsiynoyi kultury osobystosti [Elektronnyy resurs] / Ye. O. Valuyeva. – Rezhym dostupu: http://library.zntu.edu.ua/for_librarian/crim_2012/valueva.pdf.

2. Verhunov V. A. Istoriya ahrarnoyi nauky, osvity i tekhniky v Ukrayini: retrospektyvnyy naukovo-dopomizhnyy bibliohrafichnyy pokazhchyk avtoreferativ dysertatsiy, vydan ta publikatsiy, pidhotovlenykh u Tsentri istoriyi ahrarnykh nauk DSNHB NAAN Ukrany (2001–2011 rr.) / V. A. Verhunov; NAAN Ukrany, Derzhavna naukova silskohospodarska biblioteka. – K., 2011. – 383 s. – («Ahrarna nauka Ukrayiny v osobakh, dokumentakh, bibliohrafiyi»: istoriko-bibliohraf. seriya; kn. 50).

3. Horbachenko T. H. Analityko-syntetychna pererobka dokumentnoyi informatsiyi: navch. posib. dlya dystantsiynoho navchannya / T. H. Horbachenko. – [2-he vyd., pererob. i dop.]. – K.: Universytet «Ukrayina», 2008. – 312 s.

4. Zolotoy vek khudozhestvennykh obedineniy v Rossii i SSSR (1820–1932): Spravochnik / Sost.: D. Ya. Severyukhin, O. L. Leykind. – SPb.: Izd-vo Chernysheva, 1992. – 400 s.

5. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR. T. 11 (1986–1988). Ch. 1. Estestvoznanie v tselom, fiziko-matematicheskije i khimicheskije nauki. – M.: Nauka, 1997. – 216 s.

6. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR. T. 9 (1981–1983). Chast 1. Estestvoznanie v tselom, fiziko-matematicheskije i khimicheskije nauki. – M.: Nauka, 1995. – 235 s.

7. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR: 1917–1947 gg. / AN SSSR. In-t istorii estestvoznaniya. Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk. – M.; L., 1949. – 520 s.

8. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR: 1948–1950 gg. / AN SSSR. In-t istorii estestvoznaniya. Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk. – M.; L., 1955. – 396 s.

9. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR: 1951–1956 gg. / AN SSSR. In-t istorii estestvoznaniya. Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk. – M.; L., 1963. – 430 s.

10. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR: 1957–1961 gg. / AN SSSR. In-t istorii estestvoznaniya. Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk. – M.; L., 1974. – 547 s.

11. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR: 1962–1966 gg. / AN SSSR. In-t istorii estestvoznaniya. Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk. – M.; L., 1977. – 700 s.

12. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR: 1967–1970 gg. / AN SSSR. In-t istorii estestvoznaniya. Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk. – M.; L., 1981. – 768 s.

13. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR: 1971–1975 gg. / AN SSSR. In-t istorii estestvoznaniya. Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk. – M.; L., 1984. – 484 s.

14. Istoriya estestvoznaniya. Literatura, opublikovannaya v SSSR: 1976–1980 gg. / AN SSSR. In-t istorii estestvoznaniya. Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk. – M.; L., 1989. – 400 s.

15. Istoriya estestvoznaniya: bibliograf. ukaz. izd., opublik. v SSSR / In-t istorii estestvoznaniya i tekhniki im. S. I. Vavilova. T. 10: 1984–1985: v 2 ch. Ch. 2: Nauki o Zemle, biologicheskie nauki. Prilozheniya / [Otv. red. V. M. Orel]. – M.: Nauka, 2007. – 288 s.

16. Istoriya medytsyny ta okhorony zdorovya v Ukraini: nauk.-dopom. bibliohr. pokazhch. Istoriya medytsyny ta okhorony zdorovya v Ukraini / uklad.: L. Ye. Kornilova, N. I. Mamedova; Nats. nauk. med. b-ka Ukrainy. – K.: Nats. nauk. med. b-ka Ukrainy, 2012. – 107 c.

17. Istoriya mista Kyveva z naydavnishykh chasiv do 2000 roku: nauk.-dopom. bibliohr. pokazhch. u vyd. vid XVII st. do 2000 r.: u 3 t., 14 kn. – T. 2, kn. 9. Materialna ta dukhovna kultura Kyveva (t. 2); Naukovi tovarystva. Kulturno-mystetski ustanovy: muzeyi, vystavky, kolektsiyi (kn. 9) / red.: V. A. Smolii, O. I. Hurzhiy, L. Ye. Demyanova, N. A. Dekhtyarova, L. Ya. Mukha; In-t istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy. – K., 2010. – 201 c.

18. Medytsyna v Ukraini. Vydatni likari: Biobibliohrafichnyy slovnyk / Derzhavna naukova medychna biblioteka. – K., 1997. – (Medychna biohrafistyka). – Vyp. 2: Druha polovyna XIX st. Litery A–K / S. M. Bulakh ta in. (avt.-upor.); Yu. K. Duplenko (nauk. konsultant i fakh. red.). – K., 2005. – 615 s.

19. Putevoditel po nauchnym obshchestvam Rossii / Sost. I. I. Komarova. – Nyu-York: Norman Ross Publishing Inc., 2000. – 883 s.

20. Rossiyskiy D. M. Istoriya vseobshchey i otechestvennoy meditsiny i zdavookhraneniya. Bibliografiya (1996–1954 gg.) / D. M. Rossiyskiy; sost. pri uchastii V. A. Nevskogo, pod red. B. D. Petrova. – M.: Medgiz, 1956. – 938 s.

21. Symonenko I. M. Hubernski vcheni arkhivni komisiyi v Ukraini: istoriohrafichnyy ohlyad i bibliohrafichnyy pokazhchyk / I. M. Symonenko; Ukr. NDI arkhivnoyi spravy ta dokumentoznavstva, Tsentr pamyatkoznavstva

NAN Ukrainy i UTOPIK. – K.: b. v., 2003. – 132 s. – (Arkhirni ta bibliohrafichni dzhherela ukrayinskoyi istorychnoyi dumky; vyp. 8).

22. Spravochnik nauchnykh obshchestv Rossii [Elektronniy resurs] / I. I. Komarova. – Rezhim dostupu: http://www.snor.ru/?an=about_guide.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Демуз Інна Олександрівна, доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

e-mail: demuz_inna@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Демуз Инна Александровна, доктор исторических наук, доцент, заведующая кафедрой документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401

e-mail: demuz_inna@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Demuz Inna O., Doctor of History, the Head of Document Science Department

State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnitskyi Hrihoriy Skovoroda State Pedagogical University»

30, Sukhomlynsky Str., Pereyaslav-Khmelnitsky, Kyiv region, Ukraine, 08401

e-mail: demuz_inna@ukr.net

УДК 316.77:005

РОЛЬ ПИСЬМОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Зленко А. М.

Комунікації – це складні процеси, що охоплюють кілька взаємозалежних етапів, кожен з яких є важливим для розуміння адресатом суті надісланого йому повідомлення. Якщо знехтувати певними правилами передавання інформації, її зміст може бути спотворено чи навіть втрачено. Тому слід обирати такий метод комунікації, що сприяв би забезпеченню найефективнішого і найбезпечнішого обміну інформацією в кожній конкретній управлінській ситуації.

Метою публікації є з'ясування ролі письмових комунікацій в процесі управління організацією, дослідження переваг і недоліків різних способів комунікацій.

Письмові комунікації – це записки, листи, звіти, записи тощо. З їх допомогою можна вирішити багато проблем, пов'язаних з усними комунікаціями. Проте письмові комунікації не такі поширені, як може здаватися, хоча і мають деякі переваги. Вони досить достовірні: постійно реєструють взаємні стосунки. Одержувач має змогу уважно прочитати, а потім використати її знову в разі потреби. З огляду на це письмові комунікації прийнятніші, коли йдеться про важливі деталі. Їм також надають перевагу, коли одній або двом сторонам потрібні письмові записи як свідчення того, що насправді відбувалося. У той же час, одна з найбільших вад письмових комунікацій та, що вони уповільнюють зворотний зв'язок та взаємообмін. Недоліком є і час, що витрачається на написання, друк, відправку, отримання, скеровування, прочитання. Якщо ж у листі буде незрозуміла інформація, то можна витратити декілька днів на її з'ясування і уточнення. Усна ж комунікація дає змогу вирішити управлінські завдання за декілька хвилин.

Комунікації пронизують всю діяльність організації і торкаються найрізноманітніших аспектів її функціонування. Важливість вибору того чи іншого різновиду комунікації залежить від конкретної управлінської ситуації.

Ключові слова: усна комунікація, невербальна комунікація, письмова комунікація, інформація, управління, організація.

РОЛЬ ПИСЬМЕННЫХ КОММУНИКАЦИЙ В УПРАВЛЕНИИ ОРГАНИЗАЦИЕЙ

Зленко А. Н.

Коммуникации – это сложные процессы, охватывающие несколько взаимосвязанных этапов, каждый из которых является важным для понимания адресатом сути посланного ему сообщения. Если пренебречь определенными правилами передачи информации, ее содержание может быть искажено или даже утрачено. Поэтому следует выбирать такой метод коммуникации, что способствовало бы обеспечению эффективного и безопасного обмена информацией в каждой конкретной управленческой ситуации.

Целью публикации является выяснение роли письменных коммуникаций в процессе управления организацией, исследование преимуществ и недостатков различных видов коммуникаций.

Письменные коммуникации – это записки, письма, отчеты, записи и тому подобное. С их помощью можно решить много проблем, связанных с устными коммуникациями. Однако письменные коммуникации не такие распространенные, как может показаться, хотя и имеют некоторые преимущества. Они достаточно достоверны: постоянно регистрируют взаимные отношения. Получатель имеет возможность внимательно прочитать, а затем использовать ее вновь в случае необходимости. Учитывая это письменные коммуникации более приемлемы, когда речь идет о важных деталях. Им также отдают предпочтение, когда одной или двум сторонам нужны письменные записи как свидетельство того, что на самом деле происходило. В то же время, один из крупнейших недостатков письменных коммуникаций есть, то что они замедляют обратную связь и взаимообмен. Недостатком является и время, затрачиваемое на написание, печать, отправку, получение, управление, прочтения. Если же в письме будет непонятная информация, то можно потратить несколько дней на ее выяснения и уточнения. Устная же коммуникация дает возможность решить управленческие задачи за несколько минут.

Коммуникации пронизывают всю деятельность организации и затрагивают разнообразные аспекты ее функционирования. Важность выбора того или иного вида коммуникации зависит от конкретной управленческой ситуации.

Ключевые слова: устная коммуникация, невербальная коммуникация, письменная коммуникация, информация, управление, организация.

THE ROLE OF WRITTEN COMMUNICATION IN ORGANIZATION MANAGEMENT

Zlenko A. M.

Communications are complicated processes, that cover several interrelated stages, each of which is important for understanding of addressee the essence of the sent message. If one ignore some rules of submitting of the information, its content may be strained or even lost. So one should choose such method of communication, which can provide the most effective and the safest exchange of information in every management situation.

The aim of the publication is to find out the role of written communication in the process of organization management, to research the advantages and disadvantages of different kinds of communication.

Written communications are notes, letters, reports and others. With their help one can solve many problems, related to spoken communications. However, written communications are not so spread as it may seem, although they have some advantages. They are pretty authentic: notify constantly mutual relations. The receiver can read it attentively and then use it again, if it will be needed. Given this, written communications are more suitable when talking about important details. They are also preferred if one or another side needs written notes as a testimony of what really happened. At the same time, one of the biggest disadvantages of written communications is that, they slow feedback and interchange. The disadvantage is also a time, used for writing, typing, sending, receiving, directing, reading. If the letter contains unclear information, so several days for specification will be needed. Spoken communication allows to solve management tasks in few minutes.

Communications permeate all the organization's activity and affect different aspects of its functioning. The importance of choosing of one of the communication variety depends on specific management situation.

Key words: *spoken communication, nonverbal communication, written communication, information, management, organization.*

Постановка проблеми. Інтерес до проблем комунікації викликаний, насамперед, зміною місця й ролі комунікації й комунікативних технологій у різних сферах суспільного життя. Особливо пильну увагу проблема комунікації привертає в наші дні у зв'язку суперечливими тенденціями розвитку комунікативних процесів у управлінні організацією.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема, що розглядається знайшла своє відображення у наукових працях вітчизняних вчених: Ф. С. Бацевича, В. М. Манакіна, Г. Г. Почепцова, Р. Шералієвої, О. В. Яшенкової та ін. Аналіз ступеня розробленості проблеми комунікації дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на значний інтерес до вивчення феномена комунікації, дотепер відсутня єдина теорія комунікації.

Метою публікації є з'ясування ролі письмових комунікацій у процесі управління організацією, дослідження переваг і недоліків різних способів комунікацій.

Виклад основного матеріалу. Основою комунікацій є інформація. Це найважливіший ресурс, який дає змогу організаціям розвиватися, зміцнювати стратегічні позиції. Комунікація не обмежується простим передаванням. Вона має здійснюватися так, щоб надіслана інформація мотивувала дії того, кому вона адресована. А це можливо за умов, коли обидві сторони впевнені в тому, що рішення і відповідні дії на основі даної інформації змінять ситуацію на краще. Тому інформація повинна бути достовірною, своєчасною, повною і релевантною (тобто прямо чи опосередковано стосуватися об'єкта управління).

Вимоги до інформації неоднакові на різних стадіях процесу управління. Так, при визначенні цілей велике значення мають обсяг інформації, наукова і технічна її новизна, повнота. При оцінюванні ситуації – важлива структура інформації, що дає змогу використати системний підхід для аналізу ситуації. При розробленні управлінських рішень – її своєчасність, повнота, можливість автоматизованого оброблення тощо.

Створення ефективних комунікацій як усередині, так і за межами організації досягається шляхом добре організованого комунікаційного процесу.

Комунікаційний процес визначають як обмін інформацією між двома чи більше людьми. Основна мета такого процесу полягає в забезпеченні розуміння інформації, що є предметом обміну, тобто повідомлень.

У комунікаційному процесі вирізняють чотири базових елементи:

– відправник – особа, яка генерує ідеї або збирає інформацію та передає її;

- повідомлення – інформація, закодована за допомогою символів;
- канал – засіб передачі інформації;
- одержувач – особа, котрій призначено інформацію й яка інтерпретує її [5].

Під час обміну інформацією завданням відправника та одержувача: є складання повідомлення та використання каналу зв'язку для його передачі таким чином, щоб обидві сторони зрозуміли і підтримали висхідну ідею.

Розрізняють такі етапи процесу комунікації:

- зародження ідеї;
- кодування і вибір каналу;
- передача;
- декодування.

Комунікації можуть відбуватися різними способами – усно, невербально, письмово. Кожен з них має свої переваги і недоліки, що і зумовлює сфери їх використання [1].

Усні комунікації передбачають спілкування за допомогою усного мовлення (бесіда зі співрозмовником наодинці, наради, виступи перед аудиторією, телефонні розмови). Перевагою таких комунікацій є економія часу, швидше порозуміння, яке забезпечується інтонацією, гучністю голосу, його емоційним забарвленням. Інтонація служить індикатором психологічного стану того, хто говорить. Якщо вона повчальна, то в співрозмовника виникає внутрішній протест щодо неї; якщо довірлива – співрозмовник відчуває власну винятковість, що налаштовує його на сприйняття інформації та довіру до неї. Гучність голосу впливає на увагу слухача. Зокрема, особливий наголос на певному слові означає важливість його для осмислення подальшої інформації. Емоційне забарвлення голосу свідчить про обурення чи невдоволення людини тим, що відбувається. До цього засобу нерідко вдаються керівники, вказуючи підлеглим на допущені помилки. Однак іноді це спричиняє протилежний бажаному ефект. У деяких випадках підвищення голосу негативно впливає на слухача, погіршуючи взаєморозуміння. На Сході, наприклад, взагалі не прийнято підвищувати голос. Про обурення тут сигналізує перехід на шепіт.

Усні комунікації є доцільними за необхідності швидкого прийняття рішень. Вони забезпечують оперативний зворотний зв'язок. Це зумовлено не лише тим, що усна мова є майже миттєвим перетворенням думок на зрозумілі сигнали, а й тим, що при такій розмові можна уникати зайвих подробиць, особливо коли співрозмовники добре знайомі. У такому разі існує «розуміння з півслова», яке, до того ж, підкріплюється невербальними сигналами [3].

Невербальні (несловесні) комунікації – комунікації через міміку, жести, вираз очей тощо, що свідчать про ставлення співрозмовників один до одного і до інформації, якою вони обмінюються. Вчені встановили, що 55% повідомлень сприймаються через вираз обличчя, пози, жести; 38% – через інтонації голосу і лише 7% – через слова. Невербальні сигнали («мова тіла») можуть багато чого розповісти про внутрішній стан навіть незнайомої людини. Вони посилюють сприйняття співрозмовником почутого, підтверджуючи його достовірність (у разі адекватних символів) або спростовуючи (коли невербальні знаки вказують на обман). Вміле їх використання дає змогу розуміти людей, вести переговори, вирішувати конфлікти, виступати перед аудиторією, викликати довіру тощо [3].

Так, якщо людина, з якою ви ведете переговори, відхилилась назад, це означає, що рішення її не на вашу користь. Слід терміново вводити в дію інші аргументи, які підвищили б зацікавленість партнера в позитивному вирішенні питання. Якщо в процесі розмови виникла пауза і співрозмовник кинув погляд на вас – він чекає вашої відповіді. Якщо ж після своєї паузи співрозмовник відвів погляд у бік – це прохання не перебивати його. Поглажування вуха, очей, брів – свідчення напруженого обмірковування отриманої інформації. Отже, знання «мови тіла» необхідне для успішних комунікацій.

Письмові комунікації – це передавання інформації на паперових, магнітних, лазерних носіях. Використовуються за необхідності передати або зафіксувати і зберегти інформацію точно. Найчастіше вдаються до них під час складання планів та звітів, написання доповідей та оформлення оголошень, інформування широкого загалу користувачів інформації, що

перебувають поза межами безпосередньої досяжності (довідники, рекламні проспекти, відомчі інформбюлетені, газети тощо). Їх перевагами є те, що вони дають змогу ґрунтовно підготувати повідомлення, привести його у відповідність до стандартних вимог (лаконічність, системність викладення, повнота, коректність) і зберігати інформацію протягом тривалого часу. Водночас вони мають суттєві вади: потребують ретельної підготовки і значних витрат часу для написання повідомлення, щоб викладену інформацію адресат сприймав однозначно, саме так, як того хотів відправник; зворотний зв'язок за таких комунікацій уповільнений (якщо в листі є незрозуміла інформація чи помилка, для її з'ясування необхідно кілька днів).

Професійний рівень управлінця проявляється у зовнішньому оформленню письмового спілкування. Закреслення, виправлення в тексті, друкарські помилки і т.п. псують враження від письмового повідомлення так само, як незграбні манери відволікають від усного мовлення. Крім того, необхідно дотримуватись граматичних правил – орфографічні, пунктуаційні помилки і безграмотний виклад змісту є ознаками неосвіченості автора.

Удосконалення письмових комунікацій можна забезпечити шляхом використання контрольного переліку «П'ять «С» комунікацій», який наводить Р. Фалмер [2]. Якщо повідомлення високо оцінюється за кожною з таких категорій, то воно успішно передасть ідеї від відправника до одержувача.

Розглянемо ці комунікації детальніше [2]:

1. Ясність (Clarity). Якщо використати стосовно комунікаційного процесу закон управління, сформульований Мерфі («Якщо що-небудь може зіпсуватися, то воно зіпсується»), то він матиме такий вигляд: «Якщо у вашому повідомленні що-небудь може бути неправильно сприйнятим, то воно і буде неправильно сприйняте». Повідомлення має бути настільки однозначним і логічно витриманим, наскільки це можливо.

2. Повнота (Completeness). Намагаючись спростити й уявити ситуацію, можемо потрапити в «пастку» неповноти недостатньої поінформованості.

3. Лаконічність (Conciseness). Більшість комунікацій удосконалюється, коли кілька добре підібраних слів замінюють

багатослівні повідомлення з недбало підібраними словами. У разі формування довгих послань іноді проблема пов'язана з обширністю теми. Часто справа пов'язана з неспроможністю комунікатора сформулювати конкретне повідомлення, яке він хоче передати.

4. Конкретність (Concreteness). Комунікатори вдаються до абстракцій та узагальнень, якщо не зовсім впевнені в реальностях, конкретних фактах. Абстракція звичайно набуває цінності, коли справа пов'язана з абстрактними поняттями, а вибір конкретної термінології залежить від ситуації.

5. Коректність (Correctness). Уміле використання методів комунікації буде непотрібним, якщо повідомлення некоректне. Однак некоректні повідомлення не завжди спричинені намірами виявляти інформацію. Незначні перебільшення, а також необґрунтовані узагальнення та припущення можуть зумовити виникнення великих комунікаційних бар'єрів.

«П'ять «С» комунікацій» корисні під час оцінювання будь-якого повідомлення, і досвідчені менеджери вміло реалізують ці вимоги [2].

Висновки. Нині важко погодитись із твердженням, що письмова мова є другорядною по відношенню до усної, хоча з точки зору походження письмова мова дійсно виникла пізніше. Звукові образи у свідомості не завжди є необхідними для спілкування та формування понять, а написання, в свою чергу, цілком здатні слугувати знаряддям комунікації і без відповідного зв'язку зі звучанням. Сьогодні нові явища письмової мови усе частіше виникають незалежно від усної форми (наприклад, мова SMS-повідомлень), тут йдеться не лише про взаємозв'язок двох форм мови, а й про їх рівність, бо в окремих випадках проявляються особливості притаманні лише письмовій мові. Графічні знаки здатні позначати ті чи інші об'єкти дійсності та реалізувати поняття про них так само безпосередньо, як і звукові знаки [4].

Враховуючи те, що сьогодні письмова комунікація стає основним засобом спілкування в багатьох сферах, а також розширення або зміну комунікативних завдань та наявність у сучасному суспільстві специфічних можливостей для створення

і трансляції повідомлень, необхідно і в подальшому приділяти особливу увагу їх аналізу.

Список використаних джерел

1. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: Навч. посібник / В.М. Варенко – К.: Університет «Україна», 2013. – 416 с.
2. Дикань Н.В. Менеджмент: навч. посібник / Н.В. Дикань, І.І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 389 с.
3. Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 348 с.
4. Ситдикова І.В. Нові парадигми досліджень письмової комунікації – Електронний ресурс. Режим доступу: http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/46-4/3.pdf
5. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О.В. Яшенкова. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

References

1. Varenko V.M. Informatsiino-analitychna diialnist: Navch. posibnyk. / V.M. Varenko – K.: Universytet «Ukraine», 2013. – 416 s.
2. Dykan N.V. Menedzhment: navch. posibnyk / N.V. Dykan, I.I. Borysenko. – K.: Znannia, 2008. – 389 s.
3. Nechaiuk L.I., Telesh N.O. Hotelno-restorannyi biznes: menedzhment. Navchalnyi posibnyk. – K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2003. – 348 s.
4. Sytdykova I.V. Novi paradyhmy doslidzhen pysmovoï komunikatsii – Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/46-4/3.pdf
5. Yashenkova O.V. Osnovy teorii movnoi komunikatsii: navch. posib. / O.V. Yashenkova. – K.: VTs «Akademiia», 2010. – 312 s.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Зленко Алла Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна 08401

e-mail: zlenko.am@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Зленко Алла Николаевна, кандидат исторических наук, доцент
кафедры документоведения

*ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический
университет имени Григория Сковороды»*

*ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина
08401*

e-mail: zlenko.am@mail.ru

DATA ON AUTHOR

Zlenko Alla M., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of
Document Science Department

Pereyaslav-Khmenytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University

*30, Sukhomlynskyi Str., Pereyaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine,
08401*

e-mail: zlenko.am@mail.ru

РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА АРХІВОЗНАВСТВА

УДК 930.25:34.047(477) «192/193» (091)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ У 1920–1930-х рр.

Довжук І.В.

У статті розглядається процес реформування архівних установ, створення нормативно-правової бази, а також централізації архівної справи в Україні. Також порушено питання про процес відмови від демократичного управління мережею архівних установ і більшовизації архівних кадрів. У розглядуваний період мережа архівних установ України зазнала значних змін, відбулося одержавлення архівів та інтегрування архівних органів у тоталітарну систему управління суспільним життям.

Аналіз архівного законодавства УСРР за 20-ті – початок 30-х років ХХ ст. свідчить про те, що, попри недоліки, нормативно-правові акти з архівної справи відіграли значну роль у її розвитку. Вони кодифікували й унормовували питання забезпечення збереженості архівних документів, їхнє упорядкування та облік, створення мережі центральних, обласних, районних і міських державних архівів, фінансове зміцнення архівної системи, поліпшення загального стану архівних підрозділів установ та організацій. Важливе значення мали постанови про «єдиний» державний архівний фонд республіки, які не лише запроваджували поняття ЄДАФ УСРР до наукового і суспільного обігу, а й розкривали його зміст і склад. Однак попри декларування «єдності» державного архівного фонду, формування окремого партійного фонду порушувало сутність поняття і створювало прецедент існування позадержавного архівного фонду. Остаточна централізація архівної справи на союзному рівні на тривалий час позбавила український ЄДАФ права на самостійний розвиток.

Ключові слова: архіви, архівні установи, архівна реформа, архівна справа, архівні документи, нормативні акти.

ПРАВОВЫЕ ПРИНЦИПЫ РЕОРГАНИЗАЦИИ АРХИВНОГО ДЕЛА В 1920–1930-х гг.

Довжук И.В.

В статье рассматривается процесс реформирования архивных учреждений, создания нормативно-правовой базы, а также централизации архивного дела в Украине. Также затронут вопрос о процессе отказа от демократического управления архивными учреждениями и большевизации архивных кадров. В рассматриваемый период сеть архивных учреждений Украины претерпела значительные изменения, состоялось огосударствление архивов и интегрирование архивных органов в тоталитарную систему управления общественной жизнью.

Анализ архивного законодательства УССР за 20-е – начало 30-х годов XX в. свидетельствует о том, что, невзирая на недостатки, нормативно-правовые акты по архивному делу сыграли значительную роль в его развитии. Они кодифицировали и нормировали вопрос обеспечения сохранности архивных документов, их упорядочение и учет, создание сети центральных, областных, районных и городских государственных архивов, финансовое укрепление архивной системы, улучшения общего состояния архивных подразделений учреждений и организаций. Важное значение имели постановления о «едином» государственном архивном фонде республики, которые не только внедряли понятие ЕГАФ УССР в научный и общественный оборот, но и раскрывали его содержание и состав. Однако невзирая на декларирование «единства» государственного архивного фонда, формирования отдельного партийного фонда нарушало сущность понятия и создавало прецедент существования внесударственного архивного фонда. Окончательная централизация архивного дела на союзном уровне на длительное время лишила украинский ЕГАФ права на самостоятельное развитие.

Ключевые слова: архивы, архивные учреждения, архивная реформа, архивное дело, архивные документы, нормативные акты.

LEGAL PRINCIPLES OF REORGANIZATION OF ARCHIVING IN 1920s–1930s.

Dovzhuk I.V.

The article is devoted to the question of making reforms of archival establishments, creating legislation framework and centralization of archives in Ukraine. Some questions are due to the process of denying the democratic ruling by the net of archival establishments and bolshevization

of archival personnel. During the examined period, the Ukrainian net of archival establishments had a lot of changes, among which were a governmentalization of archives and integration of archive bodies into totalitarian system of conducting the social life.

Analysis of USSR archival legislation for the period of 1920–1930s shows that despite disadvantages, the legislation principles played an important role in the development of the archive sphere. They codified and showed norms within issue of preservation of archival documents, their ordering and accounting, organizing the net of central archives, financial strengthening of archival system, making better the whole status of archives and archival establishments. An important meaning had the decisions about «the only» State Archival Fund of the Republic which founded not only the notions OSAF USSR within scientific and social circulation, but they also opened its content and composition. But despite declaration of «uniting» of state archival fund, forming a separate party's fund violated the essence of the concept and created a precedent of being not the state Archive Fund. The final centralization of archives at the federal level for a long time deprived Ukrainian OSAF right to self-development.

Key words: *archives, archival institutions, archival reform, archiving, archival records, regulations.*

Постановка проблеми. Соціально-політичні зміни, що відбувалися в країні у міжвоєнний період, не могли не накласти відбиток на розвиток архівної справи. Можна відзначити, що 20–30-ті рр. XX ст. були визначальними в історії розвитку архівознавства. Упродовж цього періоду в Україні було проведено архівну реформу, створено нормативно-правову базу діяльності архівних установ, усунуто дублювання в управлінні архівною справою та проведено її централізацію, що значно полегшило управління та контроль у сфері архівної діяльності. Для оптимізації керування створено ієрархічну мережу архівних установ, сформовано державний архівний фонд та уконституйовано це поняття в архівознавстві, проведено концентрацію архівних документів у державних архівах, розроблено нормативно-методичне забезпечення основних напрямів роботи архівів, здійснено перші кроки з впровадження в життя підготовку архівістів.

Метою цієї розвідки є розглянути розвиток архівної справи в Україні у 20–30-х рр. XX ст. та формування профільної правової бази.

Аналіз останніх досліджень. У УРСР упродовж 1920–1930-х рр. організація архівної справи пов'язана з проведенням архівної реформи. Аксіомою радянської історіографії архівознавства була думка про визначальну роль у реформуванні засад архівної справи в союзних республіках так званого «ленінського» декрету «Про реорганізацію і централізацію архівної справи в РСФРР» від 1 червня 1918 р. Вважалося, що саме він став підґрунтям українських нормативно-правових актів у галузі архівної справи, які визначили основні напрями реформи. Архівознавчі дослідження останніх років спростовують цю думку. Зокрема, переконливо доведено, що концепція архівної реформи в УРСР має багато спільного з теоретичними розробками українських істориків-архівістів 1917–1919 рр. О. Грушевського, І. Каманіна й В. Модзалевського та перетинається в ключових питаннях із російською та західноєвропейською моделлю архівної реформи [1, с. 6–7].

Виклад основного матеріалу. Упровадження архівної реформи в Україні вимагало належного законодавчого забезпечення. Нерозробленість правових норм різних аспектів діяльності архівних установ означала, що «у випадку пограбування або продажу архівів, Архівне Управління не мало юридичних основ до залучення винуватих до відповідальності», як наголошував на початку 1920-х років завідувач Київського губарху В. Міяковський.

Отже, розроблення правових засад розвитку архівної справи постало як першочергове завдання організації роботи архівних установ. Упродовж 20-х років було прийнято ряд декретів: «Про передачу історичних та мистецьких цінностей у відання Наркомосу» від 3 квітня 1919 р., «Про охорону архівів» від 31 жовтня 1922 р. Крім того, видано закони: «Кодекс законів про Народну Освіту УСРР» від 22 листопада 1922 р., «Устав про ЄДАФ УСРР» від 5 квітня 1930 р.; постанови ВУЦВК та РНК УСРР «Тимчасове положення про архівну справу» від 20 квітня 1920 р., «Про закріплення за архівами їхніх приміщень» від 2 липня 1923 р., «Про єдиний державний архівний фонд УСРР» від 16 грудня 1925 р., «Про Всеукраїнський центральний державний архів» від 13 серпня 1930 р., «Про стан архівної

справи і діяльність архівних органів у 1927 і 1928 рр.» від 29 липня 1929 р.; положення «Про Центральне архівне управління» від 3 січня 1923 р., про кабінет архівознавства, науково-довідкові бібліотеки при центральних і крайових архівах УСРР [7, с. 5–6].

Умовно ці законодавчі, нормативні та нормативно-правові акти можна поділити на кілька груп. До першої групи належать ті, що встановлювали право власності на всі архівні документи УСРР. Другу складали акти, що узаконювали статус сукупної архівної спадщини українського народу та впроваджували централізоване управління архівною справою. До третьої групи слід віднести нормативні документи, які врегульовували діяльність архівних установ, визначали основні ознаки та структуру архівної системи. До четвертої – ті, що унормовували фінансову сторону діяльності архівних установ. Цей поділ є досить умовним, оскільки більшість документів мала комплексний характер і відображала пріоритети державної політики у сфері архівознавства.

Якщо детально аналізувати нормативні акти, що були видані в Україні в розглядуваний період, слід зазначити, що першим законодавчим актом, який стосувався питань архівної справи, був декрет РНК УСРР «Про передачу історичних та мистецьких цінностей у відання Наркомосу», прийнятий 3 квітня 1919 р. Попри те, що це не був спеціальний архівний закон, з нього фактично розпочалася централізація архівної справи, оскільки він декларував загальнонародну державну власність на архівні документи й узаконював розпорядника документальної спадщини українського народу – НКО в особі архівної секції Вукопмису, забороняючи нищення будь-яких документів без її відома. Таким чином, однією з перших засад упорядкування діяльності архівних установ було встановлення централізованого керівництва архівами й заборона установам самостійно знищувати архівні документи. Ця норма була не випадковою, адже під час революції і громадянської війни гинули безцінні документи, які містили важливу інформацію. Утрата таких історичних пам'яток нанесла значні збитки історичній науці в цілому [2, с. 72–75].

Важливим актом для поглиблення розуміння права державної власності на архівні документи було затверджене

РНК УСРР 24 квітня 1920 р. «Тимчасове положення про архівну справу», відоме в історіографії як таке, що впроваджувало націоналізацію і централізацію архівної справи в республіці [3, с. 43].

Отже, перші в УСРР законодавчі акти з архівної справи були спрямовані на впровадження централізованого управління у сфері архівної справи, оголошення державної власності на архівні документи, заборону нищення архівів та врегулювання питань їхньої неконтрольованої утилізації, що становила серйозну загрозу збереженню документально-історичної спадщини українського народу. Але не були вирішені питання усунення паралелізму в управлінні архівною справою, що призводило до дублювання основних функцій Архівної секції Вукопмису та ОВАК, ще не розглядалося питання про статус і склад державного архівного фонду.

Друга група законодавчих актів стосувалась формування ієрархічної системи архівних установ, поглиблювала впровадження централізації в галузі архівної справи. Так, постановою Колегії Наркомосвіти УСРР від 28 квітня 1921 р. на базі Архівної секції підпорядкованого йому Вукопмису було створено Головне архівне управління при Наркомосвіті УСРР (Головарх). Усі питання, які стосувалися архівної справи (передавання архівних документів до інших установ, їхній продаж, вивезення за межі УСРР тощо), мав право вирішувати тільки Головарх та його місцеві органи. Отже, цією постановою в УСРР послідовно поглиблювалася централізація архівної справи, а за архівними установами закріплювалося право розпоряджатися архівними документами [7, с. 8–9].

Початок нового етапу розвитку архівної справи України пов'язаний із затвердженням 3 січня 1923 р. постанови ВУЦВК «Положення про Центральне Архівне Управління», за яким колишнє Головне архівне управління при Наркомосвіті реорганізовувалося у Центральне архівне управління (Укрцентрархів) при ВУЦВК. На Укрцентрархів покладалося загальне керівництво всією архівною системою УСРР, організація архівної частини поточного діловодства в діючих установах та наукова класифікація архівних матеріалів [8, с. 14–15].

Крім централізації архівної справи, реалізованої згідно з положенням про Укрцентрархів, на порядку денному архівної реформи стояло створення державного архівного фонду. Прагнення українських архівістів до незалежного формування ЄДАФ УСРР та ще раз законодавчо підтвердити існування в Україні власного ЄДАФ, на противагу намаганням Центрархіву РСФРР створити загальносоюзний керівний архівний орган, знайшло своє відображення у постанові ВУЦВК та РНК УСРР «Про єдиний державний архівний фонд УСРР» від 16 грудня 1925 р. [5, с. 6–10].

Удосконаленню структури архівних установ та конституюванню її централізованого статусу сприяло й «Положення про Центральне Архівне управління УСРР (Укрцентрархів) та його місцеві органи» від 25 січня 1928 р. Його новизна полягала в тому, що в ньому з'явився пункт про підготовку архівних документів для наукових досліджень, було уточнено склад Ради при завідуючому Укрцентрархівом (включені завідуючі відділами архівознавства та адміністративно-організаційного); Центральний історичний архів у Києві та Центральний архів стародавніх актів та крайові історичні архіви у Харкові, Одесі, Дніпропетровську, Полтаві, Чернігові увійшли до Укрцентрархіву як самостійні одиниці [4, с. 3–16].

Місцеві архівні органи, як і за попередніми постановами, поділялися на дві групи. До першої групи були віднесені Харківський, Київський, Одеський, Дніпропетровський, Чернігівський, Полтавський, Кам'янець-Подільський, Житомирський, Артемівський, Вінницький, Кременчуцький, Миколаївський, Луганський, Херсонський і Запорізький окрархи. Усі інші окрархи входили до другої групи, їхні права й обов'язки не змінювалися.

Нова постанова та доповнення до неї РНК УСРР від 12 вересня 1930 р., у зв'язку з утворенням Центрального архівного управління СРСР, вирішувала також питання про долю документів загальносоюзного значення. Такі фонди (установи транспорту, пошти, військові підприємства та інші) залишалися у віданні ЦАУ УСРР, але під контролем ЦАУ СРСР. Концентрація, упорядкування і використання цих документів

мали здійснюватися місцевими архівними органами республіки відповідно до загальних правил, виданих ЦАУ УСРР [6, с. 8–12].

Постанова ВУЦВК та РНК УСРР від 5 квітня 1930 р. «Про Єдиний державний архівний фонд УСРР» скасувала попередні постанови з цього питання і дала ширше та детальніше визначення складу ЄДАФ, установила порядок передавання до архівних установ документів тільки науково-історичного значення, змінила строки зберігання архівних документів в архівних частинах установ, які діють дотепер [7, с. 11].

Збільшення кількості архівних документів вимагало розширення мережі державних архівів. 13 серпня 1930 р. ВУЦВК і РНК УСРР постановою «Про Всеукраїнський центральний державний архів» прийняли рішення про організацію Всеукраїнського центрального державного архіву, який мав зберігати, систематизувати та готувати для наукового дослідження архівні матеріали всіх центральних державних і громадських установ, організацій УСРР від часу закінчення громадянської війни.

Перехід у лютому 1932 р. на триступеневу систему управління в УСРР та утворення областей викликали зміни в мережі архівних установ. Було створено обласні, міські та районні архіви, що вимагало законодавчого закріплення, яке було здійснено постановою ВЦВК та РНК УСРР від 20 червня 1932 р. «Про центральну архівну управу УСРР, її місцеві органи та установи, що є при її місцевих органах». Ця постанова відображає перехід архівного будівництва УСРР на новий етап розвитку [8, с. 16–17].

Нова постанова визнавала центральні, обласні та державні історичні архіви науковими архівними установами, які зберігають, систематизують і науково опрацьовують архівні матеріали науково-історичного значення. Обласні державні історичні архіви утримувалися за рахунок обласних бюджетів. Центральним обласним управлінням надавалося право фінансувати науково-видавничу діяльність цих архівів за рахунок централізованих коштів свого бюджету.

Постановою закріплювалася нова структура апарату ЦАУ та зміни в мережі центральних державних архівів:

створення на базі Харківського центрального історичного архіву Всеукраїнського центрального архіву стародавніх актів та Київського обласного історичного архіву на базі Київського центрального історичного архіву, до центральних архівів було віднесено Всеукраїнський центральний фото-кіноархів, створений у вересні 1931 р. [8, с. 14–15]

Висновки. Таким чином, аналіз архівного законодавства УСРР за 20-ті – початок 30-х років ХХ ст. свідчить про те, що попри недоліки, нормативно-правові акти з архівної справи відіграли значну роль у її розвитку. Вони кодифікували й унормовували питання забезпечення збереженості архівних документів, їхнє упорядкування та облік, створення мережі центральних, обласних, районних і міських державних архівів, фінансове зміцнення архівної системи, поліпшення загального стану архівних підрозділів установ та організацій. Важливе значення мали постанови про «єдиний» державний архівний фонд республіки, які не лише запроваджували поняття ЄДАФ УСРР до наукового і суспільного обігу, а й розкривали його зміст і склад. Однак попри декларування «єдності» державного архівного фонду, формування окремого партійного фонду порушувало сутність поняття і створювало прецедент існування позадержавного архівного фонду. Остаточна централізація архівної справи на союзному рівні на тривалий час позбавила український ЄДАФ права на самостійний розвиток.

У цілому, у розглядуваний період мережа архівних установ України зазнала значних змін, відбулося одержавлення архівів, більшовизація архівних кадрів, посилювалася централізація управління архівною справою. Поступово відбулася відмова від демократичних принципів управління архівами, архівні органи повністю інтегрувалися в тоталітарну систему управління суспільним життям.

Розглядувана проблема має перспективи подальшого дослідження, зокрема що стосується діяльності Головного архівного управління Наркомосвіти УСРР що було створене у вересні 1921 р.

Список використаних джерел

1. Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.): Зб. наукових праць / Редкол. В. С. Лозицький (відп. ред.) та ін. – К., 1998. – С. 4–10.
2. Архівознавство: Підруч. для студентів іст. ф-тів вищ. навч. закл. в Україні / За заг. ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. – К.: Академія, 2002. – 356 с.
3. Збірник законів і розпоряджень Робітничо-селянського Уряду України. – Харків, 1920. – 701 с.
4. Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – Харків: НКЮ, 1928. – 204 с.
5. Лозицький В. С. Управління архівною справою в Україні: історія, проблеми, перспективи / В. С. Лозицький // Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні: доп. та повід. наук. конф., 15–16 берез. 1995 р. – К., 1996. – С. 3–11.
6. Мазин К. Д. Проекты архивной реформы в России конца XIX – начала XX вв.: автореф. дисс... канд. ист. наук. – М., 1987. – 24 с.
7. Нариси історії архівної справи в Україні / За заг. ред. І. Б. Матяш та К. І. Климової. – К.: Академія, 2002. – 612 с.
8. Пількевич С. Д. Головні етапи розвитку архівної справи на Україні (1917–1965 рр.) // Історичні джерела та їх використання. – Вип. 3. – К., 1968. – С. 14–19.

Referencez

1. Arhivna ta biblioteczna sprava v Ukrai'ni doby vyzvol'nyh zmagani' (1917–1921 rr.): Zb. naukovykh prac' / Redkol. V.S.Lozyč'kyj (vidp. red.) ta in. – K., 1998. – S. 4–10.
2. Arhivознаvstvo: Pidruch. dlja studentiv ist. f-tiv vyssh. navch. zakl. v Ukrai'ni / Za zag. red. Ja. S. Kalakury ta I. B. Matjash. – K.: Akademija, 2002. – 356 s.
3. Zbirnyk zakoniv i rozporjadzhen' Robitnycho-seljans'kogo Urjadu Ukrai'ny. – Harkiv, 1920. – 701 s.
4. Zbirnyk uzakonen' ta rozporjadzhen' Robitnycho-Seljans'kogo Urjadu Ukrai'ny. – Harkiv: NKJu, 1928. – 204 s.
5. Lozyč'kyj V. S. Upravlinnja arhivnoju spravoju v Ukrai'ni: istorija, problemy, perspektivy / V. S. Lozyč'kyj // Aktual'ni problemy rozvytku arhivnoi' spravy v Ukrai'ni: dop. ta povid. nauk. konf., 15–16 berez. 1995 r. – K., 1996. – S. 3–11.
6. Mazyn K. D. Proekty arhyvnoj reformy v Rossyy konca XIX – nachala XX vv.: Avtoref. dys... kand. yst. nauk. – M., 1987. – 24 s.

7. Narysy istorii' arhivnoi' spravy v Ukraini / Za zag. red. I. B. Matjash ta K. I. Klymovoi'. – K.: Akademiya, 2002. – 612 s.

8. Pil'kevych S. D. Golovni etapy rozvytku arhivnoi' spravy na Ukraini (1917–1965 rr.) // Istorychni dzherela ta i'h vykorystannja. – Vyp. 3. – K., 1968. – S. 14–19.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Довжук Ігор Володимирович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

e-mail: i.v.dovzhuk@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Довжук Игорь Владимирович, доктор исторических наук, профессор, профессор кафедры документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

e-mail: i.v.dovzhuk@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Dovzhuk Igor V., Doctor of Historical Sciences, professor, professor of Document Science Department

SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

e-mail: i.v.dovzhuk@ukr.net

УДК 930.25(477.51) «19» (091)

АРХІВНІ УСТАНОВИ ЧЕРНІГІВЩИНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

Ігнатенко М. М.

У статті аналізується історія розвитку архівних установ Чернігівщини у першій половині 20 століття. Мета: проаналізувати тенденції розвитку архівних установ та їх зв'язок з історичним краєзнавством. З'ясовано, що історія архівної справи в регіоні має глибоке коріння і активно розвивалась ще з кінця 19 ст. Велику роль

7. Narysy istorii' arhivnoi' spravy v Ukraini / Za zag. red. I. B. Matjash ta K. I. Klymovoi'. – K.: Akademiya, 2002. – 612 s.

8. Pil'kevych S. D. Golovni etapy rozvytku arhivnoi' spravy na Ukraini (1917–1965 rr.) // Istorychni dzherela ta i'h vykorystannja. – Vyp. 3. – K., 1968. – S. 14–19.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Довжук Ігор Володимирович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

e-mail: i.v.dovzhuk@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Довжук Игорь Владимирович, доктор исторических наук, профессор, профессор кафедры документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

e-mail: i.v.dovzhuk@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Dovzhuk Igor V., Doctor of Historical Sciences, professor, professor of Document Science Department

SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

e-mail: i.v.dovzhuk@ukr.net

УДК 930.25(477.51) «19» (091)

АРХІВНІ УСТАНОВИ ЧЕРНІГІВЩИНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

Ігнатенко М. М.

У статті аналізується історія розвитку архівних установ Чернігівщини у першій половині 20 століття. Мета: проаналізувати тенденції розвитку архівних установ та їх зв'язок з історичним краєзнавством. З'ясовано, що історія архівної справи в регіоні має глибоке коріння і активно розвивалась ще з кінця 19 ст. Велику роль

відіграла Чернігівська губернська архівна комісія, яка створила історичний архів і згуртувала краєзнавців. Плідно розвивались архіви у 20-х роках 20 ст. Архівісти брали активну участь в історико-краєзнавчому русі. Репресії 30-х років 20 століття мали вкрай негативні наслідки для подальшого розвитку архівної справи і краєзнавчих студій. Виявлено основні труднощі в питанні відновлення роботи архівних установ у повоєнний час. Автор звертає увагу на важливу роль архівів в справі розвитку історичного краєзнавства та історико-краєзнавчу діяльність архівних установ загалом. Доведено що науковий доробок чернігівських архівістів несе на собі відчутний відбиток радянської ідеології та потребує критичного аналізу.

Ключові слова: архівні установи, архівні фонди, архівісти, історичне краєзнавство.

АРХИВНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ ЧЕРНИГОВЩИНЫ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XX СТОЛЕТИЯ

Игнатенко М. Н.

В статье анализируется история развития архивных учреждений Черниговщины в первой половине 20 столетия. Цель: проанализировать тенденции развития архивных учреждений и их связь с историческим краеведением. Выяснено, что история архивного дела в регионе имеет глубокие корни и активно развивается ещё с конца 19 столетия. Большую роль играла Черниговская губернская архивная комиссия, которая создала исторический архив и объединила краеведов. Плодотворно развивались архивы в 20-е годы 20 столетия. Архивисты принимали активное участие в историко-краеведческом движении. Репрессии 30-х годов 20 столетия имели крайне негативные последствия для дальнейшего развития архивного дела и краеведческих исследований. Определены основные трудности в вопросе возобновления работы архивных учреждений в послевоенный период. Автор обращает внимание на важную роль архивов в вопросе развития исторического краеведения и историко-краеведческую деятельность архивных учреждений в целом. Доказано, что научные исследования черниговских архивистов несут на себе существенный отпечаток советской идеологии и требуют критического анализа.

Ключевые слова: архивные учреждения, архивные фонды, архивисты, историческое краеведение.

ARCHIVAL INSTITUTIONS OF CHERNIHIV IN THE FIRST HALF OF THE XX CENTURY

Ihnatenko M. M.

The article analyzes the history of archival institutions of Chernihiv in the first half of the 20th century. The aim is to analyse progress of the archived establishments trends and their connection with the historical study of the particular region. There was found that the history of archival affairs in the region has deep roots and has been actively developed since the late 19th century. A large role played Chernihiv provincial archival Commission, which has created a historical archive and joined local historians. Productively developed archives in 20-s of the 20 century. Archivists took an active part in the local history movement. Repression of 30s of the 20th century had extremely negative consequences for the further development of archives and history research. There were identified major difficulties in the question of resuming the work of archival institutions in the postwar period. The author pays attention to the important role of archives in the development of local history and local lore activities of archival institutions in general. There was proved, that the research of Chernihiv archivists carry a significant imprint of Soviet ideology and require critical analysis.

Key words: archival institutions, archival collections, archivists, local historical studies.

Постановка проблеми. Органічне поєднання архівістики та краєзнавства робить дуже актуальним дослідження досвіду роботи та історії розвитку архівних установ Чернігівщини. У минулому регіон мав цілком заслужену репутацію «архівного Ельдорадо» – тут зберігалась документальна спадщина Гетьманату з так званою «Генеральною малоросійською архівною» включно. За умов притаманного Російській імперії «архівного нестроєння» вона опинилась у скрутному й занедбаному становищі. Заснована з ініціативи наукової громадськості у 1896 р. Чернігівська губернська архівна комісія мала зарадити цій справі. Хронічний брак коштів і обмежені можливості не дозволили цій установі повністю реалізувати покладені на неї обов'язки, але Чернігівська губернська архівна комісія усе ж чимало зробила для збереження архівних матеріалів, їх вивчення та публікації. Вона, зокрема, спромоглась створити історичний архів, згуртувати фахівців і аматорів місцевої старовини й

виробити дослідницьку традицію, яка надалі визначала напрям розвитку архівної справи та краєзнавчих студій на Чернігівщині.

Аналіз останніх досліджень. Деякі аспекти історії розвитку архівів регіону досліджував Г. М. Курас (а саме – діяльність Чернігівської архівної комісії) [10]. В. В. Ткаченко аналізував ситуацію в регіоні у 20–30-х роках 20 століття загалом [14]. Д. С. Щедрина [15], О. Г. Мітюков [11] займались питанням щодо створення та діяльності партійних архівів. Н. О. Плетньова проводила свої розвідки в царині загальних питань радянського архівного будівництва [13]. Найбільше уваги краєзнавчій діяльності архівістів Чернігівщини приділив О. Б. Коваленко [9]. Але, нажаль, і досі відсутні узагальнюючі роботи з проблеми розвитку архівних установ регіону першої половини 20 століття. Недостатньо, на наш погляд, висвітлено проблеми архівів у воєнний та повоєнний час.

Мета: ліквідувати «інформаційний вакуум» з невирішених проблем історії розвитку архівних установ у першій половині 20 століття на Чернігівщині.

Виклад основного матеріалу. За радянських часів архівами регіону спочатку опікувались губернський і повітові Комітети охорони пам'яток мистецтва й старовини (копмиси), а згодом губернське та окружні архівні управління (губархи і окрархи). У 1923 р. було створено губернський історичний архів, який у 1926 р. здобув статус крайового (регіонального). У зв'язку з подальшими адміністративно-територіальними перетвореннями в 1932 р. сформувалось Чернігівське обласне архівне управління, якому підпорядковувались усі архівосховища краю [13, с. 63]. Водночас наприкінці 20-х рр. в Україні, як і в СРСР у цілому, було започатковано створення цілком осібної, автономної архівної системи, покликаної обслуговувати політико-ідеологічні, інформаційні, наукові та управлінські потреби правлячої Комуністичної партії. Її місцевим осередком у регіоні став партійний архів Чернігівського обкому КП(б)У, який діяв на засадах цілковитої секретності й закритості.

Архівісти Чернігівщини брали активну участь в історико-краєзнавчому русі 20-х рр. Я. М. Жданович, В. В. Дубровський, В. С. Євфимовський, П. К. Федоренко оприлюднили чимало

документальних матеріалів і ґрунтовних студій з історії регіону XVII–XX ст. [8, с. 97]. Широкого розголосу набула діяльність історико-архівного гуртка, що складався зі студентів та старшокласників і діяв на базі Чернігівського історичного архіву. Але всі ці здобутки були зведені нанівець вже на початку 30-х рр., коли згори надійшла директива «особливу увагу звернути на очищення історичних архівів від рештків соціально-чуждих і класово-ворожих, зокрема, буржуазно-націоналістичних елементів». Провідні фахівці невдовзі були усунуті від роботи і репресовані, що мало вкрай негативні наслідки для подальшого розвитку архівної справи і краєзнавчих студій. Логічним підсумком цієї політики стало підпорядкування архівних установ НКВС УРСР. У квітні 1939 р. Чернігівське обласне архівне управління було реорганізовано в Архівний відділ Управління НКВС УРСР у Чернігівській області [13, с. 67–68].

Напередодні Великої Вітчизняної війни у Чернігівському обласному державному архіві та його філіалах у Ніжині й Прилуках було зосереджено понад 6,2 тис. фондів, майже 2,3 млн. справ, у тому числі безпосередньо в обласному архіві – близько 3,3 тис. фондів, 2 млн. справ. Коли спалахнула війна, до Ульяновська було евакуйовано лише 121 фонд, 38 тис. справ радянського періоду. Найцінніші в науковому відношенні документи фактично були покинуті напризволяще [1, с. 52–53]. Під час бомбардування Чернігова наприкінці серпня 1941 р. було майже повністю знищено 4 з 6 архівосховищ обласного архіву, розташованих у центрі міста. У полум'ї пожежі загинуло понад 1,2 млн. справ, більша частина описів, бібліотека архіву, що складалась з 102 тис. томів книг і періодичних видань [16, арк. 159]. Крім того, близько 50 тис. справ було розграбовано під час окупації [4, арк. 47–52 зв.]. Втрати Прилуцького філіалу обласного архіву становили 16 тис. справ, натомість у Ніжинському філіалі було пограбовано бібліотеку та майно [5, арк. 198, 241–241 зв.]. Практично повністю були знищені міські та районні архіви області. За роки нацистської окупації у складі Чернігівської міської управи функціонувало архівне бюро, кілька співробітників якого на чолі з С. В. Екземплярським намагались зберегти і упорядкувати документальні матеріали, що уціліли під час бомбардування [1, с. 53–54].

Невдовзі після визволення Чернігівщини у вересні 1943 р. відновили свою діяльність Архівний відділ Управління НКВС УРСР у Чернігівській області, обласний архів і його філіали у Ніжині та Прилуках. Мережа міських і районних архівів була відтворена до кінця 1944 р. [13, с. 68–69]. Головні завдання визначала ухвалена ще у квітні 1943 р. НКВС УРСР «Інструкція про організацію роботи органів Управління державними архівами НКВС УРСР в районах України, звільнених від німецько-фашистських окупантів»: відновлення діяльності усіх архівних установ; виявлення і концентрація документів періоду Великої Вітчизняної війни; використання архівних документів у агітаційно-пропагандистських цілях й інтересах відбудови народного господарства; збирання матеріалів про військові злочини окупантів [11, с. 145]. Але у зруйнованому Чернігові чи не найгострішим було питання про пошук належного приміщення для обласного архіву. Тільки у вересні 1944 р. Чернігівський облвиконком прийняв постанову «Про впорядкування архівного господарства в області та розміщення обласного державного архіву», на підставі якої за архівом було закріплено колишній будинок архієпископа – пам'ятку архітектури XVIII ст., котру ще належало відбудувати [1, с. 57]. Ремонтні роботи розтягнулись на ціле десятиріччя, незважаючи на те, що в 1945 р. уряд УРСР збільшив асигнування на їх проведення. Нове приміщення було прийнято державною комісією у грудні 1953 р. і передано обласному архіву в постійне користування в квітні 1954 р. Однією з головних перешкод, що постала на заваді швидкому відновленню архівного господарства на Чернігівщині, як і в Україні в цілому, була нестача кваліфікованих кадрів, адже без участі фахівців не можна було здійснити концентрацію архівних матеріалів, впорядкування фондів, розгорнути наукові студії. Станом на 1 січня 1945 р. 4/5 співробітників уперше прийшли на роботу в архівні установи, до того ж високою залишалась плінність кадрів [12, с. 84–85]. До середини 50-х рр. цю проблему було поступово подолано, і в обласному архіві та його філіалах склався колектив фахівців з вищою освітою історичного або історико-архівного профілю, що дозволило помітно активізувати усі напрямки діяльності архівної служби.

Важливою складовою роботи архівістів Чернігівщини було збирання та концентрація документів, які становили джерельну базу для вивчення подій Великої Вітчизняної війни. У жовтні 1943 р. Чернігівський обком КП(б)У і облвиконком ухвалили постанову «Про збирання та збереження документальних матеріалів Великої Вітчизняної війни радянського народу проти німецьких окупантів» – документів діловодства установ, підприємств, організацій і кооперативних об'єднань, друкованих матеріалів (газет, листівок, журналів, брошур, книг), а також фотографій, негативів та кіноплівок періоду окупації [7, арк. 74–75]. Через рік в обласному архіві та його філіалах було сконцентровано 390 фондів, понад 16 тис. справ, 1 тис. листів з фашистської неволі, 300 письмових робіт школярів на тему: «Що я пережив під час німецької окупації», написання яких було зініційовано архівістами, значна кількість друків того часу [1, с. 56–57]. Переважна їх більшість, однак, потрапила на таємне зберігання і була розсекречена тільки протягом 1989–1991 рр., що створило передумови для вивчення і наступного запровадження в науковий обіг цього джерельного комплексу. У 1947 р. побачило світ і перше друковане видання обласного архіву, що мало виразний краєзнавчий характер – ґрунтовний хронологічний довідник «Про тимчасову окупацію населених пунктів Чернігівської області і визволення їх Червоною армією (1941–1943 рр.)». Зібрані й систематизовані у цій книзі відомості, незважаючи на цілком зрозумілу тенденційність у доборі фактів, зберігають своє науково-пізнавальне значення і на сьогодні. Іншу книгу – збірник документів «Черниговщина в боротьбі з німецькими окупантами», упорядкований архівістами ще у 1944 р., видати не вдалося [3, арк. 94].

На порядку денному в повоєнний період досить гостро стояло і питання про впорядкування архівних фондів: документи внаслідок багатьох переміщень перетворились на купи розсипу, який вимагав розбирання, систематизації та описування, значною мірою було втрачено і науково-довідковий апарат. Потребували впорядкування і документи обласного архіву, реєвакуйовані з Ульяновська тільки у серпні 1945 р. [6, арк. 6] Обсяги роботи були дуже великі й вимагали концентрації зусиль працівників.

З цією метою в усіх відділах обласного архіву були створені спеціальні бригади під керівництвом провідних фахівців. Форсовані темпи науково-технічного опрацювання документів мали і негативні сторони, породжуючи певний дисбаланс у діяльності архівних установ, формальний підхід до справи. Тим не менше, у 1953 р. державні архіви України в основному виконали це завдання. На Чернігівщині впорядкування матеріалів у філіалах було завершено у 1951 р., а у самому обласному архіві затягнулось до 1955 р. [13, с. 70].

Висновки. Таким чином, історія архівних установ Чернігівщини має досить суперечливий характер. Успішний розвиток архівної справи у 20-х роках 20 століття був зупинений репресіями 30-х років. Війна майже знищила архівну справу в регіоні. Архівні установи відіграли важливу роль у розвитку історико-краєзнавчих студій на Чернігівщині у першій половині ХХ ст. Краєзнавчим змістом так або інакше були насичені усі складові повсякденної діяльності архівістів регіону – комплектація і упорядкування фондів, створення науково-довідкового апарату, видання збірників і добірок документів та матеріалів, публікація статей і оглядів джерел у фаховій і громадсько-політичній періодиці, організація фотодокументальних виставок, проведення наукових конференцій. Вивчення досвіду, набутого архівними установами Чернігівщини у цей суперечливий час, підтверджує думки інших дослідників щодо органічного поєднання архівістики і краєзнавства як потужної підойми наукового рівня регіональної історіографії. Водночас слід зауважити, що науковий доробок чернігівських архівістів тієї доби несе на собі відчутний відбиток панівної ідеології, що певною мірою знецінює його наукове та пізнавальне значення і вимагає уважного критичного аналізу.

Список використаних джерел

1. Болва І. К. Держархів області у роки Великої Вітчизняної війни та відбудови народного господарства / І. К. Болва // Збірник статей, виступів за документами Державного архіву Чернігівської області. – Чернігів, 1998. – С. 52–60.
2. ДАЧО, Ф. Р-647, Оп. 7, Спр. 14, Докладная записка о деятельности архивного бюро во время оккупации области немецко-фашистскими захватчиками (ноябрь 1943 г.), 3 арк.

3. ДАЧО, Ф. Р-647, Оп. 7, Спр. 38, Копии документов, подобранных к сборнику документов «Черниговщина в борьбе с немецкими оккупантами» (апрель 1944 г.), 94 арк.

4. ДАЧО, Ф. Р-651, Оп. 1, Спр. 166, Характеристика и списки уничтоженных и разграбленных немецко-фашистскими захватчиками фондов Черниговского облгосархива (1944 г.), 52 арк.

5. ДАЧО, Ф. Р-651, Оп. 1, Спр. 167, Материалы об ущербе, причиненном немецко-фашистскими оккупантами документальным материалам государственных и ведомственных архивов (1944 г.), 297 арк.

6. ДАЧО, Ф. Р-651, Оп. 1, Спр. 176, Списки фондов Черниговского областного архива, эвакуированных и реэвакуированных из г. Ульяновска (август 1945 г.), 6 арк.

7. ДАЧО, Ф. Р-5036, Оп. 2, Спр. 2, Постановления исполкома Облсовета депутатов трудящихся № 1-281 (4 октября – 13 декабря 1943 г.), 390 арк.

8. Коваленко О.Б. На варті духовних скарбів: архівісти Чернігівщини 20–30-х рр. / О.Б. Коваленко // Сіверянський літопис. – 1999. – № 2. – С. 106–112.

9. Коваленко О.Б. Чернігівська архівна комісія (До 80-річчя з дня заснування) / О.Б. Коваленко // Український історичний журнал. – 1976. – № 12. – С. 121–125.

10. Курас Г. М. Чернігівська архівна комісія та її внесок у вивчення історії України: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.09 / Г. М. Курас. – Дніпропетровськ, 1992. – 19 с.

11. Мітюков О.Г. Радянське архівне будівництво на Україні (1917–1973) / О.Г. Мітюков. – К.: Наукова думка, 1975. – 272 с.

12. Мищак І. Підготовка кадрів архівістів в Україні у післявоєнні роки (1944–1955 рр.) / І. Мищак // Проблеми архівознавства і джерелознавства: Збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження В.І. Стрельського. – К., 2001. – С. 81–92.

13. Плетньова Н. О. Радянське архівне будівництво на Чернігівщині / Н. О. Плетньова // Третя Республіканська наукова конференція з архівознавства та інших спеціальних історичних дисциплін. Перша секція: Архівознавство. – К., 1968. – С. 60–77.

14. Ткаченко В. В. Розвиток історичного краєзнавства на Чернігівщині у 20–30-х рр. XX ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / В.В. Ткаченко. – К., 1995. – 24 с.

15. Щедрина Д. С. Источники опыта борьбы и созидания (История создания и деятельности партийных архивов Украины) / Д. С. Щедрина. – К.: Политиздат Украины, 1987. – 153 с.

16. ЦДАВОВУ, Ф. Р-2, Оп. 10, Т. III, Спр. 3529, Звіти, доповідні записки, довідки, листи та інші документи про роботу державних та

відомчих архівів Української РСР (22 січня 1964 р. – 7 січня 1965 р.), 180 арк.

References

1. Bolva I. K. Derzharkhiv oblasti u roky Velykoyi Vitchyznyanoi viyny ta vidbudovy narodnoho hospodarstva / I. K. Bolva // Zbirnyk statey, vystupiv za dokumentamy Derzhavnoho arkhivu Chernihivs'koyi oblasti. – Chernihiv, 1998. – S. 52–60.
2. DACHO, F. R-647, Op. 7, Spr. 14, Dokladnaya zapyska o deyatel'nosti arkhivnoho byuro vo vremya okkupatsyy oblasti nemetsko-fashyst-skymy zakhvatchykamy (noyabr' 1943 h.), 3 ark.
3. DACHO, F. R-647, Op. 7, Spr. 38, Копыу документов, подобранных к сборнику документов «Черныховшчына в бор'бе с немetskymy okkupantamy» (aprel' 1944 h.), 94 ark.
4. DACHO, F. R-651, Op. 1, Spr. 166, Kharakterystyka y spysky unychtozhennykh y raz-hrablennykh nemetsko-fashyst-skymy zakhvatchykamy fondov Chernyovskoho oblhosarkhyva (1944 h.), 52 ark.
5. DACHO, F. R-651, Op. 1, Spr. 167, Materyaly ob ushcherbe, prychynennom nemetsko-fashyst-skymy okkupantamy dokumental'nyy materyalam hosudarstvennykh y vedomstvennykh arkhyyov (1944 h.), 297 ark.
6. DACHO, F. R-651, Op. 1, Spr. 176, Spysky fondov Chernyovskoho oblastnoho arkhyva, evakuovannykh y rezevakuovannykh yz h. Ul'yanovska (avhust 1945 h.), 6 ark.
7. DACHO, F. R-5036, Op. 2, Spr. 2, Postanovlenyya yspolкома Oblsoveta deputatov trudyashchykhsya # 1-281 (4 oktyabrya – 13 dekabrya 1943 h.), 390 ark.
8. Kovalenko O.B. Na varti dukhovnykh skarbiv: arkhivisty Chernihivshchyny 20–30-kh rr. / O.B. Kovalenko // Siveryans'kyi litopys. – 1999. – # 2. – S. 106–112.
9. Kovalenko O. B. Chernihivs'ka arkhivna komisiya (Do 80-richchya z dnya zasnuvannya) / O. B. Kovalenko // Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal. – 1976. – # 12. – S. 121–125.
10. Kuras H. M. Chernihivs'ka arkhivna komisiya ta yiyi vnesok u vyvchennya istoriyi Ukrayiny: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.09. / H. M. Kuras. – Dnipropetrovs'k, 1992. – 19 s.
11. Mityukov O.H. Radyans'ke arkhivne budivnytstvo na Ukrayini (1917–1973) / O.H. Mityukov. – K.: Naukova dumka, 1975. – 272 s.
12. Myshchak I. Pidhotovka kadriv arkhivistiv v Ukrayini u pislyavoyenni roky (1944–1955 rr.) / I. Myshchak // Problemy arkhivnozhnavstva i dzhereloznavstva: Zbirnyk naukovykh prats' do 90-richchya vid dnya narodzhennya V.I. Strel's'koho. – K., 2001. – S. 81–92.

13. Pletn'ova N.O. Radyans'ke arkhivne budivnytstvo na Chernihivshchyni / N.O. Pletn'ova // Tretya Respublikans'ka naukova konferentsiya z arkhivoznavstva ta inshykh spetsial'nykh istorychnykh dystsyplin. Persha sektsiya: Arkhivoznavstvo. – K., 1968. – S. 60–77.

14. Tkachenko V.V. Rozvytok istorychnoho krayeznavstva na Chernihivshchyni u 20–30-kh rr. KhKh st.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / V.V. Tkachenko. – K., 1995. – 24 s.

15. Shchedryna D.S. Ystochnyky opyta bor'by u sozydanyya (Ystoryya sozdanyya y deyatel'nosti partyynykh arkhyyov Ukrainy) / D.S. Shchedryna. – K.: Polytyzdat Ukrainy, 1987. – 153 s.

16. TsDAVOVU, F. R-2, Op. 10, T. III, Spr. 3529, Zvity, dopovidni zapysky, dovidky, lysty ta inshi dokumenty pro robotu derzhavnykh ta vidomchykh arkhiviv Ukrayins'koyi RSR (22 sichnya 1964 r. – 7 sichnya 1965 r.), 180 ark.

Умовні скорочення:

ДАЧО – Державний архів Чернігівської області.

ЦДАВОВУ України – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Ігнатенко Марина Миколаївна, доктор історичних наук, професор кафедри історії України та культури

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

м. Київ, вул. Антоновича, 39, кв. 12,

e-mail: 8117836@ukr.net

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Игнатенко Марина Николаевна, доктор исторических наук, профессор кафедры истории Украины и культуры

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

г. Киев, ул. Антоновича, 39, кв. 12

e-mail: 8117836@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Ihnatenko Maryna M., PhD of History, professor, Department of the History and Culture of Ukraine

«Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University» Kyiv, 39 Antonovycha St., ap. 12,

e-mail: 8117836@ukr.net.

РОЗДІЛ III. ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

UDC 81'37+81'38'373:33

FUNCTIONING OF VOCABULARY OF OFFICIAL STYLE IN LANGUAGE OF UKRAINIAN PRINT MEDIA

Navalna M. I.

The article studies the most used lexical items of the official style in modern Ukrainian periodicals, it is named extra-linguistic factors that caused the entry of these lexical items in the language of the print media, it is defined their stylistic role.

For a comprehensive study of functional and style parameters of the vocabulary of Ukrainian periodicals at the beginning of the XXI century, observation and description are used as the main methods. At various stages of the research, the method of functional analysis was used to determine the stylistic load of lexical items.

It is concluded that words and word combinations, characteristic for the official style, are actively used in the language of modern Ukrainian periodicals. In most cases, the elements of this style are presented by the verbs with a neutral meaning and word combinations of various types. In the language of the print media, the nouns usually name the types of documents and certain social and international processes.

The words of the official style prevail in informative genres, in particular in the reports and official publications. They make journalism more bookish, laconic and release texts from any emotional and expressional coloring. Sometimes lexical items of the official style make the language of periodicals more festive and elevated. The words and word combinations of the official style carry out an informative function in journalism.

Keywords: official style, language of periodicals, extra-linguistic factors, stylistic role.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИКИ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ В МОВІ УКРАЇНСЬКИХ ДРУКОВАНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Навальна М. І.

У статті розглянуті найуживаніші лексичні одиниці офіційно-ділового стилю в сучасній українській періодиці, названо позамовні

чинники, які спричинили проникнення цих лексем у мову преси, визначено їхню стилістичну роль.

Для всебічного вивчення функціонально-стильових параметрів лексики української періодики початку ХХІ ст. використано як основні методи спостереження та описовий. На різних етапах дослідження послуговувалися методом функціонального аналізу для визначення стилістичного навантаження лексичних одиниць.

Зроблено висновки, що в мові сучасної української періодики активно вживають слова та словосполучення зазвичай характерні для офіційно-ділового стилю. Здебільшого елементи цього стилю представлені дієсловами з нейтральним значенням та словосполученнями різних типів. Іменники зазвичай називають у мові преси види документів та деякі суспільні й міжнародні процеси.

Слова офіційно-ділового стилю переважають в інформаційних жанрах, зокрема звітах, офіційних видань. Вони надають публіцистиці книжності, стислості, позбавляють текстів будь-якого емоційно-експресивного забарвлення. Подекуди лексеми офіційно-ділового стилю надають мові періодики урочистості, піднесеності. Слова та словосполучення офіційно-ділового стилю в публіцистиці виконують інформаційну функцію.

Ключові слова: офіційно-діловий стиль, мова періодики, позамовні чинники, стилістична роль.

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ЛЕКСИКИ ОФИЦИАЛЬНО-ДЕЛОВОГО СТИЛЯ В ЯЗЫКЕ УКРАИНСКИХ ПЕЧАТНЫХ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Навальная М. И.

В статье рассмотрены наиболее употребляемые лексические единицы официально-делового стиля в современной украинской периодике, названы внеязыковые факторы проникновения этих лексем в язык прессы, определена их стилистическая роль.

Для всестороннего изучения функционально-стилевых параметров лексики украинской периодики начала ХХІ века использовано как основные методы наблюдения и описательный. На разных этапах исследования пользовались методом функционального анализа для определения стилистической нагрузки лексических единиц.

Сделаны выводы, что в языке современной украинской периодики активно употребляют слова и словосочетания, которые характерны для официально-делового стиля. В основном элементы этого стиля представлены глаголами с нейтральным значением и словосочетаниями различных типов. Существительные обычно называют в языке прессы

виды документов и некоторые общественные и международные процессы.

Слова официально-делового стиля преобладают в информационных жанрах, в частности в отчетах официальных изданий. Они придают публицистике книжности, краткости, лишают текстов любой эмоционально-экспрессивной окраски. Некоторые лексемы официально-делового стиля придают языку периодики торжества, возвышенности. Слова и словосочетания официально-делового стиля в публицистике выполняют информационную функцию.

Ключевые слова: официально-деловой стиль, язык периодики, внеязыковые факторы, стилистическая роль.

Formulation of the problem. In linguistic literature «the main communicative function of the official style is an orientational and informative function» [19, p. 565]. This style is used primarily while preparing official documents that regulate the existence of institutions, organizations, citizens and society in general. The official style includes: «different kind of instructions of industrial and technological nature: on the use of certain methods in work, facilities or equipment exploitation, etc.» [19, p. 565].

A.P. Koval gives a detailed list of the fields of social communication that served by the official style, emphasizing on the necessity of documentation of the relationship between the parties who enter into certain relationship: «The business style is a style that meets the needs of the society in documentation of different acts of public, social, political and economic life, business relations between states, organizations, and the members of the society in the official sphere of communication» [13, p. 10]. Similiar definition is given by N.V. Botvyna [3, p. 8].

S.Y. Yermolenko emphasizes that the official style «refers to the clearly objective styles and defines by the highest degree of bookishness» [12, p. 469]. The style functions mostly in written form, but it has verbal forms too: reports, speech, etc.

Thus, in Ukrainian scientific literature the problem of determining of the official style includes the following main positions: the appointment of the style (orientational and informative speech), the sphere of use (official relations), the form of communication (written and verbal) [22, p. 285], a review of positions is relevant.

Analysis of the recent researches and publications. The official style attracts the attention of the researchers in various aspects [1; 2; 6; 7; 11; 14; 20; 21]. The style began to be studied particularly active by scientists after the declaration of independence of Ukraine [10; 16; 17; 18]. It caused an active functioning of the official style in all life spheres, including in the language of mass media. Considering that the style exists mainly in written form [12, p. 469], it is widely represented in the language of the print media.

The purpose of the article. The research aims to study the most used lexical items of the official style in modern Ukrainian periodicals, to name extra-linguistic factors that caused the entry of these lexical items in the language of the print media, to define their stylistic role.

Main text. The official style in the language of modern Ukrainian periodicals is presented by texts of decrees, laws, orders, instructions, resolutions and others. In most cases, the style is in this form in the official publications of the legislative and executive powers, in particular in newspapers of the Verkhovna Rada of Ukraine – «Voice of Ukraine», the Cabinet of Ministers of Ukraine – «Governmental Courier». The official style is usually presented in the press in a documentary genre [12, p. 469]. For example:

Указ

Президента України

Про внесення зміни до положення про здійснення помилування

Внести до Положення про здійснення помилування, затвердженою Указом Президента України від 19 липня 2005 року № 1118, зміну, включивши в абзаці першому пункту 8 слова «Кабінету Президента України».

Президент України В.Ющенко

м. Київ, 28 вересня 2009 року

№ 768/2009 («Урядовий кур'єр», 1.10.2009).

Постанова

Верховної Ради України

Про призначення Порошенка П.О. Міністром закордонних справ України

Відповідно до пункту 12 частини першої статті 85 Конституції України Верховна Рада України постановляє:

Призначити Порошенка Петра Олексійовича Міністром закордонних справ України.

*Голова Верховної Ради України В. Литвин
м. Київ*

9 жовтня 2009 року

№ 1639-VI («Голос України», 11.10.2009).

The official style is used by party publications, in particular a statement as a documentary genre. In such a way they tell about their political views about the processes in the society. For example: *«Заява Народної партії щодо стабільності і своєчасності пенсійного забезпечення в Україні» («Народна», 27.03.2010).* The documentary genres in the press are in the heads of «Official», «Conferences and meetings», «The decision was made» and others.

Except for some texts of the official style, there are actively used lexical items in the language of Ukrainian press. They are characteristic for the official style. There are a great amount of verbs among them: *гарантувати, наголошувати, відзначати, ухвалювати/ухвалити, прибувати/прибути, розслідувати, призначити, підтверджувати, приймати, розробити, затвердити, зафіксувати, включати, нагороджувати, продемонструвати, порушити, розглядати/розглянути, визначати, регламентувати, проводити/провести, використовувати* etc. In most cases, the verbs mark the steps of the top public officials and various government bodies, institutions, commissions, etc., for example: *«я [Юлія Тимошенко] **гарантую**, що ми перевіримо кожну витрачену копійку, кожен тендер, кожну ліцензію» («Персонал плюс», 6.12.2009); «Президент **наголосив** на необхідності оперативно використати всі важелі для формування парламентської демократичної коаліції» («Урядовий кур'єр», 30.10.2007); «Верховна Рада **ухвалила** закон щодо посилення відповідальності за наругу над державними символами України» («Україна молода», 5.06.2009); «Тимчасовій слідчій комісії **доручили** важливі завдання: **розслідувати** обставини порушення законодавства України та бездіяльності правоохоронних і контролюючих органів» («Україна молода», 20.10.2009); «Пройшла інформація: Порошенко **призначили** Міністром закордонних справ» («Урядовий кур'єр», 30.10.2007); «Довбаня **призначили** заступником Генерального директора*

Національного агентства України з іноземних інвестицій та розвитку» («Газета по-українськи», 1.10.2009); «Працівники при собі матимуть довідку, яка **підтверджує** їх роботу в поліклініці» («Яготинські вісті», 12.01.2010); «Феодосійська міліція **зафіксувала** шість фактів шахрайства, жертвами якого стали працівники торгівлі» («Іменем закону», 12.02.2009); «Показники Держкомстату **продемонстрували** позитивні зрушення в промисловості та будівництві» («Голос України», 12.08.2009); «За фактом вибуху прокуратура **порушила** кримінальну справу» («Вісник Переяславщини», 4.09.2009); «Народні депутати **розглянули** два альтернативні законопроекти» («Гарт», 7.10.2009); «Кабінет міністрів України **затвердив** перелік нафто- та газопереробних підприємств України...» («Урядовий кур'єр», 24.12.2008).

The verbs usually have a direct meaning and mark the processes of approval and validation of various documents, programs, instructions, arrangements, etc. For example: «Конституцію в новій редакції слід **приймати** невідкладно» («Шевченківський вісник», 12.10.2009); «...парламент доручив Кабінету Міністрів у тримісячний термін **розробити** та **затвердити** державну програму створення та відкриття пунктів закупівлі молока...» («Урядовий кур'єр», 23.10.2009); «Поняття соціальної держави **включає** політику держави в системі соціального захисту населення, соціального страхування» («Іменем закону», 12.02.2009); «**Затверджено** генеральний план проведення ремонтних і відновлювальних робіт» («Голос України», 23.08.2009); «У кінці місяця **розглядатимуть** зміст і структуру балансу підприємства» («Київщина Батьківщина», 23.11.2009); «Процедуру сертифікації продукції **визначає** орган зі сертифікації продукції» («Київщина Батьківщина», 23.11.2009); «Банк користувався застарілою інструкцією, яка **регламентує** діяльність інкасаторської служби» («Україна молода», 14.04.2009); «Новий уряд прийшов, щоб **провести** довгоочікувані реальні реформи та **використати** нові можливості для створення сприятливого клімату бізнесу» («Урядовий кур'єр», 5.03.2009).

Some verbs of the official style make the language of periodicals more festive and elevated, for example: «У суботу в

Чигирині урочисто **відзначили** 360-річчя утворення Української козацької держави» («Україна молода», 20.10.2009); «На ювілей рідної харківської школи Леонід Чернівецький **прибув** уже під завісу урочистостей...» («Україна молода», 20.10.2009); «Щороку відзнакою **нагороджують** осіб та організації, які виконують визначну гуманітарну роботу» («День», 2.09.2009).

The speech verbs often give an official coloring in the language of periodicals. The most used lexical items are *заявляти, зазначати, наголошувати*, which often relate to a disclosure of statements of the officials or official institutions. For example: «Нині загрози зриву президентських виборів немає. Про це на прес-конференції у Чернігові **заявив** Голова Верховної Ради Володимир Литвин» («Голос України», 14.10.2009); «В Україні під фінансової кризи минув, днями **заявила** прем'єр-міністр Юлія Тимошенко» («Голос України», 12.08.2009); «Керівництво японської корпорації **заявило** про готовність взяти участь у будівництві швидкісної залізниці з аеропорту «Бориспіль» до Києва» («Київщина регіональна», 23.03.2009); «Як **зазначає** видання «Бізнес-Ревю», в нинішніх умовах економіка потребує стимулюючих заходів» («День», 26.09.2009); «Валентин Наливайченко **зазначив**, що робота над розсекреченням окремих архівів СБУ ведеться вже три роки» («Україна молода», 28.01.2009); «З першого дня перебування на посаді нинішній губернатор області Олександр Старух **наголосив** на необхідності термінових вирішень питань стосовно лідерства Запорізького регіону» («Іменем закону», 24.09.2009); «Найглибшу точку падіння пройдено і економіка починає рухатися вгору, **наголосив** міністр економіки Богдан Данилишин» («Вісник Переяславщини», 18.08.2009).

More rarely the journalists use the speech verbs, for example: *закликати, повідомляти, зачитувати, поширювати, констатувати, стверджувати, підкреслювати, інформувати*, etc. For example: «Прем'єр-міністр Юлія Тимошенко **закликала** місцеві органи влади розрахуватися з НАК «Нафтогаз» за спожитий газ...» («Голос України», 15.10.2009); «Про економічні показники **повідомила** прем'єр-міністр, відкриваючи засідання Кабінету Міністрів» («Голос України», 15.10.2009); «На

погоджувальній раді лідерів депутатських фракцій та голів парламентських комісій Голова Верховної ради України **зачитав** заяву Міністра внутрішніх справ» («Голос України», 23.10.2009); «Днями недейний простір **поширив** новину щодо проекту держбюджету на 2010 рік...» («Іменем закону», 23.09.2009); «Лідерка БЮТу **констатувала** про рішення фракції» («День», 1.11.2009); «Загальне зниження ціни на євро до кінця року може стати відчутнішим, **стверджують** незалежні експерти» («День», 26.09.2009); «Академік Степан Вовханич **підкреслив**, що в сучасних умовах загострилися дві цивілізаційні тенденції...» («За вільну Україну», 22.03.2007); «Віце-прем'єр, зокрема, **поінформував**, що бельгійські фірми можуть надати Україні суттєву допомогу» («Урядовий кур'єр», 5.03.2008).

The speech verbs give an official status of communication, usually without imaginative and emotional coloring and make journalistic texts more bookish.

The verbs with the suffix **-ся** convey the distinct signs of the official style. The most used of them are: *звертатися*, *скаржитися*, *обиратися*, *передбачатися*, etc. For example: «Усі громадяни зможуть **звертатися** до судів безоплатно» («Шевченківський вісник», 24.11.2009); «Виборець має право **звернутися** з письмовою заявою до дільничної виборчої комісії...» («Яготинські вісті», 12.01.2010); «...люди **скаржаються** на те, що з нинішнім зростанням цін пенсій і зарплат не вистачає навіть на найнеобхідніше» («Яготинські вісті», 12.01.2010); «Депутати всіх рівнів **обираються** за відкритими списками» («Шевченківський вісник», 24.11.2009); «Насамперед **передбачається** здійснення ратифікації нової конституційної угоди Євросоюзу...» («Урядовий кур'єр», 22.11.2009). At the beginning of the XXI century such verbs mostly relate to the electoral process, as well as the resorts of citizens to different authorities, etc.

We fix a number of other verbs that denote actions of the official bodies, groups and officials, etc., for example: *висловлюватися*, *здійснюватися*, *зупинятися*, *займатися*, *зумовлюватися*, *відбуватися*, *застосовуватися*, *завершуватися*, etc. For example: «...міністр **висловився** за зміну методології розрахунку таких макроекономічних показників як ВВП і інфляція» («Персонал плюс»,

6.12.2009); «Фінансування статті частково здійснюватимуться за рахунок перевищення запланових надходжень...» («Персонал плюс», 6.12.2009); «Голова уряду **зупинився** на заходах боротьби з корупцією в судовій сфері» («Урядовий кур'єр», 8.12.2009); «Товариство **займається** розробкою та впровадженням нових інформаційно-освітніх технологій» («Урядовий кур'єр», 5.03.2008); «Операційне обслуговування **зумовлюється** ситуацією, що складається у міжнародній валютній системі» («Урядовий кур'єр», 5.03.2008); «3'їзд об'єднання «Свобода» **відбувається** в скромному актовому залі «Київпроект»» («Свобода», 11.10.2010); «Адміністративні штрафи **застосовуються** до осіб, які вчинили адміністративний проступок» («Урядовий кур'єр», 5.03.2008); «**Завершується** досудове слідство в кримінальній справі, порушеній після нападу на мелітопольське відділення «Ощадбанку»» («Україна молода», 11.06.2009).

Sometimes the verbs with suffix **-ся** are used in legal doublets. Compare: «Щороку ліміти на сміття **поновлюються** та **затверджуються** Київською облдержадміністрацією» («Яготинські вісті», 5.03.2009).

The split predicates, that are typical for the official style, are used in the language of Ukrainian periodicals. For example: «Міністерство економіки **пропонує запровадити** державне регулювання цін на дизельне паливо й бензин» («Іменем закону», 12.11.2009); «Європейська комісія **рекомендує розпочати** з Македонією переговори про вступ до ЄС...» («Україна молода», 16.10.2009); «Органи місцевого самоврядування **рекомендують формувати** виконавські органи» («Шевченківський вісник», 12.10.2009); «Конституційному Суду **доведеться здійснити** правовий аналіз можливості проведення референдуму...» («Персонал плюс», 20.02.2009). Such syntactic constructions are usually used in the reports of meetings, conferences, panels and boards. The words usually convey a neutral meaning, completely without emotional and expressional coloring.

The typical word combinations such as «verb+noun» are often used in the language of newspapers. For example: «**Хочеться привернути увагу** на важливість чіткої організації роботи з призначення житлових субсидій...» («Соціальний захист»,

лютий, 2007); «Недавно Дума одностайно **схвалила закон**, який дає право Дмитрові Медведеву збройними силами захищати громадян Росії на території будь-якої країни» («Літературна Україна», 8.10.2009); «Індія та Китай... **уклали угоду** про спільну роботу над проблемою зміни клімату...» («Урядовий кур'єр», 23.10.2009); «Уряд **ухвалив постанову**, яка дасть змогу вдосконалити порядок нарахування ...щомісячної доплати до пенсії...» («Урядовий кур'єр», 23.10.2009); «Міліція Полтавщини ...готова **надати допомогу** у розкритті злочинів...» («Іменем закону», 23.10.2008); «Щопонеділка губернатор краю **проводить нараду** з представниками силових структур...» («Іменем закону», 23.10.2008); «У місті **починає роботу** група російських офіцерів» («Голос України», 23.07.2009); «Профспілковий комітет відмовився **узгоджувати наказ** керівництва підприємства» («Сіверщина», 4.10.2008); «Поки ми **прийнемо закони**, які так потрібні нашому суспільству, можемо загубити його фундамент – молоду силу держави» («Голос України», 23.08.2009); «У першому читанні **ухвалено законопроекти** з питань власності на землю» («Чернігівський вісник», 8.10.2009); «**Прийнято рішення** першочергово опрацювати списки осіб, які зазнали збитків...» («Урядовий кур'єр», 15.02.2009); «Такий стан книгорозповсюдження не може **задовольнити попит** на українську книжку» («Урядовий кур'єр», 1.03.2009).

The stereotypical principal parts of the sentence make the language of the press more official: *надійшло повідомлення, питання обговорили, система гарантує, розслідування показало, циркуляр передбачає, збори постановили*, etc. For example: «Тривожне **повідомлення надійшло** на пульта Бродівської державної служби охорони близько опівночі» («Україна молода», 28.01.2009); «У Верховній Раді... **обговорили питання** раціонального використання ресурсів...» («Голос України», 14.10.2009); «...державна **система гарантує** і належну зарплатню, і надійний соціальний захист» («Іменем закону», 30.10.2009); «**Розслідування показало**, що в проблему були втягнуті всі викладачі училища» («Гарт», 7.10.2009); «Новий **циркуляр передбачає** низку заходів для наукових працівників» («Україна молода», 14.04.2009); «**Збори постановили: роботу** правління визнати задовільною...» («Яготинські вісті», 5.03.2009).

We distinguish a range of the stereotypical word combinations of the official style «noun+noun». For example: *«Вирішенню завдань сприяє експансія фінансового сектора економіки...»* («Персонал плюс», 11.12.2007); *«У сфері економіки державне регулювання передбачає встановлення загальних правил і порядку господарювання»* («День», 23.09.2009); *«Після отримання заяви банком була проведена конверсія валют...»* («Київщина регіональна», 23.03.2009); *«На виконання доручення Прем'єр-міністра України Ю.В. Тимошенко в управлінні економіки райдержадміністрації організовано постійно діючу телефонну «гарячу лінію»* («Баришівські вісті», 14.10.2009); *«Президент підписав указ про дострокове припинення повноважень Верховної Ради...»* («Голос України», 13.05.2009); *«...після узгодження програми з опозицією документ буде розглянуто в сесійній залі наступного пленарного тижня»* («Україна молода», 14.04.2009); *«...ключовим моментом у вирішенні завдання є встановлення зрозумілих та прозорих правил, здатних сприяти інвестиційному співробітництву»* («Урядовий кур'єр», 3.03.2008).

The word combinations like «noun+adjective» are used more rarely, compare: *«Кадрове питання не потребує попереднього розгляду в комітетах»* («Голос України», 23.10.2009); *«В офіційні дані інфляції народ не вірить»* («День», 11.08.2009).

The complex word combinations even more «neutralize» the journalistic style. Compare: For example: *«За новим рішенням уряду, рідні мають отримати компенсації у розмірі 200 тисяч гривень»* («День», 11.08.2009); *«На засіданні урядового комітету з питань економічної політики під головуванням першого віцепрем'єра О. Турчинова прийнято за основу проект постанови щодо встановлення квот на експорт соняшникової олії...»* («Урядовий кур'єр», 1.03.2008); *«Медіа-профспілка не має брати гранти на свою діяльність і повинна мати постійно діючий виконавчий орган»* («Персонал плюс», 28.02.2008); *«За результатами перевірок разом з фінансовими санкціями та пенєю додатково нараховано до бюджетів усіх рівнів майже 42 мільйони гривень податків...»* («Урядовий кур'єр», 11.12.2007); *«За кодексом розпорядники бюджетних коштів здійснюють оплату платежів після отримання товарів, робіт, послуг...»*

(«Баришівські вісті», 17.10.2009); *«Відтак проурядова фракція відкликала **проект постанови про розгляд** антикризової програми уряду»* («Україна молода», 14.04.2009); *«**У прийнятій резолюції** конференції були визначені першочергові напрями розв'язання нагальних проблем»* («Урядовий кур'єр», 22.11.2007). In most cases, such word combinations are characteristic for the official documents, instructions, etc. They make journalism more distinct, logical in presentation and monosemantic in wording.

Set expressions and cliché make the language of the press more stereotyped [12, s. 469], for example: *згідно з, про внесення змін, не пізніше, з метою, рішення щодо*, etc. The researcher S. Y. Yermolenko calls them «officialese» [12, s. 470]. For example: *«Згідно з Постановою Кабміну для одержання дотації на гектар посівів потрібен перелік документів...»* («Яготинські вісті», 5.03.2008); *«Набір номерів змінено згідно з наказом Міністерства транспорту та зв'язку»* («Урядовий кур'єр», 13.10.2009); *«Президент підписав указ **Про нагородження** працівників культури та мистецтва...»* («Урядовий кур'єр», 14.09.2009); *«У Президента говорили **про відзначення** державними нагородами...»* («Урядовий кур'єр», 10.09.2009); *«**Про внесення змін** до переліку об'єктів, що фінансуються за рахунок коштів стабілізаційного фонду, йшлося на нараді»* («Урядовий кур'єр», 9.09.2009); *«Резиденти... зобов'язані подати до податкового органу декларацію **не пізніше** 60-го календарного дня, що передусь такому виїзду»* («Урядовий кур'єр», 13.03.2008); *«**Рішення щодо** надання підприємствам дозволів на право користування пільгами комісія приймає колегіально»* («Соціальне страхування», травень, 2008); *«Проект закону розроблено з **метою** посилення захисту інтересів інвесторів...»* («Свобода слова», 17.11.2009).

The clauses are usually characteristic for the official publications «Governmental Courier» and «Voice of Ukraine». Different types of clauses, that give journalism a distinct official coloring, are characteristic for these and other official publications, for example: *«На важливості наради наголосила прем'єр, **відкриваючи** засідання»* («Урядовий кур'єр», 10.10.2009); *«**Виступаючи** на зборах, селяни звернули увагу на необхідності призупинення підписання договорів оренди...»* («Яготинські вісті»,

7.02.2009); «Державна податкова адміністрація веде постійну роботу, **спрямовану** на виявлення та попередження фактів корупції...» («Вісник Переяславщини», 24.07.2009); «Штрафні санкції, **передбачені** договором, документально підтверджені...» («Голос Україна», 23.10.2009).

The nouns – the names of documents that actively function in journalism, are typical for the official style, for example: *постанова*, *угода*, *указ*, *наказ*, *договір*, *контракт*, *ліцензія*, *розпорядження*, etc. Compare: «**Постанова** про призначення позачергових виборів Малинського міського голови вступила в дію» («Голос України», 23.08.2010); «Головнокомандувач Військово-морського флоту визнав порушення **угоди**» («Голос України», 23.07.2009); «Уряд видає новий **указ**, і в черговий раз люди страйкують...» («Газета по-українськи», 19.11.2009); «І ніякі союзи, **договори** не можуть змінити деякі протистояння» («Голос України», 23.02.2010); «Компанії можуть укласти **контракт** на своє представництво через фірму» («Голос України», 14.10.2009); «Фірми отримують **ліцензію** на діяльність від урядових структур» («Голос України», 14.10.2009); «Рішенням Конституційного Суду **постанова** була призупинена» («Баришівські вісті», 14.10.2009); «Клієнт банку може отримати **розпорядження** вже через три дні» («Україна молода», 14.04.2009).

The nouns, that name objects, processes from the field of paperwork, jurisdiction, social and international relations, make journalism more official. For example: *засідання*, *рішення*, *правосуддя*, *реєстрація*, *візит*, etc. For example: «У Верховній Раді триває 34-те **засідання** комітету з правових і політичних питань» («Голос України», 14.10.2009); «**Правосуддя** в Україні здійснюється виключно судами» («Баришівські вісті», 17.10.2009); «...потрібно створити інтегровану систему земельного кадастру і **реєстрації** прав власності» («За Українську Україну», 29.10.2009); «Президент вирушить з офіційним **візитом** до Швейцарської Конфедерації» («Голос України», 22.09.2009).

Along with lexical items of the official style, the authors use some colloquial words. For example: a lexical item *свідчення* «to testify in the trial or during questioning; testimony» [5, p. 1107] and a colloquial word *нарден* gives the text a contrast, compare:

«Свідчення у Генпрокуратурі вчора мав дати **«нардеп»** Сергій Терехохін» («Україна молода», 20.10.2009).

Some genres of newspapers are characterized by the high frequency of the use of abstract nouns that end with **-ання**, for example: «Фінансові **зобов'язання** зумовлені договірно-фінансовими документами» («Газета по-українськи», 19.11.2009); «Глобальні інтеграційні процеси вимагають нових підходів до **розв'язання** проблем розвитку сільського господарства» («Урядовий кур'єр», 30.10.2009); «Останніми днями в Україні зі шпальт газет не сходить тема можливого **створення** газового консорціуму» («Персонал плюс», 14.03.2009); «Боротьба з корупцією, **спрощення** звітності та системи сплати податків – головні завдання структури» («Свобода слова», 17.11.2009); «Для **подолання** економічної кризи українцям необхідно тільки дві складові – компетентна влада і сильна політична воля» («Вісник Переяславщини», 24.07.2009); «Юлія Тимошенко звинуватила Рахункову палату в **виконанні** політичного замовлення» («Голос України», 14.10.2009); «**Декларування** доходів неодмінний обов'язок державного службовця» («Київська правда», 19.03.2009); «**Йдеться передусім про вдосконалення** законодавчої бази...» («Урядовий кур'єр», 20.02.2008); «... спеціалісти наголошують про значне **підвищення** стабільності й ліквідності своєї валюти...» («Голос України», 14.10.2009); «Важливу роль у **формуванні** структури відіграв ринок робочої сили» («Урядовий кур'єр», 20.02.2008); «Основою правового **регулювання** оплати праці є тарифна система» («Дзеркало тижня», 24.12.2009); «**Використання** діючих форм власності в корисливих особистих і групових інтересах приховують від органів державного управління» («Урядовий кур'єр», 20.02.2008); «Скасування вексельної форми сплати податку відбулося до **врегулювання** проблем із несвоєчасним відшкодуванням ПДВ» («Дзеркало тижня», 24.12.2009); «...триває **обговорення** ситуації світових ринків на його можливий вплив на українську економіку» («Урядовий кур'єр», 12.10.2009); «Сьогодні досвід головних корпорацій світу переконливо свідчить, що **забезпечення** високої якості – завдання комплексне» («Урядовий кур'єр», 20.02.2008); «Майже в усіх країнах Європи, США і Японії обов'язкова

сертифікація набула значного **поширення...**» («Урядовий кур'єр», 20.02.2008); **«Подання народних депутатів взяли до уваги...»** («Урядовий кур'єр», 20.02.2008); **«Народний депутат направив звернення до голови Федерації профспілок України»** («Голос України», 23.10.2009); **«Екс-депутати вважають, що справжньою причиною їх відкликання стало те, що вони рішуче виступили на сесіях проти розбазарювання сільської землі»** («Сіверщина», 4.10.2009); **«У структурі апарату Міністерства внутрішніх справ діє управління моніторингу дотримання прав людини...»** («Голос України», 23.07.2009); **«Рішення про внесення змін до уточненого списку виборців на виборчій дільниці приймається дільничною виборчою комісією чи органом ведення реєстру скарг громадян»** («Яготинські вісті», 12.01.2010); **«Від 2004 року країна поділена навпіл. Це факт, який не потребує підтвердження»** («Україна молода», 10.06.2009).

There can be several nouns that end with **-ання** in the sentence, for example: **«Важливого значення набуває удосконалення виробничої інфраструктури шляхом впровадження технічних, економічних і організаційних заходів»** («День», 13.10.2009). Such syntactic constructions mostly are without any expressional coloring, and characterized by the highest degree of bookishness. Even the use of the legal doublets do not give texts emotional or imaginative coloring. Compare: **«Причинами виникнення і зростання державного дефіциту є економічна криза, економічна нестабільність»** («Дзеркало тижня», 23.02.2009).

Occasionally, the lexial items that are used mainly in a direct meaning, in the official documents they are used in the figurative meaning or coloring. It usually happens in the party, mass publications in order to question one's actions, promises, etc. For example: **«От, приміром, прем'єр-міністр «забезпечує» аграріїв дешевим паливом, що насправді виявляється дорожчим за те, що пропонують комерційні структури»** («Київщина регіональна», 23.03.2009).

Conclusions. Thus, the words and word combinations, characteristic for the official style, are actively used in the language of modern Ukrainian periodicals. In most cases, the elements of this style are presented by the verbs with a neutral meaning and word

combinations of various types. Sometimes verbal lexical items of the official style form legal doublets. In the language of the print media, the nouns usually name the types of documents and certain social and international processes.

The words of the official style prevail in informative genres, in particular in the reports and official publications. They make journalism more bookish, laconic and release texts from any emotional and expressional coloring. Sometimes lexical items of the official style make the language of periodicals more festive and elevated. The use of lexical items of the official style in figurative meaning is one of a kind phenomenon. The words and word combinations of the official style carry out an informative function in journalism.

References

1. Alkadi Mansur Salekh Abdu. *Dyplomatychnyi pidstyl u strukturi ofitsiino-dilovoho styliu movy*: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. filol. nauk: spets. 10.02.02 / Alkadi Mansur Salekh Abdu. – Dnipropetrovsk, 1998. – 19 s.
2. Bezuhla O. V. Osoblyvosti syntaksychnykh zasobiv ofitsiino-dilovoho styliu v ukrainskii literaturnii movi / O. V. Bezuhla // *Filolohiia. Metodyka. Pedahohika*. – K., 2002. – S. 9–12.
3. Botvyna N. V. *Dilova ukrainska mova (ofitsiino-dilovyi ta naukovyi styli ukrainskoi movy)* / N. V. Botvyna: Navch. posib. – 3-ie vyd., pererob. i dopov. – K.: ArtEk, 2001. – 275 s.
4. Botvyna N. V. *Ofitsiino-dilovyi ta naukovyi styli ukrainskoi movy* / N. V. Botvyna: Navch. posib. – K.: ArtEk, 1998. – 261 s.
5. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* / [uklad. i holov. red. V. T. Busel]. – K.: VTF «Perun», 2002. – 1440 s.
6. Horbachuk D. V. *Diieslivno-imenni spoluchennia sliv u tekstakh ofitsiino-dilovoho styliu* / D. V. Horbachuk // *Problemy ukrainskoi movy ta metodyky*. – Sloviansk, 1997. – S. 76–81.
7. Horbachuk D. *Do pytannia semantychnoi i strukturnoi kharakterystyky stiikykh spoluchen sliv ofitsiino-dilovoho styliu* / D. Horbachuk // *Poltavskyi derzh. ped. un-t im. V. H. Korolenka. Zbirnyk naukovykh prats. Ser. «Filolohichni nauky»*. – Poltava, 2000. – Vyp. 4–5. – S. 94–109.
8. Horbachuk D. V. *Pryimennykovi konstruktsii u tekstakh ofitsiino-dilovoho styliu* / D. V. Horbachuk // *Problemy ukrainskoi movy ta metodyky*. – Sloviansk, 1997. – S. 50–59.

9. Horbachuk D. Usna i pysemna formy ofitsiino-dilovoho styliu / D. Horbachuk // Poltavskyi pedinstytut im. V. H. Korolenka. Visnyk. Ser. Filolohichni nauky. – Poltava, 1998. – Vyp. 1. – S. 209–213.

10. Dmytrenko M. Y. Dilove spilkuvannia iak fenomen sotsialnoi diisnosti: avtoref. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filos. nauk: spets. 09.00.03. / M. Y. Dmytrenko. – Kharkiv, 2005. – 19 s.

11. Dotsenko O. L. Osoblyvosti realizatsii zasobamy movy imperatyvnoi funksiі tekstiv zakonodavchoho pidstyliu ofitsiino-dilovoho styliu / O. L. Dotsenko // Systema i struktura skhidnoslovianskykh mov: suchasni tendentsii rozvytku skhidnoslovianskykh mov. – K., 2003. – S. 276–283.

12. Yermolenko S. Y. Ofitsiino-dilovyi styl / S. Y. Yermolenko // Ukrainska mova: Entsyklopediia / [Redkol.: Rusanivskyi V. M. (spivholova), Taranenko O. O. (spivholova), Ziabliuk M. P. ta in]. – 3-ie vyd., zi zminamy i dop. – K.: Vyd-vo «Ukr. entsykl.» im. M. P. Bazhana, 2007. – S. 469–470.

13. Koval A. P. Kultura dilovoho movlennia / A. P. Koval. – K., 1982. – 295 s.

14. Palamar L. Hramatychna orhanizatsiia movnykh odynts ofitsiino-dilovoho styliu / Larysa Palamar // Kyivskyi nats. un-t im. T. Shevchenka. Visnyk. Seriia: Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka. – K., 2001. – Vyp. 11. — S. 56–59.

15. Praktykum zi stylistyky ukrainskoi movy: naukovyi i ofitsiino-dilovyi styli: Navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / Svitlychna Y. I., Berestova A. A., Tsviashko Y. O. ta in.; Nats. far mats. akad. Ukrainy. – Kharkiv: Zoloti storinky, 2002. – 255 s.

16. Sushko O. Zhanrova risnomanitnist frazeolohizmiv ofitsiino-dilovoho styliu ukrainskoi movy / O. Sushko // Mova ta istoriia. – K., 2003. – Vyp. 66. – S. 11–14.

17. Sushko O. I. Frazeolohiia ofitsiino-dilovoho styliu ukrainskoi movy (na materialy dokumentiv pershoi polovyny XX stolittia): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 / O. I. Sushko. – K., 2007. – 19 s.

18. Sushko O. Frazeolohizmy ofitsiino-dilovoho styliu u sluzhbovykh dokumentakh Halychyny v pershii polovyni XX stolittia / O. Sushko // Mova ta istoriia. – K., 2005. – Vyp. 74: Mova, mifopoetyka ta symvolika. – S. 46–49.

19. Suchasna ukrainska literaturna mova: Stylistyka / Za zah. redaktsiieiu akad. I. K. Bilodida. – K.: Nauk. dumka, 1983. – 588 s.

20. Tymenko L. O. Rozvytok leksyky ofitsiino-dilovoho styliu ukrainskoi movy na pochatku XX st. (1917–1933 rr.): avtoref. dys. na

zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01. / L. O. Tymenko. – K., 2007. – 20 s.

21. Tymenko L. O. Utvorennia arkhazmiv i neolohizmiv u leksytsi ofitsiino-dilovoho styliu v period z berezhnia 1917 do pochatku 1930-kh rr. L. O. Tymenko // *Onomastyka i apeliatyvy*. – Dnipropetrovsk, 2000. – Vyp. 12. – S. 135–142.

22. Tsymrykovych P. Zmist i obsiah poniattia ofitsiino-dilovoho styliu ukrainskoi ta slovatskoi mov / P. Tsymrykovych // *Ukrainska terminolohiia i suchasnist*. – K., 2001. – Vyp. 4. – S. 283–286.

DATA ABOUT AUTHOR

Navalna Maryna I., Doctor of Philological Sciences, Professor, Department of Document Science

State Higher Educational Institution «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University»

4 Naberezhna Street, app. 3, Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine, 08404

e-mail: navalna@rambler.ru

ДАНІ ПРО АВТОРА

Навальна Марина Іванівна, доктор філологічних наук, професор кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Набережна, б. 4, кв. 3, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна 08404

e-mail: navalna@rambler.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Навальная Марина Ивановна, доктор филологических наук, профессор кафедры документоведения.

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ул. Набережная, д. 4, кв. 3, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина 08404

e-mail: navalna@rambler.ru

УДК 8.81.13'25

ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІЛЬНИХ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ

Башманівський О. Л.

У статті проаналізовано проблеми автоматизованого перекладу ділової кореспонденції за допомогою безкоштовних у доступі програм-перекладачів. На прикладі вільного програмного продукту – Google Translator Toolkit встановлено алгоритм роботи перекладача, визначено перелік труднощів, які виникають у цьому процесі. З'ясовано, що незважаючи на свою відкриту простоту і доступність у використанні, сервіс Google Translator Toolkit є досить потужним засобом перекладу. Незаперечним є той факт, що автоматизований переклад хоча і полегшує роботу перекладача прискорюючи її, проте поки що не може повноцінно його замінити і вимагає постійного редагування.

Ключові слова: ділова кореспонденція, автоматизований переклад, вільний програмний продукт, трансформація структури, корпусна лінгвістика, лінгвістичні алгоритми.

ПРОБЛЕМЫ АВТОМАТИЗИРОВАННОГО ПЕРЕВОДА ДЕЛОВОЙ КОРЕСПОНДЕНЦИИ С ПОМОЩЬЮ СВОБОДНЫХ ПРОГРАММНЫХ ПРОДУКТОВ

Башмановский А. Л.

В статье проанализированы проблемы автоматизированного перевода деловой корреспонденции с помощью бесплатных в доступе программ-переводчиков. На примере свободного программного продукта – Google Translator Toolkit установлено алгоритм работы переводчика, определен перечень проблем, которые возникают в этом процессе. Установлено, что несмотря на свою открытую простоту и доступность в использовании, сервис Google Translator Toolkit является достаточно мощным средством перевода. Неоспоримым является тот факт, что автоматизированный перевод хотя и облегчает работу переводчика ускоряя ее, однако пока не может полноценно его заменить и требует постоянного изменения.

Ключевые слова: деловая корреспонденция, автоматизированный перевод, свободный программный продукт, трансформация структуры, корпусная лингвистика, лингвистические алгоритмы.

THE PROBLEMS OF AUTOMATED TRANSLATION OF BUSINESS CORRESPONDENCE USING FREE SOFTWARE

Bashmanivskiy O. L.

In the article the problem of automated translation of business correspondence using free software is analyzed. On the example of free software – Google Translator Toolkit installed the algorithm translator, a list of difficulties that arise during this process. There was found that despite its open simplicity and availability to use the service Google Translator Toolkit is a quite powerful tool for translation. The undeniable fact is that automated translation although it facilitates the work of the translator by accelerating it, but so far can not fully replace it and require constant editing.

Key words: *business correspondence, automatic translation, free software, the transformation of structures, corpus linguistics, linguistic algorithms.*

Постановка проблеми. Процес інтеграції в європейське суспільство охопив практично всі сфери нашого життя, і хоч не так швидко, проте відбуваються певні зміни в нашій країні. Поглиблення стосунків з європейськими державами в різних галузях передбачає покращення комунікації, проте це і є основною проблемою подальшого розвитку інтеграційних процесів. Радянське минуле залишило нам російсько-українську двомовність, проте значну некомпетентність у знанні європейських мов. Англійська мова, здавалося, могла б вирішити цю проблему мовного вакуума, проте застарілі методики і цілі навчання зробили величезні перепони в комунікації, зокрема у діловому листуванні.

Ведення сучасного бізнесу передбачає постійне співробітництво на всіх рівнях – обмін виробничою інформацією, погодження, планування, вирішення конфліктних ситуацій. Успішність просування міжнародних бізнес-проектів залежить не тільки від професійних особливостей певної діяльності, але й від комунікативних компетенцій, які реалізуються у здатності використовувати певні мовні засоби для досягнення поставлених цілей. Стилїстика офіційно-ділового стилю формувалася якщо не століттями, то десятиліттями і слугує для врегулювання певних

людських взаємин: відносини між державою і населенням, між країнами, між підприємствами, установами й організаціями, між індивідом і суспільством [1].

Євроінтеграційні процеси в нашій державі ставлять одним із першочергових завдань переклад документації державного патентного фонду України, який складається з масиву паперових і електронних матеріалів, це передбачає створення термінологічних стандартів української мови та двомовних словників. На сьогодні українська мова має статус державної на світовому інформаційному ринку, що певною мірою ізолює нашу державу від світового контенту. Важко переоцінити актуальність і складність цих проблем, проте людство весь час працює над розробкою універсального комунікатора, а з винаходом першого комп'ютера одним з перших завдань для нього було налагодження перекладу текстів.

Метою нашої статті буде дослідити проблеми автоматизованого перекладу ділової кореспонденції на прикладі вільного програмного продукту Google Translate, найбільш вживаного серед користувачів мережі Internet.

Розглянемо чинники, які роблять програми машинного перекладу такими популярними. По-перше, користувачі застосовують їх при абсолютному незнанні мови, необхідності швидкого ознайомлення з великим обсягом лінгвістичного матеріалу, потребі зробити певну оцінку цього тексту. Більшість автоматизованих перекладачів досить вдало справляються з цією задачею, проте існують випадки, коли вони можуть навіть заплутати користувача – тексти юридичного характеру, для яких необхідна висока ступінь відповідності лексем перекладеного тексту оригіналу. По-друге, програми автоматизованого перекладу застосовуються у разі необхідності швидкого перекладу Web-сторінок, з метою швидкого розуміння змісту інформації, для подальшої її обробки. У цьому випадку програми-перекладачі є найбільш сприйнятливими як для користувачів зі знаннями цієї мови, так і для не знавців. По-третє, програми машинного перекладу застосовуються професійними перекладачами для створення чорнового матеріалу перекладу. У цьому випадку ці програми в декілька разів можуть збільшити продуктивність

професійного перекладача, якому залишається проводити редагування вихідного машинного тексту. І нарешті, програми автоматизованого перекладу є незамінними у разі проведення ділової переписки з іноземними партнерами, де ці програми виконують основну функцію – одержання необхідної інформації для користувача.

Ми можемо відмітити, що в українському перекладацькому бізнесі документознавства спостерігається явне відставання використання сучасних комп'ютерних технологій. Підвищенню якості перекладу ділового листування мали б сприяти технології Translation Memory і інформаційних систем, що автоматизують виробничий процес, проте, на жаль, тільки лідери ринку професійно використовують ці продукти. Тим часом, у західному світі використання технології Translation Memory уже давно стало звичним фактом, особливо при перекладі проектів об'ємних масивів.

Аналіз останніх досліджень. Проблемами автоматизованого перекладу займаються як комерційні корпорації, так і дослідники багатьох наукових напрямків. Проте найбільша увага вчених сфокусована саме в галузі лінгвістики, це ми можемо спостерігати на прикладі таких праць, як фундаментальна монографія Ф. Джорджа «Основи кібернетики» [3], Дж. Вудера «Science without properties», О. К. Жолковського «О правилах семантического анализа», Ю. М. Марчука «Проблемы машинного перевода», Г. С. Цейтін, М. І. Откупщиковой «Система анализа текста с процедурным представлением словарной информации» [4] та інших, в яких визначено основні принципи і проблеми комп'ютерного перекладу. Для повноцінного аналізу нашої проблеми слід залучити також наукові доробки в галузі корпусної лінгвістики О. Демської-Кульницької «Основи національного корпусу української мови», [2] та інших вчених (праці Б. Алтенберга, М. Баньки, У. Френсиса, Г. Кеннеді, Г. Ліча, А. Баранова, М. Михайлова, Р. Рикова, Л. Ричкової, С. Шарова) [6]. Зараз продовжується робота по створенню корпусів української мови (Національний корпус української мови – в Інституті української мови НАНУ та Український національний лінгвістичний корпус – в Українському мовно-

інформаційному фонді НАНУ). Ці наукові дослідження в Україні ще, на жаль, не набули широкої популярності й перебувають на початковому етапі свого становлення.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження сучасних технологій перекладу ділового листування перш за все з'ясуємо, що ж таке ділова кореспонденція і які відмінності вона передбачає.

Ділова кореспонденція – це водночас і джерело інформації, і документ писемної комунікації для досягнення певної поставленої мети. Вона складається від імені юридичної особи та має юридичну силу. Будь-який за змістом документ, котрий пересилається поштою та вирішує певні організаційні питання і правові проблеми, можна віднести до ділового листа. Всю ділову кореспонденцію поділяють на службову (листи для встановлення офіційних службових контактів між суб'єктами підприємницької діяльності, вони зазвичай нескладні за своїм змістом та невеликі за обсягом), та комерційні (листи, які пов'язані з процесом погодження та виконання певних комерційних угод). У загальному вигляді ділові листи можуть бути присвячені наступним питанням: співробітництво з вітчизняними та іноземними фірмами; участь у торговій і комерційній діяльності; співробітництво у рамках консорціуму; питання пов'язані з підготовкою та реалізацією контракту; формам розрахунку і умовам платежу; командировання спеціалістів; підготовка іноземних і національних кадрів; реклаमाції і врегулювання претензій; влаштуванню на роботу; медичному обслуговуванню та іншим питанням [1].

Може здатися, що ділове листування нічим не відрізняється від звичайної кореспонденції, проте використання сталих фразеологічних одиниць, типових для цього стилю, характерна традиційність засобів вираження, наявність значної кількості архаїчних слів і виразів дуже ускладнює процес перекладу і спілкування між партнерами. У стилі ділової кореспонденції лексеми вживаються переважно в базових предметно-логічних значеннях (винятками є похідні предметно-логічні значення, які в цій галузі є термінологічними). Слід відмітити також й іншу особливість стилю ділової мови – відсутність зображальних

засобів у текстах (неприпустимість застосування метафор чи метонімії та інших засобів).

Слід зазначити, що у діловому листуванні, зокрема англійською мовою, наявні певні особливості: текст поділяється на абзаци без відступів; у верхньому лівому куті листа вказуються адреси відправника і адресата; дата відправлення зазначається трьома рядкам нижче, або у верхньому правому куті листа; текст розташований у центральній частині листа і, зазвичай, розпочинається з причини звернення; закінчується висловлюванням подяки і вітаннями; у разі, якщо діловий лист не є електронним, то підпис автора є обов'язковим і ставиться між вітаннями й іменем відправника. Ця сформована стандартизація мови ділових паперів забезпечує той ступінь комунікативної точності, що надає документу міжнародну юридичну чинність. Для стилю ділової кореспонденції існує певний набір традиційних мовних кліше чи штампів: «greeting» (Dear Sir, Dear Madam, Dear Sirs etc. I answer to your letter... «the body» (I beg to inform you, with a view to), «the closing paragraph» (Thank you... sincerely yours, sincerely, kind regards, with best regards, best wishes yours, very truly yours, cordially yours, yours faithfully, Thanks & Regards etc. Також слід пам'ятати, що будь-яка фраза, будь-яке речення повинні мати тільки одне лексичне значення і конкретне тлумачення. З цією вимогою допускаються повторення, що не припустимо в літературно-художньому стилі [5].

Для проведення машинного перекладу існують певні різновиди перекладацьких комп'ютерних систем: системи, що працюють, як правило, з великими масивами текстів і видають користувачу «чорновий» переклад, який можна використовувати для розуміння загального змісту тексту, або відредагувати і отримати остаточний документ; системи, котрі являють собою аналог традиційних «паперових» словників: користуючись ними, користувач може знайти переклад терміну, що його цікавить. На сьогоднішній день найбільш відомими системами, які здатні перекладати тексти з англійської на українську мову є Google Translate, Pragma Online, Bing Translator та інші. Всі вони використовують статистичний підхід до перекладу.

Поступово програмне забезпечення автоматизованого перекладу пройшло еволюцію від словників до технологій Translation Memory, принцип яких базується на використанні попередніх перекладів-корпусів, які зберігаються в двомовній базі даних – пам'яті перекладів. Найвідомішими представниками програм цього типу є Google Translator Toolkit, Wordfast Pro, SDL Trados, Omega T та інші.

На прикладі використання системи Google Translator Toolkit ми проаналізуємо принципи роботи і основні недоліки, які присутні в цьому програмному продукті, які зазвичай є спільними для аналогічних продуктів на нашому ринку. Відразу можна стверджувати, що незважаючи на свою відкриту простоту і доступність у використанні, сервіс є досить потужним засобом посереднього перекладу. Система забезпечує не тільки збереження та обмін документів, а й дозволяє використовувати глобальну пам'ять перекладів, водночас не потребує встановлення якихось додаткових елементів. І хоча зараз вона не є популярною серед професіоналів, проте для більшості користувачів вона є незамінним вікном у світ міжнародної комунікації.

Система автоматизованого перекладу Google Translate відбирає еквівалентні, варіантні та трансформаційні відповідники шляхом використання алгоритмічних засобів граматичного аналізу, звертаючись до наявних у ньому двомовних словників, які містять необхідну інформацію морфологічного, синтаксичного чи семантичного рівнів. Трансферна зона цієї автоматичної системи здатна обробляти семантичну структуру тексту. За умови відсутності еквівалента машина не завжди враховує необхідні лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори: стилістичну приналежність відповідників, контекстуальне оточення, мовні норми, сполучуваність слів тощо. Google Translate – безкоштовний онлайн-сервіс машинного перекладу, який дозволяє автоматично перекладати слова, тексти, електронні документи, веб-сторінки багатьма мовами світу. Для певних мов користувачам система пропонує варіанти перекладів, наприклад для термінів і багатозначних слів [7].

Google Translator не є цілісною програмою, навпаки, даний веб-сервіс складається з багатьох компонентів і служб,

які взаємодіють при виконанні роботи. Недосконалістю цієї системи є певна примітивність автоматизованого перекладу – програма просто здійснює підстановку тих лексем, які існують в її базі даних. Одним з головних завдань Google Translate є виконання чорнового перекладу, а Google Translator Toolkit допомагає провести подальше редагування, запису в пам'ять перекладів, надання доступу іншим користувачам, тощо. Переклад здійснюється з використанням статистичного підходу до машинного перекладу, що дозволяє системі «навчатися» і самовдосконалюватися: коли Google Translate створює переклад, він шукає зразки в сотнях мільйонів документів, порівнює мільйони корпусів, щоб надати користувачу найкращий переклад. Знайшовши зразки в текстах корпусів, перекладених іншими людьми, Google Translate може робити інтелектуальні припущення щодо правильності перекладу. Цей процес пошуку зразків у великих обсягах тексту і називається «статистичним машинним перекладом». Оскільки переклади генеруються машинами, не всі вони ідеальні. Чим більше текстів певною мовою перекладають люди, а Google Translate їх аналізує, тим кращою буде якість перекладу. Для покращення якості роботи програми необхідні корпуси паралельних текстів і колекції пам'яті перекладів. Google Перекладач може виконувати оборотний переклад у будь-якій мовній парі, що підтримує система, але у більшості випадків реально виконує переклад через англійську, більш того, для української використовується як проміжна російська. Цим дуже погіршується якість перекладу, це добре помітно при перекладі з польської на українську, що здійснюється через англійську та російську [8].

Google Translate успішно інтегрується в браузері, завдяки спеціальним розширенням, що встановлюються додатково. Для Mozilla Firefox існує дуже багато плагінів, щодо Google Chrome, то дані компоненти вже встановлені у нових версіях. Існує також спеціальний клієнт для ОС Windows, що реалізований у безкоштовній та комерційній версії, яка відрізняється кількома компонентами. Сервіс також працює з популярними зараз мобільними операційними системами, такими як Android та IOS. Для мобільних пристроїв була створена спеціальна функція

голосового вводу, яка підтримує 15 мов (української, на жаль, поки що немає), а система може «прочитати» переклад на 23 мовах за допомогою синтезу мовлення [8].

Google Translate – перспективна система для перекладу, тому що постійне збільшення пам'яті перекладів і поповнення двомовних корпусів забезпечує кращу якість перекладів. Її перевагою є також те, що вона може самовдосконалюватися за рахунок збільшення баз даних. Однак статистичний метод не є ідеальним, тому система такого типу не зможе надати повноцінного перекладу.

Програми-перекладачі текстів більш-менш задовільно складають змістовну структуру майбутнього перекладу використовуючи, як правило, дослівну обробку тексту на матеріалі готових корпусів, причому з кількох можливих значень слів обирається частіше за все загальновживане. Така система роботи навряд чи зможе задовольнити фахівця певної галузі.

Робота з двомовними корпусами ускладнюється специфікою досліджуваних мов – англійська та українська мови належать до різних структурних типів мов (українська – до флективної, а англійська – до аналітичної). Велика кількість розбіжностей у будові мов та у наборів їхніх граматичних форм і конструкцій, які не дозволяють створити певні універсалії. Такі граматичні явища як модальні дієслова, артиклі, часові форми Continuous та Perfect, формальний додаток «it» не мають відповідностей в українській мові, а в англійській мові відсутні категорії роду і відмінку іменників і прикметників тощо. Відмінності притаманні також і побудові речень, тому що на відміну від української мови, англійській мові притаманний прямий порядок слів [5].

Аналізуючи найбільш суттєві помилки автоматизованого перекладу необхідно вказати на неправильний переклад дієслівних форм, відсутність відповідних лексем у словнику, неправильну структуру речень, визначення частини мови програмою, дослівний переклад фразеологічних зворотів та інших ідіоматичних виразів. Серед незначних помилок, які не впливають на розуміння змісту тексту і досить легко виправляються під час редагування, є переклад особового займенника, неправильний вибір лексеми багатозначного іменника, переклад прийменників

і використання артиклів. До «комп'ютерних помилок» необхідно також віднести морфологічну невизначеність – деякі англійські іменники і дієслова мають однакове написання та транскрипцію, а морфологічну належність визначає або артикль (для іменників), або частка «to» (для дієслів). Відсутність артикля чи частки «to» робить переклад повністю незрозумілим. Прийменники також викликають безліч помилок при автоматизованому перекладі, тому що значення багатозначного прийменника можна встановити тільки з урахуванням конкретного контексту, а відсутність в електронному словнику вказівок на правильне керування, зокрема дієсловами чи віддієслівними іменниками, робить для програми єдиний можливий переклад автономний – загалом повністю неправильний (In the accurate analysis – у точному аналізі – при точному аналізі). Пасивні конструкції в процесі машинного перекладу в більшості повністю спотворюються – відбувається неправильне розпізнавання омонімії та не враховуються можливості поєднання дієприкметника з модальними дієсловами – ці помилки потребують повної корекції редактора як у заміні недоконаного виду дієприкметника на доконаний, так і повної трансформації виразу до мови перекладу. Проблеми, які постійно існують в традиційному-авторському перекладі: невірне узгодження слів у реченні, неправильне визначення роду, відмінку, множини іменника, прикметника, числівника, визначення особи дієприкметника, дієвідміни дієслова наявні також і в автоматизованому перекладі.

Значна кількість фразеологічних зворотів, яка існує в обох мовах, створює великі проблеми користувачам, спотворюючи зміст речень при автоматизованому перекладі. І враховуючи, що технічна документація містить велику кількість різних фразеологічних зворотів загальнолітературного характеру, які не внесені до електронного словнику, в процесі машинного перекладу вони перекладаються дослівно (Of the same type – того ж типу – однакового типу), також в більшості помилковим є переклад англійських усталених зворотів, зокрема, зловживання прийменником «of» родового відмінка замість того, щоб знаходити більш звичні варіанти [5].

Висновки. Враховуючи вищесказане, слід констатувати, що програма-перекладач, що не має екстралінгвістичних знань про

оточуючий світ, не володіє предметною інформацією, не завжди правильно аналізує синтаксичні конструкції багатозначності, а отже, не може правильно перекласти численні технічно-юридичні словосполучення, перекладаючи їх за першим словниковим відповідником. Безсумнівним є факт необхідності обов'язкового подальшого редагування документа людиною-перекладачем, який знає не лише мову, а й орієнтується в предметній галузі. Безсумнівно, що програмний перекладацький продукт полегшує і прискорює роботу перекладача, проте поки що не може повноцінно його замінити. Проте, враховуючи темпи розвитку цієї галузі, можемо сподіватися на швидке зростання якості вільних перекладацьких програмних продуктів на нашому ринку.

Список використаних джерел

1. Биби́к С. П. Сюта́ Г. М. Ділові документи та правові папери / С. П. Биби́к, Г. М. Сюта – Харків: Фоліо 2006. – 493 с.
2. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови / О. Демська-Кульчицька. – Монографія. – Київ, 2005. – 218 с
3. Джордж Ф. Основы кибернетики / Ф. Джордж. – М. : Радио и связь, 1984. – 272 с.
4. Історія машинного перекладу – Вікіпедія [Електронний ресурс] // Wikipedia. – 2012. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_машинного_перекладу
5. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспекти перекладу) / І. В. Корунець – Вінниця 2003. – 448 с.
6. Корпусна лінгвістика / [Широков В. А., Бугаков О. В., Грязнухіна Т. О. та ін.] – К.: Довіра, 2005. – 471 с.
7. Макоєд Н. О. Формування у майбутніх інженерів умінь перекладу фахових текстів із застосуванням комп'ютерних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Макоєд Наталя Олексіївна. – Одеса, 2002. – 243 с.
8. Garcia, I.; Stevenson, V. Google Translator Toolkit. Free web-based translation memory for the masses. – Multilingual (September 2009). – P. 16–19.

References

1. Bibik S. P. Syuta G. M. Dilovi dokumenty` ta pravovi papery` / S. P. Bibik, G. M. Syuta – Xarkiv: Folio 2006. – 493 s.
2. Dems`ka-Kul`chy`cz`ka O. Osnovy` nacional`nogo korpusu ukrayins`koyi movy`. Monografiya. – Ky`yiv, 2005. – 218 s

3. Dzhordzh F. Osnovy ky`bernety`ky` / F. Dzhordzh. – M. : Rady`o y` svyaz`, 1984. – 272 s.
4. Istoriya mashy`nnogo perekladu – Vikipediya [Elektronny`j resurs] // Wikipedia. – 2012. – Rezhy`m dostupu : [http://uk.wikipedia.org/wiki/Istoriya\\_mashy`nnogo_perekladu](http://uk.wikipedia.org/wiki/Istoriya_mashy`nnogo_perekladu)
5. Korunecz` I. V. Teoriya i prakty`ka perekladu (aspekty` perekladu). / I. V. Korunecz` – Vinny`cya 2003. – 448 s.
6. Korpusna lingvisty`ka / [Shy`rokov V. A., Bugakov O. V., Gryaznuxina T. O. ta in.] – K.: Dovira, 2005. – 471 s.
7. Makoyed N. O. Formuvannya u majbutnix inzheneriv umin` perekladu faxovy`x tekstiv iz zastosuvannyam komp`yuterny`x tehnologij : dy`s. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Makoyed Natalya Oleksiyivna. – Odesa, 2002. – 243 s.
8. Garcia, I.; Stevenson, V. «Google Translator Toolkit. Free web-based translation memory for the masses». Multilingual (September 2009). – P. 16–19.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Башманівський Олексій Леонідович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри слов'янських та германських мов
Житомирський державний університет імені Івана Франка, 10003 Житомир, вул. Короленка, 31, кв. 2, тел. 09843717034, e-mail: bashmanivskiy@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Башмановский Алексей Леонидович, кандидат педагогических наук, доцент кафедры словянских та германских языков
Житомирский государственный университет имени Ивана Франка, 10003 Житомир, ул. Короленко, 31, кв. 2, тел. 09843717034, e-mail: bashmanivskiy@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Bashmanivskiy Oleksiy L., candidate of pedagogical sciences, associate professor of Department of the Slavic and the Germanic Languages
*Zhytomyr Ivan Franko State University
31, Korolenko St., App. 2, Zhytomyr, Ukraine, 10003
tel. 09843717034,
e-mail: bashmanivskiy@ukr.net*

УДК 811.161.2'27

НОМИНАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ АРГО**Левченко Т. М.**

Статтю присвячено функційно-стилістичним особливостям називання осіб в українських арготичних системах та переходу власних імен у загальні. На підставі зарубіжних і вітчизняних лінгвістичних праць окреслено місце арго в субстандартній системі української мови, його статус, основні та допоміжні функції. З'ясовано семантичну і структурну своєрідність особових назв в українських історичних соціолектах, проаналізовано основні типи і способи семантичного номінування осіб у національних арго, виявлено їхні особливості порівняно з загальномовною номінативною нормою. Особливу увагу приділено дослідженню моделей і засобів називання осіб в арго, установленню їхньої активності та ступеня зреалізованості в різних соціолектних середовищах. На фактичному матеріалі проаналізовано низку арготичних моделей, явище переходу власних назв у загальні. Здійснено спробу з'ясувати функції не навантаження арготичної лексики. У статті зацентовано увагу на закономірностях і тенденціях особового називання в арго, мовних і позамовних чинниках цього процесу, що дає змогу зробити висновок про системність аналізованого явища.

Ключові слова: арго, жаргон, сленг, субстандартна система, власні і загальні назви.

НОМИНАТИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ АРГО**Левченко Т. Н.**

Статья посвящена функционально-стилистическим особенностям названия лиц в украинских арготичных системах и перехода собственных имен в обиход. На основании зарубежных и отечественных лингвистических работ обозначены место арго в субстандартной системе украинского языка, его статус, основные и вспомогательные функции. Выяснено семантическое и структурное своеобразие собственных имен в украинских исторических социолектах, проанализированы основные типы и способы семантического номинирования лиц в национальных арго, выявлены их особенности по сравнению с общезыковой номинативной нормой. Особое внимание уделено исследованию моделей и средств названия лиц в арго, установлению их активности и степени зреализованности в различных социумах. На фактическом материале проанализирован ряд арготичных моделей, явление перехода имен собственных в нарицательные.

Предпринята попытка выяснить функции не нагрузки арготической лексики. В статье акцентировано внимание на закономерностях и тенденциях названия имен собственных в аргот, языковых и экстраязыковых факторах этого процесса, что позволяет сделать вывод о системности рассматриваемого явления.

Ключевые слова: аргот, жаргон, сленг, субстандартная система, собственные и нарицательные названия.

NOMINATIVE FEATURES OF ARGOT

Levchenko T. M.

The article studies the functional and stylistic features of naming persons in Ukrainian argot systems and transition of proper nouns into common. It is outlined a place of argot in a substandard system of Ukrainian language, its status, main and additional functions, based on the foreign and domestic linguistic works.

It is defined the semantic and structural peculiarities of proper nouns in Ukrainian historical sociolects, it is analyzed the main types and methods of semantic nomination of persons in national argots, it is determined their features compared to the common language nominative standard.

Particular attention is paid to the research of models and means of naming persons in argot, setting their activity and degree of realization in different sociolect environments. It is analyzed a number of argot models, a phenomenon of transition of proper nouns into common. It is made an attempt to study the functions of not loading of argot vocabulary.

The article is focused on the regularities and trends of personal naming in argot, linguistic and extra-linguistic factors of this process, which allows us to make some conclusions about the consistency of the analyzed phenomenon.

Key words: argot, jargon, slang, substandard system, proper and common nouns.

Постановка проблеми. Проблема апро – одна із найскладніших проблем не тільки лінгвістики, але і всього комплексу гуманітарних знань. Мова апро – це одне з найменш досліджених лінгвістичних явищ, що розглядають як феномен культури. Його природу активно досліджують лінгвісти, психологи, соціологи, філософи. Останнім часом арготизми активно вживаються в усному розмовному мовленні, у засобах масової інформації, у сучасній художній літературі. Науковці

звертаються до вивчення арготизмів у зв'язку з гострою проблемою мовної культури, проблемами еволюції мови.

Арго один з різновидів соціальних діалектів, штучно створювана умовна говірка якої-небудь вузької замкненої соціальної або професійної групи, незрозуміла для сторонніх. У вужчому розумінні арго – мова «соціального дна», декласованих та антисоціальних елементів (рекетирів, злодіїв, жебраків, бомжів, картярів-шулерів тощо).

На думку багатьох науковців, арго – це передусім арготична лексика, хоча арго нею не обмежується, поняття «арготизм» значно ширше, ніж стилістично маркована лексика чи якийсь специфічне висловлювання. Арготичним компонентом може бути, наприклад, певна фонетична манера вимови або який-небудь невербальний засіб – жест, елемент одягу тощо [3, с. 42–44].

Арго – це безпосереднє, живе, спонтанне мовлення, у якому спостерігається поетично-ігрова тенденція, тобто слова й висловлювання можуть спотворюватися, звукова форма може варіюватися. Отже, фіксація арго має супроводжуватися фонетичною та інтонаційною транскрипцією. Також існує проблема розмежування оказіонального й узуального, проблема «точного» тлумачення значень цих одиниць. Особа, яка використовує арго, вкладає у слова й висловлювання свої значення, свої відтінки.

Аналіз останніх публікацій. Окремі аспекти функціонування арго та жаргонної лексики стали об'єктом вивчення багатьох українських і зарубіжних лінгвістів. Досить часто досліджується походження, формування, функціонування арго і жаргонів, їх взаємодія і перехід в інші форми мови, типологічні риси соціальних діалектів, розглядаються функціональні характеристики арготичної лексики, соціальні діалекти в сучасній пресі, зоофітоморфізми. Одним із перших, хто пояснив арго з лінгвістичного боку, був І. А. Бодуен де Куртене. До вивчення арго зверталися видатні філологи: Б. О. Ларін, Є. Д. Поліванов, Д. С. Лихачов, В. М. Жирмунський, Л. П. Якубинський та ін. Так вивченню молодіжного сленгу присвятили свої дослідження О. М. Береговська, Є. В. Митрофанов, Т. Г. Нікітіна. Кримінальні жаргонізми

розглядають В. М. Мокієнко, Н. В. Третьак. Жаргонно-сленговій комунікації усного мовлення приділяють увагу Л. О. Ставицька, Т. І. Ніколашина та ін.

Актуальність статті зумовлена загальною настановою сучасної лінгвістики вивчати мову соціуму, зважаючи як на лінгвальні, так і екстралінгвальні фактори, а також недостатнім вивченням проблем, пов'язаних з функціонуванням сучасного жаргоновживання як номінативно-експресивного засобу в сучасному дискурсі. З'ясування специфіки відтворення реального узусу «живого» мовлення, компонентом якого є аргі, у конкретно текстовій реалізації усного розмовного мовлення, розширенням меж норми української мови власне й зумовили обраний напрям роботи. Актуальними видаються також такі проблеми, як зростання питомої ваги жаргонної лексики у розмовному мовленні, текстах засобів масової інформації, загальна експансія досліджуваного лексичного пласту в загальнорозмовну мову та супровідні лексико-семантичні процеси, мовний смак і мовна особистість авторів статей, культуромовний аспект жаргонної лексики.

Мета статті – уточнити статус аргі в українській і зарубіжній лінгвістиці, з'ясувати особливості арготичної лексики, установити функціональне навантаження арготичних одиниць та факторів, що впливають на актуалізацію іманентних особливостей жаргонної лексики.

Виклад основного матеріалу. На початку XIX століття вчені запропонували визначати аргі як таємну мову, чому сприяли передусім специфіка історичного розвитку таких соціолектів та їхня фіксація представниками правоохоронних органів різних країн (К. Естрайхер, А. Курка, В. Попов та ін.). Відомий російський лінгвіст Д. Лихачов зазначає, що є низка розрізнених тлумачень аргі, взаємопротилежних, немає не лише якої-небудь міцної теорії аргі, але й жодного достатньо послідовного погляду [8, с. 312]. На думку Ш. Баллі, жаргон є незрозумілою, таємною мовою замкнутого кола осіб, а аргі – «найвиразнішою формою фамільярної мови з чітким соціальним забарвленням і заборонаю до вживання в суспільстві, оскільки є неприпустимою та неприйнятною для нього» [2, с. 278].

В. М. Жирмунський аргю визначає як професійний жаргон декласованих (жебраків, волоцюг, злодіїв) і деяких пов'язаних із ними суспільних груп (мандрівних ремісників та торговців) [6, с. 118–119]. О. Ахманова визнає аргю та жаргон синонімами, констатує, що поняття «аргю» позбавлене пейоративного, зневажливого значення жаргону [1, с. 53]. В. Хімік, називаючи арготизми «спеціальними номінаціями для приховання таємниць від непосвячених» [13, с. 12], Л. О. Ставицька визначає аргю, як вираження термінологічної сутності жаргону [11, с. 24]. Л. Т. Масенко визнає аргю як субмову декласованих груп населення – бродяг, старців, злодіїв, а також інших професійних об'єднань, пов'язаних із відхожими промислами мандрівних торговців, яких в Україні та Росії називали офенями [9, с. 92].

Семантичне називання осіб в українських аргю відзначається високою продуктивністю, що зумовлено низкою позамовних чинників, пов'язаних із особливостями світосприйняття та світовідчуття носіїв мови.

Значна кількість власних імен у значенні загальних використовується у кримінальному аргю 20–30-х р. XX ст. На думку В. Д. Бондалетова, явище переходу власних імен у загальні подібне до метонімії і синекдохи є частиною цих семантичних процесів [3, с. 86]. Л. Успенський серед способів творення кримінального жаргону виокремлює явище антономазії і зазначає, що у випадку особистих імен певні асоціації значень, обумовлені загальним вживанням особистих імен [12, с. 154]. Л. О. Ставицька, поділяючи думку російського вченого, вказує, що як правило, вживання особових імен у функції загальних має пейоративний характер [11, с. 187].

Варто зазначити, що в книзі «Аргю в Україні» О. Горбача подано низку утворень від власних імен. Зокрема дослідник ґрунтовно аналізує арготизми, які утворилися від власних імен, подає етимологічний аналіз цієї групи аргю і шляхи творення за мовою-джерелом. Серед аналізованої групи арготизмів О. Горбач називає такі: *бригада* – львівська тюрма (утворено від назви жіночого монастиря св. Бриґіди, в якому після реформи в Галичині створено в'язницю); *зіванити* – вкрати; *манька* – вулична дівка; *мариська* – проста сільська дівчина, служниця;

маруха – повія; *марушонок* – коханець; *марушаться* – кохаються; *марія демченко* – горілка, самогон в Одесі і балакуча чванлива жінка – в центральній Україні; *міхась, міхалок* – мішок; *павлушка* – двірник; *мати петра* – боятися; *прохоря (прохор)* – чоботи; *спиридон, свирід* – п'яний; *тонько* – волоцюга; *тонька* – вулична дівка [4, с. 112].

Розглянемо основні значення арготизмів, які утворилися шляхом переходу від власних імен до загальних:

- назви злочинців: *ніна* – жінка легкої поведінки; *максим* – веселий в'язень; *клемент* – наркоман; *маруха* – коханка; *макар* – невідомий злочинець;

- назви представників правоохоронних органів: *мирошка, мирон нікітич* – народний суддя; *семен* – черговий міліціонер; *сидір* – клунок, який збирають у тюрму; *тимофій, тимошка* – палач; *калінін* – арештантська пайка (500 гр. хліба);

- назви місць позбавлення волі: *романів хутір, іванова хата* – в'язниця;

- жертви злочинців: *ванька* – більшовик; *кузьма* – той, кого обдурили; *микита* – селянин, жертва злодія;

- інші поняття: *зіванити* – вкрати; *загиб іванович* – смерть; *максим горький* – найдешевші квитки на потяг; *марія демченко, адам* – горілка.

Надзвичайно розповсюдженим власним ім'ям, яке вживається у значенні загального, є лексема *іван*. У XIX ст. *іванами* називали бродяг, які приховували ім'я або не пам'ятали своєї родини, азартних гравців, злодіїв та ін. *Ваньками* називали в'язнів, які вдавали розумово хворих (*ваньку валяти*), а на західноукраїнських землях – більшовиків. В. І. Даль у «Толковом словаре живого великорусского языка» наводить такі дефініції: *іван, який не пам'ятає рідні, іван де день де ніч, іван безрідний, іван з волі* – бродяга.

В. М. Попов у «Словаре воровского и арестантского языка» (1912) зазначає, що *іван* – в'язень із професійних злодіїв, який підкорив собі інших ув'язнених у місцях позбавлення волі. Пізніше з презирством так називали людей, які трималися в суспільстві гордовито, хизувалися і грали роль знаючих життя [10, с. 43].

Саме *Івани* були прообразами злодіїв у законі, адже не випадково як одні так і інші називали себе *бродягами*, *бурлаками* – арготизми, що позначають професійних злодіїв, які неухильно дотримуються злодійських традицій і законів; часто *іваном* називали і *злодія в законі*. Злодії в законі у 20–30-х рр. XX ст. не мали власного майна, дружини, сім'ї, постійного помешкання; не працювали, а в місцях позбавлення волі користувалися привілеями.

Іванами Івановичами у 30-х роках XX ст. називали політичних в'язнів-інтелігентів, а також людей, які не мали відношення до кримінального світу. Інколи жартома їх називали *фан фаничами* (*фанич* – чайник).

Арготизм *маруха* (жінка, коханка, повія) семантично пов'язаний з власним ім'ям Марія. Очевидно, саме ім'я Марія частково вплинуло на утворення арготизму, тобто контамінацію власного імені *Марія* + ранній арготизм *мара* – жінка, коханка. У східних територіальних діалектах *мара* означало привид, відьма, туман, марево. У свою чергу діалектизм *мара* утворився від назви слов'янської богині смерті – Мари (Мори), Марухи, Марени (етимологічно близькими будуть слова *мор*, *мертвий*, *смерть*, *морок*) [4, с. 79]. На думку М. А. Грачова, аналізоване слово індоєвропейського походження, пор. укр. *мора* – нечистий дух; бол. *мора*, польськ. *tara* – кошмар; *cauchemar* – кошмар; анг. – *nightmare* нічний кошмар [5, с. 30]. Можна зробити висновок, що в аналізованій лексемі відбувається персоніфікація зла і всього, що призводить до смерті. Крім того, *Мара* – це власне ім'я опудала, яке спалюють на свято Івана Купала. Безперечно, що давні вірування і обряди впливали на світогляд злочинців і як наслідок відбувалося утворення арготизмів з негативною конотацією: *чорна маруся* – чорний міліцейський автомобіль для перевезення в'язнів. Не випадково ім'я *Марія*, *Маруся* часто зустрічається в кабацьких піснях 20–50-х рр. минулого століття, напр.: *На Дерибасівській відкрилася пивна. Там збиралася компанія блатна. Там були дівушки Маруся, Роза, Рая, І з ними Вася, Вася Шмаровоз*. Часто зустрічається власне ім'я *Маруха* у значенні загального і в сучасній українській літературі, напр.: *«Шурка Кукса раптово пригадав, що в тому*

районі, де жила його остання **маруха** на Подолі, розбирають старі будинки і там цілком можуть лишитися якісь поганенькі двері» (В. Шевчук, Місяцева зозулька із ластів'ячого гнізда); «Питал міня мусар, с-сука пазорная, – піддигикують Пашок з Єгором, чуючи магнітофонні схлипи якоїсь естрадної **марухи**» (П. Вольвач, Клякса). Отже, у кримінальному аргі спостерігаємо характерну особливість переходу власних імен у загальні, елементи якої використовували для конспіративної мети у кримінальному світі.

Крім того, в аргі часто спостерігається не пряме використання власного імені, а навпаки, звукове уподібнення загальної назви до власної, наприклад: *мишуха* – мішок; *кирюха* (п'яниця) – утворене не від власного імені, а від дієслова *кирять* (випивати); *гришка* – гривенник; *альошка* – лакей.

Зустрічаються арготизми, які утворилися за візуальною подібністю зображень святих на іконах із зображеннями на гральних картах: *святий павло* – валет; *велика варвара* – дама; *святий миколай* – король.

Переважає більшість арготизмів, які перейшли з розряду власних до загальних, мають яскраво виражене емоційно-експресивне забарвлення: іронічно-глузливе на позначення осіб правоохоронних органів і презирливе у ставленні до жадібних людей і смерті.

Іронічно-глузливую конотацію мають іменники, які позначають певну категорію людей, наприклад: *асфальт тротуарович*, *баклажан помідорович*, *уксус помідорович* – в'язень, який не пристосувався до тюремно-лагерного життя і має значні продовольчі запаси. Перехід власних імен у загальні в кримінальному аргі відбувається за такими моделями:

– власна назва особи – загальна назва особи (осіб): *агафон* – дурень; *олексій олексійович* – обслуга; *алік* – алкоголік; *анжеліка* – валютна проститутка, яка співпрацює з правоохоронними органами; *гапон* – міліціонер; *джон* – іноземець; *кирюха*, *кирило* – циган; *мирон микитович* – народний суддя;

– власна назва – предмет: *катька* – пальто з великими карманами, куди злодійка складає награбоване; *люба* –

вогнепальна зброя; *сидір* – мішок, корзина, валіза; *коля* – ікона із зображенням Миколи Чудотворця; *трифон* – сокира;

– власна назва – хвороба, смерть: *венера*, *люся* – венеричні захворювання; *загиб петрович*, *загиб іванович* – смерть;

– власна назва – поняття: *генерал кукушкін* – свобода; *вася* – небезпека; *захар* – фокус, обман, необдуманий вчинок; *вась-вась* – приятельські стосунки; *калінін* – арештантська пайка (500 грамів хліба);

– клички тварин – назви осіб: *жучка* – професійна злодійка; *бобик* – міліціонер; зрадник; нікчема; *барсик* – молодий коханець літніх жінок; *багіра* – красива жінка, азіатка;

– назва місцевості – смерть: *сочі*, *ялта* – смерть (відправити в *сочі*, відправити в *ялту* – вбити); *волга* – сигнал небезпеки; сигнал про початок бійки; *лук'янівка* – київська тюрма [5, с. 88–89].

Запозичення з інших мов не були власними іменами, але асоціальні групи пристосували їх до своєї мови і зробили схожими на власні імена, напр.: *мотя* (франц. *moitié* – половина) – частка краденого; *міша* (франц. арг. *miche* – простак) – жертва злочину; *дунька* (циг. *dui* – два і франц. *deux* – два) – двійка в картах.

Для назви співробітників правоохоронних органів використовуються власні імена, які позначали державних діячів, співробітників гестапо, есесівців, які відомі своєю жорстокістю, напр.: *аракчєєв* – слідчий, прокурор; *борман*, *мюлер* – заступник начальника виправно-трудоного закладу. Для позначення неавторитетних злочинців і любителів алкогольних напоїв часто придумують прізвиська із глузливо-іронічною конотацією: *граф крутибутилкін* – неавторитетний в'язень; *граф табуреткін* – боязкий в'язень, який намагається догодити авторитетним в'язням; *запивахин*, *запивохин* – п'яниця, алкоголік; *тихомиров* – зрадник; *записний жорж* – професійний злодій. Для назви повій найчастіше використовують жіночі імена іноземного походження: *лайма*, *лаура*, *луїза*, що пов'язано із традицією називатися екзотичними іменами.

Інколи можна зустріти таке явище, як перехід аббревіатур у власні імена із значенням загальних: *григорій борисович*, *галіна борисівна* – від рос. ГБ, КГБ (государственная безопасность); *борис федорович* – клей БФ.

Деякі власні імена утворюють структурно-генетичні гнізда, напр.: іменники із коренем *мак*: *макакян* – зневажливо про осіб армянської національності; *макар* – невідомий злодій; *макар* – пістолет системи Макарова; *макара*, *макарата*, *макарка* – хліб у в'язниці; *макарона* – пліть, батіг, нагайка; макаронник – італієць; *макаси* – взуття; *чоботи*, *ботинки*; *маке* – хабар; *макітра* – голова; *макіл* – людина, яка міняє речі на наркотики; *маклак* – той, хто скуповує крадене; *маклак* – людина, яку не поважають; *маклер* – злодій, аферист; той хто підробляє гроші, чеки, документи; *маклі* – злодії, які викрадають твори мистецтва; обман, брехня, афера.

М. А. Граčov окремо виділяє власні імена у значенні загальних, які вживають у фразеологізмах: *ваньку валять* – симулювати хворобу; *аноху строїть* – вдавати розумово хворого; *святий павло* – валет (гральна карта); *велика варвара* – дама (гральна карта); *дружба іова* – підроблений ключ; *леді грін* – тюремний священник; *адамовий лик* – нагайка [5, с. 67–69].

Висновки. Однією з визначальних ознак сучасної української мови є залучення до активного вжитку субстандартної лексики, практично нерегульоване входження у загальноновживану практику жаргонізмів і арго. Ненормативна лексика стає нормою не тільки усно-розмовної мови, але й поширюється на мову літературну. Арго взаємодіє з іншими підсистемами української мови: жаргонами, сленгом, просторіччям, навіть з українською літературною мовою. Певна кількість арготичної лексики входить до літературної мови без змін, інша частково або повністю змінює лексичне значення. Щоб увійти до літературної мови, арготизм повинен бути часто вживаним, нести емоційно-експресивне забарвлення.

Тексти художньої літератури і друкованих засобів масової інформації, а також дані тлумачних словників жаргонізованої мови підтверджують частотність вживання арголексем у сучасній українській літературній мові.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що лексика арго досить часто виступає, з одного боку, як текстоутворювальний елемент, з іншого – як засіб впливу на адресата. Одним із потенційних джерел поповнення стилістично зниженої лексики в

мові газет є елементи, молодіжного, кримінального жаргонів та жаргонізованої розмовної мови.

Арго реалізує особливу метамовну функцію в мові, адресант вільно використовує жаргонізми, порушуючи традиційну стилістику жанрів. Насиченість дискурсу арголексемами свідчить про тенденцію перетворення жаргонної лексики в наративну норму сучасної мови. Це дає підстави визнати універсальність цієї тенденції, яка є закономірним наслідком комплексу об'єктивних причин: соціолінгвістичних, інформаційно-комунікативних і власне прагматичних. Можна констатувати, що лексика арго повністю адаптувалася в мовленнєвому просторі субстрату.

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. 7000 терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
2. Балли Ш. Французская стилистика / Шарль Балли; пер. К. А. Долинин; под ред. Е. Г. Еткинд. – М. : Изд-во. иностр. литературы, 1961. – 394 с.
3. Бондалетов В. Д. Социальная лингвистика: [учебное пособие] / В. Д. Бондалетов. – Рязань: Рязанский госпединститут, 1984. – 66 с.
4. Горбач Олекса. Українське арго / Олекса Горбач. – Львів: Інститут Крип'якевича НАН України, 2006. – 636 с.
5. Грачев М. А. От Ваньки Каина до мафии. Прошлое и настоящее уголовного жаргона / М. А. Грачев. – С-Пб: Авалон, 2005. – 338 с.
6. Жирмунский В. М. Национальный язык и социальные диалекты / В. М. Жирмунский. – Л. : Художественная литература, 1936. – 300 с.
7. Лихачев Д. С. Арготирующие слова профессиональной речи / Д. С. Лихачев // Развитие грамматики и лексики современного русского языка. – М. : Наука, 1964. – С. 311–359.
8. Лихачев Д. С. Черты первобытного примитивизма в воровской речи / Д. С. Лихачев // Записки. – Тверь: ТО Рос. фонда культуры, 1993. – С. 355–405.
9. Масенко Л. Т. Нариси з соціолінгвістики / Л. Т. Масенко. – К. : Києво-Могилянська академія, 2010. – 244 с.
10. Попов В. М. Словарь воровского и арестантского языка. – Киев: Тов. «Печатная С. П. Яковлева», 1921 (репринтное издание 2006 г.). – 127 с.

11. Ставицька Л. Український жаргон. Словник: Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 496 с.

12. Успенский Л. За языком до Киева / Л. Успенский. – Л. : Лениздат, 1988. – 116 с.

13. Химик В. В. Поэтика низкого, или Просторечье как культурный феномен / В. В. Химик. – СПб. : СПбГУ, 2000. – 272 с.

References

1. Akhmanova O. S. Slovar lingvisticheskikh terminov. 7000 terminov / O. S. Akhmanova. – M. : Sovetskaya entsiklopediya, 1969. – 608 s.

2. Balli S. Frantsuzskaya stilistika / Sharl Balli; per. K. A. Dolinin; pod red. E. G. Etkind. – M. : Izd-vo. inostr. literatury, 1961. – 394 s.

3. Bondaletov V. D. Sotsialnaya lingvistika: [uchebnoe posobie] / V. D. Bondaletov. – Ryazan: Ryazanskiy gospedinstitut, 1984. – 66 s.

4. Horbach Oleksa. Ukrainske argo/ Oleksa Horbach. – Lviv: Instytut Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2006. – 636 s.

5. Grachev M. A. Ot Vanki Kaina do mafii. Proshloe i nastoyashchee ugovnogo zhargona / M. A. Grachev. – S-Pb: Avalon, 2005. – 338 s.

6. Zhirmunskiy V. M. Natsionalnyy yazyk i sotsialnye dialekty / V. M. Zhirmunskii. – L. : Khudozhestvennaya literatura, 1936. – 300 s.

7. Likhachev D. S. Argotiruyushchie slova profesionalnoy rechi / D. S. Likhachev // Razvitie grammatiki i leksiki sovremennogo russkogo yazyka. – M. : Nauka, 1964. – S. 311–359.

8. Likhachev D. S. Cherty pervobytnogo primitivizma v vorovskoy rechi / D. S. Likhachev // Zapiski. – Tver: TO Ros. fonda kultury, 1993. – S. 355–405.

9. Masenko L. T. Narysy z sotsiolinhvistyky / L. T. Masenko. – K. : Kyievo-Mohylianska akademiia, 2010. – 244 s.

10. Popov V. M. Slovar vorovskogo i arestantskogo yazyka. – Kiev: Tov. «Pechatnaya S. P. Yakovleva», 1921 (reprintnoe izdanie 2006 g.). – 127 s.

11. Stavytska Lesia. Ukrainskyi zhargon. Slovyk: Mistyt blyzko 4070 sliv i ponad 700 stiikykh slovospoluchen / L. Stavytska. – K.: Krytyka, 2005. – 496 s.

12. Uspenskiy L. Za yazykom do Kievа / L. Uspenskiy. – L.: Lenizdat, 1988. – 116 s.

13. Khimik V. V. Poetika nizkogo, ili Prostoreche kak kulturnyy fenomen / V. V. Khimik. – SPb. : SPbGU, 2000. – 272 s.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Левченко Тетяна Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

e-mail: tanyalevchenko2010@ukr.net

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Левченко Татьяна Николаевна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинской лингвистики и методики преподавания

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

e-mail: tanyalevchenko2010@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Levchenko Tatiana M., associate professor at the Department of Ukrainian Linguistics and Teaching Methods

State Higher Educational Establishment «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

e-mail: tanyalevchenko2010@ukr.net

УДК 811.161.2'373'06:82-92

POLYSEMY OF TOKENS AS ONE OF THE DEFINING TENDENCIES IN MODERN PUBLICISM

Kaluzhynska Y. W.

The article analyzes lexeme with a figurative sense to denote negative actions and processes used in the language of modern Ukrainian periodicals.

It was found that authors to make texts more expressive and to draw the attention of readers are using various means to provide the language of newspaper periodicals emotionally colored.

It was investigated that at the beginning of XXI century authors of mass-media material actively use words with a figurative sense. These lexeme are specific to periodicals of different regions of Ukraine and various forms of ownership.

It was determined that the lexeme used in the figurative sense are one of the most expressive means of creating journalistic text.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Левченко Тетяна Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

e-mail: tanyalevchenko2010@ukr.net

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Левченко Татьяна Николаевна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинской лингвистики и методики преподавания

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

e-mail: tanyalevchenko2010@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Levchenko Tatiana M., associate professor at the Department of Ukrainian Linguistics and Teaching Methods

State Higher Educational Establishment «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

e-mail: tanyalevchenko2010@ukr.net

УДК 811.161.2'373'06:82-92

POLYSEMY OF TOKENS AS ONE OF THE DEFINING TENDENCIES IN MODERN PUBLICISM

Kaluzhynska Y. W.

The article analyzes lexeme with a figurative sense to denote negative actions and processes used in the language of modern Ukrainian periodicals.

It was found that authors to make texts more expressive and to draw the attention of readers are using various means to provide the language of newspaper periodicals emotionally colored.

It was investigated that at the beginning of XXI century authors of mass-media material actively use words with a figurative sense. These lexeme are specific to periodicals of different regions of Ukraine and various forms of ownership.

It was determined that the lexeme used in the figurative sense are one of the most expressive means of creating journalistic text.

It was traced trends, that because of the unstable socio-political situation in the country under the influence of extralinguistic factors in the language of the media the using of words with figurative meaning to denote negative processes that take place in the political life of the country was actualized, including the theme of relations of Ukraine and Russia. Due to the tense situation in society the number of using of negative verbs with figurative meaning to social and economic issues was increased. They characterize and describe the mood of the people, the events taking place in all spheres of society.

It was concluded that in the language of modern print media lexeme with figurative negative sense provide the texts of mass-media by emotionally expressive color. They are using with both figuratively known and new, uncommitted in dictionaries senses. The words of a figurative sense dominate in the texts of socio-political, economic and military topics.

Key words: *language of mass media, negative evaluation, emotional attitude, lexeme with figurative sense, extra-linguistic factors, stylistic role*

ПОЛИСЕМИЯ ЛЕКСЕМ КАК ОДНА ИЗ ОПРЕДЕЛЯЮЩИХ ТЕНДЕНЦИЙ СОВРЕМЕННОЙ ПУБЛИЦИСТИКИ

Калужинская Ю. В.

В статье проанализированы лексемы с переносным значением для обозначения негативных действий и процессов, используемых в языке современной украинской периодики.

Выяснено, что авторы публикаций чтобы сделать тексты более выразительными и привлечь внимание читателей, прибегают к различным средствам, предоставляющих языку газетной периодики эмоционально-экспрессивный окрас.

Было исследовано, что в начале XXI века авторы масс-медийных материалов активно используют слова с переносными значениями. Такие лексемы характерны для периодики разных регионов Украины и разных форм собственности.

Определено, что лексемы, которые употребляются в переносном значении, являются одним из самых выразительных средств создания публицистического текста.

Прослежено тенденции, что, учитывая неустойчивую общественно-политическую ситуацию в стране под влиянием внеязыковых факторов в языке средств массовой информации активизировалось использование слов с переносным значением для обозначения негативных процессов, происходящих в политической жизни страны, в частности на страницах газет активно развивают тему отношений Украины с Россией. В связи с напряженной ситуацией

в обществе возросло количество употребления отрицательных глаголов с переносным значением на социальную и экономическую тематику. Они характеризуют и описывают настроения людей, события, происходящие во всех сферах жизнедеятельности общества.

Были сделаны выводы, что в языке современных печатных средств массовой информации лексемы с переносным отрицательным значением предоставляют масс-медийным текстам эмоционально-экспрессивный окрас. Они используются как с известными переносными значениями, так и с новыми, незафиксированными в словарях. Слова с переносным значением преобладают в текстах общественно-политической, экономической и военной тематики.

Ключевые слова: язык средств массовой информации, отрицательная оценка, эмоциональное отношение, лексемы с переносным значением, внеязыковые факторы, стилистическая роль.

ПОЛІСЕМІЯ ЛЕКСЕМ ЯК ОДНА З ВИЗНАЧАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СУЧАСНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Калужинська Ю. В.

У статті проаналізовано лексеми з переносним значенням на позначення негативних дій та процесів, що використовуються в мові української сучасної періодики.

З'ясовано, що автори публікацій аби увиразнити тексти і привернути увагу читачів, удаються до різних засобів, що надають мові газетної періодики емоційно-експресивного забарвлення.

Було досліджено, що на початку ХХІ ст. автори мас-медійних матеріалів активно використовують слова з переносними значеннями. Такі лексеми характерні для періодики різних регіонів України та різних форм власності.

Визначено, що лексеми, вжиті в переносному значенні, є одним з найвиразніших засобів творення публіцистичного тексту.

Простежено тенденції, що з огляду на нестійку суспільно-політичну ситуацію в країні під впливом позамовних чинників у мові засобів масової інформації активізувалось використання слів з переносним значенням для позначення негативних процесів, що відбуваються у політичному житті країни, зокрема на шпальтах газет активно розвивають тему стосунків України з Росією. У зв'язку з напруженою ситуацією у суспільстві зростає кількість вживання негативних дієслів із переносним значенням на соціальну та економічну тематику. Вони характеризують та описують настрої людей, події, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Було зроблено висновки, що в мові сучасних друкованих засобів масової інформації лексеми з переносним негативним значенням надають мас-медійним текстам емоційно-експресивного забарвлення. Вони вживаються як із відомими переносними значеннями, так і з новими, незафіксованими в словниках. Слова з переносним значенням переважають у текстах суспільно-політичної, економічної та військової тематики.

Ключові слова: мова засобів масової інформації, негативна оцінка, емоційне ставлення, лексеми з переносним значенням, позамовні чинники, стилістична роль.

Formulation of the problem. The language of mass media is the most active source of lexical-semantic processes of the modern Ukrainian language. The main features of newspaper language are: saving and selection of linguistic resources, short presentation, informative load, and means of emotionally expressive color.

The language of modern Ukrainian periodicals is characterized by figurative use of terms from different disciplines to show reality of political and social life in Ukraine [6], this trend is not only increased, but we observe its further development

Analysis of the recent researches and publications. The features of newspaper language were considered by such scientists as: A. M. Vasilieva [1], N. S. Holikova [2], M. A. Zhowtobriukh [3], N. W. Lynnyk [4], L. T. Masenko [5], O. D. Ponomariv [7], M. I. Navalna [6], O. A. Serbenska [8] and others.

Using of words in a figurative sense for creating a bright image, expression of evaluation, emotional attitude to the subject of speech is intended to influence the recipient. Journalistic text, except only the actual information function, aims to influence certain aspects of perception of recipient of communication, on his emotional and intellectual sphere, to encourage certain activities [8]. The vocabulary used in the figurative sense is one of the most expressive means of creation of journalistic text.

The purpose of the article. The research aims to study lexeme with figurative meaning in modern Ukrainian periodicals, its characteristic and classification due to the sphere of using.

Main text. Considereng the unstable socio-political situation in the country, in the language of the mass media are being actively

used the words of a figurative meaning to denote negative processes taking place in political life (*рупор* «pipe in the form of a truncated cone and pyramid to enhance sound; *fig.*, *book.* spokesman of someone's ideas, thoughts, feelings and so on» [10, т. VIII, с. 910]; *розхитувати* «shaking, forcing loosely hold of something, pull, pull something and so on. etc., lead to disorder, decline (structure, foundations, etc.); *fig.* To do unsustainable, unstable, change (attitudes, perceptions, and so on)» [10, т. VIII, с. 850]; *вибілювати* «bleach all the objects or the entire surface of something with a solution of chalk, lime, etc.; *fig.* To justify, hiding guilt» [10, т. I, с. 352]; *заморожувати* «much cooling prove to freezing; *fig.* To stop development, manifestation of something» [10, т. III, с. 220]. Comp.: «Вовк: У кожній загибелі **«рупорів»** ПР [партії регіонів] може бути економічна складова» («Українська правда», 19.04.2015); «Історія вийшла настільки переконливою, що, не зважаючи на марні потуги інформаційно **«розхитати»** уряд, все закінчилось повним «пищиком» («Народна воля», 17.04.2015); «...за допомогою своїх лобістів Шуфрич організовує заходи, на яких запрошує євродепутатів та західних експертів, щоб **відбілити** свою репутацію» («День», 25.03.2015); «Україна **«заморозила»** свої газові проблеми до весни 2015 року: нинішній контракт захистить країну від вимерзання, але без рішення арбітражу не принесе справедливої ціни» (title) («Україна молода», 05.11.2014).

Tokens with a figurative meaning negatively characterize officials, oligarchs, and basic social and political processes taking place in the country.

As the newspaper texts are intended not just to convey information to the reader, but to cause a reaction, so the using of words with negative value is an important stylistic device. Particularly noteworthy are words with no figurative meaning in the dictionary (*ляльковод* «artist who runs puppets in the puppet theater» [10, т. IV, с. 579]; *людодіство* «consumption of human flesh by tribes who were at the initial stage of development» [10, т. IV, с. 569]; *благословення* «consent, authorization, approval» [10, т. I, с. 194]. In the language of Ukrainian periodicals these tokens are used in new figurative sense. Comp.: «Чи варто недооцінювати роль і можливості у новій Верховній Раді **«Опозиційного блоку»** з його

кремлівськими *«ляльководам»* («Високий замок», 29.10.2014); *«Оскільки бюджет ще не прийнятий, можливо не слід детально коментувати цей прояв витонченого політико-економічного людодіства в державних масштабах»* («Вільна Україна», 19.12.2015); *«Тінювий, чорний, спекулятивний курс – можна назвати як завгодно, суть не зміниться – утворили комерційні банки з «благословення» НБУ»*. («Високий замок», 15.01.2015).

To emphasize on the corruption and the insatiability of the authorities, authors of articles use words *ляльковод* and *людодіство*, that become new definition, that is not fixed in the dictionary: «one who manipulates someone for his interests» and «insatiability concerning ordinary people» in accordance.

Literary token *благословення* underlines irony of the actions of National Bank of Ukraine. In such case it acquires a meaning «permission for some activities, promoting something».

In texts about ex-member of Party of Regions Mykhailo Yefremov we note the using of such tokens as *букет* and *нарити*. Primarily *букет* has a meaning «beam of disrupted or cut and stacked together flowers» [10, т. I, с. 252]. But concerning the activity of ex-deputy may be interpreted as: «collection of all criminal and illegal actions». A token *нарити* with a direct meaning «digging, making in the land the depth or pit» [10, т. V, с. 170] functions in relation to the offender as «find unequivocal evidence of guilt; find something that was carefully hidden», e.g.: *«Кримінальний «букет» для Єфремова»* (title) («Україна молода», 20.02.2015); *«Служба безпеки передала до ГПУ все, що їй вдалося «нарити» на екс-депутата Єфремова»* («Україна молода», 20.02.2015).

Besides of negative processes in the country, in newspapers actively develops the theme of relations between Ukraine and Russia. As our nation is at war with a neighboring country, the articles are mostly negative evaluated, and therefore the words used figuratively referring one or another action or states and phenomena are clearly negative marked (*нідривати* «ruin, destroy or shred through the explosion; fig. By actions, deeds, and so on. hurt anything, anything to weaken» [10, т. VI, с. 490]; *оголювати* «remove clothing, covering from some parts of the body; make naked; fig. Discover the essence of something, someone's nature» [10, т. V, с. 619]; *лягати* «take a

horizontal position, with whole body on something; *fig.* Be among someone, something, sharing, disconnects someone something» [10, т. IV, с. 576]). E.g.: «Кремль задіє всі заходи для **підриву** України» (title) («Українська правда», 24.02.2015); «Убивство Нємцова **оголило** конфлікт у Кремлі» (title) («Українська правда», 12.03.2015); «Якщо **«ляже»** наша енергосистема, то запускати її доведеться поступово впродовж місяців із території Росії» («Сільські вісті», 14.11.2014).

Without journalists attention doesn't remain an Ukrainian economic sector. Mainly are criticized processes, associated with money and rising of prices (*пожирати* «eat anything greedily, without the rest (about animals); *fig.* Destroy, burn, consume, and so on anybody, anything» [10, т. VI, с. 775]; *заиморг* «loop of rope, cord, and other, made in a way that is delayed; *fig.* That keeps someone in some dependence (material and spiritual)» [10, т. III, с. 416]; *діра* «a crack, a hole in something; *fig., scorn.* About everything backward, launched economically and culturally» [10, т. II, с. 307]. For example.: «Експерти: Протиснувши закон у своїх інтересах, «Нафтогаз» і далі **«пожиратиме»** все здорове, що є на ринку» («День», 19.02.2015); «Схоже, із боргового **заиморгу** ми виберемось нескоро» («Сільські віст». 06.02.2015); «Дірку» в бюджеті спричинили також підприємства видобувної та паливної сфери» («Україна молода», 11.03.2015).

In texts on military theme appear tokens with the figurative meaning with negative evaluation, comp.: (*накачувати* «fill with any liquid, air and so on by a pump or other device; *fig., coll.* Strenuously inculcate someone certain thoughts, beliefs, etc.» [10, т. V, с. 101]; *малювати* «portray anyone, anything on the plane with a pencil, pen, paint, etc.; *fig.* Depict by words; describe; *fig.* Conjure up certain images, pictures» [10, т. IV, с. 612]), e.g.: «Тоді як Росія продовжує **«накачувати»** регіон військовою технікою та найманцями, які маскуються під місцевих» («Україна молода», 05.11.2014); «СБУ перехопила, як в ДНР **«малюють»** результати виборів» (title) («Високий замок», 03.11.2014).

The word *накачувати* is given in the meaning «to fill something, to increase the number» and the word *малювати*, when talking about unfair and unclear elections, carried out in DFR in the meaning «fake results of the elections».

Conclusions. Thus, in the language of modern print mass media are widely used words with figurative meaning with negative evaluation. Such lexical units provide the language of modern Ukrainian periodicals emotionally expressive color. They are used with known figurative meaning, and with the new, uncommitted in dictionaries. The words with figurative meaning prevail in texts on socio-political, economic and military theme.

Tokens with figurative negative meaning intensified in the language of Ukrainian periodicals because of the extra-linguistic factors and therefore require further research.

References

1. Vasilieva A. N. Newspaper-publicistic style / A. N. Vasilieva. – Moscow : Russian language, 1982. – 198 p.
2. Golikova N. S. Etiquette and culture of verbal communication in high school [Teach method. guidances.] / N. S. Golikova, I. S. Popov ; Dnepropetrovsk. nat. University named after O. Honchar, Faculty of Ukrainian and foreign Philology and Art., reg. Center of History and Ukrainian language. – D. : Izd DNU, 2009. – 157 p.
3. Zhowtobriukh M. A. Language of Ukrainian periodical press (late XIX – early XX century) / M. A. Zhowtobriukh ; USSR Academy of Sciences, Institute of movoznav. Named after O. O. Potebni. – K : Scientific Thought, 1970. – 304 p.
4. Linnik N. V. Using of reduced vocabulary in the language of print mass media and its impact on the norms of literary language / N. V. Linnik // Culture of nations Black Sea region. – 2004. – № 49, T. 2. – P. 65–67.
5. Masenko L. T. Language and politics / L. T. Masenko. – K : Soniashnyk, 1999. – 100 p.
6. Navalna M. I. Dynamics of lexicon of Ukrainian periodicals in the beginning of XXI century [Monograph] / M. I. Navalna. – K., Institute of Ukrainian language; Dmitry Burago Publishing House, 2011. – 328 p.
7. Ponomariv O. D. Stylistic of the modern Ukrainian language / O. D. Ponomarev. – Kyiv : Lybid, 1993. – 248 p.
8. Serbenska O. A. The language of newspaper and linguistic creativity of journalist in terms of socio-cultural development of society : Dis. Dr. Philology Science / Serbenska Olexandra Antonivna ; Ivan Franko Lviv University. – Lviv, 1992. – 419 p.
9. Serbenska O. A. New trends in the language of modern press / Serbenska O. A. – K : Nauk. dumka, 1998. – 106 p.

10. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols. – К. : Nauk. dumka, 1970–1980. – Т. I–XI.

Список використаних джерел

1. Васильева А. Н. Газетно-публицистический стиль / А. Н. Васильева. – М. : Русский язык, 1982. – 198 с.

2. Голікова Н. С. Етикет і культура мовного спілкування у вищій школі : [навч.-метод. посіб.] / Н. С. Голікова, І. С. Попова ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара, ф-т укр. й інозем. філології та мистецтвознав., Обл. центр історії та розвитку укр. мови. – Д. : Вид-во ДНУ, 2009. – 157 с.

3. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок XX ст.) / М. А. Жовтобрюх ; АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1970. – 304 с.

4. Линник Н. В. Вживання зниженої лексики у мові друкованих засобів масової інформації та її вплив на норми літературної мови / Н. В. Линник // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – № 49, Т. 2. – С. 65–67.

5. Масенко Л. Т. Мова і політика / Л. Т. Масенко. – К. : Соняшник, 1999. – 100 с.

6. Навальна М. І. Динаміка лексикону української періодики початку ХХІ ст. : [монографія] / М. І. Навальна. – К., Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 328 с.

7. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1993. – 248 с.

8. Сербенська О. А. Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства : дис. д-ра філол. наук / Сербенська Олександра Антонівна ; Львівський ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 1992. – 419 с.

9. Сербенська О. А. Нові тенденції у мові сучасної преси / Сербенська О. А. – К. : Наук. думка, 1998. – 106 с.

10. Словник української мови : в 11-ти т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. I–XI.

DATA ON AUTHOR

Kaluzhynska Yuliia W., teacher of Document Science Department
State Higher Educational Establishment «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»
10 Naberezhna Street, app. 20, Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine, 08404
e-mail: d.yulya.w@yandex.ua

ДАНІ ПРО АВТОРА

Калужинська Юлія Володимирівна, викладач кафедри документознавства
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
вул. Набережна, б. 10, кв. 20, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл.,
Україна 08404
e-mail: d.yulya.w@yandex.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Калужинская Юлия Владимировна, преподаватель кафедры документоведения.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
ул. Набережная, д. 10, кв. 20, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл.,
Украина 08404
e-mail: d.yulya.w@yandex.ua

УДК 811.161.2:811.111'373.45

МОВНІ ТА ПОЗАМОВНІ ПРИЧИНИ ПРОНИКНЕННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Молоткіна Ю. О.

У статті аналізуються мовні та позамовні причини запозичення лексем англомовного походження у сучасну українську мову.

Проблема проникнення англіцизмів в українську мову є актуальною для сучасного мовознавства. У зв'язку з участю України у процесах глобалізації, запозичення іношомовних слів відбувається безперервно, збагачуючи словниковий склад мови новими поняттями та реаліями. Ставлення лінгвістів до цього явища неоднозначне – одні вважають, що засилля англіцизмів в українській мові лише засмічує її та позбавляє унікальності, інші впевнені, що процес запозичення слів англомовного походження позитивно впливає на сучасну культуру.

Метою цього дослідження є розглянути мовні та позамовні чинники проникнення англіцизмів у сучасну українську мову.

Доведено, що причинами запозичень лексем з англійської мови є необхідність назв для нових предметів та явищ, прагнення мовців до мовної економії, потреба поповнити експресивні засоби вираження,

ДАНІ ПРО АВТОРА

Калужинська Юлія Володимирівна, викладач кафедри документознавства
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
вул. Набережна, б. 10, кв. 20, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл.,
Україна 08404
e-mail: d.yulya.w@yandex.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Калужинская Юлия Владимировна, преподаватель кафедры документоведения.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
ул. Набережная, д. 10, кв. 20, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл.,
Украина 08404
e-mail: d.yulya.w@yandex.ua

УДК 811.161.2:811.111'373.45

МОВНІ ТА ПОЗАМОВНІ ПРИЧИНИ ПРОНИКНЕННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Молоткіна Ю. О.

У статті аналізуються мовні та позамовні причини запозичення лексем англомовного походження у сучасну українську мову.

Проблема проникнення англіцизмів в українську мову є актуальною для сучасного мовознавства. У зв'язку з участю України у процесах глобалізації, запозичення іношомовних слів відбувається безперервно, збагачуючи словниковий склад мови новими поняттями та реаліями. Ставлення лінгвістів до цього явища неоднозначне – одні вважають, що засилля англіцизмів в українській мові лише засмічує її та позбавляє унікальності, інші впевнені, що процес запозичення слів англомовного походження позитивно впливає на сучасну культуру.

Метою цього дослідження є розглянути мовні та позамовні чинники проникнення англіцизмів у сучасну українську мову.

Доведено, що причинами запозичень лексем з англійської мови є необхідність назв для нових предметів та явищ, прагнення мовців до мовної економії, потреба поповнити експресивні засоби вираження,

розвиток соціально-економічних зв'язків, мода на іношомовні слова та естетичні переконання мовців.

Ключові слова: англіцизми, англійська мова, сучасна українська мова, глобалізація, інтеграція, сучасна українська культура.

ЯЗЫКОВЫЕ И ВНЕЯЗЫКОВЫЕ ПРИЧИНЫ ЗАИМСТВОВАНИЯ АНГЛИЦИЗМОВ В СОВРЕМЕННЫЙ УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Молоткина Ю. А.

В статье анализируются языковые и неязыковые причины заимствования лексем англоязычного происхождения в современный украинский язык.

Проблема проникновения англицизмов в украинский язык является актуальной для современного языкознания. В связи с участием Украины в процессах глобализации, происходит постоянное заимствование иностранных слов, таким образом словарный состав языка обогащается новыми понятиями и реалиями. Отношение лингвистов к данному явлению неоднозначное – некоторые считают, что переизбыток англицизмов в украинском языке лишь вредит ему и уничтожает его уникальность, другие уверены, что процесс заимствования слов англоязычного происхождения оказывает позитивное влияние на современную культуру.

Целью данного исследования является анализ языковых и внеязыковых факторов проникновения англицизмов в современный английский язык.

Доказано, что причинами заимствований лексем с английского языка являются потребность в названиях для новых предметов и реалий, стремление к языковой экономии, необходимость пополнить экспрессивные средства выражения, развитие социально-экономических связей, мода на иностранные слова и эстетические вкусы носителей языка.

Ключевые слова: англицизмы, английский язык, современный украинский язык, глобализация, интеграция, современная украинская культура.

LINGUISTIC AND NON-LINGUISTIC REASONS FOR BORROWING OF ANGLICISMS INTO THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

Molotkina Y. O.

The article deals with the linguistic and non-linguistic reasons for borrowing of English lexemes into the modern Ukrainian language.

The problem of anglicisms in Ukrainian language is relevant to the modern linguistics. Ukraine takes part in processes of globalization and this has an influence on its vocabulary – Ukrainian language becomes enriched with new lexemes from English. Linguists have different attitude to this phenomenon – some of them think that there are too many anglicisms in Ukrainian language and they ruin its uniqueness while others are sure that such enrichment has a very positive impact on modern culture.

The aim of this research is to analyze linguistic and non-linguistic reasons for borrowing of English lexemes into the modern Ukrainian language.

It is proved that the reasons for borrowing of anglicisms are necessity of nominations for new items and phenomena, the principle of language economy, the need of new means of expression, development of social and economic relations, popularity of foreign words and aesthetic views of speakers.

Key words: *anglicisms, English, modern Ukrainian language, globalization, integration, modern Ukrainian culture.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день англійська мова є однією з найпоширеніших мов у світі. Англійська є офіційною мовою у більш ніж 60 суверенних держав, таких як США, Велика Британія, Ірландія, Канада, Австралія і Нова Зеландія. Крім того, вона має статус мови міжнародного спілкування. Без неї неможливо уявити політичну, економічну, наукову та спортивну сфери діяльності людини. Адже зустрічі глав держав, саміти, переговори, робота банківської системи, міжнародна торгівля, діяльність транспортної системи на суші, на морі, і в повітрі, міжнародні конференції, обмін науковим досвідом між вченими всього світу, міжнародні спортивні змагання тощо – все це здійснюється за допомогою англійської мови. Така поширеність англійської мови, перш за все, обумовлена впливом США – країни, яка відіграє провідну роль на міжнародній арені. Процеси глобалізації лише сприяють цій тенденції повсюдного зміцнення англійської мови. В усіх без винятку мовах з'являються запозичення з англійської. Особливо бурхливо цей процес почався в епоху комп'ютеризації та Інтернету. «Напевно Білл Гейтс своєю операційною системою зробив більше для поширення англійської мови, ніж всі англійські місіонери разом узяті» [19].

Якщо порівнювати англіцизми з іншими іншомовними словами в українській мові в процентному відношенні, то тут можна стверджувати про значні переваги перших. Починаючи з останнього десятиліття XX – початку XI ст. процес запозичення англіцизмів в українську мову значно посилюється, що було зумовлено насамперед суспільно-політичними та економічними перетвореннями в країні, а також посиленням інтеграційних процесів на світовій арені у сферах культури та інформації й можливістю після виходу з-під радянського ярма брати в них безпосередню участь. Згідно з даними досліджень О. А. Стишова, у 80–90-х роках XX ст. англіцизми й американізми становили близько 75–80 % серед усіх нових запозичень в українській мові [21].

Аналіз досліджень та публікацій. Првці, присвячені визначенню критеріїв входження та особливостей адаптації слів англomовного походження, належать в українській лінгвістиці до числа пріоритетних і посідають вагоме місце. У вітчизняному мовознавстві різноманітні аспекти процесу освоєння англіцизмів були об'єктом наукового спостереження й аналізу в працях: Б. М. Ажнюка, Л. М. Архипенко, С. П. Бирик, Я. В. Битківської, Я. А. Голдованського, Ю. О. Жлуктенко, Г. В. Зимовець, І. М. Каминіна, Є. А. Карпіловської, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, А. Д. Олійника, Н. О. Попової, Г. А. Сергєєвої, В. П. Сімонок, І. П. Скорейко-Свірської, С. А. Федорця та ін.

Варто зазначити, що питання проникнення англіцизмів у сучасну українську мову є досить дискусійним і ставлення мовознавців до цього явища неоднозначне. Багато дослідників впевнені в тому, що засилля англіцизмів засмічує українську мову та руйнує її унікальність. О. С. Дьолог зазначає, що розглядаючи проблему чужомовних запозичень в аспекті культури мови, українські лінгвісти відзначають численні приклади бездумного та масованого впровадження англійських найменувань навіть у тих випадках, коли для них було б зовсім неважко знайти прості і точні українські відповідники (як яскравий приклад можна навести появу в засобах масової інформації назви *піплометрія* – від англійської основи *people*- ‘люди’ та грецької *-метрія* від *metro* – ‘вимірюю’, замість звичайного питомого слова *опитування*) [10]. У той же час, значна кількість мовознавців

позитивно оцінюють процес проникнення англіцизмів до української мови адже, на їхню думку, вони збагачують її новими словами, поняттями та реаліями [15]. Деякі дослідники впевнені, що цей процес є невід'ємною частиною динаміки українського лексикону: «Як на мене, то процес розповсюдження англіцизмів є незворотнім, і його ніхто не в силі зупинити. І я схилиюсь до думки про його позитивний вплив на культуру нашого сьогодення, на що вказують беззаперечні докази нашого дослідження. Ми повинні прийняти явище поширення англіцизмів навколо нас як факт і крокувати в ногу разом зі світом» [21].

Як бачимо, дослідження англіцизмів у складі сучасної української мови є надзвичайно актуальним і ставить перед дослідниками низку завдань: збільшити реєстр орфографічного словника української мови за рахунок лексичних запозичень, давши їм відповідне орфографічне оформлення; встановити чіткі критерії зарахування запозичень до складу української мови (розрізнити епізодизми, ефемеризми, спорадизми); фіксувати контексти, у яких вживаються англіцизми (зокрема розмовні ситуації), визначити засади етимологічної ідентифікації (з якої чи з якої через яку мову запозичено), врахування культурного та країнознавчого компонента [31].

Мета статті – проаналізувати мовні та позамовні причини входження лексики англословного походження у сучасну українську літературну мову.

Виклад основного матеріалу. Причини запозичень можуть бути різноманітними. Багато мовознавців пропонувало свої класифікації мовних та позамовних чинників запозичень, за допомогою яких збагачується словниковий склад сучасної української літературної мови [8].

Причини запозичень поділяють на мовні (внутрішньолінгвістичні) та позамовні (зовнішні та екстралінгвістичні). Вони висловлюють думку про те, що *мовні* причини мають об'єктивний характер, але вони не відбуваються спонтанно, оскільки завжди детерміновані такими факторами [8]:

1. Внутрішньомовна потреба в називанні нової речі, нового уявлення і відсутність відповідного поняття в когнітивній базі мови-реципієнта. Наприклад, англіцизм *лайк* (англ. *like* – подобатися) увійшов до української мови з появою соціальних

мереж – американської мережі Facebook, а згодом російської Вконтакте – означає умовний вираз схвалення матеріалу, профілю користувача, фотографії через клік чи натискання функціональної кнопки [16]: *«Пост про Вілкула набрав більше 4 тис. лайків. Цікаво скільки набере лайків і **репостів** пост про те, що Парасюк має перше місце по законотворчій діяльності серед депутатів Львівської області»* [4]. У наведеному вище прикладі бачимо ще одну лексему англomовного походження **репост** (англ. *repost*). **Репост** – це використання чужого тексту в себе у блозі чи в соціальній мережі, з покликанням на автора [22]. Популярність соціальних мереж посприяла засвоєнню англіцизму **селфі** (англ. *self*- сам, само-) – це вид фотографії, автопортрет зроблений за допомогою камери смартфона, фотоапарату чи веб-камери [23]: *«Тебе, Володя, по ТВ показали, як **селфі** робив на стадіоні в Кракові»* [5]. Інформаційні технології також привнесли до українського лексикону лексеми **гуглити** (англ. *Google* – популярний пошуковий сервіс у мережі Інтернет) – шукати щось в Інтернеті, зазвичай за допомогою пошукового сервісу Google [9]: *«16 способів **гуглити** як професіонал»* [1]; **інстаграмити** (англ. *Instagram* – соціальна мережа для розповсюдження фотографій) – публікувати фото чи відео в мережі Instagram: *«**Інстаграмити** чи не **інстаграмити**? Черкащани розповіли про своє ставлення до модного додатку»* [13]; **фотошопити** (англ. *Adobe Photoshop* – популярний графічний редактор) – обробляти фотографії в програмі Adobe Photoshop: *«Я дуже люблю щось **фотошопити**. Так роблю подаруночки своїм друзям»* [29]. Також новим запозиченням є слово **тізер** (англ. *tease* – дражнити). **Тізер** – це рекламне повідомлення у формі загадки, що містить частину інформації про продукт, але ніяк не називає рекламований товар, з'являється на ранньому етапі просування товару і служить для створення інтриги навколо нього [27]: *«Поки що можна побачити тільки маленький фрагмент кліпу, який виклали в мережу в якості **тізера**»* [17]. Досить недавно в українській мові з'явилося таке поняття як **каучсерфінг** (англ. *couch surfing* – диванний серфінг) – це онлайн-мережа пошуку безкоштовного житла для мандрівників [14]: *«Замість того, щоб бронювати готельний номер, Аліна скористалася **каучсерфінгом**»* [14].

2. Прагнення мовної економії, заміна багатослівних виразів одним словом. Наприклад, замість «виконавець співу, який супроводжує вокальну партію» зручніше використовувати лексему **бек-вокаліст** (англ. *backing vocal* – спів на задньому плані): «Хороші **бек-вокалісти** цінуються. Дуже хороші грають не останню роль у вокальному іміджі самої зірки» [20]. Слово **софт** (скорочено від англ. *software*) також заміняє багатослівне визначення «сукупність програм системи обробки інформації і програмних документів, необхідних для експлуатації цих програм» [25]: «На мою думку, проблему вирішить багато камер спостереження, **софт** для безпомилкової ідентифікації особистості і розсилання повідомлень про штраф за місцем проживання або роботи» [6]. Лексема **фронтмен** (англ. *front man*) є заміною для виразу «лідер музичного гурту»: «2 жовтня о 13:00 в рамках презентації проекту U-Report **фронтмен** гурту Антитіла проведе тематичну лекцію і розкаже про актуальність волонтерства та свій досвід у цій сфері» [2]. Замість визначення «упорядкований список звукових доріжок, які входять до музичного альбому» все частіше використовують лексему **трек-лист** (англ. *track list*); «компанія чи група компаній, яка займається записом, розповсюдженням та просуванням аудіоматеріалів» – **лейбл** (англ. *label*); «покликання в гіпертекстових документах» – **лінк** (англ. *link*) тощо. «Вже у Львові підготовка **трек-листа** до закритої вечірки» [3]. «В Україні з'явився електронний **лейбл** Gonivo Records, який зайнявся створенням модних реміксів для наших виконавців» [18]. «Перейдіть за **лінком** та перекажіть будь-яку суму, Софійка дуже стежить за збором коштів!» [24].

3. Прагнення до новизни та свіжості, емоційності та експресивності на тлі стандарту. Наприклад, прикметник англومовного походження **фанівський** (англ. *fan* – шанувальник): «На домашніх матчах завжди присутній **фанівський** майданчик для людей з обмеженими можливостями, який знаходиться по лівий бік гостьового кільця» [26]. Сюди ж можна віднести ще один англіцизм **олдовий** (англ. *old* – старий): «А вчора організатори концерту, компанія ... за власною ініціативою придбала і подарувала мені це стареньке чудо – американський **олдовий** SM 58» [7].

До немовних причин відносять такі фактори:

1. Розвиток економічних та культурних зв'язків між іншими країнами та Україною. Зміни в політичному устрої України та вихід її на міжнародну арену як незалежної держави – найголовніші чинники оновлення лексичного складу української мови.

2. Вплив стереотипного сприйняття інших країн, їхнього стилю життя пересічними громадянами. Наприклад, популярними серед молоді зараз є такі англіцизми як **світишот** (англ. *sweatshirt*) – бавовняний спортивний светр, **худи** (англ. *hood* – каптур) – светр з м'якого бавовняного трикотажу, з каптуром, **тімберленди** (англ. *timberland*) – взуття американської фірми *The Timberland Company*, **чокер** (англ. *choker* – душитель) – нашийна прикраса у вигляді смужки, яка тісно прилягає до шкіри, **вейп** (від англ. *vape*) – електронна сигарета, **барбершоп** (англ. *barbershop*) – чоловіча перукарня і т. д. «**Світишот** можна віднести до одного з видів толстовок. Це чудовий елемент гардеробу, який може стати частиною спортивного стилю *casual* або *street*» [11]. «Стилісти цінують **худи** за те, що вона підходить жінкам різної комплекції» [30]. «Саме тоді заснована компанія під заступництвом Натан Шварц, який і створив такі чудові, зручні і завжди модні черевики **тімберленди**, які на перший погляд чимось нагадують чобітки» [28]. «Як і будь-яка етнічна прикраса, **чокер** зазвичай має те чи інше символічне або смислове навантаження» [33]. «Ти безперечно вже зареєструвався на мегакрутий **вейп-івент** міжнародного значення *Ukrainian Vapor Week*, – який відбудеться 12–13 листопада у Києві в МВЦ» [32]. «У **барбершопі**, як і в класичних цирюльнях минулого століття, працюють виключно представники сильної статі» [12].

3. Вживання слів іншомовного походження мовцем для демонстрації освіченості або неординарності і сприйняття реципієнтами іншомовного слова як більш ученого, престижного, такого, що краще звучить, а також з метою «усучаснити» текст.

Висновки. Як ми бачимо, процес запозичення відбувається безперервно, віддзеркалюючи нові реалії нашого життя, даючи їм нові найменування. Запозичення з різних сфер людської діяльності було обумовлено змінами суспільно-політичних умов,

актуалізацією певних реалій, для яких в українській мові або не було адекватних позначень, або існуючі позначення за тими або іншими причинами не влаштовували носіїв мови.

Отже, зміни суспільно-політичного, державного й економічного устрою України, науково-технічний процес, – всі ці події й процеси продовжуються і, незалежно від свого позитивного чи негативного значення, для українського суспільства, продовжують бути причиною запозичення нових слів.

Список використаних джерел

1. 16 способів гуглити як професіонал [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.forfun.org.ua/?p=3609>.
2. Antytila/Антитіла [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/antytilaofficial/photos/a.160725954063395.36216.160720384063952/855228521279798/?type=3&theater>.
3. Antytila/Антитіла [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/antytilaofficial/photos/pb.160720384063952.-2207520000.1474419859./850521678417149/?type=3&theater>.
4. Parasiuk Volodymyr [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/volodymyr.parasiuk/posts/1093262724074831>.
5. Parasiuk Volodymyr [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1097576736976763&set=a.380896298644814.78458.100001733418697&type=3&theater>.
6. Parasiuk Volodymyr [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ParasiukVolodymyr/>.
7. Taras Topolya [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/taras.topolya/posts/1151046121641793?pnref=story>.
8. Гудима Н.В. Вплив мовних та позамовних чинників на збагачення словникового складу сучасної української літературної мови [Електронний ресурс] / Н.В. Гудима. Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=25529>.
9. Гуглити [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://slovotvir.org.ua/words/guglyty>.
10. Дьолог О. С. Новітні англіцизми – збагачення чи засмічення української мови [Електронний ресурс] / О. С. Дьолог. Режим доступу: <http://movoznavstvo.com.ua>.
11. Жіночий світшот, з чим носити і як вибрати, 20 образів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vidpoviday.com/zhinochij-svitshot-z-chim-nositi-i-yak-vibrati-20-obraziv>.

12. Зачіска як у Преслі, вуса як у Пуаро: огляд барбершопів Львова [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://lviv.vgorode.ua/news/dosuh_y_eda/286448-barbershopy.

13. Інстаграмити чи не інстаграмити? Черкашани розповіли про своє ставлення до модного додатку» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zmi.ck.ua/sotsium/nstagramiti-chi-ne-nstagramiti-cherkaschani-rozpovli-pro-svo-stavlennya-do-modnogo-dodatku.html>.

14. Каучсерфінг [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://slovotvir.org.ua/words/kauchserfing>.

15. Кордюк О. М. Сучасні англомовні запозичення [Електронний ресурс] / О. М. Кордюк. Режим доступу: http://http://конференция.com.ua/files/image/konf%2011/doklad_11_2_28.pdf.

16. Лайк [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://slovotvir.org.ua/words/laik>.

17. M2 Канал української музики [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/M2.Ukraine/posts/543892775799248>.

18. M2 Канал української музики [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/M2.Ukraine/photos/pb.460150844173442.-2207520000.1466168718./510297775825415>.

19. Міжнародна англійська мова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/languages/article/5684/>.

20. Мрієш про сцену? Почни з бек-вокалу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://megasite.in.ua/1635-mriehsh-pro-scenu-pochni-z-bek-vokalu.html>.

21. Панасюк І. М. Англіцизми навколо нас: аномалія чи норма? [Електронний ресурс] / І. М. Панасюк. Режим доступу: http://irynapanasiuk.blogspot.com/2015/10/blog-post_25.html.

22. Репост [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://slovotvir.org.ua/words/repost>.

23. Селфі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://slovotvir.org.ua/words/selfi>.

24. Соломія Вітвіцька [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/S.Vitvitska/videos/901858016582401/>.

25. Софт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://slovotvir.org.ua/words/soft>.

26. Соціальна відповідальність [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mavpabasket.com/text.php?pid=4>.

27. Тизер [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://slovotvir.org.ua/words/tyzer>.

28. Тімберленди: з чим носити черевики? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://novij-rik.pp.ua/4014-tmberlendi-55-foto-z-chim-nositi-chereviki.html>.

29. Фотошопимо разом [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ourkids.ukrainianforum.net/t301-topic>.

30. Худі – толстовка на всі випадки життя [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://novij-rik.pp.ua/4029-hud-tolstovka-na-vs-vipadki-zhittya-55-foto.html>.

31. Чернікова Л. Ф., Смілик Т. І. Англiцизми в сучасній українській мові [Електронний ресурс] / Л. Ф. Чернікова, Т. І. Смілик. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34810/36-Chernikova.pdf?sequence=1>.

32. Чесно та неупереджено: склад журі The World Series of Vaping на Ukrainian Vapor Week [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vapeweek.com.ua/uk/post/chestno-i-bespristrastno-sostav-gyuri-the-world-series-of-vaping-na-ukrainian-vapor-week-59322>.

33. Що таке чокер? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lubov-plus.org.ua/moda-dlya-divchat/aksesuary/scho-take-choker/>.

References

1. 16 sposobiv guglyty yak profesional [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.forfun.org.ua/?p=3609>.

2. Antytila/Antytila [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/antytilaofficial/photos/a.160725954063395.36216.160720384063952/855228521279798/?type=3&theater>.

3. Antytila/Antytila [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/antytilaofficial/photos/pb.160720384063952.-2207520000.1474419859./850521678417149/?type=3&theater>.

4. Parasiuk Volodymyr [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/volodymyr.parasiuk/posts/1093262724074831>.

5. Parasiuk Volodymyr [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1097576736976763&set=a.380896298644814.78458.100001733418697&type=3&theater>

6. Parasiuk Volodymyr [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/ParasiukVolodymyr>.

7. Taras Topolya [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/taras.topolya/posts/1151046121641793?pnref=story>.

8. Hudyma N.V. Vplyv movnykh ta pozamovnykh chynnykiv na zbahachennia slovnykovoho skladu suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy [Elektronnyi resurs] / N.V. Hudyma. Rezhym dostupu: <http://litmisto.org.ua/?p=25529>.

9. Guglyty [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://slovotvir.org.ua/words/guglyty>.

10. Doloh O. S. Novitni anhlitsyzmy – zbahachennia chy zasmichennia ukrainskoi movy [Elektronnyi resurs] / O. S. Doloh. Rezhym dostupu: <http://movoznavstvo.com.ua>.

11. Zhinochyi svitshot, z chym nosyty i yak vybraty, 20 obraziv [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://vidpoviday.com/zhinochij-svitshot-z-chim-nositi-i-yak-vibrati-20-obraziv>.

12. Zachiska yak u Presli, vusa yak u Puaro: ohliad barbershopiv Lvova [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://lviv.vgorode.ua/news/dosuh_y_eda/286448-barbershopy.

13. Instahramyty chy ne instahramyty? Cherkashchany rozpovily pro svoie stavlennia do modnogo dodatku» [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://zmi.ck.ua/sotsium/nstagramiti-chi-ne-nstagramiti-cherkaschani-rozpovli-pro-svo-stavlennya-do-modnogo-dodatku.html>.

14. Kauchserfinh [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://slovotvir.org.ua/words/kauchserfing>.

15. Kordiuk O. M. Suchasni anhlomovni zapozychennia [Elektronnyi resurs] / O. M. Kordiuk. Rezhym dostupu: http://konferentsiya.com.ua/files/image/konf%2011/doklad_11_2_28.pdf.

16. Laik [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://slovotvir.org.ua/words/laik>.

17. M2 Kanal ukrainskoi muzyky [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/M2.Ukraine/posts/543892775799248>.

18. M2 Kanal ukrainskoi muzyky [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/M2.Ukraine/photos/pb.460150844173442.-2207520000.1466168718./510297775825415>.

19. Mizhnarodna anhliiska mova [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://osvita.ua/languages/article/5684/>.

20. Mriiesh pro stsenu? Pochny z bek-vokalu [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://megasite.in.ua/1635-mriehsh-pro-scenu-pochni-z-bek-vokalu.html>.

21. Panasiuk I. M. Anhlitsyzmy navkolo nas: anomaliiia chy norma? [Elektronnyi resurs] / I. M. Panasiuk. Rezhym dostupu: http://irynapanasiuk.blogspot.com/2015/10/blog-post_25.html.

22. Repost [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://slovotvir.org.ua/words/repost>.

23. Selfi [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://slovotvir.org.ua/words/selfi>.

24. Solomiia Vitvitska [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/S.Vitvitska/videos/901858016582401/>.

25. Soft [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://slovotvir.org.ua/words/soft>.

26. Sotsialna vidpovidalnist [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://mavpabasket.com/text.php?pid=4>.

27. Tyzer [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://slovotvir.org.ua/words/tyzer>.

28. Timberlenty: z chym nosyty cherevyky? [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://novij-rik.pp.ua/4014-tmberlendi-55-foto-z-chim-nositi-chereviki.html>

29. Fotoshopymo razom [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://ourkids.ukrainianforum.net/t301-topic>.

30. Khudi – tolstovka na vsi vypadky zhyttia [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://novij-rik.pp.ua/4029-hud-tolstovka-na-vs-vipadki-zhittia-55-foto.html>.

31. Chernikova L. F., Smilyk T. I. Anhlitsyzmy v suchasnii ukrainskii movi [Elektronnyi resurs] / L. F. Chernikova, T. I. Smilyk. Rezhym dostupu: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34810/36-Chernikova.pdf?sequence=1>.

32. Chesno ta neuperedzheno: sklad zhuri The World Series of Vaping na Ukrainian Vapor Week [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://vapeweek.com.ua/uk/post/chestno-i-bespristrastno-sostav-gyuri-the-world-series-of-vaping-na-ukrainian-vapor-week-59322>.

33. Shcho take choker? [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://lubov-plus.org.ua/moda-dlya-divchat/aksesuary/scho-take-choker/>.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Молоткіна Юлія Олександрівна, аспірант кафедри документознавства ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Ярослава Потапенка, 40 а, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна 08404
e-mail: molotkina_92@meta.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Молоткина Юлия Александровна, аспирант кафедры документоведения ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ул. Ярослава Потапенка, 40 а, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина 08404
e-mail: molotkina_92@meta.ua

DATA ON AUTHOR

Molotkina Yuliia O., postgraduate student, Document Science Department State Higher Educational Establishment «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»

40 a Yaroslava Potapenka Street, Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine, 08404
e-mail: molotkina_92@meta.ua

УДК 81'373:82-92

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КНИЖНИХ СЛІВ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Панченко Т. С.

У статті досліджено тему вживання книжної лексики в українських публіцистичних текстах початку XXI століття. Розглянуто специфіку вживання книжних слів, описано способи її творення та визначено сферу вживання. З'ясовано, що книжна лексика властива офіційно-діловому та науковому стилям сучасної української мови, однак на початку XXI століття вона широко використовується у мові ЗМІ.

Досліджено, що книжні слова зустрічаються в різних тематичних групах. Найчастіше їх використовують у статтях, у яких дається характеристика владі та її представникам, описуються політичні та події, що відбуваються в країні, а також у текстах, де окреслюються українсько-російські відносини та міжнародні відносини. У розвідці зроблено аналіз слів, що мають значення, що або підкреслює негативне ставлення автора до кого- чи чого-небудь, або надає тексту іронічного чи глузливого відтінку чи навпаки – піднесеності, урочистості чи пишиномовності.

Підсумовано, що питання вживання книжних слів у вітчизняних ЗМІ не вичерпане та потребує подальшого дослідження.

Ключові слова: книжна лексика, українська періодика, публіцистичний стиль, дифузні процеси, стилістична роль.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ КНИЖНЫХ СЛОВ В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ

Панченко Т. С.

В статье исследовано тему употребление книжной лексики в украинских публицистических текстах начала XXI века. Рассмотрена специфика употребления книжных слов, описаны способы ее образования и определено сферу употребления. Выяснено, что книжная лексика более свойственная официально-деловому и научному стилям современного украинского языка, однако в начале XXI века она широко используется в языке СМИ.

Исследовано, что книжные слова встречаются в разных тематических группах. Чаще всего их используют в статьях, в которых дается характеристика власти и ее представителям, описываются политические события, происходящие в стране, а также

в текстах, где очерчиваются украинско-российские и международные отношения. В исследовании сделан анализ слов, имеющих значение, что подчеркивает или негативное отношение автора к кому- или чему-либо, или придает тексту иронического или насмешливого оттенка или, наоборот, возвышенности, торжественности и витиеватостей.

Подведены итоги, что вопрос употребления книжных слов в отечественных СМИ не исчерпан и требует дальнейшего исследования.

Ключевые слова: книжная лексика, украинская периодика, публицистический стиль, диффузные процессы, стилистическая роль.

LEXICAL-SEMANTIC POTENTIAL OF THE LITERARY WORDS IN JOURNALISTIC TEXTS

Panchenko T. S.

The article is devoted to a research of using of literary vocabulary in Ukrainian publicist texts in the beginning of XXI century. The feature of using literary words was considered, ways of its creating were described and the sphere of its using was defined. There was found out, that literary vocabulary is peculiar to official and scientific styles of modern Ukrainian language, however in the beginning of XXI century it is widely used in the language of mass media.

There was researched, that literary words are found in different thematic groups. They are mostly used in articles, where government is characterized, political actions, held in the country are described and also in texts, where Ukrainian-Russian or international relations are outlined. There were analyzed words, which have a meaning, that or underlines negative attitude of author to something or someone, or provides text with ironical evaluation, or on the contrary – elation or celebration.

There was summarized, that the question of using of literary words in domestic mass media is inexhaustible and requires further researches.

Key words: literary language, Ukrainian periodicals, journalistic style, diffuse processes, stylistic role.

Постановка проблеми. Сучасна українська мова постійно розвивається і зазнає змін, адже на неї впливають різноманітні фактори, зокрема, певний відбиток накладають процеси, що проходять в державі та реакція суспільства на них. Ці перетворення своєю чергою впливають на публіцистику, яка характеризується тим, що в ній відбуваються лексичні дифузні процеси. У мові преси використовується різноманітна лексика, притаманна розмовному, художньому, конфесійному, науковому, офіційно-

діловому стилям. «Серед усього різноманіття лексики в мові сучасної української періодики помітно розширюють вживання книжні слова, які надають публіцистичним текстам піднесеності, урочистості, певною мірою пишномовності» [8, с. 49].

«Функціонування книжних елементів можна обґрунтувати дією однієї з визначальних рис мови мас-медіа – прагненням до логізації викладу, раціоналізму, певного стандарту, місткості, а в останні десятиліття ХХ ст. – також активним проникненням і вживанням у загальнонародній мові термінів із найрізноманітніших галузей науки, техніки, медицини, екології, спорту, мистецтва та ін.» [11, с. 35-36].

Актуальність дослідження. На початку ХХІ століття спостерігаємо активне вживання книжних слів у мові вітчизняної преси. Проте на сучасному етапі цей пласт лексичної системи сучасної української мови є недостатньо дослідженим, зокрема, на нашу думку, недостатньо розвідок щодо використання книжних слів у мові української періодики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Книжну лексику, її характерні ознаки, способи творення та місце в українській мовній системі описують у своїх дослідженнях П. С. Дудик [4], С. Я. Єрмоленко [12], А. П. Коваль [6], Л. І. Мацько [7], М. І. Навальна [8], О. Д. Пономарів [9], О. Д. Стишов [10].

Мета статті полягає в дослідженні ролі книжної лексики в сучасних друкованих мас-медіа та з'ясуванні, які дифузні процеси відбуваються при цьому.

Завдання статті: зробити короткий огляд праць науковців щодо функціонування в українській мові книжної лексики; простежити її вживання в мові друкованих ЗМІ та визначити роль у тексті.

Виклад основного матеріалу. Книжна лексика – це «слова, що вирізняються на тлі стилістично нейтральної лексики літературної мови своїм походженням, особливістю словотвірної будови та вузькою сферою ужитку. Вони вносять у спілкування відтінок офіційності, урочистості, науковості, часом штучності книжної мови. Ознакою книжності виступають суфікс, утворення на **-ація, -изація, -изм, -іальний, -ість, -ання**, слова з префіксами **і архі-, ультра-** і т. п.» [12, с. 256].

«Книжні елементи – це першооснова виділення наукового та офіційно-ділового стилю: термінологія, специфічні словосполучення, складні синтаксичні конструкції і т. ін. Але книжне не тільки функціональний різновид української мови, а й сукупність стилістичних засобів літературного мовлення, тобто певна стилістична категорія», – стверджує К. В. Ленець [2, с. 71].

О. Д. Пономарів до книжної лексики відносить слова, які мають суфікси, що утворюють загальні та абстрактні назви, назви опредмеченої дії: **-ння, -ття** (*становлення, каяття*); греко-латинський суфікс **-ізм (-изм, -їзм)** – *історизм, українізм, архаїзм*; старослов'янський за походженням суфікс **-ств(о)** з варіантами **-зтв(о), -цтв(о)** та **-ість** – *людство, убозтво, посередництво, дійсність*; суфікс здрібнілості в поєднанні з основами книжних слів або слів з негативним забарвленням; запозичені префікси та префіксоїди **анти-, архі-, екстра-, контр-, псевдо-, ультра-** – *антитіло, ультразвуковий, контррозвідка* тощо. На думку лінгвіста, книжно-термінологічний характер мають утворення з іншомовними складниками: *гідроканал, демократія, макросистема, мікросвіт*. Книжного (але менш інтенсивного) відтінку надають питомі компоненти **само-, мало-, багато-**: *самозречення, самоаналіз, малоземелля, багатоплановість*. Виразно книжне забарвлення характерне для слів з компонентами **-лог, -філ-, -фоб, -ман, -знавство**: *палеонтолог, слов'янофіл, слов'янофільство, меломанія*. Також книжними мовознавець вважає інтернаціоналізми та церковнослов'янізми [9, с. 134–142].

А. П. Коваль акцентує увагу на тому, що книжна лексика може вживатися і в усному мовленні; «книжне мовлення пов'язане з писемною формою навіть тоді, коли здійснюється як усне (лекція, доповідь, виступ), бо орієнтується на традиції писемного мовлення» [6, с. 13]. Цієї ж думки дотримується П. С. Дудик, вважаючи: «в усному мовленні, наприклад, наукового працівника чи дипломата може бути представлений стиль, який тепер прийнято називати книжним. Усно, але по-книжному прийнято висловлюватися за найрізноманітніших офіційних ситуацій» [4, с. 117].

Крім того, на сучасному етапі розвитку української мови науковці зауважують про її інтелектуалізацію. Так,

Н. Ф. Клименко переконана: «відбувається зближення лексики, яка називає абстрактні дії та процеси, з лексикою, що позначає статичні абстрактні якості, які асоціюються в мовному колективі з явищами, котрі одержують соціальну оцінку, здебільшого з відтінком негачії. Іншими словами, помітне зростання прагматичного ореолу абстрактної іменникової лексики і водночас зближення процесів інтелектуалізації (окниження) мови зі зростанням її емоційної виразності [5, с. 153].

На початку ХХІ століття простежується тенденція проникнення до засобів масової інформації книжної лексики. «Серед усього різноманіття лексики в мові сучасної української періодики помітно розширюють вживання книжні слова», – стверджує М. І. Навальна. На її думку, вони «надають публіцистичним текстам піднесеності, урочистості, певною мірою пишномовності» [8, с. 49]. Звертає увагу на використання в мові періодики книжних лексем і О. Д. Пономарів. Він вважає, що «уживання книжної лексики за межами книжних стилів також мусить бути вмотивоване, виправдане, викликане певними стилістичними міркуваннями» [9, с. 36].

У сучасних друкованих засобах масової інформації книжна лексика вживається в різних тематичних групах. Спостерігаємо її використання в публікаціях, де характеризується влада та її представники. Іменник *апологет* має значення: «книжн. Захисник кого-, чого-небудь» [10, Т. І; с. 55]. Спостерігаємо, що слово *апологет* ужите в негативному значенні. Пор.: «Одним із **апологетів** ідеї двох реєстрів «зенацька» став голова податкового комітету ВРУ за часів Януковича, экс-регіонал Віталій Хомутиннік» (Чорне сонце, 30.12.2015). Лексема *апологет* надає тексту урочистості та водночас наділяє його іронічністю. Крім тематики, що стосується характеристики влади та її представників, лексема *апологет* вживається і в текстах, що описують україно-російські відносини, а також міжнародні відносини. Пор.: «...у багатьох умах укоренилися неправдива інформація й тенденційні інтерпретації подій в Україні, внаслідок поверхових репортажів та частих виступів кремлівських **апологетів** у дискусіях про російсько-українську війну на німецьких телешоу» (Дзеркало тижня, 30.01.2015).

*«Рівень ресурсозабезпечення населення Росії є одним із найвищих серед країн світу. Це той міф, яким колись оперували російські, потім радянські, а тепер знову російські **апологети**»* (Дзеркало тижня, 6–12.08.2016). Отож, лексема, хоч і має урочистий і піднесений характер, але у тексті вживається з іронічним і глузливим відтінком. Книжним словом *апологет* автори найчастіше номінують людей, до котрих мають негативне ставлення.

Ще один іменник, за допомогою якого номінують осіб, що не викликають повагу, – *камарилья*. Слово вжите в тематиці характеристики влади та її представників. У словнику ця лексема тлумачиться так: «книжн. Група осіб при якомусь уряді або правителі, що інтригами скеровує державні справи в своїх інтересах» [10, Т. 4; с. 81]. Слово *камарилья*, маючи книжний характер семантики, наділене негативно-оцінним значенням. Пор.: *«Нині цим і займаємося. Конкретно Юрою Єнакіївським та його **камарильєю**. Хто, де, як, юридично, інформаційно, акціями прямої дії, за об'єктами...»* (Український тиждень, 19.05.2016). Спостерігаємо відкриту зневагу автора до осіб, про котрих він пише.

Лексема *верховенство*, яка вжита в текстах, де дається характеристика владі та її представникам, позначає процес панівного становища, а також трактується, як переважаючий вплив кого-, чого-небудь [10, Т. I; с. 335]. Вважаємо, що книжне слово вжите для надання тексту урочистості та пишномовності. Пор.: *«Президент консолідує свою владу, хоче відновити президентську вертикаль, а вона в нинішніх умовах є більш-менш ефективним інструментом державної влади, бо з іншими поки що нічого не виходить. Альтернатива цьому яка? Або правова держава і **верховенство** права та закону, або постреволуційний безлад, котрий є об'єктивним процесом, або **верховенство** держави»* (Україна молода, 20.05.2016). Лексема *верховенство* є широко вживаною в публіцистичних статтях. Спостерігаємо її використання і в інших тематиках: під час опису політичних подій та процесів, що відбуваються в країні; в історичній тематиці, а також текстах, у яких характеризуються міжнародні відносини. Пор.: *«Якщо реформа не досягне поставленої мети,*

шансу на ще одну спробу у нас може не бути ще багато років, а відтак – і **верховенства** права в Україні» (Дзеркало тижня, 6–12.08.2016). «У прийнятому документі державний суверенітет визначався як **верховенство**, самостійність, повнота і неподільність республіканської влади у межах території УРСР, незалежність і рівноправність у міжнародних зносинах» (Вечірня Полтава, 28.06.2016). «Усі рішення по лінії Альянсу приймаються не простою більшістю, а – одностайно. З одного боку – це допомагає торжеству дотримання спільних для цінностей демократії, індивідуальної свободи, **верховенства** права та мирного розв'язання суперечок в усьому Євроатлантичному регіоні» (Волинська газета, 24.12.2015). На нашу думку, книжну лексему **верховенство** вжито з метою надати публіцистичним текстам піднесеності та урочистості.

Під час характеристики влади та її представників вживаним є слово *екзил.* книжн. «Перебування офіційної особи, уряду, партії за межами батьківщини на правах політичного вигнання (переважно у мові української діаспори)» [3, с. 200]. Вважаємо, що лексема розширила не лише межі свого вживання, а й значення. Якщо раніше книжне слово *екзил* використовувалося переважно для позначення політичного вигнання офіційних посадових осіб і мало нейтральний характер, то нині лексему вживають для позначення тих, хто утік із держави, аби уникнути покарання за злочинні дії, і наділяють негативно-оцінним значенням. Пор.: «Після зустрічі активістів з керівництвом Мінздоров'я і з'явився згаданий вище наказ. І два ректори. Один – в. о., другий – в **екзилі**, що, втім, не заважає йому якщо не керувати, то принаймні впливати на людей, яких він вважає своїми підлеглими» (Дзеркало тижня, 21.03.2014). «Останній, перебуваючи в **«екзилі»** у Російській Федерації, огризнувся звідти грізною заявою» (Україна молода, 20.11.2014). «За словами Геращенко, встановлено, що план із викрадення та залякування активістів Євромайдану було розроблено на Банковій за участю экс-Президента Віктора Януковича і його сина Олександра. Останній, перебуваючи в **«екзилі»** у Російській Федерації, «огризнувся» звідти грізною заявою...» (Україна молода, 20.11.2014). У першому прикладі розповідається про

Національний медичний університет та відсторонення від посади ректора Віталія Москаленка, а в двох останніх – про колишнього глави нашої держави, президента-втікача Віктора Януковича, та його рідних.

У статтях про україно-російські відносини вживається книжна лексема *адепт*: «книжн. Прибічник, послідовник якого-небудь учення або ідеї» [10, Т. I; с. 20]. Вважаємо, що слово поступово втрачає урочистий і піднесений характер, набуваючи в публіцистичних текстах негативно-оцінного значення. Пор.: *«Світогляд цих людей формувався роками – з вивчення викривленої московськими міфологемами історії в школі, з перегляду російських телепрограм, спілкування на роботі і вдома з **адептами** «русского мира» (Чорне сонце, 30.08.2015). «Групи прихильників «ДНР» у соціальних мережах не відреагували на появу курйозного відеосюжету. А багато хто з ним погодився. Схожі надривні «викриття» **адепти** «республік» активно пересилають одне одному в «Однокласниках» (Український тиждень, 6–13.11.2014).*

У статтях міжнародної тематики книжна лексика вживається переважно з номінативно-інформаційною функцією, надаючи тексту нейтральності. Так, лексема *фіаско* позначає невдачу, неуспіх, провал [10, Т. X; с. 582]. Пор.: *«Ми, до речі, хотіли до неї хоча б якимось боком долучитися в квітні 2008-го коли в Бухаресті представники Альянсу розглядали так званий «План щодо членства в НАТО», проте «стараннями» Франції, Німеччини та Угорщини ця ідея зазнала **фіаско**» (Волинська газета, 24.12.2015). Має інформаційну роль у тексті і книжне слово *пієтет*: «книжн. Глибока повага, шанобливе ставлення до кого-, чого-небудь» [10, Т. VI; с. 528]. Пор.: *«...мешканка Вільнюса на ім'я Рамуне вирушила у відпустку до Південної Франції... У французькій провінції вона виявила крамничку, в якій продають прикрашені радянськими та російськими емблемами товари... у двадцять першому столітті ми все ще з **пієтетом** ставимося до країни, яка прославилася репресіями й від якої моїй країні не вдалося піти без кровопролиття» (День, 24.07.2015).**

З нейтральним відтінком вжите слово *лепта*: «перен., книжн. Посильне подаяння, пожертвування або милостиня;

перен., уроч. Вклад у яку-небудь суспільну справу» [10, Т. IV; с. 478]. Пор.: *«Цінності громадянського виховання у Франції впроваджуються здебільшого через формальну (міністерство освіти) і неформальну (міністерство молоді) освіту, хоча значну лепту в процес вносить і Національна поліція шляхом профілактики правопорушень»* (Україна молода, 26.10.2016). Книжні слова *фіаско*, *пістет* і *лепта* використовуються в публіцистичних текстах без пишномовства і вносять у текст відтінок офіційності.

Висновок. Отже, книжна лексика – це слова, що мають обмежену сферу вживання і найбільше притаманні науковому та офіційно-діловому стилям.

На початку ХХІ століття спостерігається активне вживання книжних слів у мові вітчизняної преси. Це надає текстам урочистості та пишномовності, часом офіційності. Нерідко книжні слова виконують негативно-оцінну функцію, часто вони мають іронічний або глузливий відтінок.

Вважаємо, що використання книжної лексики в мові ЗМІ потребує подальшого дослідження, адже в сучасному мовознавстві бракує розвідок щодо проникнення книжної лексики в публіцистичний стиль.

Список використаних джерел

1. Бирик С. П. Словник іншомовних слів : тлумачення, словотворення та слововживання / С. П. Бирик, Г. М. Сюта; За ред. С. Я. Єрмоленко. – Харків : Фоліо, 2006. – 623 с.
2. Взаємодія усних і писемних стилів мови / [М. А. Жовтобрюх, Г. М. Колесник, К. В. Ленець та ін.]; під заг. ред. М. М. Пилинського. – Київ : Наукова думка, 1982. – 180 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Дудик П. С. Стилїстика української мови : Навчальний посібник / П. С. Дудик. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 368.
5. Клименко Н. Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : Монографія / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
6. Коваль А. П. Практична стилїстика сучасної української мови / А. П. Коваль. – К. : Вища школа, 1987. – 349 с.

7. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 465 с.

8. Навальна М. І. Динаміка лексику української періодики початку ХХІ ст. : [монографія] / М. І. Навальна. – К., Інститут української мови : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2011. – 328 с.

9. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : Підручник / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1993. – 248 с.

10. Словник української мови : в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда / Інститут мовознавства АН УРСР. – К. : Наукова думка, 1970–1980 рр.

11. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : Монографія / О. А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.

12. Українська мова : Енциклопедія / Редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

References

1. Bybyk S. P. Slovnyk inshomovnykh sliv : tlumachennia, slovotvorennia ta slovovzhyvannia / S. P. Bybyk, H. M. Siuta; Za red.. S. Ia. Yermolenko. – Kharkiv : Folio, 2006. – 623 s.

2. Vzaemodiya usnih i pisemnih stiliv movi / [M. A. Zhovtobryuh, G. M. Kolesnik, K. V. Lenets ta in.]; pid zag. red. M. M. Pilinskogo. – Kiyiv : Naukova dumka, 1982. – 180 s.

3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. – Kyiv, Irpin : VTF «Perun», 2005. – 1728 s.

4. Dudyk P. S. Stylistyka ukrainskoi movy : Navchalnyi posibnyk / P. S. Dudyk. – K. : Vydavnychiy tsentr «Akademiiia», 2005. – 368.

5. Klimenko N. F. Dinamichni protsesi v suchasnomu ukrayinskomu leksikoni : Monografiya / N. F. Klimenko, E. A. Karpilovska, L. P. Kislyuk. – K. : Vidavnychiy dim Dmitra Burago, 2008. – 336 s.

6. Koval A. P. Praktychna stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy / A. P. Koval. – K. : Vyshcha shkola, 1987. – 349 s.

7. Matsko L. I. Stylistyka ukrainskoi movy: pidruchnyk dlia studentiv filolohichnykh spetsialnostei vyshchyykh navchalnykh zakladiv / L. I. Matsko, O. M. Sydorenko, O. M. Matsko. – K. : Vyshcha shkola, 2003. – 465 s.

8. Navalna M. I. Dynamika leksykonu ukrainskoi periodyky pochatku KhKhI st. : [monohrafiia] / M. I. Navalna. – K., Instytut ukrainskoi movy : Vidavnychiy dim Dmitra Burago, 2011. – 328 s.

9. Ponomariv O. D. Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy : Pidruchnyk / O. D. Ponomariv. – К. : Lybid, 1993. – 248 s.

10. Slovnnyk ukrainskoi movy : v 11 tomakh / za red. I. K. Bilodida / Instytut movoznavstva AN URSR. – К. : Naukova dumka, 1970–1980 rr.

11. Stishov O. A. Ukrayinska leksika kintsya XX stolittya (na materialy movy zasobiv masovoyi informatsiyi) : Monografiya / O. A. Stishov. – К. : Vid. tsentr KNLU, 2003. – 388 s.

12. Ukrainska mova : Entsyklopediia / Redkol. : V. M. Rusanivskyi (spivholova), O. O. Taranenko (spivholova), M. P. Ziabliuk ta in. – [2-he vyd., vypr. i dop.]. – К. : Vydavnytstvo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana, 2004. – 824 s.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Панченко Тетяна Сергіївна, аспірант кафедри документознавства;
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»;
дом. адреса: вул. Космонавтів, 51, Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна 08403;
e-mail: tatianapanchenko@ukr.net

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Панченко Татьяна Сергеевна, аспирант кафедры документоведения;
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»;
ул. Космонавтов, 51, Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина 08403;
e-mail: tatianapanchenko@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Panchenko Tatiana S., post-graduate Student of Document Science Department;
Pereyaslav-Khmenytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University;
Ukraine, 51, Kosmonavtiv Str., Pereyaslav-Khmelnyskyi, Kyiv region, 08403;
e-mail: tatianapanchenko@ukr.net

РОЗДІЛ IV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАУКАХ ДОКУМЕНТНО- КОМУНІКАЦІЙНОГО ЦИКЛУ

УДК 658.8:004

СУЧАСНІ ТЕДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ

Дрок П. В.

У статті досліджено питання, які пов'язані з потребами суспільства у застосуванні інформаційного маркетингу. Особлива увага приділена розвитку інформаційних систем, маркетингової діяльності, її проблемам і перспективам як в Україні, так і у світі загалом.

Ключові слова: інформаційний маркетинг, маркетингові комунікації, ринок, попит, концепції маркетингу, ціноутворення, глобалізація, народне господарства, економічна структура.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО МАРКЕТИНГА

Дрок П. В.

В статье исследованы вопросы, связанные с потребностями общества в применении информационного маркетинга. Особое внимание уделено развитию информационных систем, маркетинговой деятельности, ее проблемам и перспективам как в Украине, так и в мире в целом.

Ключевые слова: информационный маркетинг, маркетинговые коммуникации, рынок, спрос, концепции маркетинга, ценообразования, глобализация, народное хозяйства, экономическая структура.

CURRENT TRENDS OF DEVELOPMENT OF INFORMATION MARKETING

Drok P. V.

The article devoted to the needs of society in the application of information marketing. Particular attention is paid to the development of information systems, marketing activities, its problems and prospects both in Ukraine and in the world.

Key words: *information marketing, marketing communications, market demand, marketing concepts, pricing, globalization, the economy, the economic structure.*

Постановка проблеми. У сучасному світі все більше підприємств усвідомлює свою безпосередню залежність від суспільства і його потреб. Перехід економіки на ринкові відносини, поставив нові завдання і зажадав від підприємців нового підходу до принципів ведення бізнесу в цілому, який забезпечував би більш досконалі засоби виробничої і комерційної діяльності, їх здійснення на якісно новому рівні. Саме такий підхід стимулює використання досвіду маркетингу, його адаптацію до конкретних умов регіону і країни в цілому, який працює задля забезпечення задоволення потреб ринку, прискорення товароруку і підвищення дохідності виробництва і торгівлі.

Аналіз останніх досліджень. Проблемою обґрунтування теоретичних концепцій розвитку інформаційного маркетингу займаються такі всесвітньовідомі вчені як: П. Роуз, М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, Дж. Грейсон, Ф. Котлер, І. І. Кузьмін, С. А. Красильников, А. Н. Романов та ін. Однак проблема розвитку інформаційного маркетингу в специфічних умовах ведення бізнесу в Україні залишається актуальною і малодослідженою.

Метою статті є дослідження теоретичних основ сучасного інформаційного маркетингу та пошук шляхів вдосконалення ринку маркетингових послуг адаптованих до українських умов ринку.

Виклад основного матеріалу. Інформаційний маркетинг – це соціальний процес, метою якого є одержання за допомогою прямого обміну, або ринку необхідних товарів і послуг як для окремих індивідів і соціальних груп, так і для підприємства [5].

Інформаційний маркетинг як економічний процес забезпечує контакт виробника і споживача, сприяє ефективності обмінів між ними, що відбуваються на ринку, раціональній орієнтації суспільного виробництва і відтворення. З цього погляду він є цілеспрямованим початком виробництва, засобом зведення до мінімуму невідповідності попиту і пропозиції.

Інформаційний маркетинг встановлює і постійно підтримує не тільки товарний, але й інформаційний обмін між потенційними учасниками ринкових відносин. Потреба в ньому тим вища, чим більше виробників однорідної продукції протистоїть нужденним у ній суб'єктам. Як правило, ще до укладання угоди, підприємець намагається детально дослідити найменші нюанси споживчих переваг, а покупець, у свою чергу, експлуатаційні й економічні характеристики запропонованих товарів. За допомогою каналів комунікаційних мереж маркетингу відомості про стан попиту і пропозиції стають надбанням обох сторін. Акт купівлі-продажу відбувається лише в тому випадку, якщо продуцент і покупець домовляються про взаємовигідні умови контракту. Результат досягнутої угоди – перехід від виробника до споживача права на використання товару в обмін на інший товар або гроші [1].

Існує п'ять альтернативних концепцій маркетингу, кожна з яких відповідає певному етапу становлення маркетингу:

- удосконалення виробництва;
- удосконалення товару;
- інтенсифікація збутових зусиль;
- традиційна концепція маркетингу;
- соціально-етична концепція маркетингу [5].

Загальна тенденція еволюції зазначених концепцій – перенос акценту з виробництва товару на споживача й зростаюча орієнтація на проблеми споживача.

У залежності від особливостей фірми розміру, виду діяльності, персоналу та відповідно до своїх цілей, завдань і специфіки ринку розробляється концепція маркетингу, якої фірма дотримується в своїй діяльності. Слід відзначити, що зазвичай важко знайти у чистому вигляді ту чи іншу концепцію, оскільки маркетингова концепція фірми може мати риси декількох концепцій одночасно, в залежності від специфіки пропонованих ними товарів і контрольованих ринків.

Сучасний розвиток інформаційного маркетингу в Україні відбувається в умовах соціально-економічних змін, що характеризуються динамізмом, високим ступенем невизначеності навколишнього середовища, суттєвими технологічними перетвореннями, які в значній мірі впливають і на маркетинг.

Вказані процеси обумовлюють характер та закономірність його розвитку в усіх галузях народного господарства та економічних структурах країни [3].

Відносно теоретико-методологічних питань інформаційного маркетингу, то на даному етапі його розвитку вважається, що створення теорії й методології маркетингу в основному завершено. Безумовно, можлива поява нових визначень маркетингу, конкретизація й доповнення його принципів і методів, однак такий розвиток теорії маркетингу не носить принципового характеру і, перш за все, швидше становить інтерес для теоретиків, а не для практикуючих працівників.

Пріоритетним завданням інформаційного маркетингу вважається здатність передбачати майбутнє розвитку ринку, його зовнішнього та внутрішнього середовища, а підприємство на основі маркетингової діяльності може отримати стратегічну конкурентну перевагу та створити передумови для адекватної реакції на зміни й обумовити цілеспрямований вплив на зовнішнє середовище та активне його формування. Сучасний інформаційний маркетинг повинен базуватися на швидкому, гнучкому плануванні нововведень, в центрі яких завжди повинен бути споживач. Нові продукти можуть створити нові ринки, а на існуючих ринках допомагають потіснити конкурентів. Якщо раніше пріоритети віддавалися мінімізації ризику виходу на ринок з новим продуктом, то на сьогодні пріоритети зміщуються у бік прискорення виходу на ринок, прагнення стати на ньому піонером, що, як правило, сприяє збільшенню сегменту ринку. Втрати від пізнього виходу на ринок можуть суттєво перевищувати втрати від недостатньої ефективності нових продуктів.

Швидкість та гнучкість у прийнятті продуктових рішень для багатьох підприємств є одним з цільових орієнтирів. Але створювати конкурентну перевагу відносно продукту все важче, хоча розробці нових продуктів приділяється багато часу. Маркетологи успішних американських підприємств підкреслюють важливість максимально точного знання свого споживача з використанням методів зворотного зв'язку, що відповідають вимогам підприємства. В українській практиці

ж підприємства, як правило, ставляться до споживачів як до чогось середнього між засобами задоволення власних амбіцій та неминучою необхідністю підлаштовуватися під ринкові умови. Менеджмент таких підприємств найчастіше просто делегує турботу про покупців команді, яка займається продажами, тобто, в найліпшому разі, український маркетинг має «функціональний характер» [4].

Діапазон економічних явищ, що впливають на маркетингову діяльність, змінюється залежно від розвитку ринку, виробництва послуг та потреб, і, відповідно до цього, з'являються нові елементи маркетингу, переглядаються напрями та зміст традиційних методів управління. Завдання маркетингу зводиться не тільки до реалізації вже вироблених послуг, а доповнюється впливом на споживача, на формування його потреб з урахуванням можливостей розширюваного виробництва зі створення нових послуг. На думку вченого І. Ансоффа «...ринкова культура, яка раніше лише реагувала на зміни, має стати агресивною, що передбачає потреби покупців та спрямованою на творче створення способів їх задоволення» [3].

Тому все більшою стає потреба в концентрації розрізнених елементів управлінської діяльності, пов'язаної з впливом на рівень та структуру попиту, в єдине ціле. Погодження та реалізація інтересів суб'єктів ринку, насамперед споживачів та постачальників послуг, може зменшити дисбаланс між попитом і пропозицією та якістю функціональної дії послуги.

Інформаційний маркетинг, що робить акцент на масовості, все частіше поступається місцем маркетингу, орієнтованому на невеликі сегменти, які в сучасний час все в більшій мірі трансформуються у ринкові ніші. Цей маркетинг орієнтований на цінності досить конкретних груп споживачів. Як результат, посилилась значимість індивідуального налаштування продуктів під конкретних споживачів, що передбачає хороші знання споживачів та індивідуалізоване ставлення до них. Все частіше практикується встановлення зворотного зв'язку з споживачами після купівлі [1].

Останнім часом в Україні інформаційний маркетинг упевнено завойовує ринкові позиції як джерело, що дає змогу

створювати й підтримувати певні стандарти людського життя. Він базується на основі таких принципів:

- досягнення кінцевого практичного результату виробничо-збутової діяльності відповідно до довгострокових цілей підприємства, тобто отримання прибутку від реалізації запланованої кількості й асортименту продукції;
- орієнтація не лише на поточний, а й на довгостроковий результат діяльності підприємства, що вимагає особливої уваги прогнозним дослідженням виробництва й ринку;
- застосування у взаємозв'язку тактики та стратегії активного пристосування до вимог споживачів;
- цілеспрямований вплив на попит споживачів з метою його належного формування;
- комплексність, тобто здійснення різноманітних маркетингових дій як системи взаємозалежних заходів.

Рівень ефективності маркетингової діяльності необов'язково визначається результатами поточної діяльності. Висока ефективність, в першу чергу, повинна визначатись тим, що підприємство виважено проводить маркетингову політику у стратегічному масштабі. Звідси випливає необхідність приділяти велику увагу проблемам росту бізнесу. У сучасних ринкових умовах рости менш ризиковано, ніж не рости. Але не кожен ріст є виправданим. Потрібно, щоб він приносив хороші результати, щоб був збалансованим. Баланс повинен заключатися у рості ринкової вартості підприємства, наявності вільних коштів та прийнятному ризику ведення даного бізнесу. Так, згідно з визначенням П. Доля, маркетинг – це процес управління, мета якого полягає у максимізації доходів акціонерів шляхом розробки та реалізації стратегій для побудови довірчих відносин з цінними для підприємства покупцями [4].

З точки зору посилення значимості стратегічної орієнтації в цілому та маркетингу зокрема слід відзначити тенденцію розвитку різноманітних партнерських відносин і, перш за все, з існуючими споживачами. Адже значно важче завоювати нових споживачів, ніж підвищити ступінь лояльності існуючих. Існуючих споживачів легше зацікавити новими продуктами та методами їх просування. Доцільно залучати споживачів до

розробки нових продуктів, реклами, методів стимулювання продажів тощо.

Слід відзначити розвиток партнерських відносин між всіма групами впливу на підприємстві (акціонерами, керівниками, персоналом та іншими), що необхідно для вибору правильних напрямків розвитку підприємства та забезпечення їх ефективної реалізації.

У сучасних умовах акцент в діяльності підприємств зміщується з виробництва та продажу продуктів на вибір цінностей, їх створення та передачу споживачам і, як результат, перехід на маркетинг, що спонукається споживачем [1].

У маркетингу, що спонукається продуктом, продукт зазвичай створюється для великої групи споживачів, часто використовується масовий маркетинг. Маркетингова діяльність швидше орієнтована на залучення нових споживачів, аніж на утримання існуючих.

У маркетингу, що спонукається споживачем, у якості головного принципу організації діяльності підприємства розглядаються сегменти споживачів. Більше не існує ринків для продуктів, які трішки подобаються всім, – є лише ринки для продуктів, які сильно подобаються комусь. Звідси – посилення ролі сегментування шляхом проведення спеціальних якісних та кількісних досліджень. Зростає значимість аналізу споживчої цінності продуктів, що продаються. Під споживчою цінністю розуміється вигода споживача за відрахуванням його витрат на придбання та використання даного продукту. Додаткова цінність повинна перевищувати додаткові витрати. Цим цілям служить аналіз «витрати-цінність», спрямований на порівняння цінності та всіх витрат. Наприклад, можна купити дорожчу вантажівку, яка рідше ламається [2].

Сучасний інформаційний маркетинг в Україні повинен базуватися на швидкому, гнучкому плануванні нововведень. Маркетингові зусилля мають бути спрямовані на розробку і пропозицію такого продукту, про який споживач ще не знає. У центрі нововведень завжди повинен бути споживач. Для того, щоб знати свого споживача рекомендується застосовувати сучасні технології.

Сучасні тенденції розвитку партнерських відносин обумовили появу та швидкий розвиток маркетингу відносин, тобто такого виду маркетингу, в основі якого лежить побудова взаємовигідних відносин з ключовими партнерами: споживачами, постачальниками, оптовими та роздрібними торговцями. У сучасних умовах акцент в діяльності підприємств зміщується з виробництва та продажу продуктів на вибір цінностей, їх створення та передачу споживачам і, як результат, перехід на маркетинг, що спонукається споживачем.

Висновки. На завершення доцільно додати, що в багатьох високо розвинених країнах світу звички, наміри і поведінку економічних суб'єктів формує культура інформаційного маркетингу, тобто ефективне його регулювання, правильна організація та підвищення виробництва і дохідності. Поняття «інформаційний маркетинг» є дуже складним, тому його використання та запровадження потребує глибоких знань та правильного розуміння суті явищ, які пов'язані з ним. Тому необхідно ґрунтовно вивчати дану сферу економіки, покращувати її функціонування, усувати усі проблеми, які гальмують та пригнічують її розвиток в Україні, оскільки саме ця діяльність допоможе нам вийти на дещо вищий, прогресивніший та продуктивніший етап економічного розвитку нашої держави.

Список використаних джерел

1. Єжова Л. Ф. Інформаційний маркетинг. – Навч. посібник / Під заг. ред. Єжової Л.Ф., 2002. – 506 с.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cfin.ru/press/marketing/2000-4/01.shtml>
3. Белявцев М. І., Воробйов В. Н. Маркетинговий менеджмент: Навч. посібник / Під заг. ред. М. І. Белявцева, В. Н. Воробйова. – К: Центр навчальної літератури, 2006. – 407 с.
4. Павленко А. Ф., Войчак А. В. Маркетинг Підручник – К.: КНЕУ, 2003. – 246 с.
5. Циганкова Т. М. Сучасні моделі та тенденції розвитку стратегічного маркетингу // Маркетинг в Україні. – 2004. – № 2. – С. 31–36.
6. Котлер Ф., Вероника Вонг, Джон Сондерс, Гари Армстронг Основы маркетинга, 4-е европейское издание = Principles of Marketing: European Edition 4th. – М.: «Вильямс», 2007. – С. 1200.

References

1. Yezhova L. F. Informacijnyj marketyng. – Navch. Posibnyk / Pid zag. red. Yezhovoyi L. F., 2002. – 506 s.
2. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.cfin.ru/press/marketing/2000-4/01.shtml>
3. Belyavcev M. I., Vorobjov V. N. Marketyngovyj menedzhment: Navch. posibnyk / Pid zag. red. M. I. Belyavceva, V. N. Vorobjova. – K.: Centr navchalnoyi literatury, 2006. – 407 s.
4. Pavlenko A. F., Vojchak A. V. Marketyng Pidruchnyk – K.: KNEU, 2003. – 246 s.
5. Cygankova T. M. Suchasni modeli ta tendencyi rozvytku strategichnogo marketyngu // Marketyng v Ukraini. – 2004. – # 2. – S. 31–36.
6. Kotler F., Veronika Vong, Dzhon Sonders, Gary` Armstrong Osnovy marketinga, 4-e evropejskoe izdanie = Principles of Marketing: European Edition 4th. – M.: «Viliams», 2007. – S. 1200.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Дрок Павло Влерійович, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна 08401

e-mail: drok_pavel@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Дрок Павел Валериевич, кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры документоведения.

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина 08401

e-mail: drok_pavel@mail.ru

DATA ON AUTHOR

Drok Pavlo V., Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of Document Science Department.

State Higher Educational Establishment «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

30, Sukhomlynsky Str., Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region, Ukraine, 08401

e-mail: drok_pavel@mail.ru

УДК 378.147.227

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Карпович М. Г.

У статті досліджується аспект сучасності інформаційних технологій, які стали невід'ємною частиною сучасного світу, вони значною мірою визначають подальший економічний та суспільний розвиток людства. В умовах сьогодення, революційних змін вимагає й система сучасного навчання. Інформаційні технології дають змогу педагогу краще подати матеріал, зробити його більш цікавим, швидко перевірити знання студентів та підвищити їх інтерес до навчання. Оскільки застарілі методи та засоби навчання не відповідають нинішнім вимогам, це спонукає викладачів до впровадження нових методів навчання. Отже, інформаційно-комунікаційні технології не тільки позитивно впливають на процес засвоєння навчального матеріалу, а й сприяють інтересу та зацікавленості в студентів не тільки до навчальної дисципліни, а і до навчання в цілому.

Ключові слова: вища школа, гіпертекст, електронна пошта, електронні бібліотеки, електронні джерела, інформаційні технології, інформатизація, інформація.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Карпович М. Г.

В статье исследуется аспект современности информационных технологий, которые стали неотъемлемой частью современного мира, они в значительной степени определяют дальнейшее экономическое и общественное развитие человечества. В условиях современности, революционных изменений требует и система обучения. Информационные технологии дают возможность педагогу лучше подать материал, сделать его более интересным, быстро проверить знания студентов и повысить их интерес к обучению. Поскольку устаревшие методы и средства обучения не отвечают нынешним требованиям, это побуждает преподавателей к внедрению новых методов обучения. Следовательно, информационно-коммуникационные технологии не только положительно влияют на процесс усвоения учебного материала, а и способствуют интересу и заинтересованности у студентов не только учебной дисциплины, но и к обучению в целом.

Ключевые слова: высшая школа, гипертекст, информатизация, информационные технологии, информация, электронная почта, электронные библиотеки, электронные источники.

DIDACTIC POSSIBILITIES OF USING OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN HIGHER SCHOOL

Karpovych M. G.

The article examines the aspect of modern information technologies, which have become an integral part of the modern world, they largely determine the future economic and social development of mankind. In conditions of revolutionary change is required and the system of modern education. Information technology enable the teacher to better deliver the material and make it more interesting, a quick check of students ' knowledge and increase their interest in learning. So, outdated methods and means of teaching do not meet the current requirements, it encourages teachers to introduce new teaching methods. Therefore, information and communication technologies not only have a positive effect on the process of mastering of educational material, and promote the interest in students not only an academic discipline but to training in General.

Key words: *electronic libraries, electronic mail, electronic sources, higher education, hypertext, information technologies, information, informatization.*

Постановка проблеми. Найбільшою проблемою традиційного навчання є низька динаміка та часткова відсутність елементів інтерактивності та наочності. Сучасні інформаційні технології дозволяють нейтралізувати усі ці недоліки. Крім того, дидактичні можливості комп'ютера сприяють зацікавленості студентів до навчання. Та слід пам'ятати, що перевантаження комп'ютеризацією може призвести до формування егоїстичних нахилів у людини, індивідуалізму, приглушує почуття колективізму, взаємодопомоги. Тому, впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес має здійснюватись виважено, та ретельно підготовленим і продуманим.

Актуальність дослідження полягає в підвищенні ролі інформації і знань, розвиток суспільства висуває принципово нові вимоги до професійної підготовки фахівців з вищою освітою.

Нині якісне викладання дисциплін не може здійснюватись без використання можливостей, які надають інформаційні технології і комп'ютерні засоби.

Аналіз досліджень і публікацій. Основні напрями та вимоги до сучасної організації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі ґрунтуються на положеннях Конституції України, Законів України «Про вищу освіту» (2002 р.), Указу Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій» (від 20.10.2005 р. № 1497) та ін.

У наукових дослідженнях приділяється увага проблемам впровадження інформаційних технологій у навчальний процес вищих навчальних закладів, зокрема комп'ютерного навчання дисциплін (Н. В. Апатова, І. Г. Захарова, І. В. Роберт та ін.), застосуванню комп'ютерно орієнтованих засобів навчання (Р. С. Гуревич, Ю. О. Жук та ін.) і дистанційного навчання (О. О. Андреєв, В. Ю. Биков, В. І. Гриценко, В. М. Монахов, В. В. Олійник, Е. С. Полат, П. В. Стефаненко та ін.). Значний інтерес становлять наукові праці українських і російських учених щодо професійної підготовки з інформаційних технологій майбутніх фахівців у вищій школі (І. Є. Булах, А. Ф. Верлань, М. І. Жалдак, Г. О. Козлакова, В. О. Сухомлін, Н. А. Следнева та ін.). Аналіз наукової літератури та джерел Інтернет показує, що на сьогодні вже існує значна кількість досліджень щодо використання інформаційних технологій під час навчального процесу у вищій школі. Разом з тим проблеми професійної підготовки з використанням інформаційних технологій і комп'ютерних засобів у вищих навчальних закладах ще недостатньо досліджені у теоретичному та методичному аспектах.

Мета дослідження: теоретично дослідити дидактичні ефективність використання інформаційних технологій та комп'ютерних засобів у професійній освіті.

Відповідно до мети дослідження поставленні такі **завдання:** теоретично опрацювати та проаналізувати літературу стосовно теми; визначити базові поняття, їх зміст, переваги та недоліки; дослідити дидактичні можливості використання ІТ (інформаційних технологій) у Вищій школі; проаналізувати використання сучасних ІТ навчання.

Виклад основного матеріалу. Під дидактичними властивостями того або іншого засобу навчання розуміються його основні характеристики, ознаки які відрізняють їх від інших, істотні для дидактики, як в плані теорії, так і практики. Такими характеристиками засобів навчання слід вважати їх природні якості, які можуть бути використані з дидактичними. Під дидактичними функціями засобів навчання розуміються їх призначення, роль і місце в навчально-виховному процесі. Дидактичні функції є зовнішній прояв властивостей засобів навчання, що використовуються в навчально-виховному процесі для реалізації поставлених цілей.

У зв'язку з виникненням глобальної мережі Інтернет з'явилися нові інформаційні технології, пов'язані з комп'ютерними комунікаціями і реалізацією функцій створення, збору, обробки, зберігання, передачі та використання навчальної інформації, виконуваних через методи інформаційних технологій у процесі спілкування на відстані. Це призвело до появи нових дидактичних можливостей інформаційних технологій, що виникають у результаті взаємодії на відстані, прояв яких можна класифікувати через:

- форму інформаційної взаємодії учасників освітнього процесу: електронні джерела інформація, викладач;
- час інформаційної взаємодії учасників процесу навчання.

При цьому під дидактичними можливостями інформаційних технологій у процесі мережевого навчання будемо розуміти прояв дидактичних властивостей інформаційних технологій по відношенню до:

- електронної навчальної інформації при виконанні функцій створення, збору, обробки, зберігання, передачі та використання навчальної інформації, що реалізуються через методи інформаційних технологій в процесі навчання;
- організації та інформаційної взаємодії учасників процесу навчання: електронні джерела інформації, викладача [1].

Дидактичні можливості інформаційних технологій дозволяють у процесі освітньої діяльності реалізувати наступні форми інформаційної взаємодії з дидактичними цілями:

- взаємодія віддалених учасників процесу навчання між собою: викладача і студента або групи студентів, наприклад, при електронному листуванні, організації дискусій через телеконференції і відеоконференції;

- взаємодія учасників процесу навчання (викладача, що навчають студентів) з віддаленими джерелами інформації, наприклад, при здійсненні пошуку та систематизації інформації, переміщення (навігації) по гіпертекстовим ресурсам глобальної мережі.

При цьому за часом інформаційної взаємодії можливі два варіанти:

- всі учасники процесу навчання одночасно знаходяться в безпосередньому діалоговому режимі за комп'ютером, утворюючи синхронну взаємодію;

- учасники навчання знайомляться з навчальними матеріалами або виконують деяку дію за комп'ютером не одночасно з усіма, а в зручний для себе час, утворюючи асинхронну взаємодію.

Узагальнюючи викладене вище та спираючись на сформульовані дидактичні цілі використання засобів інформаційних технологій, виділимо основні напрямки впровадження засобів інформаційних технологій в освіті, а саме використання засобів інформаційних технологій в якості:

Засобів навчання, що вдосконалюють процес викладання, підвищують його ефективність, якість і результативність. При цьому забезпечується:

- а) реалізація можливостей програмно-методичного забезпечення сучасних ПК з метою надання знань, моделювання навчальних ситуацій, тренування, контролю результатів навчання;

- б) використання об'єктивно-орієнтованих програмних засобів або систем (наприклад, системи підготовки текстів, електронних таблиць, баз даних) з метою формування культури навчальної діяльності;

- в) реалізація можливостей систем «штучного інтелекту» в процесі використання інтелектуальних систем, які навчають: інструменту пізнання навколишньої дійсності та самопізнання; засобів розвитку особистості того, хто навчається; об'єкту

вивчення (наприклад, у межах засвоєння курсу фізики); засобів інфомаційно-методичного забезпечення і керування навчально-виховним процесом, навчальним закладом, системою освіти; засобів комунікацій (наприклад, на базі телекомунікацій) з метою поширення новітніх дидактичних технологій; засобів автоматизації процесу контролю, корегування результатів навчальної діяльності, комп'ютерного педагогічного тестування та психодіагностики; засобів автоматизації процесу обробки результатів експерименту (лабораторного, демонстраційного) і керування навчальним обладнанням; засобів організації інтелектуального дозвілля, розвиваючих ігор [2 с. 245–249].

Якщо звернути увагу на основні дидактичні властивості і функції Інтернету як самої глобальної інформаційної та комунікаційної технології, то можна визначити, що базовими дидактичними властивостями Інтернет є: висока швидкість передачі інформації; двосторонній характер телекомунікації, що забезпечує інтерактивність; можливість роботи з гіпертекстом та мультимедіа; забезпечення дружнього інтерфейсу при роботі зі складно структурованою інформацією. Реалізація цих властивостей можлива при функціонуванні певних послуг і сервісів мережі.

Необхідним засобом дистанційного навчання є електронна пошта (e-mail), що відноситься до засобів дистанційного доступу. Це один з режимів (послуг), що надаються комп'ютерними мережами. ЕП дозволяє користувачам (викладачам, які навчаються) обмінюватися текстовими і графічними повідомленнями [5]. Для реалізації режиму ЕП робоче місце користувачів повинно бути оснащено апаратно-програмними засобами: комп'ютером, принтером, модемом, монітором, клавіатурою, маніпулятором-мишею та відповідним програмним забезпеченням. Комп'ютерні мережі включають у себе дидактичні властивості, притаманні власне комп'ютеру і плюс ті, що додають до них власне телекомунікації. В узагальненій формі їх можна відобразити в наступних можливостях ЕП:

- передача повідомлень, підготовлених безпосередньо за допомогою клавіатури комп'ютера або заздалегідь зберігається в пам'яті у вигляді файлів або комп'ютерних програм;

- зберігання в пам'яті комп'ютера навчальної інформації з можливістю роздруку її на принтері;
- демонстрація текстів і графіки на екрані дисплея;
- підготовка і редагування текстових повідомлень, як приймаються, так і надсилаються;
- використання і пересилання комп'ютерних навчальних програм.

З дидактичної точки зору, за допомогою електронної пошти можна організувати так звані «віртуальні навчальні класи». Наприклад, в Інтернеті за допомогою використання режиму «списки розсилки» (mailing lists), при якому встановлене на сервері програмне забезпечення дає можливість спільного спілкування груп користувачів. Число різних списків розсилки (дискусійних груп) може бути дуже великим і обмежується можливостями апаратури і дозволим ліцензією кількістю списків розсилки для даного лист-сервера. У створеній навчальній групі пояснюються правила і способи підписки і вона приступає до роботи. Кожне повідомлення, надіслане в дискусійну групу будь-яким її учасником, автоматично розсилається лист-сервером всім учасникам. Одним з учасників є викладач [4].

Таким чином, ЕП може бути використана для невербального спілкування учасників навчального процесу. Дидактичні властивості визначаються можливістю обміну текстово-графічною інформацією між учасниками освітнього процесу.

Електронні бібліотеки. Рівень і перспектива бібліотечного обслуговування багато в чому залежить від тих можливостей, якими бібліотека має в своєму розпорядженні у сфері надання користувачам різних послуг. У даний час основні фонди не повністю відповідають завданням шкільної бібліотеки. У зв'язку з цим особливої гостроти набуває проблема використання ресурсів Інтернет.

Специфіка читацького контингенту сучасних бібліотек обумовлює необхідність вивчення ставлення до Інтернет і читачів, і бібліотекарів. Модернізація освіти відбувається на тлі становлення книжкового ринку, ринку освітніх та інформаційно-бібліотечних послуг, і тому функції бібліотек освітніх установ активно розширюються і ускладнюються. У контексті

модернізації змісту освіти змінюється місія бібліотеки. Бібліотека освітньої установи як соціальний інститут повинна вчинити на даний час стрибок через кілька еволюційних щаблів розвитку. У сучасних умовах бібліотеки освітніх установ виступають в новій якості – вони перетворюються в медіацентри (медіатеки). Поряд з традиційним книжковим фондом в такій бібліотеці тепер діють нові робочі зони: відеотеки, фонотеки, діатеки, ігroteки. З появою електронних підручників необхідністю в бібліотеці стає наявність комп'ютера з доступом в Інтернет, електронного каталогу, а також ксерокопіювальної техніки [3].

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Інтенсифікація навчання, що характеризується збільшенням обсягу навчального матеріалу та зменшенням часу засвоєння, потребує пошуку ефективних методів навчання, засобів контролю засвоєння знань, що значно підвищували б якість навчання. Збільшення комп'ютерної техніки та подальше її вдосконалення поширює можливості викладачів використовувати комп'ютерні технології не тільки при вивченні інформатики, але й поєднанні викладання інших дисциплін із використанням комп'ютерної техніки. Новітні розробки в галузі інформаційних технологій змінюють спосіб їх застосування при вивченні різних дисциплін у процесі навчання.

Нині відбувається активне впровадження в навчальний процес ІКТ, зокрема, мультимедіа та інтерактивних технологій. Застосування ІКТ у навчальному процесі дозволяє реалізувати ідеї індивідуалізації та диференціації навчання, що є основними завданнями сучасної системи освіти України. Протягом дослідження ми визначили, що ІКТ є ефективним засобом формування професійної підготовки умінь і навичок. Результати дослідження показали, що використання інформаційно-комунікаційних технологій не тільки має позитивний вплив на процес засвоєння навчального матеріалу, а і сприяє інтересу та зацікавленості в учнів до предмету й навчання в цілому. Дидактичні властивості інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють вважати їх ефективним навчальним засобом та інструментом для формування професійних умінь та навичок.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Коваль Т. І. Інформатика та комп'ютерна техніка. Кредитно-модульна організація інформаційно-комп'ютерного циклу дисциплін: Навч.-метод. посіб. – К.: Вид. центр КНЛУ. 2007. – 96 с.
3. Коваль Т. І. Практикум із циклу дисциплін «Інформаційні технології в менеджменті» (Використання електронних таблиць Excel для економічних, статистичних та фінансових розрахунків): Навч. посіб. для студентів спеціальності «Менеджмент організацій». – К.: КНЛУ, 2004. – 158 с.
4. Морзе Н. В. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – № 2(6). – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu-ua.net/em6/emg.html>.
5. Толковый словарь современной компьютерной лексики / Сост. Дрот В. Л., Новиков Ф. А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://comp.vslvar.org.ru/603.html>

References

1. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V. H. Kremen. – K. : Khrinkom Inter, 2008. – 1040 s.
2. Koval T. I. Informatyka ta kompiuterna tekhnika. Kredytno-modulna orhanizatsiia informatsiino-kompiuternoho tsyклу dystsyplin: Navch.-metod. posib. – K.: Vyd. tsentr KNLU. 2007. – 96 s.
3. Koval T. I. Praktykum iz tsyклу dystsyplin «Informatsiini tekhnologii v menedzhmenti» (Vykorystannia elektronnykh tablyts Excel dlia ekonomichnykh, statystychnykh ta finansovykh rozrakhunkiv): Navch. posib. dlia studentiv spetsialnosti «Menedzhment orhanizatsii». – K.: KNLU, 2004. – 158 s.
4. Morze N. V. Modeli efektyvnogo vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh ta dystantsiinykh tekhnologii navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi [Elektronnyi resurs] / N. V. Morze, O. H. Hlazunova // Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia. – 2008. – № 2(6). – Rezhym dostupu do zhurn. : <http://www.ime.edu-ua.net/em6/emg.html>.
5. Толковыи slovar sovremennoi kompiuternoi leksyky / Sost. Drot V. L., Novykov F. A. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu – <http://comp.vslvar.org.ru/603.html>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Карпович Марина Григорівна, викладач кафедри професійної освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди»
м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського 30, каб. 322
marinakarpowitch@yandex.ua

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Карпович Марина Григорьевна, преподаватель кафедры
профессионального образования
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкого ГПУ им. Григория Сковороды»
г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 30, каб. 322
marinakarpowitch@yandex.ua

DATA ON AUTHOR

Karpovych Maryna H., teacher of Professional Education Department
SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical
University»
30, Sukhomlynskyi str., Pereyaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine,
08401,
marinakarpowitch@yandex.ua

РОЗДІЛ V. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

УДК 316.7: 004.738.5 (477.42) «2016»

ФЕНОМЕН ДІАЛОГУ КУЛЬТУР У РЕЦЕПЦІЇ М. ЗЕРОВА

Башманівський В. І.

У статті розглянуто проблему феномену діалогу культур у рецепції М. Зерова, з'ясовано специфіку ключових термінів, акцентовано увагу на творчому доробку письменника та науковця. У процесі проведеного аналізу зразків наукових студій та оригінальних творів М. Зерова було з'ясовано, що поет, перекладач, критик постійно наголошував на актуальності феномену діалогу культур, відстоював ідею піднесення національної культури до європейського рівня. Зазначено, що літературознавець М. Зеров презентував українському реципієнту твори давньогрецьких, давньоримських, французьких, польських, німецьких, англійських та інших майстрів слова, наголошуючи на необхідності активної творчої співпраці українських авторів з європейськими мистецькими колами.

Ключові слова: діалог культур, комунікація, соціокультурний простір, феномен, рецепція, творчий доробок, текст, контекст, образ, ремінісценція, компетентність, толерантність.

ФЕНОМЕН ДІАЛОГА КУЛЬТУР В РЕЦЕПЦИИ Н. ЗЕРОВА

Башмановский В. И.

В статье рассмотрена проблема феномена диалога культур в рецепции Н. Зерова, выяснена специфика ключевых терминов, акцентируется внимание на творчестве писателя и научного работника. В процессе анализа научных студий и оригинальных произведений Н. Зерова было выяснено, что поэт, переводчик, критик постоянно указывал на актуальности феномена диалога культур, пропагандировал идею поднятия национальной культуры к европейскому уровню. Акцентируется, что литературовед Н. Зеров презентовал украинскому реципиенту произведения древнегреческих, древнеримских, французских, польских, немецких, английских и других мастеров слова, указывая на необходимость активного творческого сотрудничества украинских авторов с европейскими представителями искусства.

Ключевые слова: диалог культур, коммуникация, социокультурный простор, феномен, рецепция, текст, контекст, образ, реминисценция, компетентность, толерантность.

THE PHENOMENON OF CULTURAL DIALOGUE IN THE RECEPTION OF M. ZEROV

Bashmanivskyi V. I.

The article discusses the problem of the phenomenon of cultural dialogue in the reception of M. Zerov, today studied partially, have identified the specific key terms, the attention was focused to the artistic heritage of the writer and scientist. In the course of the analysis of samples of scientific studios and original Zerov's works was found that poet, translator, critic constantly stressed the relevance of the phenomenon of cultural dialogue, defended the idea of the rise of national culture to the European level. It is noted that literary critic M. Zerov presented to the Ukrainian recipient works of ancient Greek, Roman, French, Polish, German, British and other masters of speech, emphasizing the importance of active creative cooperation of Ukrainian authors with European art circles.

Key words: dialogue of cultures, communication, socio-cultural space, phenomenon, reception, creative heritage, text, context, image, reminiscence, competence, tolerance.

Постановка проблеми дослідження зумовлена необхідністю поглибленого вивчення феномену діалогу культур у рецепції М. Зерова, де міжкультурний діалог репрезентується з позицій комунікаційного феномену, вибудованого на основі зваженості та неупередженості.

Вивчення феномену діалогу культур у рецепції М. Зерова вважаємо актуальним, адже дослідник наголошував на понятті «психологічна Європа», що презентується як «освоєння величезного досвіду всесвітнього письменства, тобто хороша літературна освіта письменників і вперта систематична робота коло перекладів. Вияснення нашої української традиції й переоцінка нашого літературного надбання... Мистецька вибагливість, підвищення технічних вимог до початкуючих письменників» [7, с. 580].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання діалогу культур не втрачає свої ваги в дослідженнях

вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: Д. Антонюк, М. Бахтін, Ф. Бацевич, Р. Гром'як, Я. Дашкевич, І. Дзюба, М. Довженко, В. Теремко, В. Євтух, Ю. Ковалів, І. Курас, А. Круглашов, О. Лановенко, Л. Ляпіна, Л. Мазука, В. Малик, Л. Маєвська, О. Майборода, В. Межуєв, В. Мухтерем, А. Орлов, А. Перотті, О. Пелин, О. Рибак, Ю. Римаренко, Н. Ротар, В. Шинкарук, В. Сагатовський, М. Шульга, Л. Шкляр та ін. Не менш активно в літературознавстві досліджувалась і творчість М. Зерова (М. Орест, М. Рильський, Г. Кочур, В. Брюховецький, С. Білокінь, С. Гречанюк, Д. Павличко, М. Москаленко, М. Сулима, В. Івашко, Л. Зіневич, Л. Тимченко та ін.).

Мета дослідження. Попри вдалі спроби вивчення вищезгаданих понять, хочемо зазначити, що феномен діалогу культур у рецепції М. Зерова на сьогодні вивчено частково, а тому ця проблема є основною метою означеного дослідження.

Виклад основного матеріалу. У Філософському словнику соціальних термінів діалог культур подається як «збереження й примноження культурної спадщини народів світу..., спілкування має здійснюватися на засадах раціональної неупередженості, без надання будь-яких переваг тим або іншим вартостям» [8, с. 253]. Діалог культур, на думку Ф. Бацевича, це взаємодія культур, які контактують у процесах міжкультурної комунікації, забезпечуючи адекватне взаєморозуміння й духовне взаємозбагачення представників різних національних лінгвокультурних спільнот, будучи ефективною формою реалізації національної толерантності [1]. Таким чином, маємо змогу трактувати міжкультурний діалог як уміння та здатність спілкуватися на засадах раціональної неупередженості. Проблема розвитку української літератури в контексті світового мистецтва перебувала в центрі уваги всіх неокласиків. Творчі пошуки Миколи Зерова, Максима Рильського, Павла Пилиповича, Михайла Драй-Хмари, Освальда Бургардта відзначалися високою художньою культурою та тонким розумінням законів мистецтва. Літературну діяльність вони спрямовували на формування в читачів високих естетичних смаків та піднесення національної культури до рівня європейських зразків. Митці стверджували, що тільки талановиті, компетентні й освічені літератори здатні розв'язувати важливі

завдання в процесі формування нової повноцінної української культури й літератури зокрема.

Одним із таких творців нашої культури був Микола Зеров – оригінальний поет, перекладач, педагог, літературознавець і критик, який здійснив вагомий внесок у вивчення історії української культури. Метою всього життя письменника було піднести українське мистецтво слова до світового рівня, підняти престиж української літератури. М. Зеров продовжив ідеї М. Драгоманова, І. Франка, Лесі Українки, І. Огієнка та інших корифеїв нашої культури щодо визначення ролі та місця української культури в комунікативному просторі Європи. Неокласик підтримав і теоретично обґрунтував позицію М. Хвильового щодо вибору орієнтації на «психологічну Європу», під якою розумів «психологічну категорію», що через активізацію діалогу культур ставить людськість на велику дорогу прогресу, сприяє подоланню рабського комплексу провінційності, небезпечного для розвитку художньої творчості. М. Зеров у статті «Євразійський ренесанс і пошехонські сосни» наголошує: «Гадаю, що для розвитку нашої літератури потрібно три речі: 1. Освоєння величезного досвіду всесвітнього письменства, тобто хороша літературна освіта письменників і вперта систематична робота коло перекладів. 2. Вияснення нашої української традиції і переоцінка нашого літературного надбання. 3. Мистецька вибагливість, підвищення технічних вимог до початкуючих письменників» [2, с. 580].

У студії «Леся Українка. 3 нагоди нового видання творів» М. Зеров писав: «Ім'я Лесі Українки... з'являється для нас символом найуспішніших змагань засвоїти українській поезії загальнолюдський, або, – як часто тепер почали в нас говорити, – європейський зміст» [2, с. 82]. Дослідник закликав літераторів освоювати джерела європейської культури. За орієнтири в розвитку української літератури критик висуває Європу з найбільшими надбаннями її багатовікової культури – античність, Відродження, романтизм, епоха Великої Французької революції. Літературознавець переконаний, що українська культура – це складова частина європейського комунікативного простору: «Хочемо ми чи не хочемо, а з часів Куліша і Драгоманова,

Франка і Лесі Українки, Коцюбинського і Кобилянської, – щоб не згадувати імен другорядних, – європейські теми і форми приходять у нашу літературу, розташовуються в ній. І вся справа в тім, щоб іти в чолі, а не в «хвості», припадати до джерел...» [2, с. 19].

У літературознавчому набуткові М. Зерова можна знайти немало свідчень пильної зацікавленості роллю діалогу культур у розвитку літератури. Так, у рецензії на збірку П. Тичини «Вітер з України» митець зазначив: «Вітер з України віє на Схід і Захід» [2, с. 494]. Дослідник презентує не тільки зацікавленість українських майстрів слова зразками європейської культури, а й наголошує на інтересі іноземних авторів до української тематики, особливо фольклору. Так, наприклад, дослідник стверджує, що серед польського письменства виникла ціла українська школа (Б. Залеський, С. Гоцинський, М. Грабовський та інші). «У російській поезії українською тематикою, історичною та фольклорною, зацікавилися Рилєєв (поема «Войнаровський»), Пушкін («Полтава»), Маркевич («Українські мелодії»). Україна притягає увагу молодих поетів 20-х років...» [2, с. 103].

Мистецький діалог України з Європою послідовно відстежується протягом усієї творчості М. Зерова, що, на думку Р. Мовчан, «...мав вплив на вибір бути національним і водночас європейським митцем» [6, с. 123]. Така естетична програма презентувала синтез національного та світового культурного досвіду, основні орієнтири оригінальної, перекладної та наукової творчості неокласика. Перекладацька спадщина М. Зерова займає почесне місце в українській культурі. Він уперше познайомив українського читача з французькими поетами Ередіа, Леконтом де Лілем, Ронсаром, Дю Белле. Здійснив неперевершені інтерпретації античної спадщини, а також творів багатьох класичних поетів – представників польської, італійської, німецької, англійської, французької, бельгійської літератур. У хрестоматії «Антична література» (1937) з'явилися нові переклади М. Зерова з Катулла, Вергілія, Горація, Овідія, Марціалла, Ювенала. Крім цього, ширші, ніж раніше, фрагменти з поеми Лукреція «Про природу речей», «Енеїди» Вергілія, «Метаморфоз» Овідія. Навіть будучи на Соловках, М. Зеров перекладав «Енеїду» Вергілія, твори

англомовних авторів, зокрема, Байрона, Лонгфелло. У листах до дружини він писав про намір дати українському читачеві власну версію «Зимової казки» Шекспіра [5, с. 89]. А в листі від 19 вересня 1937 року читаємо про плани: «Я майже щодня сиджу годину-другу над італійською граматикую. ...Дуже жалкую, що немає в мене іспанської граматики» [4, с. 1179].

Звернення до феномену діалогу культур присутнє протягом усієї творчості М. Зерова. Автору належать змістовні дослідження з історії літератури. На Україні окремими виданнями вийшли книжки «Антологія римської поезії» (1920), де вміщені були переклади творів Катулла, Вергілія, Горація, Овідія, Марціалла; «Камена», «Нове українське письменство» (1924); «До джерел» (1926); «Від Куліша до Винниченка» (1929). У книзі «Камена» зустрічаємо перекладний розділ, де автор послідовно працює над засвоєнням класичної латинської поезії, розробляючи мову і стиль, удосконалюючи техніку й синтаксичну гнучкість української поезії. Перекладач заявляє, що його сучасники не спішать комунікувати із світовою культурою, вони мало вчатьсЯ й мало працюють над технікою слова, тому багато поем написані на низькому рівні: «І тут, на мій погляд, праця над латинськими класиками та французькими парнасцями може нам у великій статі пригоді, звернувши увагу в бік артистично обрамленої, багатой на вирази, логічно спаяної, здібної передавати всі відтінки думок, мови. У цьому перше оправдання такої праці перед лицем сучасності» [2, с. 322].

Уміле відтворення діалогічної єдності минулого та сучасного репрезентується в оригінальній творчості М. Зерова. У нагоді автору стає прийом використання елементів міжкультурного діалогу, а саме: «минуле – сучасне». Це досягається завдяки зверненню до символів античної культури. Поет у складній політичній ситуації через образні системи намагався сказати, що український народ також чекає на прихід свого Трасібубла. Автор переконаний, що порятунком для українського суспільства стане інтелігенція: «А ми? Де ж заступ нам на нашу гич, І сапка на бур'ян, і лік на рани?» [3, с. 62]. Змальовуючи у сонеті «Партеніт» краєвиди та пам'ятки кримської культури, М. Зеров утверджує думку про спадкоємність поколінь. Митець замислюється над

місцем людини, її призначенням, можливістю повної реалізації таланту індивіда. У творі чітко простежується діалог декількох культур: поряд з кримськими реаліями, бачимо античні образи й ремінісценції: «Вони живі, дива Архіпелага – Орестів жах, Піладова звитяга І смертний Іфігенії привіт» [3, с. 23]. Ці картини з'являються в уяві лише тих, хто зрісся з історією культури. Авторська уява трансформується в реальність: «І довго ще, купаючись у морі, Поети увижатимуть в просторі Ахейські весла та низькі човни...» [3, с. 23].

Уводячи античність у художній задум своїх творів, звертаючись до класичних образних систем, відкриваючи незбагненну глибинність, красу та свіжість греко-римської класики, автор знаходив підтвердження власним поглядам щодо активної міжкультурної співпраці. У спадщині віків поет виділяє високу культуру, здатну облагородити «прияри і бескети» «білим мармуром», зламавши безликість, зоднаковілість, безстильність.

Висновки. У результаті проведеного аналізу окремих зразків творчого доробку М. Зерова було з'ясовано, що поет, перекладач, критик постійно наголошував на актуальності феномену діалогу культур, прагнучи піднести національне мистецтво слова до європейського рівня. Літературознавець презентував українському реципієнту твори давньогрецьких, давньоримських, французьких, польських, німецьких, англійських та інших майстрів слова, наголошуючи на необхідності активної творчої співпраці українських авторів з європейськими мистецькими колами.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф. С. Бацевич. – Режим доступу : terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slo.
2. Зеров М. Твори в 2-х т., т. I / М. Зеров. – К.: Дніпро, 1990. – 844 с.
3. Зеров М. Твори в 2-х т., т. II / М. Зеров. – К.: Дніпро, 1990. – 601 с.
4. Зеров М. Українське письменство / Упоряд. М. Сулима; Післям. М. Москаленка. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 1301 с.

5. Лучук О. Переклади М. Зерова з англійської / О. Лучук // Слово і час. – 1990. – № 10. – С. 89–91.

6. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі / Р. Мовчан: Монографія. – К.: ВД «Стилос», 2008. – 544 с.

7. Соціальна філософія : Короткий Енциклопедичний Словник / Заг. ред. і уклад. В. П. Андрущенко, М. І. Горlach. – К. : ВМП «Рубікон», 1997. – 400 с.

8. Філософський словник соціальних термінів. Видання третє, доповнене. – Х. : «Р.И.Ф.», 2005. – 627 с.

References

1. Batsevych F. S. Vārdnīca starpkultūru komunikācija [elektroniskais resurss] / F. S. Batsevych. – Access: terminy – mizhkult – komunikacii.wikidot.com/slo.

2. Zerov M. Strādā 2 Vols., V. 1 / M. Zerov. – K.: Dņepr, 1990. – 844 lpp.

3. Zerov M. Strādā 2 Vols., T. II / M. Zerov. – K.: Dņepr, 1990. – 601 lpp.

4. M. Zerov ukraiņu literatūra / apkopošana. M. Sulima; Pēc. M. Moskalenko. – K.: Izd Salome Pavlichko «pamati», 2002. – 1301 lpp.

5. Luchuk A. M. Zerov Tulkojumi no angļu / O. Luchuk // Word un laiku. – 1990. – № 10. – S.89 – 91.

6. R. Movchan Ukrainas modernisms no 1920: portrets vēsturiskā interjera / R. Movchan: Monogrāfija. – K: Izdevniecība «spalvas», 2008. – 544 lpp.

7. Sociālā filozofija: Short Collegiate Dictionary / Common. Ed. un veidā. V. P. Andrushchenko, M. I. Horlatch. – K: VMP «Rubicon», 1997. – 400 lpp.

8. Filozofiskā vārdnīca sociālā ziņā. Treškārt izdevums, papildināts. – H. «R.Y.F.», 2005. – 627 lpp.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Башманівський Валерій Іванович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології ННІ філології та журналістики Житомирський державний університет імені Івана Франка
вул. Войкова, 4, кв. 8а, м. Житомир, 10003
e-mail: Vbash68@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Башмановский Валерий Иванович, кандидат филологических наук, доцент, заведующий кафедрой издательского дела, редактирования, основ журналистики и филологии НИИ филологии и журналистики Житомирский государственный университет имени Ивана Франко
ул. Войкова, 4, кв. 8а, г. Житомир, 10003
e-mail: Vbash68@mail.ru

DATA ON AUTHOR

Bashmanivskyi Valerii I., Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, the Head of the Department of Publishing, Editing, the Fundamentals of Journalism and Philology of Educational and Research Institute of Philology and Journalism
Zhytomyr Ivan Franko State University
Ukraine, Zhytomyr, 4 Voikova Street, app. 8a, 10003
e-mail: Vbash68@mail.ru

УДК 378.1

ФЕНОМЕН СТУДЕНТА, ЩО ПРАЦЮЄ, У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

Січкаренко Г. Г.

Основною проблемою вищої освіти сьогодні виступає невідповідність кількості та якості підготовки фахівців вимогам ринку праці. У цих умовах студенти змушені шукати оптимальні шляхи пристосування до обставин, що склалися. У статті на основі матеріалів архівів і соціологічних досліджень, в тому числі проведених за участю автора, розглядається еволюція трудових орієнтацій студентів українських вищих навчальних закладів, починаючи з 1990-х рр. Актуалізація даної проблеми допоможе кращому розумінню позиції студентської молоді та відповідної корекції освітньої політики.

Ключові слова: вища освіта; вищий навчальний заклад; студенти; працюючі студенти; трудові орієнтації.

ФЕНОМЕН РАБОТАЮЩЕГО СТУДЕНТА В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ИЗМЕРЕНИИ

Сичкаренко Г. Г.

Основной проблемой высшего образования сегодня выступает несоответствие количества и качества подготовки специалистов требованиям рынка труда. В этих условиях студенты вынуждены искать оптимальные пути приспособления к сложившимся обстоятельствам. В статье на основе материалов архивов и социологических исследований, в том числе проведённых с участием автора, рассматривается эволюция трудовых ориентаций студентов украинских вузов, начиная с 1990-х гг. Актуализация данной проблемы поможет лучшему пониманию позиции студенческой молодёжи и соответствующей коррекции образовательной политики.

Ключевые слова: высшее образование; вуз; студенты; работающие студенты; трудовые ориентации.

THE PHENOMENON OF THE WORKING STUDENT IN THE SOCIO-CULTURAL DIMENSION

Sichkarenko G. G.

The main problem of higher education today is the quantity and quality of inadequacy of specialists' training to labour market demands. In these conditions students have to find the optimal ways of adaptation to the existing circumstances. In the article, by the materials of archives and sociological researches (conducted with the author's participation), the evolution of the labour orientations of the Ukrainian higher education establishments students beginning from the 1990s is considered. The actualization of this problem will help to better understand the position of student youth and to correct education policy properly.

Key words: higher education; institute of higher education; students; working students; labour orientations.

Постановка проблеми. Вища освіта в Україні сьогодні переживає складні неоднозначні процеси, пов'язані головним чином зі зміною соціально-політичних пріоритетів, які торкаються всіх її сфер. Іде оптимізація системи управління галуззю, вищих навчальних закладів, змінюються критерії формування студентського контингенту, вимоги до науково-педагогічного складу, відшукаються подальші можливості наближення до європейського освітнього простору тощо. На

цьому тлі проблеми якості вищої освіти, здається, відходять на другий план. Між тим, саме останнє виступає чинником і метою реформування вищої освіти. Основна увага тут зосереджена на взаємовідносинах у трикутнику: студент – навчальний процес – ринок праці. Сучасний студент денної форми навчання ВНЗ (і в цьому його головна особливість) намагається поєднувати навчання з роботою. Це має назву вторинна зайнятість, хоча часто-густо саме вона, а не навчання стає первинною.

Постановка проблеми. Головними проблемами молодих українців є труднощі в працевлаштуванні та брак можливостей самореалізації. Основними причинами цього є соціально-економічні кризові явища в суспільстві та невідповідність кількості і якості підготовки спеціалістів вимогам ринку праці. У таких умовах студентська молодь має шукати оптимальні шляхи побудови свого власного майбутнього, зокрема, через пошуки робочих місць ще під час навчання. Розгляд цієї проблеми допоможе краще зрозуміти феномен студента, який працює, та позиції ВНЗ.

Метою статті є розгляд феномену сучасного студента, який працює, та факторів його вторинної зайнятості.

Аналіз попередніх досліджень. Особливості зайнятості сучасних студентів розглядаються у працях В. Владиної [4], Е.Д. Вознесенської, Д. Л. Константиновського, Г. А. Чередниченка [5], М. А. Ворони [6], Н. Федоренка [14] та ін. Проте бракує порівняльних репрезентативних загальнонаціональних досліджень з цього питання. Наявні дані переважно стосуються окремих регіонів і ВНЗ. Вторинна зайнятість студентів розглядається також у дослідженнях з дотичної проблематики, наприклад, під кутом зору питання незбалансованості вищої освіти та ринку праці [8; 11]. В. П. Антонюк розглянув наростання питомої ваги безробітних з вищою освітою, чисельність яких з 2005 р. зросла вдвічі [1, с. 133]. Р. М. Захарчин головним завданням називає оптимізацію ступеня насичення ВНЗ в регіональному розрізі [7, с. 272], О. В. Мартякова, О. В. Мудра пропонують активне включення навчальних закладів в інститути державного і громадського управління регіонів [10, с. 24].

Зарубіжними дослідниками проблеми переходу молоді від навчання до роботи почали розроблятися відносно недавно – з початку 1980-х рр. Огляд національних та міжнародних емпіричних досліджень з цього питання наданий у праці D. Raffe [19]. Сучасні європейські вчені Гріффін, Поач та ін. відмічають брак досліджень, де розглядаються проблеми відносин вищої освіти та ринку праці, а також відсутність розвідок щодо збалансованості цих процесів і пропозицій щодо конкретних заходів [17, р. 7]. Це пов'язується зі складністю завдання, яке має враховувати інтереси багатьох сторін. У роботах Д. Клірі, М. Ван Ноя, Котмена, Єкберта де Вірта проаналізований досягнутий досвід і запропоновані певні рекомендації, наприклад, диверсифікація та оновлення навчальних програм, підтримка роботодавців, які надають роботу майбутнім випускникам [18]. Огляд наукової літератури з досліджуваної проблеми дозволяє зробити висновок про певну розробленість загальних питань стосовно окремо проблем вищої професійної освіти і розвитку ринку праці. Проте бракує конкретних досліджень з вивчення специфіки взаємодії вищої освіти і ринку праці в сучасному українському суспільстві в цілому.

Виклад основного матеріалу. Тема студент і робота досить не нова. У літературі другої половини XIX ст. описаний типовий студент, який працював репетитором або гувернером. З 1970-рр. цей феномен досить активно досліджували радянські соціологи. Українські студенти намагались поєднувати навчання з роботою протягом навчального року періодично (бо це переважно заборонялось), втім у літній період студенти працювали набагато частіше. На державному рівні існувала програма підтримки студентських будівельних загонів. Будзагони формувалися при ВНЗ, при комітетах у справах молоді. Соціологічні опитування свідчили, що одним з мотивів поїздок на літні будівництва було бажання принести користь суспільству, подивитися на країну та досить непогано підзаробити.

З кінця 1980-х рр. з розвитком товарно-грошових відносин і поглибленням соціально-економічної кризи починає швидко зростати кількість студентів, особливо на старших курсах і серед студентів-контрактників, які протягом навчального

року намагались поєднувати навчання і роботу. Спочатку керівництво вищих навчальних закладів, особливо державних, сприймали це різко негативно. Так, в ухвалі Вченої ради Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 04.12.1995 р. висловлено занепокоєння, що багато студентів почали працювати і це призводило до порушення внутрішнього розпорядку, негативно впливало на навчально-виховний процес [2, арк. 174].

Проте досить швидко ситуація змінювалась. Українська держава різко зменшила фінансування ВНЗ, кількість місць на держбюджетній основі, пропонуючи інститутам і університетам заробляти самим. Масово стали відкриватися приватні інститути, відокремлені структурні підрозділи, а за ними і факультети у державних ВНЗ, де пропонували вчитись на контрактній основі. Виживання вищих закладів освіти напряду стало залежати від кількості студентів. Вже у 1998 р. при обговоренні проекту Закону України «Про вищу освіту» у Верховній Раді надходили пропозиції щодо допомоги студентам у працевлаштуванні паралельно з навчанням. Цю саму рекомендацію надав Президент Л. Д. Кучма керівникам ВНЗ у 1999 р. [15, арк. 78]. Подібний підхід мав полегшити фінансові проблеми студентів і їх працевлаштування по закінченні навчання, однак негативно відбивався на якості освіти, хоча були й винятки.

Існувала пряма кореляція між установками студентів на отримання міцних знань, на навчання і впевненістю у можливості гідного працевлаштування за фахом. Результати наших опитувань київських студентів і студентів НТУ «ХПІ» у 2001–2005 рр. засвідчили, що понад 50% респондентів, які впевнені, що знайдуть роботу за фахом, мали намір отримати міцні знання з усіх дисциплін [12]. Проте відсутність попиту на спеціалістів, складності з пошуком роботи за фахом ставали причиною падіння зацікавленості студентів у навчанні. Неузгодженість ринку освітніх послуг і ринку праці призводило до того, що підготовлені фахівці залишались незатребуваними, хоча був і зворотній вплив.

Між тим, вимоги ринку праці до студентів і випускників ВНЗ продовжували значно змінюватись. В умовах ринку та

невизначеності соціально-економічного розвитку поширювались диспропорції між випуском спеціалістів з вищою освітою і ринком праці. Високо рейтингові спеціальності стало можливим отримати переважно на контрактній основі. На держбюджетній основі можна було отримати, головним чином, непрестижні спеціальності, де не можна отримувати гідну зарплатню. Такі студенти вчилися заради диплому. Тому шукали будь-який підрібок під час навчання.

Значну частину роботодавців не задовольняв рівень підготовки студентів і випускників, вони вимагали досвіду роботи, що стимулювало студентів на пошук роботи під час занять і також часто знижувало їх мотивацію до навчання. Кількість студентів, які працювали паралельно з навчанням, особливо на старших курсах, почала зростати з 1990-х рр. Взагалі певний досвід роботи мали майже 70% студентів і за даними соціологів їх кількість коливалась у межах 40–50% [5, с. 113], [6], [9, с. 73], [14]. З другої половини 90-х рр., на наше переконання, кількість працюючих студентів стабілізувалась на рівні 40%. Зростала не тільки кількість студентів, які працюють, а й збільшився час, який вони витрачали на роботу.

Нещодавне загальнонаціональне соціологічне опитування 831 студента ВНЗ, яке проводилось компанією GfK Ukraine з 15 лютого по 6 березня 2016 р. на замовлення Аналітичного центру CEDOS за підтримки посольства Швеції [див.: 13] також показало, що 63% студентів не суміщає навчання з роботою. Решта 37% працює під час навчання, з них 27% працює з частковою зайнятістю, а з повною – лише 4%. Хоча, можна припустити, що студенти, що постійно працюють, просто не потрапили до вибірки. Також серед респондентів є і такі, хто працював раніше, однак зараз не працює (6%).

Цікаво, що за тим же дослідженням, забезпечені та незаможні студенти працюють частіше, ніж студенти із середнім статком. Тих, хто працює або вже працював, серед забезпечених 44%, серед незаможних 43%. Натомість зі студентів середнього статку таких 30% [13]. Це наочно ілюструє зв'язок між соціальним становищем і шансами знайти роботу.

Більшість із тих, хто поєднує навчання з роботою, працюють не за фахом (67%) [13]. Студенти здебільшого

шукають вакансії у сферах, де кваліфікація та досвід роботи не є важливими, однак є можливість поєднувати роботу з навчанням. Це передусім сфера обслуговування і торгівля. Проте, саме в цих сферах роботодавці не дають ніяких гарантій стабільного заробітку, офіційного оформлення, страховки, подальшого працевлаштування тощо. Зустрічаються випадки, коли працю студентів використовують без оплати шляхом обману.

За даними соціопитування, проведеного в столичних ВНЗ у 2012 р., майже половина київських студентів вже починаючи з перших курсів працюють під час навчання, але офіційно з них працевлаштовані лише 15%. У той час як у країнах Євросоюзу працює 55%, у Москві близько 60% студентів [4].

Шукаючи роботу під час навчання, студенти найчастіше орієнтуються на рівень заробітної плати та гнучкий графік роботи. Для 62% респондентів важливим є перший критерій, для 52% – другий. Віддалена робота, часткова занятість та ненормований робочий день приваблюють студентів, які мають зважати на розклад занять та завантаженість в університеті. Водночас третина респондентів звертають увагу на те, щоб робота була за фахом. Студенти, які суміщають навчання із роботою за фахом, застосовують знання, отримані в університеті, на робочому місці. Серед опитаних таких 85% [13]. Це ілюструє зв'язок між університетською освітою та вимогами ринку праці.

За даними соціологічного опитування студентів Державного інституту сімейної та молодіжної політики, основні напрямки підробітку київських студентів це – розповсюдження рекламної продукції та листівок (21% працюючих студентів), кур'єрами працюють 19%, вантажниками, продавцями або промоутерами в супермаркетах – 17%. Ще 12% студентів підробляють у фаст-фудах і опитують перехожих на вулицях, 11% працюють офіціантами в кафе і барах, 9% – репетиторами, 8% – займаються комп'ютерним програмуванням, 4% – перекладачі, 3% – фрілансери, 2% – доглядають за хворими і працюють нянями, і, нарешті, найменша кількість студентів – тільки 1% – задіяні на будівництві [4]. Цей вид праці, її графік доволі гнучкий і дозволяє студентам більш-менш регулярно відвідувати університети.

Сьогодні молоді люди прагнуть не просто заробляти гроші, а й отримувати переваги в майбутньому, навички спілкування з роботодавцем, з колегами та ін. При цьому, 51% студентів витрачає зароблені кошти на продукти, одяг і транспорт, 32% – на культурні розваги та подорожі, ще 14% – на оплату навчання. Більше половини з студентів, які працюють витрачає свої заробітки на їжу, одяг і транспорт. У порівнянні з Євросоюзом, українським студентам працювати доводиться більше, а заробляти значно менше. У країнах Європи студентська молодь в середньому працює 14 годин на тиждень (2 год. на день) і отримує за це грошову винагороду від 12 до 5 євро за годину (від 350 до 840 євро на місяць) [4].

Студенти шукають роботу переважно самі, без допомоги ВНЗ або центрів зайнятості. 35% молодих людей знаходять роботу через знайомих і батьків, 30% – через пропозиції в Інтернеті, 18% вдається працевлаштуватися за оголошеннями в газетах і журналах і 8% скористалися пропозиціями, які побачили в оголошеннях [4]. Отже, суспільні організації, спеціальні служби тут не спрацьовують.

Виходячи з накопиченого матеріалу соціологічних досліджень, експертних опитувань і власних спостережень, узагальнимо причини зростання інтересу студентів до роботи:

По-перше, робота ставала одним з шляхів компенсації витрат на навчання та меншої залежності від батьків.

По-друге, дозвілля, особисте життя отримували більше значення, ніж для попередніх поколінь, ставало більш вартісним (Інтернет, нічні клуби, фестивалі, подорожі тощо), заробіток символізував новий стиль студентського життя, заробіток ставав засобом забезпечення престижного споживання товарів, послуг і дозвілля, символічним атрибутом престижного стилю студентського життя.

По-третє, на ринку праці віддавали перевагу претендентам, які вже мали досвід роботи, який також сприяв трудовій адаптації і самореалізації.

По-четверте, (пов'язане з третім) при зростаючій конкуренції на ринку праці студенти намагалися раніше розпочинати пошук вигідного місця, налагоджувати зв'язки

і мати конкретну інформацію у відповідній сфері діяльності, що сприяло трудовій адаптації та самореалізації, поширювало сфери спілкування, допомагало накопичувати соціальний досвід і зв'язки, нарешті, давало змогу випробувати власні сили.

По-п'яте, вторинна зайнятість студентів за фахом нерідко доповнювала навчальні дисципліни практичним знанням і сприяла кращому опануванню майбутньої спеціальності, що особливо цінували майбутні музиканти, юристи, медики, педагоги тощо.

Нові соціально-економічні і політичні реалії, зміна ціннісних орієнтацій студентів, їх мотивації щодо навчання та роботи змушували ВНЗ рахуватися з цим. Проте, для оптимального поєднання навчання і роботи студентів не були створені умови. Немає розуміння в цьому питанні і в керівництва Міністерства освіти і науки. Практично 60% студентів, які працюють, в тій чи іншій мірі, поскаржилися на труднощі і нерозуміння з боку ВНЗ на необхідність студентів заробляти собі на життя [4].

У європейських університетах, які зустрілись з феноменом студента, який працює, раніше, створили для студентів гнучкі умови навчання – цілодобову роботу бібліотек, вибір зручного розкладу занять і навчального навантаження, періоду сесії, індивідуальних консультацій викладачів і т. ін. У США створена низка центрів, де шукають і пропонують робочі місця студентам, а також передбачені різноманітні допоміжні служби: медичні, психологічні, консультативні, служби послуг для студентів-жінок, іноземців і т. ін.

У ВНЗ України система та форми організації навчання здебільше залишаються консервативними й, крім переводу студентів старших курсів на індивідуальний графік занять, мало що можуть запропонувати. Впровадження Болонської системи погіршило ситуацію для працюючих студентів, які працюють. На це вказали 59% респондентів під час опитування студентів Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва [3].

Щоправда, необхідно відмітити, що провідні університети створюють власні системи працевлаштування, з вивченням ринку праці, прямі договори із підприємствами, галузевими міністерствами, обладміністраціями. Так, Національний

технічний університет «Харківський політехнічний інститут» завдяки тривалому співробітництву з 200 підприємствами Харківського регіону щороку забезпечують працевлаштування 95% випускників [10]. У ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» створена розгалужена система on-line навчання, гнучкий графік освіти та контролю знань для студентів, які працюють, і т. ін. Проте, на жаль, у більшості українських університетах така робота не проводиться.

Висновки. Отже, серед критеріїв, за якими студенти обирають працевлаштування під час навчання, найважливішими виявились рівень заробітної плати, гнучкий графік роботи та робота за спеціальністю. Не зважаючи на несприятливі соціально-економічні умови, 55% студентів «хотіли б» і «швидше хотіли б», ніж «ні», після навчання працювати за обраною спеціальністю. Проте, сьогодні в Україні за фахом працює лише близько 15% фахівців, які мають вищу освіту [4]. Це є серйозною соціальною проблемою. Очевидно, саме тому студентська молодь у роботодавця вважається найпопулярнішою робочою силою – дешевою, безправною і загнаною в кут недосконалим законодавством і відстороненістю освітніх і суспільних органів.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. П. Вища освіта України у системі відносин ринку праці / В. П. Антонюк // Економічний вісник Донбасу. – 2015. – № 2 (40). – С. 132–137 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/87865/18-Antonuk.pdf?sequence=1>
2. Архів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Спр. 45. – Оп. 28.
3. Болонський процес в Україні : загальнонаціональне соціологічне опитування українських студентів 7–16 березня 2012 р. : Фонд «Демократичні ініціативи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dif.org.ua/ua/polls/2012-year/1755.htm>.
4. Влада В. Учись работать, студент. Трудовые будни украинской молодежи // Цензор.Нет – 17.10.1912. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://censor.net.ua/resonance/220690/uchis_rabotat_student_trudovye_budni_ukrainskoyi_molodeji

5. Вознесенская Е. Д. «Кончить курс и место достать...» Исследование вторичной занятости студентов / Е. Д. Вознесенская, Д. Л. Константиновский, Г. А. Чередниченко // Социологический журнал. – 2001. – № 3. – С. 101–120.

6. Ворона М. А. Мотивы студенческой занятости // Социологические исследования. – 2008. – № 8. – 106–115.

7. Захарчин Р. М. Гармонізація відносин вищої школи і ринку праці як необхідна умова інноваційного розвитку суспільства / Р. М. Захарчин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769. – С. 268–273 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2013_769_42

8. Ковтунець В. Вища освіта і ринок праці / В. Ковтунець // Маркетинг в Україні / ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»; [гол. ред. А. Ф. Павленко]. – 2013. – № 6. – С. 62–70.

9. Лимаренко А. П. Проблемы трудоустройства студенческой молодежи Белоруси в условиях перехода к рыночным отношениям / А. П. Лимаренко, Е. М. Прилепко // Социология. – 2004. – № 3. – С. 71–79.

10. Мартякова О. В. Взаємодія ринків праці та освітніх послуг: тенденції і перспективи розвитку / О. В. Мартякова, О. В. Мудра // Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 7(17). – С. 19–24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_7/19.pdf

11. Мосьпан Н. В. Вища освіта України в умовах розвитку ринкової економіки / Н. В. Мосьпан // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 145–153. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_17.

12. Січкаренко Г. Г. Історичний досвід перебудови вищої освіти в Україні (1985–2005 рр.) : монографія / Г. Г. Січкаренко. – Ніжин: ПП. Лисенко М.М. – 2014. – 360 с.

13. Соціально-економічний портрет студентів: результати опитування / Т. Жерьобкіна, М. Куделя, І. Самохін, Є. Стадний, І. Когут / 30 травня 2016 // CEDOS: аналітичний центр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/sotsialno-ekonomichnyi-portret-studentiv-rezultaty-opytuvannya>

14. Федоренко Н. Статусы вторичной занятости студентов в экономическом пространстве города / Н. Федоренко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2013. – № 2. – С. 142–157.

15. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО). – Ф. 166. – Оп. 18. – Спр. 299.

16. Яковенко М. Формування інноваційної активності студентства (прикладний аспект) / М. Яковенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 1. – С. 153–166.

17. Cleary, J., Michelle Van Noy. A framework for higher education labor market alignment: lessons and future directions in the development of jobs-driven strategies. – Working Paper. – 2014. – 33 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.heldrich.rutgers.edu/sites/default/files/products/uploads/Dimension_of_Labor_Market_Alignment.pdf.

18. Kottmann A., Egbert de Weert. Higher Education and the Labour Market. International Policy Frameworks for Regulating Graduate Employability. Thematic report for the Dutch Ministry of Education, Culture and Science (OCW). – February 2013. – 53 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.government.nl/documents/reports/2013/02/01/higher-education-and-the-labour-market>

19. Raffe D. Explaining National Differences in Education-work Transition // European Societies. – 2014. – Vol. 16. – № 2. – P. 175–193 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/scholar?q=Raffe+D.+Explaining+National+Differences+in+Education-work+Transition&hl=uk&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar&sa=X&ved=0ahUKEWizoJjQnv_NAhXpQZoKHTURAtgQgQMIGDAA

References

1. Antoniuk V. P. Vyscha osvita Ukrainy u systemi vidnosyn rynku pratsi / V. P. Antoniuk // Ekonomichnyj visnyk Donbasu. – 2015. – № 2 (40). – С. 132–137 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/87865/18-Antonuk.pdf?sequence=1>

2. Arkhiv Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – Спр. 45. – Оп. 28.

3. Bolons'kyj protses v Ukraini : zahal'nonatsional'ne sotsiolohichne opytuvannia ukrains'kykh studentiv 7–16 bereznia 2012 r. : Fond «Demokratychni initsiatyvy» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://dif.org.ua/ua/polls/2012-year/1755.htm>.

4. Vladina V. Uchis' rabotat', student. Trudovye budni ukrainskoj molodjozhi // Cenzor.Net – 17.10.1912. [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu: http://censor.net.ua/resonance/220690/uchis_rabotat_student_trudovye_budni_ukrainskoyi_molodeji

5. Voznesenskaja E. D. «Konchit' kurs i mesto dostat'...» Issledovanie vtorichnoj zanjatosti studentov / E. D. Voznesenskaja, D. L. Konstantinovskij, G. A. Cherednichenko // Sociologicheskij zhurnal. – 2001. – № 3. – С. 101–120.

6. Vorona M. A. Motivy studencheskoj zanjatosti // Sociologicheskie issledovanija. – 2008. – № 8. – S. 106–115.

7. Zaharchin R. M. Garmonizacija vidnosin vishhoї shkoli i rinku praci jak neobhidna umova innovacijnogo rozvitku suspil'stva / R. M. Zaharchin // Visnik Nacional'nogo universitetu «L'viv's'ka politehnika». Menedzhment ta pidpriemnictvo v Ukraїni: etapi stanovlennja i problemi rozvitku. – 2013. – № 769. – S. 268–273 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2013_769_42

8. Kovtunec' V. Vishha osvita i rinok praci / V. Kovtunec' // Marketing v Ukraїni / DVNZ «KNEU im. Vadima Get'mana»; [gol. red. A.F. Pavlenko]. – 2013. – № 6. – S. 62–70.

9. Limarenko A. P. Problemy trudoustrojstva studencheskoj molodjozhi Belorusi v uslovijah perehoda k rynochnym otnoshenijam / A. P. Limarenko, E. M. Prilepko // Sociologija. – 2004. – № 3. – S. 71–79.

10. Martjakova O. V. Vzaemodija rinkiv praci ta osvithih poslug: tendencii i perspektivi rozvitku / O. V. Martjakova, O. V. Mudra // Stalij rozvitok ekonomiki. Vseukraїns'kij naukovo-virobnichij zhurnal. – 2012. – № 7 (17). – S. 19–24 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_7/19.pdf

11. Mos'pan N. V. Vishha osvita Ukraїni v umovah rozvitku rinkovoї ekonomiki / N. V. Mos'pan // Pedagogichnij proces: teorija i praktika. – 2013. – Vip. 4. – S. 145–153. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_17.

12. Sichkarenko G. G. Istorichnij dosvid perebudovi vishhoї osviti v Ukraїni (1985–2005 rr.) : monografija / G. G. Sichkarenko. – Nizhin: PP. Lisenko M.M. – 2014. – 360 s.

13. Sotsial'no-ekonomichnij portret studentiv: rezul'taty opytuvanniaNYa / T. Zher'obkina, M. Kudelia, I. Samokhin, Ye. Stadnyj, I. Kohut / 30 travnia 2016 // CEDOS: analitychnyj tsentr. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/sotsialno-ekonomichnyi-portret-studentiv-rezultaty-opytuvannia>

14. Fedorenko N. Statusy vtorichnoj zanjatosti studentov v jekonomicheskom prostranstve goroda / N. Fedorenko // Sociologija: teorija, metody, marketing. – 2013. – № 2. – S. 142–157.

15. Central'nij derzhavnij arhiv vishhih organiv vladi ta upravlinnja (CDAVO). – F. 166. – Op. 18. – Spr. 299.

16. Jakovenko M. Formuvannja innovacijnoї aktivnosti studentstva (prikladnij aspekt) / M. Jakovenko // Sociologija: teorija, metodi, marketing. – 2002. – № 1. – S. 153–166.

17. Cleary, J., Michelle Van Noy. A framework for higher education labor market alignment: lessons and future directions in the development

of jobs-driven strategies. – Working Paper. – 2014. – 33 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.heldrich.rutgers.edu/sites/default/files/products/uploads/Dimension_of_Labor_Market_Alignment.pdf.

18. Kottmann A., Egbert de Weert. Higher Education and the Labour Market. International Policy Frameworks for Regulating Graduate Employability. Thematic report for the Dutch Ministry of Education, Culture and Science (OCW). – February 2013. – 53 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.government.nl/documents/reports/2013/02/01/higher-education-and-the-labour-market>

19. Raffe D. Explaining National Differences in Education-work Transition // European Societies. – 2014. – Vol. 16. – № 2. – P. 175–193 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/scholar?q=Raffe+D.+Explaining+National+Differences+in+Education-work+Transition&hl=uk&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar&sa=X&ved=0ahUKEWizoJjQnv_NAhXpQZoKHTURAtgQgQMIGDAA

ДАНИ ПРО АВТОРА

Січкаренко Галина Геннадіївна, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

e-mail: ggs_@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Сичкаренко Галина Геннадьевна, доктор исторических наук, доцент, профессор кафедры документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ул. Сухомлинского, 30, м. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401

e-mail: ggs_@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Sichkarenko Galina G., Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Professor of Document Science Department

State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnytskyi Hrygoriy Skovoroda State Pedagogical University»

30, Sukhomlynskyi Str., Pereyaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine, 08401

e-mail: ggs_@ukr.net

УДК 808.51:32

СПІЧРАЙТИНГ ЯК БАЗОВА ТЕХНОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОГО ПІАРУ

Ісайкіна О. Д.

Публікація присвячена дослідженню спічрайтингу як базової технології політичного піару в Україні та світі.

Сучасний світ став більш динамічним і мінливим, що в свою чергу вимагає змін від політичних лідерів. Політики XXI століття змушені мати налагоджену комунікацію з різноманітною аудиторією виборців, бути більш публічними через виступи та звернення. Сьогодні написання текстів виступів, презентацій, доповідей це, здебільшого, професійний обов'язок особливого розряду фахівців – спічрайтерів.

Спічрайтер – різновид піарника. У залежності від масштабів поля діяльності він може займатися як винятково написанням текстів політичних виступів, так і виконанням іншої PR-роботи. Проте, останнім часом намітилася тенденція до відокремлення спічрайтингу від PR, зріс попит на спічрайтерів-професіоналів.

Відмінною рисою політичного спічрайтингу є його постійність. Якщо бізнесові, громадські та інші організації і компанії можуть використовувати послуги спічрайтера епізодично – у разі необхідності створити фахову комунікацію, то політичні лідери практикують наймати спічрайтерів у штат працівників свого апарату.

Спічрайтер одночасно і психолог, і актор, і літератор, і політолог, при цьому він завжди в тіні, чим він непомітніший для громадськості, тим краще складається його кар'єра.

Найбільш поширена схема діяльності спічрайтера полягає в послідовному виконанні наступних етапів: 1) підготовка; 2) інтерв'ювання; 3) дослідження; 4) організація і написання промови. Крім того, він повинен володіти фаховими знаннями і навичками, які забезпечать професійне виконання поставленого перед ним завдання.

Таким чином, основна мета політичного спічрайтера сьогодення – передати думки політика максимально цікаво для електорату, допомогти політичним лідерам правильно спілкуватися зі своєю аудиторією, знаходити з нею спільну мову і розташовувати до себе, оскільки від цього залежить їх позитивний імідж.

Ключові слова: *спічрайтер, спічрайтерство, PR-фахівець, промова, політичний піар.*

СПИЧРАЙТИНГ КАК БАЗОВАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ПОЛИТИЧЕСКОГО ПИАРА

Исайкина Е. Д.

Публикация посвящена исследованию спичрайтинга как базовой технологии политического пиара в Украине и мире.

Современный мир стал более динамичным и переменчивым, что определенно требует изменений от политических лидеров. Политики XXI века вынуждены иметь эффективную коммуникацию с разнообразной аудиторией избирателей, быть более публичными в выступлениях и обращениях. Сегодня написание текстов выступлений, презентаций, докладов это, по большей части, профессиональный долг особенного разряда специалистов – спичрайтеров.

Спичрайтер – разновидность пиарщика. В зависимости от масштабов поля деятельности он может заниматься как исключительно написанием текстов политических выступлений, так и выполнением другой PR-работы. Однако, в последнее время наметилась тенденция к отделению спичрайтинга от PR, вырос спрос на спичрайтеров-профессионалов.

Отличительной чертой политического спичрайтинга является его постоянство. Если бизнес, общественные и другие организации и компании могут использовать услуги спичрайтера эпизодически – в случае необходимости создать профессиональную коммуникацию, то политические лидеры практикуют нанимать спичрайтеров в штат работников своего аппарата.

Спичрайтер одновременно и психолог, и актер, и литератор, и политолог, при этом он всегда в тени, чем он более незаметен для общественности, тем лучше складывается его карьера.

Наиболее распространенная схема деятельности спичрайтера заключается в последовательном выполнении следующих этапов: 1) подготовка; 2) интервьюирование; 3) исследования; 4) организация и написание речи. Кроме того, он должен владеть профессиональными знаниями и навыками, которые обеспечат профессиональное выполнение поставленного перед ним задания.

Таким образом, основная цель политического спичрайтера современности – передать мнение политика максимально интересно для электората, помочь политическим лидерам правильно общаться со своей аудиторией, находить с ней общий язык и располагать к себе, поскольку от этого зависит их позитивный имидж.

Ключевые слова: *спичрайтер, спичрайтерство, PR-специалист, речь, политический пиар.*

SPEECHWRITING AS A BASIC TECHNOLOGY OF POLITICAL LAYER

Isaikina O. D.

The article is devoted to the research of the speechwriting as a basic technology of political PR in Ukraine and in the world.

The modern world became more dynamic and changeable, that demands changes from political leaders. Politicians of the XXI century must have established communication with different audience of electorate, be more public through appearances and appeals. Today the writing of appearances' texts, presentations, reports is mainly a professional duty of a class of specialists, called speechwriters.

Speechwriter is a class of PR-specialists. Depending on the scale of the activity, he can as only write texts of political appearances, or do any other PR-work. However, in the last time the tendency to divide speechwriting from PR is outlined, the demand for speechwriter-professionals has increased. The distinctive feature of political speechwriting is its stability. When business, public and other organizations and companies use the speechwriter's service episodically – for creating professional communication, political leaders have speechwriters in the state of their staffs.

Speechwriter is simultaneously psychologist, an actor, litterateur, political scientist and at the same time he is always in the shade, the less noticed he is, the better career he has.

The most common scheme of speechwriter's activity is to successively carry out next steps: 1) preparation; 2) interviewing; 3) research; 4) organization and writing of speeches. Besides, he must possess professional knowledges and skills, which provide a professional performance of given tasks.

That is why the main purpose of political speechwriter is to transmit politician's thoughts more interesting for electorate, to help political leaders communicate right with their audience, find common language, prepossess, since their positive image depends on it.

Key words: *speechwriter; speechwriting, PR-specialist, speech, political PR.*

Постановка проблеми. Спічрайтерство, на сьогодні, передусім є найважливішим засобом комунікації і вираження думки. У сучасній політичній системі спічрайтерство – це основна зброя політичного діяча, своєрідний засіб впливу на свідомість людей. Саме тому, вивченню цієї технології політичного піару

слід приділяти більше уваги, детальніше досліджувати як з метою виявлення особливостей складання промови, так і з метою інформованості про прийоми спічрайтерства і захисту свідомості слухача.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналізу зазначеної проблеми присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, заслуговують на увагу дослідження Г. Почепцова, А. Кривоносова, А. Колеснікова, Н. Гоманькова, Е. Калиновського, В. Кулябиної та ін.

Метою публікації є дослідження спічрайтингу як базової технології політичного піару в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. XXI століття ознаменувалося розвитком і формуванням нового комунікаційного середовища, коли інформаційні потоки поступово стають важелями управління суспільними процесами. Світ став більш динамічним і мінливим, що в свою чергу вимагає змін від політичних лідерів. Сучасні політики змушені мати налагоджену комунікацію з різноманітною аудиторією виборців, бути більш публічними через виступи та звернення. Сьогодні написання текстів виступів, презентацій, доповідей це, здебільшого, професійний обов'язок особливого розряду фахівців – спічрайтерів.

Спічрайтер (від англ. *speech* – мова, промова і англ. *write* – писати) – рід занять людини, яка готує доповіді та промови для посадовців, бізнесменів, публічних людей [1]. Спічрайтинг можна розглядати і як процес створення тексту, який готується для публічного проголошення або виступу перед аудиторією.

Тобто спічрайтинг – це особлива PR-технологія, консалтинг тієї чи іншої особи з питань організації публічного виступу, а також створення текстів для цього виступу.

Багато політиків і громадських діячів не користуються послугами спічрайтерів у прямому розумінні, але можуть використовувати їх працю для пошуку фактів з того чи іншого напрямку, наприклад, відомий американський президент Джон Кеннеді не мав попередньо написаних промов взагалі. Його спічрайтери допомагали йому в підборі тих чи інших історичних або статистичних матеріалів з потрібної проблеми, з яких він робив собі тезові записи, які в свою чергу були основою його «імпровізованих» виступів.

Спічрайтери, на відміну від копірайтерів, створюють аналітичні матеріали, розраховані не для конкретного рекламування або PR-просування, а для роботи з аудиторією, популяризації теми, пояснення тих чи інших фактів і подій перед великою кількістю людей. Вони повинні тонко відчувати як аудиторію, так і спікера, який буде виголошувати створений текст.

Професія спічрайтера бере свій початок у Стародавній Греції, в ті часи вона мала назву «логограф». Логографи писали тексти підсудним, які, в переважній більшості, не володіли майстерністю оратора, проте змушені були самостійно захистити себе від звинувачення в суді. Основною вимогою до промови був переконливий текст, який звинувачений, за певного темпу вимови, повинен був виголосити так, щоб присяжні повірили йому і виправдали.

Проте навіть стародавні часи вимагали від політики комунікативності, політичного дискурсу, володіння мовою, мистецтвом мислення і публічного виступу. На запит часу відгукнулися софісти – спічрайтери, іміджмейкери і репетитори Стародавньої Греції, які навчали інтелектуальним і ораторським технікам політиків. Через приватні уроки, навчальні курси та публічні лекції, які служили рекламою їхнього бізнесу.

Як самостійна технологія політичного консультування спічрайтинг сформувався в XX столітті, проте ця професія поки ще не є абсолютно самостійною. Як правило, дослідники включають її в сферу зв'язків з громадськістю (PR). Тобто спічрайтер – різновид піарника. У залежності від масштабів поля діяльності він може займатися як виключно написанням текстів виступів, так і виконанням іншої PR-роботи.

Останнім часом намітилася тенденція до відокремлення спічрайтингу від PR, тому і попит на спічрайтерів зріс. Однак це зовсім не означає, що спічрайтери тепер можуть обійтися меншим багажем знань і умінь, ніж раніше. Навпаки, вимоги до них підвищилися, а попит зріс саме на професіоналів.

Професійний PR-фахівець повинен прагнути до того, щоб зробити спікера упевненим в собі і своїх силах оратором. Спічрайтер повинен зосереджуватися швидше не на вигаданих

цікавих метафорах, а на глибокому аналізі даних для виявлення цікавих тенденцій і можливого прогнозування ситуації. Саме аналітика і глибоке розуміння процесів роблять спічрайтера незамінним у будь-якій організації. Крім того, йому необхідно бути досвідченим користувачем персонального комп'ютера, володіти такими особистими якостями як і комунікабельність, стресостійкість та вміння працювати в команді.

Спічрайтер одночасно і психолог, і актор, і літератор, і політолог, при цьому він завжди в тіні, чим він непомітніший для громадськості, тим краще складається його кар'єра. «Якщо на екрані мого комп'ютера з'являється слово «я», я маю на увазі кого завгодно, тільки не себе», – стверджував лідер спічрайтерів США Уільям Новак, що писав тексти виступів для Лі Якокка, Ненсі Рейган і багатьох інших політиків Білого дому. Спічрайтери, що ігнорують «правило Новака», – не примушувати людину бути іншою, а доповнювати її особистість яскравими штрихами, – професіоналами ніколи не стануть [1].

Суть спічрайтерства в тому, що це узаконений і добровільний плагіат. Головне для спічрайтера – зрозуміти потреби клієнта і максимально під нього підлаштуватися, буквально стати ним, щоб «вдягнути» думки замовника в красиву правильну форму і забезпечити тим самим виграшний виступ.

Професійно-особистісні характеристики політичного спічрайтера базуються на наявності наступних навичок:

- знати сферу діяльності, завжди бути в інформаційному полі, оскільки знання сфери бізнесу, останніх тенденцій, розуміння процесів – ключ до успішної діяльності;
- мати комунікаційні знання, базові знання з соціології, розуміти процес роботи засобів масової інформації, мати журналістські навички (написання текстів розмов, статей, прес-релізів тощо);
- мати технічні знання, уміти користуватися комп'ютером, основними програмними продуктами на рівні користувача, використовувати Інтернет в роботі;
- мати широкий кругозір, бути в курсі світових подій, а також того, що відбувається в країні;
- знати і розуміти, як працює бюрократичний апарат;

– мати управлінські навички, без яких неможливо переконати слухачів [10].

На заході спічрайтер – одна з основних професій у сфері PR, але при цьому ставлення до неї неоднозначне: в Німеччині, наприклад, робота найманого спічрайтера славиться продажною, а у Великобританії запитувати у політика або бізнесмена про автора його тексту і зовсім не допустимо. Подібною є ситуація і в Україні. Так, Олег Медведєв – спічрайтер Президента країни, пояснюючи свої доходи за перший квартал 2016 року в розмірі 140 тисяч гривень, стверджує, що заробітну плату він отримує винятково як політичний експерт, а не спічрайтер, оскільки: «...в апараті Президента не існує ні цієї посади, ні подібної функції. Глава держави має чітке стратегічне бачення розвитку країни, високоерудований в тих питаннях, які належать до сфери його конституційних повноважень, і сам професійно формулює свої думки» [5].

Найбільш поширена схема діяльності спічрайтера полягає в послідовному виконанні наступних етапів: 1) підготовка; 2) інтерв'ювання; 3) дослідження; 4) організація і написання промови.

Перший, підготовчий етап передбачає чітку відповідь на питання майбутнього виступу спікера: хто, що, де і коли? Крім того, для спічрайтерського тексту також важлива відповідь на питання навіщо? для чого?

Щоб ефективно впоратися з підготовкою до написання промови спічрайтер повинен мати уявлення про особисті якості, характер, імідж, громадське становище, манеру спілкуватися і триматися на публіці того, для кого він пише текст. Важливий момент полягає в необхідності відчуті особу оратора, його характер, манеру говорити, почуття гумору.

Другий етап підготовки промови полягає в інтерв'юванні особи, якій доведеться виголошувати написаний текст. У процесі спілкування спічрайтерові потрібно чітко виявити об'єкт промови, тобто її мету, з'ясувавши, чого конкретно хоче досягти від аудиторії оратор в результаті виступу. Потім слід визначити основні пункти, важливі смислові моменти, на яких ґрунтуватиметься виступ.

Дослідження – це наступний етап, спрямований, передусім, на розробку теми. У методичній літературі для референтів можна знайти наступні стратегічні установки: встановлення міри вивченості явища або проблеми; вивчення історії явища, визначення міри і характеру та його еволюції; встановлення міри актуальності, практичної важливості теми, що розробляється; ознайомлення з конкретним досвідом діяльності в межах даної теми; встановлення схожості і відмінностей в підходах до явища або проблеми; виявлення невідповідності нових, виявлених спічрайтером фактів усталеним думкам; зіставлення досліджуваного питання з його сучасними аналогами в інших галузях знань, регіонах і проведення можливих аналогій.

Останнім етапом є власне організація і написання промови. Основними складовими побудови спічрайтером публічного політичного виступу є наступні:

I. Необхідно точно зорієнтуватися щодо обсягу і повноти інформації, що повідомляється, з урахуванням поставлених цілей і особливостей аудиторії. Прикладом може слугувати виступ президента Білорусі Олександра Лукашенка присвячений підсумкам минулого 2015 року. Оскільки економічними досягненнями політичний лідер прозвітувати не міг (ВВП в країні впало на 4%), промова на 60% була присвячена ефективно проведеним заходам щодо святкування 70-річчя Великої Перемоги [4]. Ціль – показати результативність і правильність політичного курсу Президента, особливість аудиторії – населення всієї країни, яке необхідно переконати в правильності розвитку країни.

II. Важливо бути точним у викладі думок. Так, канцлер Німеччини Ангела Меркель виступаючи в Бундестазі з промовою про терористичні акти в Парижі 2014 року обмовилася сказавши, що «...антисемітизм є нашим урядовим і громадянським обов'язком». Свою помилку Меркель не помітила, продовживши виступ далі. З контексту було зрозуміло, що вона мала на увазі саме боротьбу з антисемітизмом і у виступі пропустила слово «боротьба», проте журналісти і громадськість звинуватили в неувважності канцлера та її спічрайтера [6]. Іншим прикладом є плагіат спічрайтера дружини Дональда Трампа Меланії, яка

змушена була просити вибачення за те, що помилково запозичила декілька абзаців з аналогічної мови, з якою вісім років тому виступила нинішня перша леді Мішель Обама [9].

III. Усна мова краще сприймається, коли вона образна, багата порівняннями і вдалимими цитатами. Прикладом можуть слугувати відомі нам фрази, що записані в історії як вислови великих, проте насправді вони належать саме спічрайтерам. Від слів Джона Кеннеді «не питай в країни, що вона може дати тобі, спитай себе, що ти можеш дати країні» до слів Ю. Андропова про власну країну, яку ми не знаємо. Слова Кеннеді належать Т. Соренсену, слова Андропова – Б. Владимирову, колишньому помічникові Суслова, а потім і Андропова [10].

IV. Гумор – тепла емоція, коли він доречний. Сьогодні відомі політичні діячі навіть мають у штаті окремих спічрайтерів, які займаються виключно написанням жартів, що використовуються під час публічних промов. Прикладом можуть бути американський президент Барак Обама та його спічрайтер з жартів – Девід Літт. Своє почуття гумору Обама почав демонструвати з перших днів президентства. Зокрема, відомим є його жарт під час першого публічного виступу в ролі глави держави: «...якщо бути до кінця чесним, я не хотів приходити сюди сьогодні. Але я знав, що повинен. Ще одна проблема, яку я успадкував від Буша-молодшого» [3].

IV. Важливо позначити свою особисту зацікавленість в обговоренні проблеми та взаємовигідні перспективи співпраці. Так, промова першої леді США Мішель Обами, яка виступила на з'їзді Демократичної партії, стала однією з найяскравіших. У ході свого виступу Обама гаряче закликала підтримати на виборах кандидатуру Хіларі Клінтон і жорстко критикувала Дональда Трампа – причому жодного разу не назвавши його імені [2].

V. Завершувати виступ потрібно на позитивній ноті, оскільки та інформація, яка прозвучала останньою буде сприйнята слухачами найкраще і запам'ятається найдовше, а виступ політика повинен запам'ятатися і залишити приємне враження у слухачів.

Слід зазначити, що відмінною рисою політичного спічрайтингу є його постійність. Якщо бізнесові, громадські

та інші організації і компанії можуть використовувати послуги спічрайтера епізодично – у разі необхідності створити фахову комунікацію, то політичні лідери практикують тримати спічрайтерів у штаті працівників свого апарату. Так, Сара Хурвіцтз займає посаду старшого спічрайтера президента та першої леді США, а також старшого радника Ради у справах жінок і дівчат [2]. Спічрайтер Бориса Єльцина і Володимира Путіна Джахан Поллієва призначена керівником апарату Держдуми [8]. З моменту приходу до влади Франсуа Олланда, його спічрайтер Пьер-Ів Боке займав пост глави місії з соціального захисту при президентові Франції [7].

Висновки. Таким чином, основна мета політичного спічрайтера сьогодення – передати думки політика максимально цікаво для електорату, допомогти політичним лідерам правильно спілкуватися зі своєю аудиторією, знаходити з нею спільну мову і розташовувати до себе, оскільки від цього залежить їх позитивний імідж.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>.
2. Кто пишет речи для Хиллари Клинтон и Мишель Обамы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://meduza.io/feature/2016/07/27/kto-pishet-rechi-dlya-hillari-klinton-i-mishel-obamy>
3. Кто пишет шутки для президента США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.diasporanews.com>
4. Лукашенко ставит в тупик своих спичрайтеров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.belaruspartisan.org/m/politic/329147/>
5. Медведев пояснил, за что ему платит Порошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/08/8/7117196/>
6. Меркель ошибочно назвала антисемитизм гражданским долгом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/1011584-merkel-obmolvilas-nazvav-antisemitizm>
7. Новым спичрайтером Франсуа Олланда стал специалист по гангста рэпу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.rfi.fr/frantsiya/20140310-novym-spichraiterom-fransua-ollanda-stal-spetsialist-po-gangsta-repu>

8. Спичрайтер Путина возглавила аппарат Госдумы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gazeta.ru/politics/2012/01/13_kz_3962033.shtml

9. Спичрайтер Мелanii Трамп извинилась за плагиат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ns2.interfax.by/news/world/1209638>

10. Фомина Е. О., Лобачева О. И. Спічрайтинг як засіб політичного піару [Електронний ресурс]. – Режим доступу: sibac.info/sites/default/files/conf/file/stud

References

1. Vikipediia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://uk.wikipedia.org>.

2. Kto pyshet rechy dlia Khyllary Klynton y Myshel Obamy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://meduza.io/feature/2016/07/27/kto-pishet-rechi-dlya-hillari-klinton-i-mishel-obamy>

3. Kto pyshet shutky dlia prezydenta SSHA [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.diasporanews.com>

4. Lukashenko stavyt v tupyk svoikh spychraiterov [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.belaruspartisan.org/m/politic/329147/>

5. Medvedev poiasnyl, za chto emu platyt Poroshenko [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/08/8/7117196/>

6. Merkel oshybochno nazvala antysemytyzm hrazhdanskym dolhom [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://podrobnosti.ua/1011584-merkel-obmolvilas-nazvav-antisemitizm>

7. Новым спичрайтером Fransua Ollanda stal spetsyalyst po hanhsta rэpu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ru.rfi.fr/frantsiya/20140310-novym-spichraiterom-fransua-ollanda-stal-spetsialist-pogangsta-repu>

8. Spychraiter Putyna vozghlavyla apparat Hosдумы [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.gazeta.ru/politics/2012/01/13_kz_3962033.shtml

9. Fomina E. O., Lobacheva O. Y. Spichraitynh yak zasib politychnoho piaru [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: sibac.info/sites/default/files/conf/file/stud

ДАНІ ПРО АВТОРА

Ісайкіна Олена Дмитрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна
08401

e-mail: isaykina08@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Исайкина Елена Дмитриевна, кандидат исторических наук, доцент
кафедры документоведения

*ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический
университет имени Григория Сковороды»*

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина
08401

e-mail: isaykina08@mail.ru

DATA ON AUTHOR

Isaikina Olena D., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of
Document Science Department

*Pereyaslav-Khmenytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University
30, Sukhomlynskyi Street, Pereyaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine,
08401*

e-mail: isaykina08@mail.ru

УДК 316.42

КУЛЬТУРНА І МОРАЛЬНА СКЛАДОВІ ЯК ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ РОЗВИНЕНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Євдокимова В. В.

Стаття присвячена актуальній проблемі ціннісних орієнтацій як в українському суспільстві, так і в світі. Метою статті є розкрити важливість культурної складової як одного із чинників системного підходу до формування розвиненого суспільства в Україні, що є необхідною умовою досягнення високого рівня людського та економічного розвитку.

Показано розуміння важливості культурної складової в розвитку країн світовою спільнотою та участь України у заходах світового масштабу з даної проблематики. Проаналізовано, використовуючи

вул. Сухомлинського, 30, Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна
08401

e-mail: isaykina08@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Исайкина Елена Дмитриевна, кандидат исторических наук, доцент
кафедры документоведения

*ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический
университет имени Григория Сковороды»*

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина
08401

e-mail: isaykina08@mail.ru

DATA ON AUTHOR

Isaikina Olena D., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of
Document Science Department

*Pereyaslav-Khmenytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University
30, Sukhomlynskyi Street, Pereyaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine,
08401*

e-mail: isaykina08@mail.ru

УДК 316.42

КУЛЬТУРНА І МОРАЛЬНА СКЛАДОВІ ЯК ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ РОЗВИНЕНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Євдокимова В. В.

Стаття присвячена актуальній проблемі ціннісних орієнтацій як в українському суспільстві, так і в світі. Метою статті є розкрити важливість культурної складової як одного із чинників системного підходу до формування розвиненого суспільства в Україні, що є необхідною умовою досягнення високого рівня людського та економічного розвитку.

Показано розуміння важливості культурної складової в розвитку країн світовою спільнотою та участь України у заходах світового масштабу з даної проблематики. Проаналізовано, використовуючи

дані Інституту соціології НАН України, рівень довіри – недовіри українського суспільства до владних інститутів держави, а також, всередині суспільства. Показано світові тенденції вирішення подібних питань. Зроблено висновок про те, що культура і моральність є основою для формування базових цінностей суспільства і від того, якими є ці цінності, залежить якість життя суспільства.

Ключові слова: культурна складова, моральна складова, довіра, соціальна значущість, рівень людського розвитку, розвинене суспільство.

КУЛЬТУРНАЯ И МОРАЛЬНАЯ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ФОРМИРОВАНИЯ РАЗВИТОГО ОБЩЕСТВА В УКРАИНЕ

Евдокимова В. В.

Статья посвящена актуальной проблеме ценностных ориентаций как в украинском обществе, так и в мире. Целью статьи является раскрыть важность культурной составляющей как одного из факторов системного подхода к формированию развитого общества в Украине, что есть необходимым условием достижения высокого уровня человеческого и экономического развития. Показано понимание важности культурной составляющей в развитии стран мирового сообщества и участие Украины в мероприятиях мирового масштаба по данной проблематике. Проанализированы, используя данные Института социологии НАН Украины, уровень доверия – недоверия украинского общества к властным институтам государства, а также внутри общества. Показано мировые тенденции решения подобных проблем. Сделан вывод о том, что культура и нравственность является основой для формирования базовых ценностей общества и от того, каковы эти ценности, зависит качество жизни общества.

Ключевые слова: культурная составляющая, моральная составляющая, доверие, социальная значимость, уровень человеческого развития, развитое общество.

CULTURAL AND MORAL STRUCTURE AS FACTORS IN THE FORMATION OF DEVELOPED SOCIETY IN UKRAINE

Ievdokymova V. V.

The article devoted to the issue of value orientations both in Ukrainian society and in the world. The article aims to reveal the importance of the cultural component as one of the factors of a systematic approach to the formation of a developed society in Ukraine, which is essential for achieving high levels of human and economic development. Show understanding of the

importance of the cultural component in the development of the international community and Ukraine's participation in global events on this subject. Analyzed using data from the Institute of Sociology of NAS of Ukraine, trust – distrust Ukrainian society to government institutions of the state, but also within society. Show global trends solve such issues. It is concluded that culture and morality underlie the basic values of society and on what are these values depends on the quality of community life.

Key words: *cultural component, the moral component, confidence, social significance, human development, developed society.*

У сучасних умовах глобальної світової кризи **проблема** порядності та ціннісних орієнтацій суспільства як в Україні, так і світі набуває особливої **актуальності**.

Ще Огюст Конт наголошував, що держава, повинна бути гарантом суспільного порядку. Однак цього недостатньо для нормального функціонування суспільства, тому, що сталий соціальний зв'язок вимагає не лише примусу, а й певної духовної єдності – культурної складової в усіх сферах життя суспільства, як-то: управління, економіка, екологія, зайнятість, споживання, творче та художнє мистецтво і т. ін.

Метою даної праці є спроба розкрити важливість культурної складової як одного із чинників системного підходу до формування розвиненого суспільства в Україні – необхідної умови досягнення високого рівня людського та економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Перегляд наукової літератури показав зацікавленість науковців репрезентованою проблематикою, зокрема питання розглядали: політики і культури – І. Дзюба, виховання культурою – І. Бех, культуру фахової мови – Л. Мацько та Л. Кравець, культуру спілкування – Я. Радевич-Винницький і ін.

Культуру як спосіб життя розглядають Чарлз Лендрі та Франсуа Матарассо у праці «Двадцять одна стратегічна дилема культурної політики» [1; 7; 8; 10].

Не викликає сумнівів розуміння важливості культурної складової світовою спільнотою, яка систематично не тільки підкреслює значення культурної складової в усіх сферах життєдіяльності, але і дотримується своїх декларацій, які

є у відкритому доступі. Зокрема, ще у ХХ ст. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) у Декларації Мехіко щодо політики у сфері культури від 06.08.1982 року підкреслює, що «Збалансований розвиток може бути забезпечений тільки включенням культурних аспектів до стратегії розвитку, ... повага до інших у стосунках між людьми і між державами – це мир».

Україна долучається до світової спільноти і одним із підтверджень цього є міжнародний семінар: «Сучасні тенденції культурної політики в Європі», який було проведено в рамках презентації можливостей спільного проекту Ради Європи та Європейського інституту порівняльних досліджень з питань культури «Компендіум», організований Міністерством культури України, Українським центром культурних досліджень та Гете-Інститутом в Україні 10–11 вересня 2015 року.

Розглянуті публікації вказують на наявність праць та конференцій із заявленої проблематики в українській науці. Щодо результативності, хоча певні зрушення і відбуваються, їх не можна назвати системними.

Виклад основного матеріалу. Видається, що саме відсутність політичної культури призводить до катастрофічної недовіри суспільства як до законодавчих, так і виконавчих інститутів держави.

Таблиця 1

Який рівень Вашої довіри Верховній Раді? [13]

	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2005	2006	2008	2010
1 Зовсім не довіряю	29,1	39,7	38,3	36,8	34,3	28,9	10,9	18,7	25,0	22,3
2 Переважно не довіряю	22,1	22,3	26,7	25,2	30,8	34,2	17,8	30,9	33,9	28,1
3 Важко сказати, довіряю чи ні	35,2	29,3	26,8	30,3	27,4	27,7	42,5	35,3	28,7	35,3
4 Переважно довіряю	7,4	6,7	5,7	5,7	6,1	7,9	24,4	13,6	11,0	12,8
5 Цілком довіряю	2,3	2,0	1,6	1,4	1,3	1,2	4,1	1,6	1,2	1,4
Не відповіли	3,8	0,0	0,8	0,6	0,2	0,2	0,2	0,0	0,2	0,1

Сумарний відсоток громадян України які «зовсім не довіряють» та «переважно не довіряють» законодавчому органу України у 2005 році складав 28,7%; у 2006 – 49,6%; у 2008 – 58,9%; у 2010 – 50,4%. Бачимо катастрофічні для України дані: хоча порівняно з 2008 роком рівень недовіри зменшився на 8,5%, все ж більше половини громадян України на 2010 рік не довіряють діяльності Верховної Ради України.

Тих, хто «переважно довіряють» та «цілком довіряють» Верховній Раді у сумі на 2005 рік є 28,5%; у 2006 вже тільки – 15,2%; у 2008 – 12,2%; у 2010 – 14,2%. У загальному вигляді бачимо стійку тенденцію до зниження довіри суспільства до законодавчого органу України.

Таблиця 2

Який рівень Вашої довіри Уряду? [13]

	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2005	2006	2008	2010
1 Зовсім не довіряю	28,2	32,1	36,2	27,1	30,1	25,6	10,1	18,8	25,6	18,8
2 Переважно не довіряю	22,6	22,2	25,4	22,3	28,7	32,1	15,0	29,2	28,1	24,7
3 Важко сказати, довіряю чи ні	33,8	32,8	29,9	36,2	31,4	30,9	37,8	36,4	27,7	36,7
4 Переважно довіряю	8,6	9,4	6,0	11,2	8,1	9,6	28,7	13,6	15,4	17,2
5 Цілком довіряю	2,8	3,6	1,6	2,5	1,5	1,6	7,9	2,1	3,1	2,4
Не відповіли	4,0	0,0	0,9	0,6	0,3	0,3	0,4	0,1	0,2	0,2

Діяльність Кабінету Міністрів України також не виділяється високим ступенем довіри громадян України. У 2005 році сумарний відсоток громадян України, які «зовсім не довіряють» та «переважно не довіряють» діяльності Кабінету Міністрів склав 25,1%; у 2006 – 48%; у 2008 – 53,7%; у 2010 – 43,5%; Така сама тенденція, як і з довірою до Верховної Ради: у 2010 році рівень недовіри до КМУ зменшився на 10,2%, але залишається катастрофічно високим, майже половина громадян України не довіряють діяльності КМУ.

Тих, хто «переважно довіряють» та «цілком довіряють» КМУ у 2005 році було 36,6%; у 2006 році – цей показник скоротився до 15,7%; у 2008 році – 18,5%; у 2010 році – 19,6%.

Таблиця 3

Який рівень Вашої довіри місцевим органам влади? [13]

	2002	2004	2005	2006	2008	2010
1 Зовсім не довіряю	27,2	22,0	15,3	19,2	20,8	19,9
2 Переважно не довіряю	27,6	28,9	26,2	29,6	29,9	28,5
3 Важко сказати, довіряю чи ні	30,6	32,1	38,3	34,2	28,2	33,7
4 Переважно довіряю	12,3	14,8	17,8	15,4	19,4	16,8
5 Цілком довіряю	2,0	1,8	2,3	1,6	1,5	1,1
Не відповіли	0,3	0,4	0,2	0,1	0,2	0,1

У 2005 році сумарний відсоток громадян України, які «зовсім не довіряють» та «переважно не довіряють» місцевим органам влади складав 41,5%; у 2006 році – 48,8%; у 2008 – 50,7%; у 2010 – 48,4%;

Тих, хто «переважно довіряють» та «цілком довіряють» місцевим органам влади у 2005 році було 20,1%; у 2006 – 17,0%; у 2008 – 20,9%; у 2010 році – 17,9%.

Таблиця 4

Динаміка довіри громадян європейських держав до Європейського парламенту (середній бал за шкалою: 0 – зовсім не довіряю; 10 – цілком довіряю) [13]

Країни Європи	N			Середній бал		
	2005	2007	2009	2005	2007	2009
Велика Британія	1662	2394	2154	3,55	3,49	3,60
Данія	1323	1505	1452	4,83	4,96	5,05
Німеччина	2598	2916	2535	4,18	4,07	4,30
Польща	1358	1721	1414	4,26	4,80	4,52
Франція	1727	1986	2004	4,31	4,37	4,62
Швейцарія	1822	1804	1560	4,61	4,76	4,83
Швеція	1721	1927	1614	3,95	4,49	4,66

У європейських країнах є тенденція до зростання довіри Європейському Парламенту. У середньому серед країн, які розглядаються, рівень довіри до Європарламенту у 2005 році становить приблизно 42%, а у 2009 році цей показник зріс до

45%. Це свідчить про виправдання очікувань громадян цих країн щодо діяльності європейського законодавчого інституту.

Можна припустити, що запорукою успіху розвинутих країн є виправдання довіри громадян до інститутів держави, що свідчить про наявність культурної складової у практичній і суспільній поведінці посадових осіб, у виконанні покладених на посадових осіб завдань і повноважень. Це спонукає і суспільство до відповідної поведінки і розповсюджує культурну складову на інші сфери життя, на професійну сферу, на економічну сферу, сферу надання послуг, сферу споживання послуг і ін. Тобто підносить суспільство на новий якісний рівень життя.

Щодо українського суспільства, варто звернути увагу на дані, які є у доступі завдяки науковцям Інституту соціології НАН України, а саме:

Таблиця 5

Відсоток громадян України, які погоджуються з судженнями, використаними у методиці вимірювання соціального цинізму [1]

Судження	1992	2000	2012	2014
Нікому не довіряти – найбезпечніше	46,7	52,0	56,6	53,9
Вважаю, що більшість людей ладні на нечесний вчинок задля вигоди	58,8	70,8	70,6	64,8
Я вважаю, що більшість людей здатні на обман, аби просунутися по службі	60,6	80,4	78,0	74,2
Думаю, що майже кожен може збрехати, щоб уникнути неприємностей	60,3	69,3	68,3	65,1
Більшість людей у душі не люблять обтяжувати себе заради того, щоб допомогти іншим	53,2	59,4	63,9	54,4

Більшість громадян України вважає, що довіряти нікому не можна і майже кожен здатен на нечесний поступок задля власної вигоди. Хоча, у 2014 році показники за всіма судженнями мають тенденцію до зниження, відсоток тих, хто вважає українське суспільство не порядним і не моральним залишається надзвичайно високим.

Не забуваймо, що культура в початковому сенсі означала спосіб організації суспільства, здатний забезпечити його головну потребу, а саме – потребу виживання. Тому культура не втратила

своїї соціальної значущості, оскільки проблема виживання українського суспільства залишається надзвичайно актуальною.

Ще у ХХ ст. культуру почали розуміти не тільки як мистецтво в сенсі художньо-творчого процесу, а також, як цінності і норми, певний рівень соціального саморозуміння, соціальної орієнтації людини у суспільстві. Поняття культури в сучасному сенсі розповсюджується на спосіб організації життєдіяльності людини, на продукти матеріальної і нематеріальної культури. Продукти нематеріальної культури втілюються у життя в духовних цінностях, у взаємодії соціальних норм і соціальних інститутів. Ця взаємодія передбачає створення, збереження і поширення сукупності матеріальних і нематеріальних цінностей суспільства.

Перевагою розвинених країн є те, що розвинені країни системно вивчають культурну складову в житті суспільства і беруть до уваги наукові висновки.

Життя показує, що Україні, як країні пострадянського простору, варто згадати і усвідомити знищені за радянських часів архетипи культури і моральності в сенсі прообразу, початкового образу матеріальної і нематеріальної культури.

У цьому контексті цікаво дослідити архетипи історичного розвитку культурної складової розвинених країн світу. Зокрема, дослідження Мердока Джорджа Пітера (1897–1985), який проводив кросс-культурні дослідження. Теоретичні орієнтири кросс-культурного дослідження Мердока можна виразити в таких основних положеннях: культура передається за допомогою навчання, культура прививається вихованням, культура соціальна, культура ідеаційна і її ідеаційні норми не слід плутати з фактичною поведінкою, культура забезпечує задоволення, культура адаптивна, культура інтегративна [6].

Приблизно до таких самих висновків прийшов і Алфред Луїс Кребер (1876–1960), запропонувавши погляди, які є новими для пострадянського простору. Тематику робіт Кребера були проблеми взаємовідносин культури і особистості, культурних цінностей і поведінки людини. Кребер також підкреслює, що особистість формується культурою, надаючи певної форми «несформованій» людській природі. Кожна культура має

свою систему схвалюваних способів задоволення найбільш бажаних потреб.

Цікавою з точки зору розвитку українського суспільства є друга половина наукової творчості Кребера, яку він присвятив вивченню ціннісних проблем і універсальних культурних цінностей, які, на його думку, мають допомогти вирішити світові проблеми. Зокрема, Кребер підкреслив, що страждання не може бути цінністю і сильні культури легше переживають глибокі кризи. Загалом, криза культури у суспільстві призводить до серйозного оновлення системи найвищих цінностей [14].

Леслі Алвін Уайт (1900–1975) підкреслює, що «культура – це засіб зробити життя безпечним і тривалим для людського роду».

Для України вкрай важливо засвідчити собі на якому етапі розвитку ми знаходимося [3].

Розвиненим суспільством в сучасному сенсі можна назвати таке суспільство, в якому керує культурна складова і люди схильні до доброти в більшій мірі, аніж до збагачення за будь-яку ціну. Така суспільна свідомість дає поштовх до розвитку, до досягнення добробуту і до відчуття себе гідним у суспільстві.

Породженням катастрофічного стану з культурною і моральною складовими в житті українського суспільства можна вважати радянське минуле, де виховувалось ставлення до культури як до другорядної складової. Натомість на перший план висувались «найважливіші» сфери суспільства – виробничі сили і виробничі відносини. При тому, що саме відсутність культури породжує ставлення у виробничих відносинах за принципом «не обдуриш – не заробиш».

Будь-яка зміна починається з розуміння проблеми, саме тому розвинені країни, які у своєму розвитку зробили наголос на культурній складовій, мають стати прикладом для нашого суспільства. Бо саме культура дає надійність, впевненість і довіру як до інститутів влади, так і в інших суспільних відносинах. Культура є важливим елементом людської взаємодії, який має підтримувати людину в суспільному середовищі.

Натомість відсутність культури призводить до деградації і збідніння як людини, так і суспільства, збідніння не тільки

матеріального, але і морального. Моральне збідніння веде до втрати цінностей, суспільних норм і неписаних правил поведінки завдяки яким суспільство здатне вижити в період кризи, оскільки, бідність, це соціальні відносини, що характеризуються відсутністю необхідних як матеріальних, так і інтелектуальних можливостей для того, щоб провадити спосіб життя відповідний до норм прийнятих у даному суспільстві і це є довершеним фактом і закономірним явищем у будь-якому суспільстві [5].

П. І. Шевчук визначає бідність як страх перед майбутнім, зумовлений непевністю людини у своїх можливостях уберегти себе і своїх близьких від матеріальних, фінансових нестатків.

Це небезпечне явище призводить до маргіналізації суспільства як процесу зростання в суспільстві чисельності людей, які посідають окраїнне або проміжне становище у стосунку до основних елементів соціальної структури. До маргіналів зараховують частину населення, яка не бере участі у виробничому процесі, не виконує суспільних функцій, позбавлена соціального статусу та існує на кошти, що надаються із суспільних фондів або добуваються незаконним шляхом. У широкому трактуванні виявом маргінальності може бути втрата об'єктивної приналежності індивіда до конкретної спільноти, без подальшого входження в іншу, або втрата суб'єктивної ідентифікації із певною групою наголошує В. К. Ільїн.

Н. Харченко підкреслює, що причинами поширення маргіналізації можуть бути різкі суспільні зміни, що супроводжуються руйнуванням традиційних соціальних інститутів, нездатність економічної системи надати достатню кількість робочих місць для бажаючих працювати та присутність у суспільстві людей, які в силу соціально-психологічних або фізіологічних особливостей не здатні або не бажають працювати.

Високий рівень життя населення передбачає такий його матеріальний стан, що визначається обсягом і видами доходів, структурою споживання, харчування тощо і гарантує задоволення не лише життєво важливих потреб у продуктах харчування та житлі, а й соціально-культурних потреб хоча б на мінімально задовільному для суспільства рівні.

Динаміку культурної складової в житті суспільства можна прослідкувати досліджуючи історичний аспект соціальних змін. Тому є потреба проаналізувати та зрозуміти витоки поняття культурної бідності.

Поняття і причини злиденності, в тому числі і культурної, досліджували ще в IV столітті до нашої ери давньогрецькі філософи: Платон, його найвидатніший учень Аристотель, Демокрит. Платон ще в дохристиянські часи у Діалогах зазначав, що бідність – це право, що веде до низости та злодіянь, до держави бідних.

...Через пристрасть до заможності, поглинаючи всездозволеність, люди не піклуються ні про що, окрім свого власного достатку. Це і слід визнати однією з причин, чому держави не бажають серйозно вводити гідні звичаї. Через ненаситну пристрасть до золота і срібла будь-хто готовий удатися до будь-яких прийомів і засобів, чи гідні вони чи ні, лише б розбагатіти. Чи благочестивий вчинок або нечесний і безумовно ганебний, це його не чіпає, лише б тільки знайти гідну їжу, пиття [9].

Культура і мораль впливає на людей і встановлює прийнятні правила поведінки у формі норм і правил. Соціальне оточення є регулятором і оцінювачем рівня культури. Особистість з високим рівнем культури відчуває потребу в моральній поведінці.

Відносини, засновані не на страху, на відміну від «Левіафану» Гоббса, а на любові (культури) роблять людину богоподібною. Етичні підходи Платона вплинули на розвиток філософської думки наступних поколінь і залишаються надзвичайно актуальними в наші дні.

Культурну складову як невід'ємну складову виховання досліджував і Аристотель, роботи якого вплинули на весь подальший розвиток наукової і філософської думки. Твори Аристотеля стосувалися практично всіх галузей знання того часу. Аристотель зібрав і систематизував наукові доробки того часу, критично їх оцінив зі свого погляду і сам здійснив цілу низку спостережень.

Надзвичайного значення Аристотель надавав вихованню дітей, бо, на його думку, людина від природи одержує лише

зародки здібностей, які можна розвинути тільки вихованням. У природі людини у нерозривній єдності перебувають три сторони: рослинна, тваринна (вольова) і розумна. Відповідно до цих трьох сторін будується і виховання, яке повинно охоплювати фізичне, культурне і розумове виховання людини. Ці думки про виховання «згідно з природою» були розвинуті пізніше й іншими мислителями.

Наголошуючи на проблемах гідного рівня життя давньогрецькі вчені підкреслювали вплив естетичного гармонійного розвитку особистості на виховання інтелектуальних, моральних якостей людини.

Аристотель, наприклад, наголошував, що справедливість є найбільшою з добродітностей.

Аристотель розумову та етичну силу називав зброєю, якою можна користуватись і у зворотний бік, тому людина позбавлена чеснот є істотою нечесливою і дикою. Поняття справедливості Аристотель пов'язував з державою, яка служить мірилом справедливості, є регулюючою нормою спілкування [1].

У творах Демокрита, одним із основних якого є твір «Великий діакосмос (світоустрій)», також чітко простежуються системні принципи етичної концепції, які варто ще раз зацитувати.

Існує два види законів – природні і встановлені людьми. Порушення перших, на його думку, неодмінно призводить до катастроф, а порушення других – до порушення моралі (це реальність – душа і розум – яка складається з особливих атомів).

Людина, як природна істота, в процесі свого історичного розвитку стала істотою суспільною: взаємодопомога сприяла виживанню людей, нужда і досвід навчили їх відрізняти корисне від шкідливого.

Добродітний спосіб життя, за Демокритом, не є вродженим. Здатність переборювати суперечності між живими почуттями і розумом, розпізнавати добро і зло, обирати правильну поведінку залежить від виховання: «Якби діти не примушувалися до праці, то вони не навчилися б ні грамоти, ні музики, ні того, що найбільше збільшує добродітність, – сорому».

Виховання, на думку Демокрита, має перед усім моральний характер.

У процесі виховання дух має привчитися черпати насолоду у самому собі, оскільки це і є змістом моральності, доброчесної поведінки. Основним в етиці Демокрита є вчення про найвище благо і чесноти, які, на його думку, є способом досягнення найвищого блага, мети життя. Найвище благо – щастя індивіда, тобто добрий стан духу, самовдоволеність, спокій, рівновага, блаженство.

Найважливішими чеснотами, на його думку, є мудрість і почуття міри, завдяки яким людина відрізняє те, що справді необхідне для досягнення доброго стану духу, тобто щастя. Мудрість передбачає дар добре мислити, говорити, діяти. Добре мислити означає мати істинні думки, які звільняють людину від невинуватених тривог і страхів. Уміння добре говорити виявляється у відвертості і правдивості, а добрі діяння – у практичній моральності. При цьому поведінка підкреслювалась як визначальна роль діяльності людини.

За переконанням Демокрита, почуття міри є неодмінною умовою доброчесності і щасливого життя. Основною ціллю людського життя є щастя: «Щастя і нещастя – в душі».

Щастя може досягти кожна вільна (не раб) людина, навчившись переживати почуття евтимії, благого стану душі, який не зводиться до почуття задоволення, хоч і містить його. Це стан, при якому душа перебуває у спокої, рівновазі, самовдоволеності, вільна від страхів, забобонів та інших переживань. Добрий настрій є наслідком правильного розмежування насолод.

Тільки діючи відповідно до своїх переконань, можна бути справді моральним: «Кращий з точки зору чеснот той, хто спонукається до неї внутрішнім потягом і словесним переконанням, ніж той, хто спонукається до неї законом і силою».

«Не говори і не роби нічого лихого, писав Демокрит, навіть якщо ти на самоті. Учись значно більше соромитись самого себе, ніж інших» [12].

Шотландський економіст А. Сміт, також відомий світу як філософ-мораліст, чиї ідеї не втрачають актуальності і в наш

час. Зокрема, А. Сміт говорив: «Для того, щоб підняти державу з найнижчого рівня варварства до вищого ступеня добробуту, потрібен лише мир, легкі податки і терпимість в управлінні; все інше зробить природний хід речей» [11].

Основою наукової теорії Сміта було прагнення поглянути на людину з трьох точок зору: з позицій моралі і моральності, з позицій громадських та державних і з позицій економічних.

Сміт спробував пояснити економічні відносини людей саме з урахуванням особливостей їх натури, вважаючи, що людина – істота, егоїстична від природи, і її потреби носять об'єктивний, динамічний характер, оскільки складаються під впливом соціально-економічних умов розвитку суспільного виробництва і рівня матеріального добробуту, змінюються на кожному конкретному історичному етапі і цілком можуть суперечити інтересам оточуючих. Але люди все ж примудряються співробітничати один з одним заради загального блага і особистого зиску кожного. Отже, існують певні механізми, які забезпечують таку співпрацю. І якщо їх виявити, то можна зрозуміти, як створити соціально-економічні відносини більш раціонально.

Перешкодити зростанню багатства країни, вважав Сміт, може тільки нерозсудливість її правителів, оскільки, на його думку, великі нації ніколи не бідніють через марнотратство і нерозсудливість приватних осіб, але вони нерідко бідніють в результаті марнотратства і нерозсудливості представників державної влади [11].

Культурні складові і розвиток суспільства взаємопов'язані. Рівень культури, здоров'я, фізична та розумова сила народу є запорукою його ефективного розвитку.

Розвинені суспільства характеризуються не тільки високим рівнем життя, але і подоланням морального та культурного убогства. Високий і якісний рівень життя є наслідком впровадження культурної і моральної складових в усі сфери суспільних відносин.

Рух України в напрямку розбудови держави викликає гостру необхідність осмислення морально-культурної складової і в питаннях екології як одного із засадничих елементів формування сучасного суспільства.

Початок ХХІ ст. характеризується різким погіршенням якості оточуючого людину природного середовища. Систематичне забруднення річок, озер, повітря, видове знищення флори і фауни свідчать про те, суспільство і природа у своєму протистоянні наблизились до фази взаємознищення.

Культурна складова суспільного розвитку передбачає, також, і рівновагу в системі: людина – природа.

Відсутність такої рівноваги, створює реальну загрозу появи незворотних змін в природних системах, порушення основних механізмів життєзабезпечення людини.

Поняття «екологія», що походить від давньогрецького «екос» – житло, оселище, будинок, майно і «логос» – вчення, наука, останнім часом є одним із найбільш вживаних понять.

Ще у 1974 році американський біолог і еколог Баррі Комонер (1917–2012) сформулював чотири «Закони екології Баррі Комонера».

Основні положення цих Законів звучать так:

1) «Усе пов'язане з усім» – це означає, що складна динаміка екологічних процесів утворює єдину взаємопов'язану систему.

2) «Усе повинне кудись подітися» – в цьому означенні ставиться проблема відходів людської життєдіяльності.

3) «Природа знає краще» – цей закон є застереженням і закликом бути обережними з могутніми силами природи.

4) «Ніщо не дається даром» – цей екологічний закон підкреслює те, що в глобальному сенсі екосистема є єдиним цілим і бездумне втручання в неї має бути відшкодоване.

Саме культурна і моральна складові є в основі природоперетворюючої діяльності людини. Передові науковці сучасності приділяють цьому питанню надзвичайно пильну увагу. Україну, як ядерну загрозу людству, через аварію на ЧАЕС, згадує відомий соціолог Ентоні Гідденс у розділі, що стосується соціальних змін, екологічних змін, глобальних змін.

На сьогодні загрозові наслідки людської діяльності в екологічній сфері набули системного і загрозового характеру.

Динаміка екологічного стану, в Україні зокрема, підтверджує, що:

а) зміни, які вносить людина в природу, набули глобального характеру;

б) природоперетворююча діяльність людини перетнула допустимі межі і негативно впливає не тільки на планету, але і на людину, її здоров'я і благополуччя.

Тому відносини в системі: суспільство – культура – природа також потребують удосконалення.

Такі ж проблеми існують в усьому світі. Зокрема, Дж. Форрестер, Д. Медоуза висунули ідею, що світ уже досяг верхньої межі народонаселення, виробництва і споживання невідновлюваних ресурсів, а людство опинилося перед загальною глобальною катастрофою.

Група вчених із Голландії, Японії, Англії (Х. Лінненман, Й. Кайа, Й. Судзукі, Я. Тінберген, Е. Ласло, Д. Габора та інші) довели, що обмеженість джерел енергії, продуктів, мінералів тощо не абсолютна, а відносна і є наслідком структурних диспропорцій.

У таких складних умовах вирішення як глобальних проблем, так і в Україні можливе лише за умови, що культура оволодіє свідомістю людей, а культурність стане нормою співжиття. Оскільки культура – це насамперед розвиток людства. Глобальні проблеми є наслідком культурного розвитку і одночасно виступають його гальмом. Культурний процес є складовою у системі діяльності людини і забезпечує зворотній зв'язок.

Академік В. Вернадський не випадково зазначав, що людство з його прискореним темпом розвитку – це «нова небувала геологічна сила».

Людина є суб'єктом її лідерства і бере на себе не лише моральну, а й правову відповідальність як у відношенні до власного життя, так і до всього суцього на планеті Земля. Сьогодні постає питання, чи відповідає призначення людини її екологічній, загальнолюдській культурі, чи здатна вона спрогнозувати наслідки своєї діяльності?

Рональд Хіггінс – один із керівників лондонської школи економічних досліджень, філософ, соціолог, дипломат у 1978 р. у праці «Сьомий ворог» робить невтішний прогноз у рівні загальнолюдської культури на 20 років, який справдився.

У висновку Рональд Хіггінс зауважує про необхідність об'єднання всіх народів для вирішення спільних проблем і це є необхідною умовою прогресу людства. Сьогодні слід відмовитись від національного егоїзму та розвивати почуття єдиної людської спільноти.

Приєднуючись до девізу Беніто Хуареса «Повага до інших у стосунках між людьми і між державами – це мир», можна зробити **висновок**, що:

– Людство усвідомило важливість наявності культурної і моральної складових для подальшого вирішення спільних проблем.

– Для удосконалення культурної і моральної складових у житті українського суспільства необхідно застосувати чинники системного підходу, які передбачають множинність та різноманітність напрямів удосконалення як-то: культура поведінки, культура надання послуг, культура споживання послуг, культура комунікації, екологічна культура, професійна культура, управлінська культура, політична культура, економічна культура, культура відпочинку та ін.

Виховання або самовиховання цих чинників починається з розуміння необхідності їх набуття як необхідної умови досягнення високого рівня людського та економічного розвитку в Україні.

Незаперечним підтвердженням цієї тези є історичний аспект дослідження культурної складової у розвитку передових країн світу.

Оскільки культура і моральність, це та світотворча матерія з якої формуються базові цінності суспільства, від того, якими є ці цінності і залежить якість життя суспільства.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Політика. Сочинения в 4-х т. / Аристотель – М. – 1984. – Т. 4. – 381 с.
2. Головаха Є. Соціальний цинізм і аномія в українському суспільстві: загальна динаміка і останні зміни / Є. Головаха // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. – Випуск 1 (15). – Том 1. – Київ. – 2014. – С. 49–56.

3. Головаха Є. І. Інтерв'ю «Газеті по-українськи» від 22.03.2016 року: «Чому Україна опустилася у рейтингу щастя» / Є. І. Головаха // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/institute/>

4. Дзюба І. Між культурою і політикою / І. Дзюба; Національний ун-т «Києво-Могилянська академія». – Київ : Сфера. – 1998. – 374 с.

5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна – К.: – НАДУ. – 2010. – 820 с.

6. Історія соціологічної думки: навчальний енциклопедичний словник-довідник / за наук. ред. В. М. Пічі [Н. В. Коваліско, В. М. Онищук, Н. М. Цимбалюк та ін.]. – Львів: «Новий Світ-2000». – 2016. – С. 351.

7. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія». – 2007. – 360 с.

8. Матарассо Ф., Лэндри Ч. Двадцять одна стратегическая дилемма культурной политики / Ф. Матарассо, Ч. Лэндри // Библиотека в эпоху перемен: (философско-культурологические и информационные аспекты): Информационный сборник. – 01/2005. – Вып. 1 (25). – С. 101–112.

9. Диалоги Платон / Платон Диалоги. – «АСТ», «Астрель». – 2011 г. – 352 с.

10. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання. – 2006. – 291 с.

11. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит – М. – Соцэкгиз – 1962. – 684 с.

12. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. – Житомир. – Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2014. – 416 с.

13. Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг за ред. д. е. н. В. Ворони, д.соц. н. М. Шульги. – Надруковано ТОВ «Фоліант». – 636 с.

14. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions (with A.L. Kroeber). – Y. – 1963.

References

1. Aristotel'. Polytyka. Sochynenyia v 4-kh t. / Aristotel' – М. – 1984. – Т. 4. – 381 s.

2. Holovakha Ye. Sotsial'nyj tsynizm i anomiiia v ukrains'komu suspil'stvi: zahal'na dynamika i ostanni zminy / Ye. Holovakha // Ukrains'ke

suspil'stvo: monitorynh sotsial'nykh zmin. – Vypusk 1 (15). – Tom 1. – Kyiv. – 2014. – S. 49–56.

3. Holovakha Ye. I. Interv'iu «Hazeti po-ukrains'ki» vid 22.03.2016 roku: «Chomu Ukraina opustylasia u rejtynhu schastia» / Ye. I. Holovakha // [Elektronnyj resurs] Rezhym dostupu: <http://i-soc.com.ua/institute/>

4. Dziuba I. Mizh kul'turoiu i politykoiu / I. Dziuba; Natsional'nyj un-t «Kyievo-Mohylians'ka akademiia». – Kyiv : Sfera. – 1998. – 374 s.

5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна – К.: – НАДУ. – 2010. – 820 с.

6. Istoriia sotsiolohichnoi dumky: navchal'nyj entsyklopedychnyj slovnyk-dovidnyk / za nauk. red. V. M. Pichi [N. V. Kovalisko, V. M. Onyschuk, N. M. Tymbaliuk ta in.]. – L'viv: «Novyj Svit-2000». – 2016. – С. 351.

7. Mats'ko L. I., Kravets' L. V. Kul'tura ukrains'koi fakhovoi movy: Navch. posib. – K.: VTs «Akademiia». – 2007. – 360 s.

8. Matarasso F., Lendry Ch. Dvadsat' odna stratehycheskaia dilemma kul'turnoj polytyky / F. Matarasso, Ch. Lendry // Byblyoteka v epokhu peremen: (fylosofsko-kul'turolohycheskye y ynformatsyonnye aspekty): Ynformatsyonnyj sbornyk. – 01/2005. – vyp. 1 (25). – S. 101–112.

9. Dyalohy Platon / Platon Dyalohy. – «AST», «Astrel'». – 2011 h. – 352 s.

10. Radevych-Vynnyts'kyj Ya. Etyket i kul'tura spilkuvannia: Navch. posib. – 2-he vyd., pererob. i dop. – K.: Znannia. – 2006. – 291 s.

11. Smyt A. Yssledovanye o pryrode y prychynakh bohatstva narodov / A. Smyt – M. – Sotsekhyz – 1962. – 684 s.

12. Toftul M. H. Suchasnyj slovnyk z etyky. – Zhytomyr. – Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. – 2014. – 416 s.

13. Ukrains'ke suspil'stvo 1992–2010. Sotsiolohichnyj monitorynh za red. d. e. n. V. Vorony, d.sots. n. M. Shul'hy. – Nadrukovano TOV «Foliant». – 636 s.

14. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions (with A. L. Kroeber). – Y. – 1963.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Євдокимова Валентина Володимирівна, кандидат соціологічних наук, ст. викладач кафедри соціології факультету журналістики та міжнародних відносин

Київський національний університет культури та мистецтв
evvv@evdokimova.kiev.ua

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Евдокимова Валентина Владимировна, кандидат социологических наук, старший преподаватель кафедры социологии факультета журналистики и международных отношений

Киевский национальный университет культуры и искусств

evvv@evdokimova.kiev.ua

DATA ON AUTHOR

Ievdokymova Valentyna V., PhD in Sociology Senior lecturer in Sociology Department of Faculty of Journalism and International Relations *Kyiv National University of Culture and Arts*

evvv@evdokimova.kiev.ua

УДК 004.77:37

ГЛОБАЛЬНА МЕРЕЖА ІНТЕРНЕТ ЯК ЕФЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО БЕЗМЕЖНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ОСВІТЯН

Верещака І. М.

У статті розглядається термін «інтернет» як простір сучасних, безмежних, загальнодоступних інформаційних ресурсів. Розглянута стисла історія появи Інтернет і що він почав значити в сучасному часі. Також акцентовано увагу на використанні інтернет-джерел освітянами для пошуку, вивчення, обробки та аналізу інформації. Вказані особливості Інтернет, переваг електронних джерел над друкованими виданнями. Акцентовано увагу на якості інформації з глобальних ресурсів, розглянуті загальні правила пошуку потрібної інформації. Зазначено, що саме потрібно мати і знати для використання мережі Інтернет як ефективного ресурсу інформації.

Дом. адр.: м. Київ, вул. Курнатовського, 17а, кв. 13, 02139,
тел: 050-440-72-24
evvv@evdokimova.kiev.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Евдокимова Валентина Владимировна, кандидат социологических наук, старший преподаватель кафедры социологии факультета журналистики и международных отношений

Киевский национальный университет культуры и искусств

Дом. адр.: г. Киев, ул. Курнатовского, 17а, кв. 13, 02139,
тел: 050-440-72-24
evvv@evdokimova.kiev.ua

DATA ON AUTHOR

Ievdokymova Valentyna V., PhD in Sociology Senior lecturer in Sociology Department of Faculty of Journalism and International Relations

Kyiv National University of Culture and Arts

17a, Kurnatovskoho str, app 13, Kyiv, Ukraine, 02139,
tel: 050-440-72-24
evvv@evdokimova.kiev.ua

УДК 004.77:37

ГЛОБАЛЬНА МЕРЕЖА ІНТЕРНЕТ ЯК ЕФЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО БЕЗМЕЖНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ОСВІТЯН

Верещака І. М.

У статті розглядається термін «інтернет» як простір сучасних, безмежних, загальнодоступних інформаційних ресурсів. Розглянута стисла історія появи Інтернет і що він почав значити в сучасному часі. Також акцентовано увагу на використанні інтернет-джерел освітянами для пошуку, вивчення, обробки та аналізу інформації. Вказані особливості Інтернет, переваг електронних джерел над друкованими виданнями. Акцентовано увагу на якості інформації з глобальних ресурсів, розглянуті загальні правила пошуку потрібної інформації. Зазначено, що саме потрібно мати і знати для використання мережі Інтернет як ефективного ресурсу інформації.

Ключові слова: безмежний ресурс; глобальна мережа; електронні джерела; Інтернет; інформаційні ресурси; інформація; інформаційне середовище, пошукова система.

ГЛОБАЛЬНАЯ СЕТЬ ИНТЕРНЕТ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИСТОЧНИК БЕЗГРАНИЧНЫХ РЕСУРСОВ ДЛЯ ПЕДАГОГОВ

Верещака И. М.

В данной статье рассматривается термин «интернет» как пространство современных, безграничных, общедоступных информационных ресурсов. Рассмотрена краткая история появления Интернет и что он начал значить в современном времени. Также акцентировано внимание на использование интернет-источников педагогами для поиска, изучения, обработки и анализа информации. Указанные особенности Интернет, преимуществ электронных источников над печатными изданиями.

Акцентировано внимание на качестве информации с глобальных ресурсов, рассмотрены общие правила поиска нужной информации. Указано, что нужно иметь и знать для использования сети Интернет как эффективного ресурса информации.

Ключевые слова: безграничные ресурсы; глобальная сеть; электронные ресурсы; Интернет; информационные ресурсы; информация; информационное окружение; поисковая система.

GLOBAL NETWORK INTERNET AS AN EFFECTIVE SOURCE OF UNLIMITED RESOURCES FOR EDUCATORS

Vereshchaka I. M.

The article considered the essence of the Internet, as a technology-revolutionary factor in the formation of the political image of Ukraine. The positive image is revealed-to improve the political situation in Ukraine in the world and for changes in the relationship of citizens to the authorities. Traced the use of the Internet by policy.

Key words: image, Internet, information technology, information security, Internet network, information market, the computer revolution, political image, political marketing.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку сучасного суспільства мають переважно техногенний характер. Сучасний світ побудований на базі комп'ютерних електронних систем,

які мають місце фактично в усіх сферах діяльності людини. Незважаючи на те, що комп'ютер існує не так давно, весь світ охоплений загальнодоступними мережами настільки, що життя без комп'ютерів та їх спільної взаємодії на сьогодні не є можливим.

Інформаційні ресурси, доступні користувачам Інтернет, безумовно безмежні. Кожний користувач може знайти для себе в мережі необхідну інформацію, запропоновану в будь-якій з технічно існуючих форм – текстовому, аудіо, відео та інших форматах. Інформація може носити приватний, науковий, суспільний характер.

Однією з основних проблем одержання інформації в Інтернет є її вірогідність і можливість оцінки користувачем одержуваної інформації. Тому дану тему вбачаємо актуальною, для розгляду не тільки можливостей інтернет-ресурсів, а і засобів та правил належного використання даного виду пошуку інформації в освітніх цілях.

Аналіз останніх досліджень. Досвід праць учених Т. П. Караванової [12], В. Г. Кирія [13], М. Д. Левина [14] та ін. показав, що Інтернет має колосальні переваги, не зважаючи на значні відстані між освітянами, дані дослідження зосередженні переважно на дистанційному навчанні. Дана тема у такому наповненні вивчається вперше. Раніше вона вивчалася через висвітлення окремо взятих аспектів. Людина знаходиться у постійному розвитку і для того, щоб оперувати інноваційними даними, людина повинна досліджувати, вивчати та аналізувати нові джерела та нові технології. Тому дана тема потребує детальнішого дослідження.

Мета даної роботи полягає у вивченні особливостей Інтернет як безмежних ресурсів виявлення інформації для опрацювання та використання їх освітянами.

Виклад основного матеріалу. Якість цивілізації, безперечно, все більше й більше залежить від розвитку комп'ютерних комунікацій. Історія тріумфу Інтернет ще дуже коротка, але вже зараз Інтернет створює якісне перетворення економічної, соціальної й політичної структур суспільства. Нові комунікаційні технології істотно розвивають індивідуальну

свідомість, будучи соціально-інтеграційною силою, й виграють суттєву роль у взаємодії людей.

Інтернет, який об'єднує мільйони людей в усіх частинах світу та стрімко збільшує кількість своїх абонентів, забезпечуючи можливість двостороннього інтерактивного спілкування, є революційним методом комунікації. Вважається очевидним, що Інтернет як нова двостороння інтерактивна система комунікації суттєво змінить форми соціальної організації суспільства, оскільки інформаційна насиченість глобальних мереж, порівняно недорогий доступ до них та простота взаємодії залучають в Інтернет кожного дня тисячі людей в усьому світі. Інтернет слугує становленню нової форми існування людини – віртуальних соціумів. У зв'язку з цим, важливо адекватно оцінювати вплив комп'ютерних комунікацій на соціальну організацію, персональну ідентифікацію та на зв'язки між «реальним» світом та «віртуальним» [15].

Основною перевагою електронних джерел інформації є оперативність. Тенденції розвитку сучасного суспільства мають переважно техногенний характер.

Глобальна комп'ютерна мережа Internet починалася як оборонний проект, який фінансувався Агентством Перспективних Досліджень Міністерства Оборони США. Метою проекту була розробка комп'ютерної мережі, покликаної забезпечити стійке функціонування системи управління країною в умовах ядерної війни.

Сьогодні ж Інтернет – це об'єднання великої кількості мереж. Кожна мережа складається з десятків і сотень серверів. Сервери сполучені між собою різноманітними лініями зв'язку: кабельними, наземним радіозв'язком, супутниковим радіозв'язком. До кожного серверу підключається велика кількість комп'ютерів і локальних комп'ютерних мереж, що є клієнтами мережі. Клієнти можуть з'єднуватися із сервером не тільки прямими лініями, але і завдяки звичайним телефонним каналам.

Якщо раніше мережа використовувалася винятково як середовище передачі файлів і повідомлень електронної пошти, то сьогодні вирішуються більш складні задачі доступу до ресурсів. Близько 10 років тому були створені оболонки, що підтримують

функції мережного пошуку і доступу до розподілених інформаційних ресурсів, електронних архівів.

Ресурс – це логічна або фізична частина системи, що може бути виділена користувачеві або процесові. Наприклад, ресурсами називають електронні адреси знайомих, друзів, ділових контактів; обчислювальні центри; людські ресурси (спілкування, знайомство та ін.), комп'ютерні ресурси та ін. [3].

Мережа Інтернет пропонує дуже багато різноманітних сайтів, тому спочатку потрібно навчитися їх розрізняти. Існує класифікація ресурсів Інтернет, в основі якої лежить мета створення веб-сайту. За цією ознакою ресурси умовно поділяються на чотири групи: комерційні, інформаційні, розважальні, пошукові системи та каталоги.

Інформаційний ресурс в мережі Інтернет – це масив даних, складений і відсортований за ознакою роду інформації, який має сувору структуру. Завдяки інформаційним ресурсам Інтернет отримав заслужену популярність в останні роки. Доступ до ресурсів має кожен, хто підключив свій комп'ютер до всесвітньої павутини.

При оцінюванні достовірності даних необхідно враховувати мету створення сайту. Наприклад, розважальні сайти можуть не містити корисної або достовірної інформації, бо їх призначення розважати. З огляду на простий доступ до мережі Інтернет та швидке зростання кількості її користувачів, сьогодні, як ніколи раніше, актуальним є вирішення питань, пов'язаних із можливостями мережі Інтернет та їх використанням. Такими питаннями, зокрема, є вдосконалення організаційно-правового забезпечення поширення інформації мережею Інтернет.

Легальне визначення Інтернету міститься в абзаці п'ятнадцятому статті 1 Закону України «Про телекомунікації», згідно з яким Інтернет – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно пов'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами [6].

Таким чином, Інтернет – це інформаційний простір, який не має чітких державних кордонів, тобто зареєстрований інформаційний ресурс резидента України може знаходитися на сервері, що орендується на території будь-якої іншої країни.

Відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» розвиток національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності в Україні, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним з пріоритетних напрямів державної політики в сфері інформатизації, задоволення конституційних прав громадян на інформацію [4].

Слід підкреслити, що сьогодні в Україні не існує жодного нормативно-правового акту, яким би врегульовувались всі відносини, пов'язані з поширенням інформації мережею Інтернет.

Щоб переглядати інформацію в Інтернет потрібно мати як мінімум одну програму, що називається браузер. Серед найпоширеніших слід відмітити такі браузери як:

- Internet Explorer – популярний, бо є частиною операційної системи Windows та має російськомовний інтерфейс;
- Opera – є комерційною програмою, більш зручна та захищена порівняно з Internet Explorer. Якщо завантаження файлу було завчасно припинено, то Opera на відміну від Internet Explorer дозволяє продовжити завантаження.
- Mozilla Firefox – безкоштовний браузер, який стрімко набирає шанувальників [18].
- І низка інших програм, які з'являться з часом.

Для того, щоб отримати доступ до інтернет-ресурсів, необхідно знати їх мережеву адресу. Оскільки Інтернет постійно поновлюється і розвивається, у ньому не може бути єдиного каталогу. Водночас в Інтернеті є різні інформаційно-пошукові системи, що допомагають користувачам знайти потрібну інформацію. Прикладами таких пошукових систем можуть бути:

- тематичні каталоги;
- пошукові сервери, що здійснюють контекстний пошук;
- мета-пошукові машини;
- спеціалізовані пошукові служби [19].

Основні характеристики пошукових систем: повнота, точність, актуальність, швидкість пошуку, наочність [21].

Пошук сторінок за ключовими словами – це невід’ємна частина будь-якого інформаційного каталогу мережі. Зазвичай для пошуку використовують спеціальні поля введення ключових слів, які можна з’єднувати в пошукові запити за допомогою слів зв’язок «або», «і». У даному випадку слово «і» показує, що ключові слова повинні одночасно зустрічатися в шуканому документі, а слово «або» вимагає входження в документ одного із зазначених слів. Результати пошуку видаються у вигляді списку назв знайдених документів, який є також сторінкою Web.

Пошук інформації в мережі Інтернет можна здійснити наступним чином:

- Документальний пошук – інформаційний пошук, при якому об’єктами пошуку є документи.

- Автоматизований інформаційний пошук – інформаційний пошук з використанням ЕОМ.

- Автоматизований документальний пошук – документальний пошук з використанням ЕОМ.

- Бібліографічний пошук – інформаційний пошук у бібліографічній базі даних.

- Діалоговий пошук – автоматизований інформаційний пошук, при якому користувач автоматизованої системи може формулювати інформаційні запити в діалоговому режимі, коректувати їх в процесі пошуку і одержувати проміжні результати.

- Пакетний пошук – автоматизований інформаційний пошук, при якому інформаційні запити накопичуються в спеціальному масиві для подальшої сумісної обробки.

- Ретроспективний пошук – інформаційний пошук за разовими інформаційними запитамі в раніше накопиченому інформаційному масиві.

- Пошук на природній мові – автоматизований інформаційний пошук, для якого інформаційний запит формулюється на природній мові.

- Повнотекстовий пошук – автоматизований документальний пошук, при якому як пошуковий образ документа використовується його повний текст або істотні частини тексту.

- Інформаційні ресурси – окремі документи і окремі масиви документів, документи і масиви документів в

інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, інших інформаційних системах).

Пошук за одним словом у більшості випадків призводить до формування величезного списку веб-сторінок на яких воно зустрічається. Для ефективного пошуку за кількома ключовими словами потрібні спеціальні вказівки, які дозволяють зв'язати окремі слова між собою. Ці вказівки в пошукових системах утворюють спеціальну, як правило, нескладну мову запитів, що містить кілька вказівок.

Кожна пошукова система має свою власну мову запитів, і при використанні різних пошукових систем треба знати особливості кожної.

Для підвищення ефективності пошуку інформаційних ресурсів Інтернету треба пам'ятати, що складання запитів на пошук інформації – це свого роду мистецтво. Ідеальний запит видасть користувачу посилання тільки на ті сторінки, що йому потрібні. Просто грамотний запит може видати користувачеві кілька десятків сторінок, пошук серед яких виявиться не таким уже й складним. Користувачу слід мати на увазі, що жодна пошукова система не в стані повністю індексувати всі сторінки і документи на всіх серверах Інтернету. Кожний пошуковий сервер проводить відбір і індексування сторінок за своїми власними правилами.

В ефективному пошуку інформаційних ресурсів Інтернету допомагають декілька правил.

1. Грамотне використання можливостей одного пошукового сервера може бути ефективніше, ніж звернення з тим самим запитом до великої кількості серверів.

Коли користувач вперше потрапляє на сторінки незнайомого пошукового сервера, слід, у першу чергу, прочитати його опис і правила користування, а також вивчити засоби і можливості пошуку. Однак не слід захоплюватися вивченням пошукових серверів; після деякої практики з'являються 2–3 улюблені сервери, що найповніше індексують сферу в Інтернеті, яка цікавить користувача.

2. У запиті слід використовувати ті слова, що точніше за все характеризують тему, яка цікавить користувача.

Вибір слів може ґрунтуватися на двох різних підходах:

- можна почати із загального запиту і поступово його конкретизувати, спостерігаючи за зміною результатів пошуку;
- можна почати з конкретного запиту і поступово його поширювати, відштовхуючись від найбільш важливих і специфічних слів.

3. Для більшості пошукових серверів має значення послідовність слів у запиті, тому найбільш важливі і характерні терміни треба розміщувати на початку запиту і додавати до них менш значущі терміни.

4. Фрази і словосполучення слід брати в лапки, оскільки в іншому разі вони будуть сприйняті пошуковим сервером просто як набір ключових слів.

5. У запиті можна зазначати одне або кілька власних імен.

6. Рекомендується вживати синоніми – їх використання дозволяє не тільки поширити діапазон пошуку, а й надає більше ваги власне смисловій частині запиту.

7. Багато пошукових систем припускають можливість використання в запитах логічних операторів «і» (AND), «або» (OR), «не» (NOT). Їх грамотне використання дозволяє зробити пошук надзвичайно точним і направити його саме туди, куди потрібно.

8. Слід пам'ятати, що WWW-сторінка, на яку користувач потрапляє при першому підключенні до пошукової системи, найчастіше являє собою спрощений бланк запиту на пошук інформації. Щоб отримати доступ до найбільш потужних засобів опису, треба перейти на сторінку ускладненого пошуку (Advanced Search) [28].

Якщо ще кілька років тому поняття домашній комп'ютер для багатьох залишалося за межею реального, то тепер кількість персональних комп'ютерів в особистому користуванні громадян значно зросла. Більш того, за допомогою телефонних ліній та модемів – спеціальних пристроїв для перетворення телефонних сигналів в комп'ютерні коди, користувачі отримали можливість підключатися у світову інформаційну мережу прямо з дому. «На смак і колір товариша немає» – стверджує відоме прислів'я. А ось в Інтернет можна знайти однодумців, якою б рідкісною не була тема.

Ресурси Глобальної Мережі Інтернет безмежні, потрібно лиш хотіти і вміти вдало та на користь собі використовувати цю павутину знань. Використовуючи Інтернет на всю потужність можна зрозуміти, що це фантастика, але фантастика реальна, елементи якої вже реалізовані, ми бачимо результат і використовуємо його, шкода що не на всю міру його можливостей. Більшість користувачів мережі надає перевагу розважальним сайтам та соціальним мережам, так і не розуміючи що мають такий потужний та безмежний багаж інформації для освітан у передачі інформації та роботі зі студентами.

Висновки. Інтернет, який об'єднує мільйони людей в усіх частинах світу та стрімко збільшує кількість своїх абонентів, забезпечуючи можливість двостороннього інтерактивного спілкування, є революційним методом комунікації освітан.

Інформаційні ресурси, доступні користувачам Інтернет, безумовно безмежні. Кожний користувач може знайти для себе в мережі необхідну інформацію, запропоновану в будь-якій з технічно існуючих форм – текстовому, аудіо, відео та інших форматах. Мережа Інтернет пропонує дуже багато різноманітних сайтів, тому спочатку потрібно навчитися їх розрізняти.

Варто підкреслити, що інтернет-технології у використанні інформаційних ресурсів йдуть вперед, і це значно полегшує пошук і збір інформації з потрібної теми. У той же час є певні недоліки, які з часом будуть виправлені. До таких недоліків відноситься деяка засміченість мережі не дуже достовірною інформацією, яка найчастіше заважає при пошуку тих чи інших матеріалів. Відсутність єдиної, систематизуючої інформації і доступ до неї програми також є значною перешкодою. Користувачу мережі потрібно лише розуміти, що Інтернет це не тільки розважальний портал чи масив для розваг, а й безмежний ресурс освітньої інформації.

Список використаних джерел

1. Записування і відтворення інформації. Терміни та визначення: ДСТУ 2737-94. – К.: Держстандарт України, 1994. – 158 с.
2. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення: ДСТУ 2392-94. – К.: Держстандарт України, 1994. – 53 с.

3. Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення: DSTU 2394-94. – К.: Держстандарт України, 1994. – 89 с.

4. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указу Президента України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 4. – С. 31–33.

5. Про інформацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 8. – С. 43.

6. Про телекомунікації: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 11. – С. 56–58.

7. Белинский П. П. Информатика / П. П. Белинский. – М.: КНОРУС, 2005. – 448 с.

8. Волобуєва Т. Б. Курс користувачів персональним комп'ютером / Т. Б. Волобуєва. – К.: Освіта, 2006. – 354 с.

9. Глушаков С. В. Персональний комп'ютер / С. В. Глушаков. – Харків: Фомо, 2004. – 499 с.

10. Гурин Н. И. Работа на персональном компьютере / Н. И. Гурин. – М.: Наука, 2004. – 224 с.

11. Евсеев Г. Новейший самоучитель работы на компьютере / Г. Евсеев. – М., 2005. – 688 с.

12. Караванова Т. П. Інтернет в інформаційній діяльності / Т. П. Караванова. – К.: Знання, 2006. – 44 с.

13. Кирий В. Г. Информатика / В. Г. Кирий. – М.: Наука, 2004. – 38 с.

14. Левин М. Д. Методы поиска информации в Интернет / М. Д. Левин. – М.: СОЛОН-ПРЕСС, 2003. – 224 с.

15. Леонтьев В. Р. Новейшая энциклопедия персонального комп'ютера / В. Р. Леонтьев. – М.: Олма-Пресс, 2004. – 311 с.

16. Макарова Н. В. Информатика / Н. В. Макарова. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 768 с.

17. Рамський Ю. С. Вивчення інформаційно-пошукових систем мережі Інтернет / Ю. С. Рамський. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – 60 с.

References

1. Zapysovannia i vidtvorennia informatsii. Terminy ta vyznachennia: DSTU 2737-94. – К.: Derzhstandart Ukrainy, 1994. – 158 s.

2. Informatsiia ta dokumentatsiia. Bazovi poniattia. Terminy ta vyznachennia: DSTU 2392-94. – К.: Derzhstandart Ukrainy, 1994. – 53 s.

3. Informatsiia ta dokumentatsiia. Komplektuvannia fondu, bibliohrafichnyi opys, analiz dokumentiv. Terminy ta vyznachennia: DSTU 2394-94. – К.: Derzhstandart Ukrainy, 1994. – 89 s.

4. Pro zakhody shchodo rozvytku natsionalnoi skladovoi hlobalnoi informatsiinoi merezhi Internet ta zabezpechennia shyrokooho dostupu do tsiiei merezhi v Ukraini: Ukazu Prezydenta Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2001. – № 4. – S. 31–33.

5. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1992. – № 8. – S. 43.

6. Pro telekomunikatsii: Zakon Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1998. – № 11. – S. 56–58.

7. Belynskyi P. P. Ynformatyka / P. P. Belynskyi. – M.: KNORUS, 2005. – 448 s.

8. Volobuieva T. B. Kurs korystuvachiv personalnym komp'uterom / T. B. Volobuieva. – K.: Osvita, 2006. – 354 s.

9. Hlushakov S. V. Personalnyi kompiuter / S. V. Hlushakov. – Kharkiv: Fomo, 2004. – 499 s.

10. Huryn N. Y. Rabota na personalnom kompiutere / N. Y. Huryn. – M.: Nauka, 2004. – 224 s.

11. Evseev H. Noveishyi samouchytel raboty na kompiutere / H. Evseev. – M., 2005. – 688 s.

12. Karavanova T. P. Internet v informatsiinii diialnosti / T. P. Karavanova. – K.: Znannia, 2006. – 44 s.

13. Kyryi V. H. Ynformatyka / V. H. Kyryi. – M.: Nauka, 2004. – 38 s.

14. Levyn M. D. Metody poyska ynformatsyy v Ynternet / M. D. Levyn. – M.: SOLON–PRESS, 2003. – 224 s.

15. Leontev V. R. Noveishaia entsyklopedyia personalnoho komp'iutera / V. R. Leontev. – M.: Olma-Press, 2004. – 311 s.

16. Makarova N. V. Ynformatyka / N. V. Makarova. – M.: Fynansy y statystyka, 2005. – 768 s.

17. Ramskyi Iu. S. Vyvchennia informatsiino-poshukovykh system merezhi Internet / Iu. S. Ramskyi. – K.: NPU imeni M. P. Drahomanova, 2004. – 60 s.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Верещака Іван Михайлович, кандидат економічних наук, викладач кафедри професійної освіти

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

e-mail: aspirantyr2016@yandex.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Верещака Иван Михайлович, кандидат экономических наук, преподаватель кафедры профессионального образования ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, м. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401
e-mail: aspirantyra2016@yandex.ru

DATA ON AUTHOR

Vereshchaka Ivan M., Candidate of Economic Sciences, Teacher of Professional Education Department
State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnytskyi Hrygoriy Skovoroda State Pedagogical University»
30, Sukhomlynskyi Str., Pereyaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine, 08401
e-mail: aspirantyra2016@yandex.ru

УДК 378.126

КОМУНІКАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Маглам'ян К. А.

У дослідженні розглянуто комунікацію як одну із найважливіших умов об'єднання особистостей для колективної діяльності, у тому числі для навчання і виховання, зокрема подано професійно-педагогічну комунікацію. У ракурсі дослідження для вивчення якості комунікації у сфері освіти виокремлено термінологічні поняття «дискурс» і «комунікативна ситуація». Залучено і проаналізовано матеріали безпосереднього спостереження за спілкуванням студентів у комунікативних ситуаціях у позанавчальний час в інституції.

Ключові слова: комунікація, дискурс, комунікативна ситуація, професійно-педагогічна комунікація, вербальна комунікація, спостереження, методи дослідження.

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Верещака Иван Михайлович, кандидат экономических наук, преподаватель кафедры профессионального образования ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, м. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401
e-mail: aspirantyra2016@yandex.ru

DATA ON AUTHOR

Vereshchaka Ivan M., Candidate of Economic Sciences, Teacher of Professional Education Department
State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnytskyi Hrygoriy Skovoroda State Pedagogical University»
30, Sukhomlynskyi Str., Pereyaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine, 08401
e-mail: aspirantyra2016@yandex.ru

УДК 378.126

КОМУНІКАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Маглам'ян К. А.

У дослідженні розглянуто комунікацію як одну із найважливіших умов об'єднання особистостей для колективної діяльності, у тому числі для навчання і виховання, зокрема подано професійно-педагогічну комунікацію. У ракурсі дослідження для вивчення якості комунікації у сфері освіти виокремлено термінологічні поняття «дискурс» і «комунікативна ситуація». Залучено і проаналізовано матеріали безпосереднього спостереження за спілкуванням студентів у комунікативних ситуаціях у позанавчальний час в інституції.

Ключові слова: комунікація, дискурс, комунікативна ситуація, професійно-педагогічна комунікація, вербальна комунікація, спостереження, методи дослідження.

КОММУНИКАЦИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Магламян К. А.

В исследовании рассмотрено коммуникацию как одну из важнейших условий объединения личностей для коллективной деятельности, в том числе для обучения и воспитания, в частности подано профессионально-педагогическую коммуникацию. В ракурсе исследования для изучения качества коммуникации в сфере образования выделены терминологические понятия «дискурс» и «коммуникативная ситуация». Привлечены и проанализированы материалы непосредственного наблюдения за общением студентов в коммуникативных ситуациях во внеучебное время в институте.

Ключевые слова: коммуникация, дискурс, коммуникативная ситуация, профессионально-педагогическая коммуникация, вербальная коммуникация, наблюдения, методы исследования.

KOMMUNICATIONS IN PROFESSIONAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES

Maglamyan K. A.

Communication is one of the most important conditions of personalities union for mutual activities, including training and education. The education sector is an important segment of society functioning because its aim is to provide a preparation of a human to life. Vocational and pedagogical communication is a system of direct or indirect connections, teacher interactions that are realized through verbal and nonverbal means, means of computer communication for information exchange, modeling and control of communication process, regulation of pedagogical relations. The leading subject of vocational and pedagogical communication is a teacher, professional and communicative activity of whom has to be focused on the formation of harmonically developed personality. The teacher has to be a highly educated person, who is capable of consciously planning and organizing own communicative activity, have an effect on the partner, perceive, analyze, evaluate information and emotional and intellectual meaning of expressions. A teacher joins the formations of that integral area where the major determining role belongs to the standard literary language. At the beginning of the XXI century communication is in the focus of many researchers of various directions and schools.

The research examined the communication as one of the most important conditions of personalities union for mutual activities, including training and education, particularly it is given the vocational and

pedagogical communication. In the aspect of the research it is defined the terminology concepts like «discourse» and «communicative situation» to study the quality of communication in the education sector. It was used a sociolinguistic research method, like direct observation to collect the source material, examples of verbal communication of students in institutional communication situations. It is attracted and analyzed the materials of direct observation of students socialization in communicative situations outside the classroom in the institution.

Key words: *communication, discourse, communicative situation, vocational and pedagogical communication, verbal communication, observation, research methods.*

Постановка проблеми. Комунікація є однією з найважливіших умов об'єднання особистостей для колективної діяльності, у тому числі для навчання і виховання. Освітня сфера – важливий сегмент функціонування соціуму, оскільки покликана забезпечити підготовку людини до життя. Професійно-педагогічна комунікація – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин. Провідним суб'єктом професійно-педагогічної комунікації є учитель, професійна, а також комунікативна, діяльність якого повинна бути зорієнтована на формування гармонійно розвиненої особистості. Педагог має бути високоосвіченою мовною особистістю, здатною свідомо планувати й організовувати власну комунікативну діяльність, впливати на партнера, сприймати, аналізувати, оцінювати інформацію, емоційний та інтелектуальний зміст висловлювань. Учитель долучається до формування того інтегрального простору, у якому основна, визначальна роль належить нормованій літературній мові.

Аналіз останніх досліджень. На початку XXI століття комунікація перебуває у центрі уваги науковців багатьох напрямів і шкіл. Лінгвісти поняття «комунікація» нерідко отождествлюють із поняттям «спілкування». Ми ж пристаємо до позиції О. О. Селіванової, що «комунікація взагалі є значно

ширшим поняттям, ніж спілкування, яке обмежене, по-перше, мовним засобом передачі інформації (комунікація може бути й невербальною), по-друге, обов'язковістю зворотного мовленнєвого контакту (комунікація також передбачає зворотний рух адресата, однак він не є обов'язково мовленнєвим), по-третє, на погляд деяких дослідників, соціальною залученістю (хоч можливе й міжособистісне побутове спілкування). Отже, спілкування або є діалогічним чи полілогічним типом мовної комунікації, або її еквівалентом» [6, с. 555].

Мета. У дослідженні ставимо за мету розглянути комунікацію як одну із найважливіших умов об'єднання особистостей для колективної діяльності, у тому числі для навчання і виховання, зокрема подано професійно-педагогічну комунікацію.

Виклад основного матеріалу. Комунікація, зокрема, й вербальна, має розгалужену диференціацію за багатьма параметрами. Так, за способом знакового оформлення вербальна комунікація поділяється на *усну, писемну, друковану*. За способом адресованості виокремлюють *персональну* (адресовану конкретній особі чи особам) та *надперсональну* комунікацію. За кількістю учасників комунікація поділяється на *внутрішню* (спілкування із самим собою), *міжособистісну* (розмову двох осіб), *малих груп* (3–5 осіб), *публічну* (20–100 осіб), *організаційну* (більше 100 і до 1000 осіб), *масову* (більше 1000 осіб). За можливістю інверсування комунікативних ролей або формою спілкування комунікація поділяється на *монолог* і *ділог / полілог*. За сферою спілкування виокремлюються *наукова, політична, побутова, ділова, навчальна, спортивна, юридична, військова, виховна* й ін. типи комунікації. Функціональний принцип спричинив поділ вербальної комунікації на *інформативну* (передачу інформації), *афективно-оцінну* (вираження почуттів, оцінок, емоцій адресантом стосовно адресата), *рекреативну* (спілкування з метою розваги), *переконувальну* (спрямовану на стимулювання якоїсь дії), *ритуальну* (соціально усталені комунікативні дії з дотриманням певних норм). За мірою офіційності комунікація (спілкування) поділяється на *офіційну* й *неофіційну*. Перша відбувається у формальних комунікативних ситуаціях інституційного типу

й передбачає чіткість ситуаційних ролей мовної особистості, дотримання статусних норм; друга не потребує регламентованості ролей і норм. За регламентованістю комунікація (спілкування) поділяється на *інституційну* й *неінституційну*: перша регламентується відповідними інститутами суспільства, друга залежить від співвідношення особистісних статусів комунікантів і здійснюється в міжособистісних взаєминах людей. За тривалістю комунікація поділяється на *постійну*, *періодичну*, *короткотривалу* й *довготривалу*. За належністю учасників комунікації до різних культур виокремлюються *монокультурна* та *міжкультурна* комунікація [6, с. 555–557].

У комунікативній лінгвістиці застосовується також низка інших класифікацій комунікації, проте саме цей перелік є для нас пріоритетним, оскільки дає змогу комплексно осмислити типи комунікації, у яких найчастіше перебуває студент педагогічного вишу під час навчальної діяльності.

У комунікативній лінгвістиці однією з дискусійних проблем залишається виокремлення одиниць комунікації (мінімальних і максимальних). У ракурсі нашого дослідження для вивчення якості комунікації у сфері освіти видається важливим розмежування термінологічних понять «дискурс» і «комунікативна ситуація».

За А. О. Кибриком, дискурс – це комунікативна ситуація, що включає свідомість комунікантів (партнерів спілкування) і текст, що створюється у процесі спілкування [4, с. 126–139]. О. О. Селіванова послуговується таким тлумаченням терміна як базовим, додаючи, що застосовує значення дискурсу як комунікативної події, що онтологічно існує як цілісна комунікативна ситуація на підставі процесуальності комунікативного акту [6, с. 572].

У роботі опираємося на визначення Ф. С. Бацевича, за яким **дискурс** (франц. discours – промова, виступ) – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які

визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм реалізатором формування різноманітних мовленнєвих жанрів [1, с. 138].

Науковці виокремлюють різні типи дискурсів: *медіа-дискурс, політичний дискурс, медичний дискурс, судовий дискурс, освітній та науковий дискурси*.

Класифікуючи дискурси за різними критеріями, Г. Г. Почепцов виділив такі типи: *теле- і радіодискурс, газетний, театральний, кінодискурс, літературний (поетичний), дискурс у сфері паблік рілейнз, рекламний, політичний, тоталітарний, неофіційний (позацензурний), релігійний, неправдивий, ритуальний, лайливий, етикетний, фольклорний, міфологічний, святковий, невербальний, міжкультурний, візуальний, ієрархічний, іронічний* [5, с. 293–374].

А. Д. Белова представила класифікацію дискурсів із урахуванням основних чинників: сфери функціонування і характеру комунікації. За сферами виділено такі типи дискурсів: *академічний, бізнес-дискурс, дипломатичний, дискурс переговорів, політичний, рекламний, релігійний, риторичний, дискурс сімейного спілкування, медичний, юридичний, інтернет-дискурс*. За характером комунікації: *спонтанний дискурс, підготовлений, офіційний / неофіційний, чоловічий, жіночий, дитячий, підлітковий, дискурс людей похилого віку, аргументативний, конфліктний, авторитарний, лайливий* [2, с. 12].

Із позиції учасників спілкування В. І. Карасик поділяє дискурс на два типи: *особистісно-орієнтований та статусно-орієнтований (інституційний)*. У першому випадку мовець виступає як особистість відповідно до багатства своєї мовної картини світу, у другому – як представник певного соціального інституту. Особливість особистісно-орієнтованого дискурсу в тому, що це спілкування побутове, учасники добре знають один одного і тому спілкуються, не обговорюючи в деталях того, про що йде мова. *Інституційний дискурс* репрезентує спілкування у певних рамках статусно-рольових відношень. У сучасному суспільстві науковець розмежовує такі *типи інституційного дискурсу: політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний,*

медичний, діловий, рекламний, спортивний, науковий, сценічний, журналістський, комп'ютерний [3, с. 239].

Оскільки джерельною базою нашого дослідження рівня функціонування української мови є вербальна комунікація студентів педагогічних вишів України в освітньому дискурсі, змодельюємо домінантні комунікативні ситуації у навчальній інституції з участю майбутніх педагогів (див. рис. 1.1).

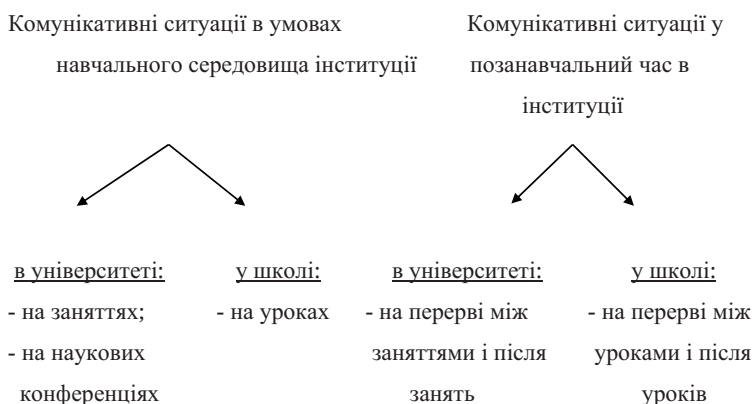

Рис. 1.1. Модель комунікативних ситуацій у навчальній інституції з участю студентів педагогічних вишів

Окреслена модель комунікативних ситуацій, безперечно, є спрощеною схемою.

В умовах навчального середовища педагогічного вишу (тобто в університеті) *освітній дискурс* поділяємо на два типи: *науково-навчальний дискурс* (на заняттях із різних навчальних дисциплін) і *науковий дискурс* (на студентських конференціях). Під час педагогічної практики майбутні вчителі проводять уроки у школі, тобто є учасниками професійно-педагогічної комунікації. Відповідно виділяємо ще один тип освітнього дискурсу з участю студентів – *професійно-педагогічний дискурс*. Отже, саме ці три типи освітнього дискурсу (рис. 1.) слугували основою для дослідження мовної культури студентів педагогічних вишів України.

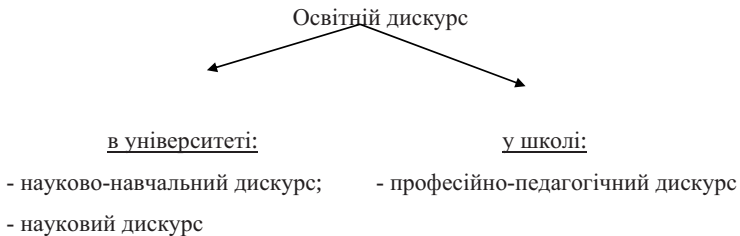

Рис. 1. Типи освітнього дискурсу

Висновки. Для збору джерельного матеріалу – зразків вербальної комунікації студентів в інституційних комунікативних ситуаціях – скористалися таким соціолінгвальним методом дослідження, як безпосереднє спостереження. Було здійснено блокнотні та аудіозаписи. Зокрема, науково-навчальний дискурс представлено аудіозаписами повідомлень студентів на заняттях із різних дисциплін в університеті, науковий дискурс – аудіозаписами виступів студентів на науковій конференції в університеті, професійно-педагогічний – аудіозаписами уроків, які проводять студенти у школі. Принагідно залучали також матеріали безпосереднього спостереження за спілкуванням студентів у комунікативних ситуаціях у позанавчальний час в інституції.

Перспективи подальших розвідок. Окрім того, для дослідження мовної культури студентів педагогічних вишів України має бути проведено анкетування та асоціативний експеримент. Кожен із названих методів має свої недоліки, тому у процесі роботи варто скористатися комплексом методів, що сприятиме одержанню об'єктивної інформації. Що потребує подальших розвідок.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2004. – 344 с.
2. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации: Лингвистика. Теория коммуникации. Английский язык / А. Д. Белова; [отв. ред. А. И. Чередниченко]. – К. : КНУ им. Тараса Шевченка, 2003. – 304 с.

3. Карасик В. И. Речевая коммуникация: дискурсивный аспект [Электронный ресурс] / Карасик В. И. // Грани познания : электрон. науч.-образ. журнал. – 2013. – № 1. – С. 1–11. – Режим доступа : <http://grani.vspu.ru/files/publics/1363257334.pdf>.
4. Кибрик А. А. Когнитивные исследования по дискурсу / А. А. Кибрик // Вопросы языкознания, 1994. – № 5. – С. 126–139.
5. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : Видавничий центр «Київський університет», 1999. – 308 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

References

1. Batsevych F. S. Osnovy komunikativnoi linhvistyky : [pidruchnyk] / F. S. Batsevych. – К. : VTs «Akademiia», 2004. – 344 s.
2. Belova A. D. Lynhvystycheskye aspekty arhumentatsyy: Lynhvystyka. Teoryia kommunkatsyy. Anhlyiskyi yazyk / A. D. Belova; [otv. red. A. Y. Cherednychenko]. – К. : KNU ym. Tarasa Shevchenka, 2003. – 304 s.
3. Karasyk V. Y. Rechevaia kommunkatsyia: dyskursyvnyi aspekt [Электронный resurs] / Karasyk V. Y. // Hrany poznanyia : elektron. nauch.- obraz. zhurnal. – 2013. – № 1. – S. 1–11. – Rezhym dostupa : <http://grani.vspu.ru/files/publics/1363257334.pdf>.
4. Kybryk A. A. Kohnytyvnye yssledovanyia po dyskursu / A. A. Kybryk // Voprosi yazikoznanyia, 1994. – № 5. – S. 126–139.
5. Pocheptsov H. H. Teoriia komunikatsii / H. H. Pocheptsov. – К. : Vydavnychiy tsentr «Kyivskyi universytet», 1999. – 308 s.
6. Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy : [pidruchnyk] / O. O. Selivanova. – Poltava : Dovkillia-K, 2008. – 712 s.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Маглам'ян Карина Араратівна, викладач кафедра професійної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
тел. +380636153735
aspirantya2016@yandex.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Магламян Карина Араратовна, преподаватель кафедра профессионального образования ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный университет имени Григория Сковороды»
тел. +380636153735
aspirantya2016@yandex.ru

DATA ON AUTHOR

Maglamyan Karyna A., Teacher of Professional Education Department
SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical
University», tel. +380636153735
aspirantyr2016@yandex.ru

УДК 659.118.1

РЕКЛАМА У СУЧАСНИХ МЕДІА

Дюжева К. В.

Метою написання статті є розгляд особливостей прояву та впливу сучасного рекламного ринку на функціонування та розвиток сучасних ЗМІ. Предметом дослідження обрано рекламу у сучасних засобах масової інформації. Методом аналізу розглядається вплив сегментів реклами та джерел доходу медіа на ефективність або неефективність рекламного продукту. Окреслене також питання шляхів подальшого розвитку реклами у медійній індустрії. Зазначено, що в Україні доля рекламних прибутків на ринку досі тільки зростає, що особливо стосується цифрових медіа, тому доходи медіа – це інвестиції та кошти, які не повертаються, а також івенти, орендування тощо. Незважаючи на таку ситуацію, реклама однак є своєрідним стовпом медійної індустрії. Увагу приділено тезі про те, що важлива деталь, на яку орієнтуються успішні медіа, – це організаційна функція у поєднанні з агітаційною. Тобто велике значення має той факт, зуміє чи не зуміє ЗМІ передусім організувати свою аудиторію, а вже потім пропонувати їй певний рекламний продукт. У результаті доведено, що актуальність та важливість персонального підходу до користувача – це той спосіб продажу реклами, який найближчим часом має усі шанси стати домінантним для тих медіа, які позиціонують себе як повноцінні, а не агрегатні. Досліджено взаємозв'язок та взаємовплив цифрових та традиційних засобів масової інформації у формах представлення реклами споживачу.

Ключові слова: реклама, медіа, ЗМІ, монетизація, користувач, хост, медіа-простір, онлайн, медіа-ринок, контент, цільова реклама.

DATA ON AUTHOR

Maglamyan Karyna A., Teacher of Professional Education Department
SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical
University», tel. +380636153735
aspirantya2016@yandex.ru

УДК 659.118.1

РЕКЛАМА У СУЧАСНИХ МЕДІА

Дюжева К. В.

Метою написання статті є розгляд особливостей прояву та впливу сучасного рекламного ринку на функціонування та розвиток сучасних ЗМІ. Предметом дослідження обрано рекламу у сучасних засобах масової інформації. Методом аналізу розглядається вплив сегментів реклами та джерел доходу медіа на ефективність або неефективність рекламного продукту. Окреслене також питання шляхів подальшого розвитку реклами у медійній індустрії. Зазначено, що в Україні доля рекламних прибутків на ринку досі тільки зростає, що особливо стосується цифрових медіа, тому доходи медіа – це інвестиції та кошти, які не повертаються, а також івенти, орендування тощо. Незважаючи на таку ситуацію, реклама однак є своєрідним стовпом медійної індустрії. Увагу приділено тезі про те, що важлива деталь, на яку орієнтуються успішні медіа, – це організаційна функція у поєднанні з агітаційною. Тобто велике значення має той факт, зуміє чи не зуміє ЗМІ передусім організувати свою аудиторію, а вже потім пропонувати їй певний рекламний продукт. У результаті доведено, що актуальність та важливість персонального підходу до користувача – це той спосіб продажу реклами, який найближчим часом має усі шанси стати домінантним для тих медіа, які позиціонують себе як повноцінні, а не агрегатні. Досліджено взаємозв'язок та взаємовплив цифрових та традиційних засобів масової інформації у формах представлення реклами споживачу.

Ключові слова: реклама, медіа, ЗМІ, монетизація, користувач, хост, медіа-простір, онлайн, медіа-ринок, контент, цільова реклама.

РЕКЛАМА В СОВРЕМЕННЫХ МЕДИА

Дюжева Е. В.

Целью написания статьи является рассмотрение особенностей проявления и влияния современного рекламного рынка на функционирование и развитие современных СМИ. Предметом исследования избрана реклама в современных средствах массовой информации. Методом анализа рассматривается влияние сегментов рекламы и источников дохода медиа на эффективность или неэффективность рекламного продукта. Затрагивается также вопрос путей дальнейшего развития рекламы в медийной индустрии. Отмечено, что в Украине доля рекламных доходов на рынке до сих пор только растет, что особенно касается цифровых медиа, поэтому доходы медиа – это инвестиции и невозвратные средства, а также ивенты, аренды и т. д. Несмотря на такую ситуацию, реклама однако является своеобразным столпом медийной индустрии. Внимание уделено тезису о том, что важная деталь, на которую ориентируются успешные медиа – это организационная функция в сочетании с агитационной. То есть большое значение имеет тот факт, сумеет ли СМИ прежде всего организовать свою аудиторию, а уже потом предлагать и определенный рекламный продукт. В результате доказано, что актуальность и важность персонального подхода к пользователю – это тот способ продажи рекламы, который в ближайшее время имеет все шансы стать доминантным для тех медиа, которые позиционируют себя как полноценные, а не агрегатные. Исследована взаимосвязь и взаимовлияние цифровых и традиционных средств массовой информации в формах представления рекламы потребителю.

Ключевые слова: реклама, медиа, СМИ, монетизация, пользователь, хост, медиа-пространство, онлайн, медиа-рынок, контент, целевая реклама.

ADVERTISING IN THE CURRENT MEDIA

Diuzheva K. V.

The article deals with the features of the manifestation and influence of modern advertising market on the functioning and development of the modern media. The advertisement in today's media is the subject of research. The impact of advertising and media revenue sources segments on the effectiveness or ineffectiveness of advertising product are the methods of analysis in this article. It is also addressed ways of further development of advertising in the media industry. It is noted that in Ukraine, the share

of advertising revenues in the market is still only growing, especially with respect to digital media, so the income of media – there are an investment and non-return funds, as well as game events, rentals, etc. In spite of this situation, advertising however, is a kind of pillar of the media industry. Attention is paid to the thesis that an important detail, which guided the successful media – is an organizational function in conjunction with the campaign. That is of great importance is the fact, whether the media will be able to first of all organize your audience, and then later to offer and some promotional product. As a result, it is proved that the relevance and importance of a personal approach to the user – this is the way to sell advertising, which has the potential to become the dominant media for those who position themselves as full-fledged, not aggregate in the near future. The problem of research is interrelation and interaction of digital and traditional media advertising in the forms of presentation to the consumer also.

Keywords: advertising, media, monetization, user, host, media space, online, media-market content, targeted advertising.

Постановка проблеми дослідження. У сучасному світі реклама проникла в усі сфери життя людства, за винятком хіба духовної та культурної, та й то не в усіх аспектах такий виняток простежується. Зокрема, віряни, знаходячись у церкві, не підпадають під прямий вплив жодного рекламного продукту. Проте опосередковано цей вплив все одно відбувається, адже людина не може не сприймати своє оточення. Наприклад, хтось з парафіян тримає у руках пакет з логотипом супермаркету або марки одягу. Побачивши напис, інші реципієнти автоматично, хоча й несвідомо, хоча й налаштовані у цей час зовсім на інші думки, але сприймуть рекламну інформацію. І хай навіть вона не стане значущою прямо в означений час, проте згодом під час вибору місця для здійснення купівлі певних товарів така інформація може спрацювати і зумовити вибір споживача на користь мимохіть побаченого бренду. Точно розрахувати ефективність реклами практично неможливо, на що вказує цілий ряд причин, як стверджує А. Манько:

1) реклама є одним із багатьох чинників, що визначають результативність маркетингу. Крім реклами, на реалізацію товарів впливають й інші елементи маркетингового комплексу, а також рівень конкуренції, стан ринку та ін. Детально змоделювати вплив значної кількості чинників практично неможливо.

2) неможливо чітко передбачити поведінку конкретного споживача. Одні й ті ж засоби можуть привести до різних результатів стосовно споживачів.

3) ринок є динамічним і характеризується численними випадковими подіями, які теж можуть визначати успіх чи невдачу товарів, послуг, які пропонує фірма [3, с. 272].

Значимість реклами у сучасному медіа-просторі не можна недооцінювати. Завдяки їй нині не просто тримається на плаву, а й банально виживає величезна кількість засобів масової інформації. Особливо це стосується регіональних ЗМІ, які часто і гостро відчувають фінансові проблеми. З цієї причини останнім часом існує тенденція до зниження якості та ефективності реклами. **Метою статті** є розгляд можливості протистояти такому стану речей на ринку реклами, а також зробити ставку на монетизацію реклами.

Аналіз останніх досліджень. Реклама становить собою левову частку прибутків ЗМІ. Причиною цього є той факт, що саме на рекламі ЗМІ традиційно вміли заробляти найкраще. Нині ситуація не змінилася. Є. Гриценко наводить інформацію про детальну статистику медіаринку в США за 2014 рік, надану Pew Research Center. Згідно з їхніми даними, 69% всіх доходів на медіаринку США (телебачення, радіо, друковані видання, онлайн) – від реклами. Наступні 25% – це призначені для користувача кошти (сюди входить передплата, купівля видань в роздріб, плата за кабельне телебачення, краудфандінг). Близько 6% доходів становить категорія під назвою «інше». Це найбільш швидкозростаюча категорія останніх трьох років – за 2014 рік доходи від неї збільшилися на 78%. Під категорією «інше» маються на увазі непрофільні для медіа бізнес-активності. New York Times, BuzzFeed і Washington Post тепер заробляють не тільки на традиційних медійних продуктах, але і на конференціях, семінарах і публічних лекціях [1]. В Україні доля рекламних прибутків на ринку досі тільки зростає, що особливо стосується цифрових медіа, тому доходи медіа – це інвестиції та кошти, які не повертаються, а також івенти, орендування тощо. Незважаючи на таку ситуацію, реклама однак є своєрідним стовпом медійної індустрії.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи рекламний ринок комплексно, помічаємо, що доля рекламних витрат зростає, доля витрат саме на цифрові медіа теж збільшується. Так, за даними компанії «Комунікаційний альянс», за результатами першого кварталу 2016 року за обсягами рекламних бюджетів на радіо традиційно лідирують радіостанції «Хіт FM», «Русское радио» та «Люкс FM», у пресі – глянцеві журнали Elle, Cosmopolitan, Vogue UA, «XXL. Мужской размер» і газета «Вести», а тижневик «Теленеделя» вперше за тривалий час не потрапив до топ-10 видань з найбільшими рекламними надходженнями. Таку інформацію компанія наводить за результатами власного моніторингу 19 радіостанцій і приблизно 130 видань, що базується на прайсових цінах, тобто не враховує знижок чи націнок, а також не враховує (у представлених даних) рекламу категорій «ЗМІ», «соціальна реклама», «реклама і маркетинг». За оцінкою експертів «Комунікаційного альянсу», обсяг реклами в пресі за результатами першого кварталу 2016 року зріс на 11% у грошовому вимірі, але впав на 7% у шпальтовому обсязі, порівняно з першим кварталом 2015-го [4].

Цілком логічно постає питання: якщо рекламний ринок чисельно зростає, чому все складніше на ньому отримувати прибуток? Чому компаніям усе важче отримувати рекламні контракти і чому вартість банера стає нижчою? Відповіддю може стати поява в Інтернеті високотехнологічних компаній та перетворення самого Інтернету на високотехнологічний та надсучасний носій. Крім того, ще 5 років тому, коли зовнішня реклама була надзвичайно популярною, а медіа займали монопольне становище на ринку інформації (і їх не було так багато), існував попит на рекламні оголошення і дохід від реклами був високим. Після зниження такого попиту ЗМІ зробили спробу вижити шляхом пропозиції щодо сегментування аудиторії і продажу конкретної реклами чітко визначеним користувачам. І так було до того часу, поки в Інтернеті не з'явилися високотехнологічні компанії. З цього випливає фінансова перевага вже не виробників контенту, а тих, хто найзручнішим для реципієнта способом цей контент постачає і високоякісно

обробляє запити рекламодавців щодо цільової аудиторії для показу певної реклами.

Ринок Інтернет-технологій останнім часом стрімко зростає. Одним із значущих факторів у цьому процесі є зростаюча обізнаність споживача Інтернет-реклами, який ставить все вищі вимоги до її якості. Повертаючись до «золотої ери оголошень», зауважимо, що сьогодні більшість рекламних оголошень на сайтах виконані на низькому професійному рівні, не відповідають інтересам користувачів і не забезпечують досягнення поставлених цілей рекламодавця. Таким чином з'являється нагальна потреба в застосуванні нових якісних методів виробництва реклами. Наприклад, наразі зростає популярність аукціону реклами в режимі реального часу.

Дослідницька компанія Parks Associates розробила аналітичний прогноз, згідно з яким до 2017 року ця інновація займе 50% світового ринку онлайн-реклами [2, с. 207]. Цю думку вважаємо цілком вмотивованою і логічною, адже технологія Real Time Bidding скерована саме на продаж уваги користувачів у реальному часі. Саме тому компанії, що використовують такі технології, тепер знають про нас набагато більше, ніж раніше могли знати редактори, менеджери з продажу реклами ЗМІ.

Незважаючи на технологічний програш у гонитві за особливостями подання контенту та завоювання аудиторії, медіа не приречені. Характерною рисою сучасності є зменшення знання про те, які саме користувачі читають наше джерело, хто вони. Проте існує можливість «відвойовувати» прибутки у великих технологічних компаній, які продають контакти, хости користувачів, охоплення аудиторії. Важлива деталь, на яку орієнтуються успішні медіа, – це організаційна функція у поєднанні з агітаційною. Тобто велике значення має той, факт, зуміє чи не зуміє ЗМІ передусім організувати свою аудиторію, а вже потім пропонувати їй певний рекламний продукт. Як слушно зауважує Т. Бабакова, такі ЗМІ як «Фокус», «Forbes», «Playboy», «L'Officiel», вигідно відрізняються від інших тим, що навколо них збираються не безликі користувачі, хости, машинні тактико-технічні характеристики, а цілком конкретні живі люди, яких

об'єднує щось більш тонке і важливе, ніж прості характеристики, закладені програмними метриками [1].

Як свідчить аналіз ринку, нині дуже важливим для ЗМІ є розуміння того, що користувач не є особистістю у тій моделі, яку зараз пропонують великі апаратні компанії. Насправді відображенням особистісного зв'язку людини з медіа є цифра, яка показує час, проведений людиною у вашому медіа. Крім того, цей час ще й напряду відображає якість контакту з конкретною людиною, тобто зв'язок з нею. Для того, щоб краще зрозуміти, наскільки медіа є близьким до людини, наскільки лояльними є користувачі до ресурсу, важливо відслідковувати показник того, яка частина трафіку проходить повз соціальні канали певного ЗМІ. Таку змогу надає сьогодні, наприклад, Facebook, для цього існує спеціальне налаштування Google Analytics, за допомогою якого можна чітко відстежувати юзерів, які прийшли по публікації на сторінці, і користувачів, які прийшли за посиланнями, розміщеними іншими людьми. Ті, хто розміщує посилання на конкретне медіа, – «друзі» цього медіа, це той трафік, який найкраще відображає те, що насправді являє собою аудиторія певного ЗМІ на відміну від роботичних характеристик. Для створення ефективної реклами в умовах сьогодення та суспільних реалій в Україні передусім потрібно зосередитися не на кількості, а на якості. Потрібно продавати час, проведений на сайті людиною, а не просто кількість її переходів.

Висновки. Отже, перевагою, свого роду «козирем» сучасних медіа є можливість спілкуватися з окремо взятими особистостями, а не з безликою масою. І спілкування це може відбуватися на основі неочевидних характеристик користувачів. У будь-якому разі, медіа мають проявляти більше відповідальності перед рекламодавцем та клієнтом, ніж Інтернет-технології, робити рекламу якіснішою та ефективнішою, тому що ми – люди, а не роботи. Такий персональний підхід – це той спосіб продажу реклами, який найближчим часом має усі шанси стати домінантним для тих медіа, які позиціонують себе як повноцінні, а не агрегатні.

Список використаних джерел

1. Гриценко Є. Монетизуй мене повністю: Тамара Бабакова о том, как могут зарабатывать СМИ / Є. Гриценко // Platfor.ma. – 2015. – 19 травня. – Режим доступу до статті: <http://lab.platfor.ma/tamara-babakova/>
2. Житко Ю. И., Кожемяко И. М. Аукцион рекламы в режиме реального времени / Ю. И. Житко, И. М. Кожемяко // Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов. Вып. 13: в 2-х т. Т. 2 / сост. С. В. Анцух; под общ. ред. В. Г. Шадурского. – Минск: Четыре четверти, 2014. – 344 с. – с. 207. Режим доступу до статті: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/107385>.
3. Манько А. Оцінка ефективності впливу реклами на туристичного споживача / А. Манько // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2014. – Вип. 34. – С. 271–281. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_34_31
4. Ринок радіо та преси: підсумки першого кварталу 2016 року. Дані «Комунікаційного альянсу»// Детектор медіа. – 2015. – 1 червня. – Режим доступу до статті: <http://detector.media/rinok/article/115621/2016-06-01-rinok-radio-ta-presi-pidsumki-pershogo-kvartalu-2016-roku/>

References

1. Gritsenko E. Monetiziruy menya polnostyu: Tamara Babakova o tom, kak mogu zarabatyivat SMI / E. Gritsenko // Platfor.ma. – 2015. – 19 travnya. – Rezhim dostupu do statii: <http://lab.platfor.ma/tamara-babakova/>
2. Zhitko Yu. I., Kozhemyako I. M. Auktsion reklamyi v rezhime realnogo vremeni / Yu. I. Zhitko, I. M. Kozhemyako // Sbornik nauchnyih statey studentov, magistrantov, aspirantov. Vyip. 13: v 2-h t. T. 2 / cost. S. V. Antsuh; pod obsch. red. V. G. Shadurskogo. – Minsk: Chetyire chetverti, 2014. – 344 s. – s. 207. Rezhim dostupu do statii: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/107385>.
3. Man'ko A. Ocinka efektyvnosti vplyvu reklamy na turystychnogo spozhyvacha / A. Man'ko // Visnyk L'vivs'kogo universytetu. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny. – 2014. – Vyp. 34. – S. 271–281. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_34_31
4. Rynok radio ta presy: pidsumky pershogo kvartalu 2016 roku. Dani «Komunikacijnogo al'yansu»// Detektor media. – 2015. – 1 chervnya. – Rezhym dostupu do statii: <http://detector.media/rinok/article/115621/2016-06-01-rinok-radio-ta-presi-pidsumki-pershogo-kvartalu-2016-roku/>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Дюжева Катерина Валеріївна, кандидат філологічних наук, асистент, кафедра видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології ННІ філології та журналістики

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, вул. Бердичівська, 40, 10008

e-mail: r.b.ekaterina@mail.ru

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Дюжева Екатерина Валериевна, кандидат филологических наук, ассистент, кафедра издательского дела, редактирования, основ журналистики и филологии НИИ филологии и журналистики

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко

г. Житомир, ул. Бердичевская, 40, 10008

e-mail: r.b.ekaterina@mail.ru

DATA ON AUTHOR

Diuzheva Kateryna Valeriivna, Candidate of Philological Sciences, Assistant, Department of Publishing, The Fundamentals of Journalism and Philology of Educational and Research Institute of Philology and Journalism

Zhytomyr Ivan Franko State University

Ukraine, Zhytomyr, Velyka Berdychivska Street, 40, 1008

e-mail: r.b.ekaterina@mail.ru
